

KÅRE SVEBAK

BARNERETT HOS GUD

Artikkelsamling, del 5:

Bønnen, dåpen, skriftemålet og
Herrens Nattverd

Oppdatert 2. april 2019

FORORD

Litteraturlisten og en veiledning om bruksmåter m m fins i det første, innledende bind i «Så-korn-serien, en katekismeforklaring til Luthers Lille Katekisme».

Utdypende artikler foreligger også i de foregående tilleggsbind:

- En trofast kirke – om Bibel og bekjennelse.
- Et hellig folk – om De ti bud.
- Skaperen og Gjenløseren – om første og andre trosartikkel.
- Hjelperen – om tredje trosartikkel.

Artiklene bør leses i sammenheng med relevante emner i katekismeforklaringen.

Kåre Svebak

INNHold:

1. TIDEBØNN I DEN NYE PAKTS TEMPEL 6

<i>Motivering</i>	6
<i>En arv fra kirken i den gamle pakt</i>	8
<i>«Guds Ord og bønn»</i>	8
<i>Tidebønnens klerikalisering</i>	8
<i>Tidebønnens opphør?</i>	9
<i>Hva kjennetegner tidebønnen?</i>	9
<i>Tidebønn med god «kirkeorden»</i>	10
<i>Fremføring</i>	10
<i>Hvilke melodier?</i>	11
<i>Men hva med «hevnsalmene»?</i>	12
<i>«Skriftens trøst»</i>	13
<i>Vi er Guds tempel uten offeralter</i>	14

2. OVERTRO I KIRKENS ROM OG SKYGGE 16

<i>Svartebøkens tilbakemeldinger</i>	16
<i>Prestebildet</i>	16
<i>Ingen grunn til folkekirkelig triumf</i>	17
<i>Trosformidling i det liturgiske rom</i>	18
<i>Manernes inntrykk fra kirkens rom</i>	20
<i>Menneskesyn og gudsbilde i folketroens livstydning</i>	22
<i>Tre utfordringer til kirkens forkynnelse og undervisning</i>	24
<i>Nødvendige kontrasteringer i forkynnelse og undervisning</i>	26

3. OM LITURGISK DANS OG KRISTELIGE GEBERDER 27

<i>Kirkens uttrykk for tilbedelse</i>	27
<i>Det unike ved kirkens lære og liv drar</i>	28

4. DEN KRISTNE DÅP EN KAMPHANDLING 29

<i>Dåpfornyeren Martin Luther</i>	29
<i>Guds gjenerobring av et menneske innleder troens gode strid</i>	30

5. LIVET I DÅPEN ET VERN MOT FARISEISK OVERTRO 31

<i>Fariséismens menneskesyn</i>	31
<i>Fra bekjennesskriftene:</i>	39

6. TREKK VED PIETISMENS FRELSESTEORI 40

<i>Forvandlingsnådens virkninger i "fromhetens praksis"</i>	40
<i>Visjonen om kirkens fullendte reformasjon</i>	41
<i>To gjenfødelse?</i>	42
<i>Løse- og bindemaktens problem i pietistisk sjelesorg</i>	45
<i>Surrogatløsningen det "alminnelige" skriftemål</i>	46
<i>Utfordringen til lutherske prester og lekfolk</i>	47

7. HVORDAN IMØTEGÅ DEN TEOSOFISKE OVERTRO PÅ DÅPEN?	49
<i>Å tale sant om Gud</i>	51
<i>Å tale sant om dåpens mening</i>	51
<i>Hva er så problemet i den teosofiske misbruk av dåpen?</i>	52
<i>Å tale sant om kirkefelleskap</i>	53
<i>Oppgaven å samarbeide:</i>	55
<i>Oppgaven å konsolidere:</i>	55
8. OM PROFETER OG PROFETISME	56
<i>Jesu Kristi menighet er profetisk begavet</i>	56
<i>Gitt til oppbyggelse</i>	58
9. OM ORDINÆRE OG EKSTRAORDINÆRE TING	62
<i>Løftet Åndens oppfylt i den nye pakt</i>	62
<i>Overgangstiden</i>	62
<i>Normalsituasjonen</i>	62
<i>Den falske apostolisitet</i>	62
<i>Hva skal bestå i kirken?</i>	63
10. VERDT Å VITE OM SKRIFTEMÅL OG AVLØSNING	64
11. EN PROVISORISK SKRIFTEMÅLSPRAKSIS	65
<i>To frontmarkeringer</i>	65
<i>Fornytt innsikt i dåpens betydning</i>	65
<i>Løsningen i den wittenbergske reformasjon – et provisorium</i>	66
<i>Skriftemålet i prestens gjerning</i>	67
12. PIETISMENS SKRIFTEMÅLSKRITIKK	68
<i>Negative og positive begrunnelser</i>	68
<i>Forvandlingsnåden</i>	69
<i>Ordets rette deling</i>	69
<i>Korsets anstøt i gammelluthersk skriftepraksis</i>	69
<i>Fremveksten av «det alminnelige skriftemål»</i>	70
<i>En skjellsettende begivenhet</i>	71
<i>Det uthulte prekenembete</i>	71
13. SKRIFTEMÅLET I ET LEGENDE FELLESSKAP	72
<i>Den unike gave</i>	72
<i>Unike handlinger synliggjør Kristi kirke</i>	73
<i>Det unike prekenembete</i>	74
<i>Oppgaven å gjenopprette skriftemålets bruk i et legende fellesskap</i>	75
<i>Gjenforeningen av messe og folk i apostolatets kirke</i>	79
14. HERRENS NATTVERD I DEN NYE PAKT	81
<i>Guds pakter</i>	81
<i>Guds løftepakt med Abraham oppfylt i Golgata-pakten i Kristi blod</i>	84
15. EN EVANGELISK- LUTHERSK MESSE	86
<i>Hensikt og kjennetrek</i>	86

<i>Messeliturgiens kilde</i>	86
<i>Martin Luthers «opdagelse»</i>	89
<i>Hva gjør en messeliturgi «evangelisk?»</i>	91
<i>Underet i Herrens Nattverd: Den sakramentale forening</i>	93
<i>Den gamle kirkes talerør</i>	97

16. DEN EVANGELISKE MESSE I EN BEKJENNELSESSITUASJON 98

<i>Altergang intet frelsesvilkår</i>	98
<i>Kirkefelleskap i arven fra den gamle kirke</i>	98
<i>Konservativ eller liberal?</i>	99
<i>Kristi skapende ord over fremsatt brød og vin</i>	101
<i>Dialogen mellom Luther og Zwingli</i>	103
<i>Troskapen mot Kristi ord krever sakssvarende uttrykk</i>	105

17. TROENS FEST ELLER FARISÈERMESSE? 112

18. JESU GLEDE UNDER DEN HELLIGE KOMMUNION 122

19. DEN APOSTOLISKE ADVARSEL MOT SAMFUNN MED FALSKE GUDER 127

20. UNDERET OVER ALLE UNDER 133

21. HVA GJØR HERRENS NATTVERD TIL «TROENS FEST»? 139

22. PRESTENS ANSVAR FOR ALTERGANG PÅ KRISTI VILKÅR 146

23. HVORDAN PÅKALLE DEN HELLIGE ÅND UNDER HERRENS NATTVERD? 162

24. LUTHERSK OG REFORMERT OM HERRENS NATTVERD - DET UOVERSTIGELIGE SKILLET 178

25. ADIÁFORA KAN UTTRYKKE KIRKENS TRO PÅ SAKSSVARENDE VIS 184

26. FRA HISTORIEN OM NATTVERDBRUKEN I NORGE 187

27. EPILOG 195

1. TIDEBØNN I DEN NYE PAKTS TEMPEL

Ukens *tidebønner* er en arv fra tempelsangen i Jerusalem. Der ble Salmenes Bok (el Psalteret) sunget i en syklus hver tredje time, det vil si *sju* ganger i døgnet (Sal 119:164), regnet fra soloppgang (kl 6, jf Mt 217:45, Ap 3:1). Sju ganger betegner helheten.

Like fra begynnelsen overtok urmenigheten i Jerusalem templets tidebønner og fremstod som *bedende kirke*. Slik ga de kristne til kjenne gudsfolkets tempel-identitet i den nye pakt. Derfor holdt de fast «bønnene». Merk den bestemte form. Den sikter til bruken av Salmenes Bok i Herrens tempel (Ap 2:42). Ved en anledning skalv stedet hvor de ba (Ap 4:31). Bønn med Guds ord i faste former virker en bedende menighet. Improvisasjonens vane utvanner og sløver. *Fil 2:16 – Hold fast ved livets ord*, formaner Herrens apostel og viser til det faste. *Hvor kristne lever av Guds ord, der er bønn med Guds ord en kilde til rikere bønneliv*. En bit i dette samspill er tidebønnen.

Tidebønn er følgelig ingen sosial aktivitet, oppfunnet av mennesker. Enhver får komme og gå i stillhet. Men hvordan gjør vi det? Det må læres, lik all lek. Liturgi er Guds barns lek. Undervisning og instruksjon hører med til menighetens gudstjenesteliv. Har man først lært bønn med Guds ord i faste former, går liturgi og tidebønn som en lek. Herrens tempel, bygd av levende steiner, synger og taler for Gud, og bønnene lyder som med en munn når templet ber.

Vi merker oss at det ikke lenger er en utvalgt gruppe eller spesielt interesserte som ber i den nye pakts tempel. Alle døpte har ved troen adgang til Faderen i Jesu Navn. De er av nåde kalt av Gud til å frembære seg selv med kropp og sjel som takkoffer for den hellige Gud. Vi trer fram som Guds kjære barn fordi vi har lært ham å kjenne i Jesu selvhengivende kjærlighet. Vi trer fram som liturger for Gud, både barn, unge, voksne og gamle. Med Kristus til gave hviler vi i Skriftens ord, og med Kristus til lærer leker vi på trygg grunn.

I Luthers Lille katekisme er morgenbønnen og aftenbønnen et vakt ekko fra tempelsangen i Jerusalem. Et annet ekko er ottesang og aftensang i den forsamlede menighet. Enhver kan bestemme seg for en «regel» eller husorden, men sammen med flere er den lettere å praktisere.

Motivering

Tidebønn vender vår oppmerksomhet mot Guds ord og løfte. Lesningene lar oss høre hva Gud har talt ved sine profeter og apostler, og lar oss vende ordene tilbake i bønn til Gud. Han vet vår nød før vi ber, men vil gjerne høre vår bønn. Med tidebønn unngår vi unødig programarbeid og selvsentrerte møteformer, hvor menneskepåfunn lett gis skinn av gudsdyrkelse.

Den bibelske motivering er en annen: Salmenes Bok (el Psalteret) er Jesu bønnebok, som Guds folk i den nye pakt bruker av to grunner: For det første fordi salmene *vitner om Jesu Kristi person og verk* (Lk 24:44-48). Overskriftene i gamle bibelutgaver vitner om denne lese-tradisjon fra Jerusalem av. For det andre fordi vi *med «Guds ord» kan uttrykke vår takk og bønn og takk til Gud i Jesu navn* (el den treene Guds navn). Vi bruker vår barnerett og trer fram for Faderen som hans kjære barn ved Sønnen i Den Hellige Ånd (Ef 2:18).

Salmenes bønnesituasjon

Jeg vil her forsøke å gjengi en beskrivelse fra *Hugo Odeberg*, som gjør oppmerksom på at Salmenes Bok er sekundær i forhold til "Moses og Profetene", og representerer hele Bibelen.

Salmene stiller oss med hele vår eksistens overfor den treéne Gud, vår skaper og gjeløser, og overfor hans ord og underfulle verk. Vi står for ham i en fallen verden, okkupert av Guds fiendemakter. Salmenes bønnesituasjon gjenfinner vi i hele Det nye testamente. Stilt overfor Guds fiendemakter – djevelen, verden og den onde lyst i vårt innerste, har vi all grunn til å kjenne oss som fattige, elendige, forfulgte, undertrykte, plagede, avmektige osv. Men åpenbaringsordets Gud har talt og handlet til vår frelse i en bevitnet historie. Han er vår tilflukt, vår seier, vår glede, vårt liv, vårt håp osv – og derfor kilden og årsaken til kristen bønn. Med Salmene legger han sine virksomme ord i vår munn, og hans ord vender ikke tomt tilbake. *Eksempler: 2 Kor 4:8-13 og 17.* Her bruker apostelen Sal 37:24, 44:23, 116:10. I kap 6:1-10 bruker han Sal 118.

Vår posisjon omfatter vårt forhold til Kristus og hans forhold til oss. Han er det inkarnerte Guds Ord i Jesu skikkelse, og mellommannen for skaperverket og dets gjeløsning. Vi er Guds verk, skapt i Kristus Jesus, og han har gjeløst oss til det liv vi er skapt til å leve. *Eksempel Sal 36:9 – For hos deg er Livets kilde, i ditt Lys ser vi Lys.* Ordene sammenfatter skapelse, syndefall og gjeløsning, og står i sammenheng med alle steder hvor det er tale om Veien, Sannheten og Lyset.

Salmenes bønnesituasjon er *universell*. De favner om alt Guds verk, både synlig og usynlig. De handler om *hele* mennesket (Sal 103:1), *alle* mennesker (145:1), *alle* Guds engleskarer (103:21), *alt* Guds verk (103:22), ja, *alt* som lever og er til (148:1-12).

Samme totalperspektiv møter oss i NT. *Eksempel: 1 Tess 5:16-18.* Apostelens ord om Guds vilje "med dere i Kristus Jesus", v 18, anvender Sal 40:6f – *Herre, min Gud, mange under har du gjort, og mange er dine tanker til vårt beste...* Jf Sal 92:1-5.

Salmene lar oss møte Guds velgjerninger mot oss i Kristus. Ordene driver oss til å anvende dem, enhver på seg selv. Da har Guds kjærlighet stevnemøte med troen. *Eksempel: Sal 40:1-4 – Jeg ventet og håpet på Herren. Han bøyde seg til meg og hørte mitt rop...* Denne David-salmen kan leses som ord om oss og om Kristi øversteprestelige gjerning. Jf Joh 17:20f.

Historien om kong David – "Herrens salvede" – peker frem mot Kristus og hans kirke. I sin bønn representerer David den bedende kirke og dermed alle bedere til alle tider. *Eksempel: 1 Krøn 29:10ff.*

David synger for Gud Skaperen og Gjeløseren en ny sang – sangen fra begynnelsen. *Eksempel: Salme 96 (nb v 2) og 149 (nb v 4).* Jf Åp 7:9. Den nye sangen følger evangeliet om Guds frelse i Kristus Jesus (Sal 98:4, Lk 24:47).

Med Salmenes bok istemmer vi den bedende kirkes Kristus-vitnesbyrd i den gamle og den nye pakt. Med Kristus-bekjennelsen følger bønnen til den treéne Gud, til Faderen som vi kjenner ved Sønnen Jesus Kristus. Hans godhet og trofasthet lar oss be til ham som hans kjære barn for Kristi skyld. Bekjennelse og bønn er med andre ord to sider av samme sak – Guds verk (opus Dei) i dem som hører Kristi ord. Den bekjennende kirke fremstår som bedende kirke (ecclesia orans), drevet av Den Hellige Ånd. Hun er Guds tempel, bygd av levende steiner ved troen og dåpen til Guds ære og pris.

En arv fra kirken i den gamle pakt

Morgensang (laudes) og *Aftensang* (vesper) er dagens to hovedbønner, som innleder og avslutter dagen. Ottesang og Aftenbønn har en mer privat karakter, til bruk når vi står opp og når vi legger oss.

Det er i samsvar med skikken fra de første århundrer når vi under Morgensang og Aftensang benytter de salmer som referer til morgen eller kveld. De andre salmene ble brukt i den rekkefølge de står i Psalteret. Det bør også vi gjøre.

Aposteltidens menighetspraksis viser like fra begynnelsen at apostlenes etterfølgere i prekenembetet – menighetens hyrde eller prest hadde et særlig ansvar for lesningene, og til dem hørte «bønnene» fras <Psalteret (tais prosevkjais, Ap 2:42, jf 6:4), eller «opplesningen» (tæ anagnosei, 1 Tim 4:13, jf 2 Tim 3:15, Tit 1:5). Den offentlige lesning i menighetens felles gudstjeneste hørte med til prestens prekenoppdrag. Gjennom lektier (lesestykker) og epistler (brev) taler Guds profeter og apostler til menigheten, og gjennom evangelietekster taler kirkens Herre og Lærer. I grupper av privat karakter er situasjonen en annen. Derfor bør lekfolk av begge kjønn lære å lede tidebønn fra ungdommen av (1 Tim 2:8f).

«Guds Ord og bønn»

«Opplesningen» er de viktigste ledd i messen og tidebønnen. Prioriteringen følger Guds handlemåte: Først Guds ord, deretter vår respons. Det er denne orden det siktes til med uttrykket «Guds Ord og bønn». Samme struktur har tidebønnen, historisk sett. Den eldste delen begynner med lesning og deretter følger svarsang (*responsorium*) og bønnene.

Salmodiene ble lagt til senere, og tilpasset prestenes og klosterfolkets bruk på 4/500-tallet. En Tidebok kan utformes på flere måter. Uten Middagsbønn, gjenstår normalt fire tider. En «Ukens Tidebok» kan fordele Psalteret på 28 tider, altså 5-6 salmodier for hver tidebønn. Bes en salme for hver tidebønn, bes hele Psalteret i løpet av 6 uker med rom for Herrens Tjener-sangene til slutt (Jes 42:1-4, 49:1-6, 50:4-9 og 52:13-53:12). Det er fritt fram for enhver å finne den husorden som lar seg praktisere.

Ef 5:18f – bli fylt av Ånden, og si fram for hverandre salmer og hymner og åndelige sanger; syng og spill av hjertet for Herren! Uttrykket «å si fram for hverandre» viser med all sannsynlighet til resitasjon av salmer mellom to grupper etter mønster fra synagogen og tempelsangen i Jerusalem. Med stor konsekvens skulle ordnet bønnepraksis medføre fremveksten av kirkeårkalender og bibelleseplan (el Kristus-kalender).

I de første kristengenerasjoner var tidebønn en praksis for lekfolk. Enda på 2/300-tallet ble tidebønn praktisert i kristne familier eller av kristne på egen hånd. Endringsforløpet siden urmenigheten medførte forenkling og avgrensning til morgen- og aftenbønn som dagens viktigste bønnetider.

Tidebønnens klerikalisering

På 300-tallet ble det vanlig å gå til morgen- og aftensang i de større kirkene. Endret praksis falt sammen med endrede begreper om prest og kirke. Prestens arbeid ble oppfattet i analogi med levittenes tjeneste som offerprester i Jerusalems tempel, og kirken i analogi med Guds folk i den gamle pakt (erstatningsteologi).

Siden tidlig middelalder ble tidebønn en av prestens daglige *plikter* (*officium* = plikt, *officium dei* = dagens plikt). Med fremveksten av klostrene siden 4/500-tallet, var tidebønn blitt en

spesialitet for prester og klosterfolk, men med fri adgang for lekfolk til å delta under morgensang og aftensang. Forholdet burde (bør) være omvendt – med anledning for presten til å avslutte med kollektbønnen og velsignelsen.

Kirkens reformatorer med Luther i spissen holdt fast ved Morgensang og Aftensang i bykirke-ene. I stiftsstadene medvirket korgutter fra katedralskolen, som ledd i presteutdannelsen. Selv om reformasjonen brøt med det gamle pliktvesen av flere grunner, ble det ansett som en selvfølge at en prest ba Morgensang og Aftensang. Den offentlige praksis varierte i kirkehusene. Da praksis gikk i stå med unntak av bykirkene, må det ses i sammenheng med opplysningstidens jeg-sentrerte virkelighetsoppfatning, begrunnet i erfaring og eksperiment (pietisme, rasjonalisme).

Tidebønnens opphør?

Kirkens reformasjon i Danmark/Norge ble med kongemaktens hjelp iverksatt årene 1537/39, men vel å merke med «Lempe och Føie» i Norge. Det gikk tre-fem generasjoner før den kirkelige folketradisjon med noen rimelighet kunne sies å ha fått en evangelisk-luthersk profil. Endringsforløpet vitner om et interaktivt forhold mellom kirkehusets bruk og fromhetslivet i den hjemlige sfære. De viktigste hjelpemidler var salmebok, bibelhistorie og katekisme, så sant noen kunne synge og lese. Visitators faste spørsmål siden statspietismen – om husandakten, ble innpå 1900-tallet (kanskje tidligere) møtt med unnvikende svar, og til sist lagt til side.

Viktige aktører i den offentlige kristendomsformidling var almueskolens lærere. Fra 1968 opphørte kristendomsfagets status som kirkens dåpsundervisning, og barn i hopetall ble fremmedgjort for «Guds Ord og bønn». Da gjenstod oppgaven å gjenvinne aftenbønnen på *barnekammeret*. Forsømt ble undervisning og instruksjon for tenåringer og unge voksne i menighetens samlinger – om bønn med Guds ord og katekisme i et sakramentalt kristenliv.

Folkekirken lå åpen for opplevelsesmystikk og trosytringer i aktivitetens form. Fortrengt ble Kristi virksomme nærvær med Ord og Sakrament i den forsamlede menighet. Sangen kretset om meg og mitt, om vi og vårt, og likeså bønneseansene med en intimitet som støter de fleste. Tidebønn fører de tørste til troens kilder hos åpenbaringsordets Gud i en bevitnet historie hvor løse- og bindemaktens embete – «Åndens embete» inngår med de Guds undergjøring som døpefont, skriftestol og alterbord vitner om.

Hva kjennetegner tidebønnen?

Tre ting: *Bønn med Guds ord* – som er «Ånd og liv» (Joh 6:63), *regelmessig bønn til faste tider*, og «*Kristi legemes bønn*», når kristne ber som lemmer på Kristi kirke – samstemmig, som om de ber med en munn og stemme.

For det første: Bønn med Guds ord (å be Guds ord). Uttrykket sikter til bibellesning og bønn med salmodier fra Salmenes Bok og «sangene» (cantes) i Lk 1-2. Hertil kommer sang (hymne), kollektbønn og forbønn.

Ærbødig språkbruk tilsier at vi skjelner mellom salmer (fra Psalteret), sanger og viser. Salmenes Bok er Guds Ord og Jesu bønnebok. Med benevnelsene kirkesang og åndelig vise (el kirkevise) markerer vi brukssammenhengene i kontrast til profansang (jf tysk - Kirchenlied, engelsk - hymn, finnesk – virsi).

For det andre: Regelmessighet til faste tider. Tidebønn har regelmessigheten til felles med messen på søn- og helligdager. Messen er fremfor alt Jesu Kristi tjeneste med evangeliet og

sakramentene «for dere». Med disse midler er den Oppstandne virksom i den forsamlede menighet, slik han lovte. Messen lar oss leve det sakramentale kristenliv – det normale liv i Guds kirke på jorden. Til virkningene hører «troens bønn» i Jesu navn, alltid avhengig av Guds ord, men uavhengig av tid og sted. Messen er kirkens bønneskole for døptes dagligliv.

En **illustrasjon** er «bønnegjerdet»: Den søndaglige messe er gjerdestolpene, de langsgående stenderne morgen- og aftenbønnene, og srossene hjertets bønnerop og enfoldige samtale med Gud.

Illustrasjonen uttrykker kristen erfaring fra svunne generasjoner. Regelmessighet og fasthet i praksis er spontanitetens vilkår. Den som vil praktisere bønnegjerdet, gjør lurt i å starte med en daglig tidebønn til fast tid.

For det tredje: Kristi legemes bønn. Søndaglig messe og daglig tidebønn inngår i Guds kirkes stadige lovprisning dag og natt, for Guds miskunn varer i evighet – som i himmelen så og på jorden (Ap 10:9, 30, 16:25). Halleluja – pris Herren! – er kalt «kirkens evige stemme». Derfor synger/sier vi «halleluja» gjennom hele kirkeåret.

I tidebønnen må innordne oss av praktiske grunner, men årsaken stikker dypere. Vi ber som lemmer på Kristi kirkelegeme. Det er Guds troende kirke som ber. Derfor demper vi våre individuelle særegenheter og ber «i kor» - som kirkekor.

Tidebønn med god «kirkeorden»

Apostolisk læreformidling (tradering) er et krevende arbeid. Det fikk Herrens apostler snart erfare. «Bønn og Ordets tjeneste (Ap 6:4) stiller krav til prestens orden og tidsbruk, med virkninger for ham selv, prestefamilien (1 Tim 3:4f) og den kirkesøkende menighet. Når troens bekjennere praktiserer bønnefelleskap utenom messen, trengs ingen programkomitè. Ordet og bønnen er vårt program. Tekstene slås opp på forhånd og anvisninger gis før vi (jeg) setter i gang. Vi går som til dekket bord.

Med tidebønnen oppstår en fruktbar vekselvirkning mellom prest og lekfolk. Det er prestens ansvar å lære døpte å holde alle Herrens befalinger. Og samtidig er det en menighets sak å holde dem, eller rettere – få lære å holde dem. Alternativet til denne vekselvirkning er det rot som virker splid og «knurr» (Ap 6:1) med fare for at alt går i stå.

Men hvordan begrunne «god» kirkeorden? Også det fremgår av kirkens historie fra begynnelsen. Begrunnelsen er gitt med prekenembetets oppdrag og fullmakter, som lar presten opptre som Kristi delegat og medarbeider (1 Kor 4:1f, 2 Kor 5:18, 20, 6:1). Kristus er «hode» for sitt kirkelegeme, og kirken er ham underordnet. Selv er han underordnet Faderen, som er alle tings opphav. (Ap 2:42, Ef 5:20ff) Guds kirkeorden kommer til uttrykk i et *kristokrati*, hvor Kristus er hyrde og biskop med den rett utlagte Skrift i ord og gjerning.

Denne orden «ovenfra» virker kontinuitet, forutsigbarhet og samstemmighet i både menighetsliv og privatliv. I lys av «det ene nødvendige» blir meningsforskjeller om smak og behag, nytte og hensyn for småting å regne. Med apostelordets lære fra Skriftens Herre blir vi sammenføyd og sammenbundet i sakssvarende uttrykk.

Fremføring

Salmene kan vi enten synge (1 Kor 14:16, Ef 5:19) eller fremsi rytmisk (resitere). Etter hvert som vi blir fortrolige med tidebønn, oppdager vi en forunderlig samstemmighet (konkordie) uavhengig av livssituasjon: Salmenes samstemmige Kristus-vitnesbyrd virker samstemmighet i den bedende og mellom de bedende. (Sal 86:11f)

Liturgiens *grunnregel* er enkel: «Ro!» Også tidebønn gjennomføres med ro – med senkede skuldre, avslappet pust og rytme. Med anviste pustestopp (*) – pust inn, pust ut – gir rom for ettertanke, og alle tid til å følge med.

Tidebønn bes som regel *stående*. Tidebønnens karakter av fellesbønn kommer klarest til uttrykk når to grupper «taler til hverandre» (Ef 5:19). Apostelen viser til to grupper som står vendt mot hverandre (*antifonalt*), når de fremfører vers eller strofer vekselvis. Også *sanger* (hymner) kan fremføres vekselvis, enten mellom forsanger og forsamling, eller mellom to grupper, og siste vers unisont.

Gruppeinndelingen varierer mellom inndeling etter kjønn, eller mellom deltagerne til venstre og høyre, sett mot alterbordet. Blir tidebønn fremført i koret, står deltagerne på hver side vendt mot hverandre.

Svarsang - responsorium - kalles den fremføring som lar bønnelederen (el forsangeren) fremføre vers for vers, avbrutt av deltagernes svar eller refreng. Svarsang er kirkens eldste syngemåte, enklere enn den antifonale fremføring, og en form for utenatføring.

Et eksempel på svarsang i høymessen er hilsenen (salutatio) mellom prest og menighet: «Herren være med dere!» «Og med din ånd!» Med en hilsen fra den gamle kirke blir denne forsamling konstituert som *rettsforamling i Guds nåderike* (jf «retten er satt» og «retten er hevet»). Her utøver nå døpte sin barnerett hos Faderen ved Sønnen i Den Hellige Ånd.

Bønnelederens (officiantens) plass er normalt foran til venstre for midtgangen. *Forsangeren* synger (ev leser) det som er bestemt for ham/henne. *Leseren* fremsier høyt og rolig – lik en herold – bestemte bibeltekster (som regel e bibelleseplan). Bønnelederen kan også være forsanger og leser under tidebønnen. Følgende tegn viser hvordan fremføring kan skje:

L Bønneleder/forsanger fremsier eller synger.

A Alle fremsier eller synger.

I/II Vekselvis sang eller lesning mellom to grupper.

* Markerer pustestopp (meditatio) – inn og utpust.

\ Et lite stopp for å markere rytmen (flexa-tegn).

Antifon kalles det bibelord som innrammer en Salme (salmodi). Antifonen slår an tonen og gir et bibelsk tolkningsperspektiv. Antifonen gjentas til slutt *litt* langsommere enn salmodien.

Bønnelederen kan oppfordre til å frembære *bønneemner* høyt eller stille. Bes de høyt, slutter de med «Gud, vi ber deg», og alle istemmer med «Herre, hør vår bønn».

Herrens bønn (Fadervår) nevner Navnet først når Gud er gjenstand for vår påkallelse og lovprisning. Det er liturgisk språkbruk. Herrens bønn bør også slutte med «*Ditt* er riket...»

Hvilke melodier?

Psalterets anvisninger gjelder den gang kjente folketonen, men ukjente i nåtid. Forholdet minner om kirkens reformasjon, da kirkesangen tok verdslige visemelodier i bruk.

I Jerusalems tempel *akkompagnerte* et orkester tempelsangen. Da paktens ark ble ført inn i templet, bestod Davids orkester av 17 musikanter: 3 spilte på symbaler og 14 på strengeinstrument (1 Krøn 15:19-21). Besetningen varierte over tid og etter anledning. I aposteltiden

(fram til år 70 e Kr) bestod orkesteret av minst 12 - maksimalt 36 instrument. Hovedinstrumentene var etter alt å dømme lyre, harpe og symbol. Trompeter ble brukt til fanfarer mellom sangene (1 Krøn 15:16, 2 Krøn 5:12f). Under festprosjoner ble tamburiner og fløyter brukt.

Under tempelfestene må salmesangen og musikken ha gjort et dypt inntrykk på Guds folk. Derfra ble salmene overført til hjemlig bruk. Noen salmer var knyttet til bestemte høytider. Et eksempel er Jesu innstiftelse av Nattverden under påskemåltidet. Derfra gikk han ut i nattemørket sammen med de tolv mens de sang «det store Hallel» - Salme 113-118 (Mt 26:30). Med tiden utviklet kristne en månedlig sangsyklus etter mønster fra templet i Jerusalem, for med den nye pakt i Kristi blod består templet av levende steiner (Ef 2:14ff).

Melodier og akkompagnement var *underordnet salmens ord og innhold*. Denne rangering kjennetegner kirkens sang gjennom alle tider. Det er av Guds Ord troen lever. Avsporinger vitner om en fremmed ånd. Med Salmene ga man uttrykk for følelser og erfaringer, mens melodi og akkompagnement ledsaget ordene. Evangelisk-luthersk kirkesang vedkjenner seg Ordets innhold og prioritet, og bruker lett sangbare melodier fra ulike tider. Når Guds kirke synger, synger vi sammen med Guds kirke i himmelen og på jorden. Dette markeres med kirkespråket innslag av enkelte ord fra hebraisk, gresk og latin (jf høymesseliturgen).

Åpenbaringsordets Gud taler til menneskets *forstand* – til mennesker ved sine fulle fem. Typisk for hedenskapet er den suggestive og larmende fremføring med sikte på rørelser og ekstatiske utbrudd (1 Kong 18:26-28, Sal 2:1), og typisk for kirkefelleskap begrunnet i opplevelsesmystikk og trosytringer.

Like fra begynnelsen har salmer, hymner og viser hørt med til kirkens gudstjeneste (Kol 3:16). Men levittenes melodier og orkestrering var for krevende til menighetsbruk.

Tidebønn synges normalt til gregorianske melodier. Deres bakgrunn er den senjødiske synagogesang og kirkesangen i de første århundrer. Også vi bør bruke enkle og lett sangbare melodier underordnet ordene.

Men hva med «hevnsalmene»?

Spørsmålet sikter til salme 35, 58, 59, 69, 83, 94, 109 og 137. Den som leser dem som «hevnsalmer», har ikke lest dem (fritt e Sigurd Odland). En treffende benevnelse er *straffebønner* til åpenbaringsordets Gud - historiens Herre. Salmene lar oss be om Guds *rettmessige* gjengjeldelse. *Gud* er «hevnsens Gud – ikke «jeg» eller «vi». I Guds nidkjærhet ligger håpet gjemt.

Den oppstandne Jesus lærte sine disipler å be Salmene som *Kristus-salmer* – om ham (Lk 24:44-48). Lider vi urett – og hevntanker fyller våre sinn, da begår vi ikke selvtukt, men ber disse straffebønner til Jesus Kristus – verdens Dommer. Han dømmer rettferdig.

Eksemplet Stefanus – Ap 7:59f.

Da Stefanus overgav sin ånd til Gud, siterte han *Kristi ord* i Same 31: «Herre Jesus, ta imot min ånd» (v 6), som også var Kristi ord på korset (Lk 23:46). Stefanus så gudmennesket stå ved Faderens *nådeside*, og bekjente – «*min klippe og borg*» (v 4). (Jf Ap 1:16f (= Sal 41:10), Rom 11:9f (= Sal 69:23f)). *Sal 94:22 – Herren er en borg for meg, min Gud er klippen som jeg tyr til.*

Stefanus overlot hevn til Gud og ba for sine fiender, Ap 7:60 – *Herre, tilregn dem ikke denne synd*. Det var en bønn i samsvar med Jesu undervisning, som hadde skjerpet Guds kjærlighetsbud til å omfatte *alle* mennesker, **Mt 5:44** – *Elsk deres uvenner, velsign dem som forbanner dere, gjør vel mot dem som hater dere og be for dem som forfølger dere*. Guds Sønn i Jesu skikkelse oppfylte budet i sin lidende lydighet, for derfor var han kommet. Hva da med oss? Stefanus viser lovoppfyllelsens mulighet. Han var fylt av Hjelperen, Den Hellige Ånd (7:55).

Den rettferdige Dommeren er han som har båret verdens synder – også våre. (Sal 18:48, 79:5, Åp 6:10.) Den Hellige og Rettferdige trådte frem i Kristi ringe skikkelse og tok seg av saken som ingen dødelig kan vinne. Rom 8:3 - *Det som var umulig for loven fordi den var maktesløs på grunn av menneskets onde natur, det gjorde Gud. For syndens skyld sendte han sin egen Sønn i syndige menneskers skikkelse og holdt dom over synden i vår natur*.

Evangeliet forklarer ikke. Guds selvhengivende kjærlighet lar seg ikke forklare. Evangeliet *proklamerer* Kristi lidende lydighet og Guds forsoningsverk. Vi må forholde oss til Guds kjærlighetsunder som til en bevitnet *kjensgjerning* i Jesus Kristus og ham korsfestet (1 Kor 2:2, 2 Kor 5:19). Guds kjærlige hevn har funnet sted. Med seg selv som løsepenge, hevnet han verdens ondskap og urettferdighet. Gud brøt folkenes planer på Kristi kors, og tilintetgjorde dem (Sal 33:10). Han gjorde verdens visdom til dårskap da han knuste den gudfiendtlige menneskenatur mot Klippen Jesus (Jes 29:14, 44.25, 55.7-9, 63:1-9, 3:1f). Gud stadfestet dette forsoningsunder da han oppreiste Kristus fra de døde. «Trøsten står som klippen fast.»

Illustrasjon: Sal 137:7-9.

Salmen gir et tilbakeblikk på eksilet i Babylon (500-tallet f Kr), da de bortførte satt ved Babels floder og gråt. De hadde vært vitne til grusomheter, da Nebukadnesars hær brøt ned Jerusalems murer i året 586 f Kr. «Babels datter, du herjede! Lykksalig den som gir deg gjengjeld for den gjerning du gjorde mot oss. Lykksalig den som griper dine små barn og knuser dem mot klippen!» Ordene uttrykker ikke et ønske om å gjengjelde babylonerne med de samme grusomheter, for Guds lov forbyr den private hevn (5 Mos 32:35, Rom 12:19). I stedet kommer Gud oss til hjelp og legger straffebønnen i vår munn. Deres rette adresse er Kristus – verdens Dommer.

Nå fører Kristus retten frem med sin *gaverettferdighet*, og meddeler den med evangeliet. *Nå* utvider han sitt rike i hjerter som tror. På «hevners dag» - når Guds langmodighet er slutt, må Gud gjengjelde verden som fortjent (Jes 34:8, 61:2, Jer 46:10). Guds nidkjerhet for sitt verk krever det. Han som ikke sparte sin egen Sønn, men gav ham for oss alle, han må til sist hevne all urett og ondskap. Guds trofasthet og kjærlighet krever det. Fortapelsen er menneskets egen skyld.

Uten det håp som evangeliet gir, er den endelige dom skremmende. Hva har vi mennesker fortjent med arvesyndens motstand i vårt innerste? Bare Gud kan komme menneskene til unnsetning. Han lar oss vinne seier ved Kristus Jesus og ham korsfestet for verdens synder.

«Skriftens trøst»

Straffebønnene hører sammen med «**Skriftens trøst**» (Rom 15:4). Den er Sønnen som av fri vilje tok menneskenatur på og viste seg for verden i Jesu tjenerskikkelse, inntil døden lydig. Han har oppfylt Guds hellige lov i alle deler og godtgjort for verdens synder i alles sted (Jes 53:6, Rom 8:32, 1 Joh 4:9f).

De som setter all sin lit til ham, de er Gud Faders «*velsignede*». De kommer ikke for dommen, men går inn til Riket som er beredt dem fra evighet (Mt 25:34). De velsignede er «*rettferdige*» (v 37-40), velsignet med Guds gaverettferdighet som er Jesus Kristus. Større enn Guds nidkjærhet, er Guds kjærlighet. Med Kristus til *gave*, følger «Guds velsignede» Kristi *eksempel* i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Den onde menneskenatur må kristne bære til døden, men for Kristi skyld er de Guds *kjære* barn og har i Kristus et *levende* håp.

Utålmodig roper blodvitnenes sjeler: «*Hvor lenge?*» (Lk 18:7, Åp 6:9f. Jf Åp 1:9, 8:3, 19:10. De må vente av hensyn til Guds ord og Jesu vitnesbyrd, dvs apostelordets lære fra ham. Sal 6:3, 13:1-3, 35:19, 74:9, 79:5, 80:2, 89:46, 94:3.) Utålmodig istemmer vi deres bønn. Med dem ber vi straffebønnene til et vitnesbyrd om Guds forsoningsverk i Jesus Kristus, og gjør våre ønskemål kjent for den levende Gud «*i hver bønn og påkallelse, med takksigelse*», Fil 4:6.

Her kunne det være beleilig å avslutte denne innføring i tidebønn-tradisjonen. Da ligger det nær å gjøre tidebønnen til en «aktivitet» løsrevet fra Guds løftepakt med den enkelte i dåpen. Men undervisningen om kristen bønn hører sammen med vår *barnerett* hos Gud, gitt til daglig bruk. La oss vende tilbake til tempelsangen i Jerusalem.

Vi er Guds tempel uten offeralter

1 Kor 3:16f – Vet dere ikke at dere er Guds tempel, og at Guds Ånd bor i dere? Der-
som noen ødelegger Guds tempel, skal Gud ødelegge ham. For Guds tempel er
hellig, og dette tempel er dere.

Guds folk i den nye pakt er den Kristus-virkelighet hvor Den Hellige Ånd «bor». Dette er like-
så unikt og radikalt som evangeliet selv. Kristus gjør ved troen den døptes legeme til et tem-
pel. Og til sammen er vi «Guds tempel» (el hus, bolig), som her på jorden er under oppbyg-
ging inntil dagens ende. Tempelsangen derimot pågår uten ende – som i himmelen, så og
på jorden.

Profetiene om *den nye pakt* – nådepakten - er oppfylt. *Den gamle pakt* – lovpakten med sine
forskrifter, den er erstattet med en ny og bedre ordening - Guds *nådepakt* med verden i Jesu
Kristi offerdød (Heb 7:12). Guds endegyldige og eviggyldige offer er den enbårne Sønnen.
Han kom i Jesu skikkelse og oppfylte frivillig kjærlighetens lov med sin lidende lydighet i alles
sted.

Guds forsoningsunder i gudmennesket Jesus avskaffet dyreofringene og innledet den nye
tempelkult med dåpen til Jesu død. Fra dåpen kommer et «kongelig presteskap» med bar-
nerett hos Gud, og med bønnens adgang til Gud med den himmelske lovsang for øye. Vi er
ennå ikke fremme, og likevel deltar vi *allerede*. Denne situasjon i vår utlendighet er konkret-
synlig i kirkerommets interiør.

I offeralterets sted - med dets gaver *til Gud*, står «Herrens bord» med *Guds gaver til oss* i
sakramentets skikkelser. De gis gis av nåde på grunn av Kristi fortjeneste – og ikke av noen
annen grunn. Det velsignede brød er samfunn med Kristi legeme, og den velsignede vin er
samfunn med Kristi blod (1 Kor 10:16). Gaven er Guds synlige underpant på syndenes forla-
telse, og dermed liv og salighet hos ham. Nattverd gjestene mottar gaven med munnen, og
har samfunn med Guds Golgata-offer i brødets og vinens skikkelser.

Men *noe* må vi vel bidra med? Er alterduken uten blod, må det vel være rom for et ublodig offer, eller i det minste nattverdlovprisning som medvirkende årsak til Guds gaveunder? Nei. Et evangelium med forbehold om lovgjeringer er ikke Kristi evangelium, for det finnes ikke noe annet evangelium. (Gal 1:8, 2:21)

Det er vanskelig å fatte det radikale brudd med lovreligionenes forsøk på å blidgjøre guden eller sikre vår eksistens. Avkristnede mennesker lar seg imponere av offerhandlinger, bønnehjul og bønnevimpler, og av underkastelsen under en skjebnegud de ikke kjenner.

Kilder:

Cross, F L, utg: The Oxford Dictionary of the Christian Church. Oxford 1974 (1957). – **Jungmann, Josef A:** The Early Liturgy. To the Time of Gregory the Great. London 1980 (1959). S 278-278. - **Odeberg, Hugo:** Kristus i Gamla Testamentet. U å (4). Göteborg. – **Randel, Josef A:** The Harvard concise Dictionary of Music and Musicians. Cambridge Massachusetts. – **Sjögren, Per-Olof:** Kyrkans lovsång. Kompendium i liturgik. Stockholm 1974.

2. OVERTRO I KIRKENS ROM OG SKYGGE

Svartebøkens tilbakemeldinger¹

Den såkalte «svarteboka» representerer en europeisk avskriftstradisjon, de eldste på pergament, kalt «cyprianuser».² Trolldom ved hjelp av djevlebesvergelses ble kalt “svartekunst” (nigromantia). Hensikten med denne “kunst” gir innblikk i menneskers kamp for tilværelsen under harde levekår.

Et stort repertoar gir råd mot sykdom og andre farer som truer folk og fe. Andre råd gjen-speiler soldatens liv, som ved hjelp av formler og ritualer ville gjøre seg usårbar mot kuler, slag og hugg. Hertil kommer mange slags råd for å dåre en kvinne, sikre vinning i spill, ta bort tannverk, stoppe blod, åpne lås, gjøre tyven halt, sette ham fast eller vise tyvens ansikt i et vannspeil, osv.³

Virkelighetsoppfatning og tankegang gir innsyn i den overtro som på 15- og 1600-tallet grep voldsomt om seg med hekseprosesser i datidens Europa. Angsten for den onde antok epidemisk karakter og utartet i groteske scener. Samtidig gir overtroen tilbakemeldinger fra kirkens rom lenge før før kirkens reformasjon på 1500-tallet.

Prestebildet

«Du som har gått skolan’, du kan vel 6. og 7. Mosebok, du?» Dette spørsmål fikk jeg som ung prest på slutten av 1960-tallet. Jeg ante anerkjennelse og forventning. Forestillingen knyttet meg til «svarteskolen» i Wittenberg og universitet i København, og ifølge legender til egyptisk magi og kong Salomos visdom.

Benevnelsen “6. og 7. Mosebok” er kjent fra ulike deler av landet,⁴ og vitner om et prestebilde formet i magiens bilde, med påstod om en skjult kunnskap forbeholdt prestene og derfor fjernet fra Bibelen. Det har prestene gjort, sier en forklaring. En annen fra Trøndelig og Vestlandet påstår at Luther fjernet dem fra Bibelen. Kortslutningen beror på fravær av bevis, som ikke beviser noe som helst, annet å bekrefte en forventning til sogneprestens posisjon med følgende tematikk:

- Opprinnelsen til de underjordiske.
- Stanse blødning og helbrede sykdom.
- Pjåkallelser og besvrgelsr for å løse eller binde ånder.
- Hvordan få kontakt med de døde.
- Inngå pakt med djevelen og få makmt til å sette vondt på andre (svart magi).
- Åbefri seg selv eller andre fra virkningen av svart magi.

Folketradisjonen har tallrike sagn om prester som eide svarteboka og brukte den. Foruten bibelkunnskap tilgjengelig for alle, levde forestillingen om prestenes tilgang til en okkult kunnskap, kun forbeholdt dem. De kunne mane spøkelses på dør og binde djevelen til evig-

¹ Oppr foredrag under Tingvoll kirkes 800-års jubileum 23.8.1980. Her bearbeidet.

² Benevnelsen sikter til biskop Cyprian, d ca 300. Opprinnelig magiker i Antiokia. Arrestert under den diokletianske forfølgelse og halshugget i den keiserlige residens i Nicomedia.

³ Wikipedia ult okt 2017.

⁴ Adolf Steen: Litt om sjetten og sjuende Mosebok. = Norsk Teologisk Tidsskrift 1965 s 67-68.

hetsarbeid, til eksempel flette reip av sand, eller tømme en fjord for vann. Slike sagn gjen-speiler folketroens tolkningsnorm og prestebilde.

I Skandinavia fantes trolig svartebok-utgaver fra siste halvdel av 1400-tallet.⁵ Det er som oftest tale om håndskrevne hefter. De fleste av de norske svartebøkene som man i dag kjenner til, ble utgitt i perioden 1760 til ca 1840. Enkelte ble funnet gjemt under kirkegulvet eller bak bordkledningen på kirka. Den eldste er «Vinjeboka» fra ca 1520, gjemt under kirkegulvet, trolig av en prest som ville kvitte seg med boka på et trygt sted.⁶

Ingen grunn til folkekirkelig triumf

Christiania-biskopen *Anton Christian Bang* (1840-1913) utga samlingen *Norske Hexeformulærer og magiske Opskrifter* (Kra 1901-02. 760 s). Verket ble til i samarbeid med professor *Moltke Moe* (sønn av biskop *Jørgen Moe*), og inneholder 1576 formler og ritualer fordelt på 14 hovedgrupper. Bangs interesse for emnet hadde utspring i oppveksten på Dønna (Nordland), men samlingen er landsdekkende. Den ble utvidet og fins i senere samlinger, blant annet ved Folkemusèet på Bygdøy.

Samarbeidet mellom teologen Bang og folkeminneviteren Moe forankret kirkens historie i sognemenigheten (territorialmenigheten). I dens gudstjenestelige ordninger skjer kirkens offentlige trosformidling i generasjonsløpet og med ringvirkninger i den private sfære. Denne tradisjonsvitenskapelige innsikt ble likevel uten betydning for presteutdanningen. Samlingen ble av museal interesse og bekreftet folkekirkens betydning. Bang medvirket selv til denne status:

«- vistnok den allerbetydeligste Mængde af disse, forsaavidt som de ere af fellesgermansk art, have sin første Oprindelse i den hedenske Tid, at de derpaa ere blevne modificerede og bragte i Overensstemmelse med den katholske Kristendom, at de have i denne Skikkelse havt en rig og lang Udviklingshistorie og levet et frodigt Liv nedigjennem hele det lutherske Tidsrum. Der er – maaske paa en enkelt Undtagelse nær – intet Spor til at man har søgt at lutheranisere de Formler der tidligere vare blevne katholiserede. Tvertimod blev Trolldommen den Verden, hvor det katholiserede Hedenskab efter Reformationen har vist sig saa seiglivet, at det først i den aller sidste Tid egentlig kan siges at være i Uddøen.»⁷

Tar man svartebøkernes innhold nærmere i øyesyn, blir man slått av tilbakemeldinger på kirkens *liturgiske* virksomhet siden middelalderen. Bang viser indirekte til «kristningsverket» eller «kristningen av Norge». Deretter følger referanser til «reformasjonsverket» eller «reformasjonen i Norge». I Bangs folkekirkelige perspektiv var «det katholiserede Hedenskab» nesten beseiret ved inngangen til 1880-årene - etter drøyt tre århundrer.

Bang fremhevet det hedensk-katolske tidsrom ved å kombinere helhetsforestillingen «vort Folk» og periodeinndelingen «det lutherske Tidsrom». Som vanlig var i øvrighetsperspektivet, la også Bang vekt på det offentlige samsprill mellom kirke og skole i *sognemenighetens*

⁵ Den eldste kjente bokutgave er Gutenberg-utgaven av Salmenes Bok, utgitt i 1457.

⁶ Wikipedia ult okt 2017.

⁷ A Chr Bang: Gjengangere fra Hedenskab og Catholicismen blant vort Folk efter Reformationen. Chr 1884. Særtrykk av Theologisk Tidsskrift.

ordninger. I sentrum står forvaltningskirkens virksomhet på bekostning av den trosformidling som foregår i den hjemlige sfære.

Etter kirkens reformasjon ble katekismeverset sunget, og helst i byene: "Gud, la oss i din kunnskap fremmes, så det vi lærer aldri glemmes" osv. Skolesituasjonen endret seg i grise-grendte strøk under statspietismen under Christian 6 årene 1730-46). Konfirmasjonen ble påbudt ved lov i 1737, og år senere kom loven om allmueskoler med konfirmasjonen som mål, og innordnet sognepresten i posisjonen som skolekommisjonens formann og omreisende skolevisitor. Grunnbøker var bibelhistorie og Pontoppidans forklaring til Luthers Lille Katekisme (1737). Motivet var ikke den Oppstandnes dåpsbefaling med sikte på livet i Guds kirke og skaperverk, men *den kristne stat* i samsvar med pietismens hellighetsideal.⁸

Den folkekirkelige betraktningssmåte ga inntrykk av et kristent folk, inntil sekulære opplysningsidéer hadde forberedt overgangen fra *kirkeskole* til *folkeskole*, påbudt ved lov i 1889. Kirkens dåpsundervisning ble satt under press til fordel for allmenreligion og den sekulær-liberale tro på det autonome menneske. Dette religiøse moment fikk gode kår i det *offentlige* rom. Sett mot denne bakgrunn fikk samarbeidet mellom Moe og Bang overtoner av en påminnelse om kirkens folkeoppdragende rolle.

Fremdeles har "den hvitmalte kirke" en allmenreligiøs funksjon. Der tilbys høytid, overgangsriter, og særlig i bykirker tilbys konserter og gudstjenester for spesielle målgrupper, og dit søker mennesker med ulike motiv uavhengig av de handlinger som er unike for Guds kirke på denne jord. Og fremdeles blir ord og handlinger i det gudstjenestelige rom tolket og forstått med ulike tolkningsnøkler eller koder.

Trosformidling i det liturgiske rom

Det var den selvlærte forsker, samemisjonssekretæren *Adolf Steen* (1906-1970) som fulgte opp biskop Bangs interesse.⁹ Steen ble en enslig svale på siden av det teologiske miljø. Senere har folkeminnevitere og etnologer gitt verdifulle bidrag til belysning av kristen trosformidling i den folkelige sammenheng, blant dem folkeminneviteren *Ronald Grambo* (f 1928).¹⁰ I likhet med ham finner jeg det fruktbart å forstå trollformler og magiske ritualer i lys av den kommunikasjon som i tidens løp finner sted i kirkens liturgiske rom.

Sett fra kirkens side, består utfordringen i å *integre* den evangeliske gudskunnskap i menneskers liv. For det første må ordbruk, adferd og handlinger *anskueliggjøre* kirkens tro på sakssvarende vis, så formidlingen appellerer til deltagerens sanser. Med *gjentagelsen* følger den gjenkjennelse som letter tydingen utenfor det liturgiske rom.

For det andre må liturgien romme *identitetsgivende markeringer* (konnotasjoner): På den ene side markere prestens delegatposisjon: Hvem har sendt deg? Hvorfor talr du? Hvilket

⁸ Det kongelige enevelde fra 1661 (Fredrik 3's suverenitetsakt) la maktgrunnlaget for kirkereformene under Christian 6 (1730-46), også kalt «statspietismen». Ved hjelp av lovgivning ville han realisere den kristne stat i samsvar med pietismens hellighetsideal. Behovet hadde han sett under kongereisen i Norge i 1733. Kirkehelg-tradisjonen fra middelalderen fortsatte som før årsrytmen i jordbruk og fiske. Fremdeles er konfirmasjonen mange steder koblet til St Hans og Mikkelsmess. Massealtermessene opphørte ikke før mot slutten av 1800-tallet. Men sedvanen med Skjærtorsdag som altergsdag ser ut til å ha fortsatt til langt utpå 1900-tallet. En omfattende undersøkelse mangler.

⁹ Steen 1965 s 65-88. Se n 4.

¹⁰ Ronald Grambo: Norske trollformler og magiske ritualer. Oslo Bergen Tromsø 1979. 175 s.

oppdrag og hvilken erkjennelse har du? På den annen side markere deltagerposisjonen, ikke bare i liturgiens begynnelse, men gjentatte ganger: Hvorfor delta her? Hva er nytten?

Søkende mennesker gir *positive* tilbakemeldinger. Det gjør også de som praktiserer kirkens tro i menighetens samling om Ord og Sakrament. *Negative* tilbakemeldinger omfatter både avvisning og misbruk. En variant er manerens (el signerens) okkulte profesjon gjennom århundrer, som under skinn av «bønn» vil kontrollere naturen ved hjelp av ord og geberder fra kirkens rom.

Messe OG FOLK

Masseoverganger til kirkens tro på 400-tallet medførte “folkekirkelige” forhold. Nattverdfrekvensen sank drastisk til fordel for kristeliggjorte former for folketro i den private sfære. Gjennom middelalderen økte avstanden mellom messe og folk.¹¹ Prestens virkeområde ble oppfattet på siden av folkelivet.

Med økt avstand fulgte forestillingen om presten som *offerprest* under messen og som *dommer* under skriftemålet. Det var prestens oppgave å anvende kirkemøtevedtakene (canones) om godtgjøring for synder alt etter alvorlighetsgrad. Han tilsa Guds tilgivelse (absolusjonen) *med forbehold* om godtgjøring (satisfactio) for begåtte synder. Med stor konsekvens fulgte prestens «privatmesser» for levende og døde, det vil si mot betaling og uten at noen var til stede.¹² Svartebøkene gjenspeiler denne lovfromhet med dens tillit til *gjort gjerning* (opus operatum).

Det 4. Laterankonsil innskjerpet i år 1215 minstekravet til kristne den årlige communion-Virkningen må ha vært liten. Konsilet i Basel i år 1435 oppildnet til ofte kommunion, men ble motarbeidet i klostre og kommuniteter. Den gamle forestillingen om middelalderens messefromhet har lenge vært en myte.

Det var først under kirkens wittenbergske reformasjon at nattverdfrekvensen økte. Et søndaglig fenomen fra begynnelsen av 1530-årene var massealtergangene i «mertinistenes» kirkehus, især i nordtyske byer. Noe slikt hadde ikke skjedd siden menighetslivet i de første århundrer.¹³ Fenomenet vakte oppsikt. Også jesuitter undret seg: Hvordan var slikt mulig?

Lekfolk hadde gjenoppdaget gavestrukturen “ovenfra” i den evangeliske messe, hvor Gud er syndere nådig uten å kreve godtgjøring for begåtte synder. Hovedsaken i skriftemålet (boens sacrament) var absolusjonen, eller synderens frifinnelse på grunn av Kristi fortjeneste – og ikke av noen annen grunn! Det medførte det åpne brudd med Romerkirkens messefromhet og lovreligiøsitet.

Den evangeliske reformasjon endevendte begrepene om messen. Man hørte Kristi ord over fremsatt brød og vin, og oppdaget messens gavestruktur “ovenfra”. Her var stedet for de ukvalifisertes samfunn med en forsonet Gud. Og herfra ble man utsendt til livet som Guds kjære barn i Guds skaperverk, enhver I sitt kall. Den sentrale kunnskapskilde var *Luthers Lille Katekisme* fra våren 1528. Bruken medførte et lite påaktet samspill mellom prest og lekfolk

¹¹ Jürgen Diestelmann: Über die Lutherische Messe. Gemeindevorträge und Abhandlungen. Gross-Oesingen 1998, 72-76.

¹² Jf sidekapellene i middelalderkirker..

¹³ Diestelmann 1998 s 1-3, 14-15, 18-20, 43-51, 57f, 69f, osv.

om kirkens trosformidling, henholdsvis i den offentlige gudstjeneste og i den hjemlige bruk av Guds ord og bønner. Samtidig levde folketroen i det skjulte.

I Norge ble kirkens reformasjon påbudt med Kirkeordinansen i 1537. Men uten støtte i en bred, folkelig bevegelse, fulgte kong Christian 2. den pedagogiske linje fra vennen Martin Luther å gjennomføre kirkens reformasjon i Norge med "Lempe ac Foie". Det ble slutt på sjelemesser (el privatmesser) for døde. Nå skulle presten sammenkalle folket til messe på søndagene, hvor det var mulig. Den radikale endring skjedde fra den søndag man gikk over til å bruke en evangelisks nattverddel (messens canon). Det var ikke lenger snakk om at presten frembar alterets sacrament som et ublodig offer for Gud på folkets vegne. Fra nå av delte han ut Kristi legemes og blods sakrament som en gave fra Gud som "gis for dere" til syndenes forlatelse, og med den evig liv. Gud er god for sin godhets skyld.

De gamle prosaleddene ble fortsatt sunget på latin og til gregorianske melodier (Kyrie, Gloria, Graduale osv).¹⁴ Kirkelatinen var fremdeles det europeiske fellesspråk, liksom engelsk i vår tid. Reformasjonen bestod ikke i nye former, men i bekjennelsen til den gaverettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjerninger.

På grunnleggende vis ble messen gjenopprettet i den skriftbundne tradisjon fra aposteltiden og oldkirken. Forsamlingen fremstod ikke som *den gamle kirke* med den *nytestamentlige* tro fra aposteltiden. Men fremdeles ble folketroen praktisert i kirkens skygge, og kristen tro ble fremdeles forstått på lovreligionens vilkår. Menneske er menneske, Gud er Gud.

Kirkens reformasjon ble i praksis iverksatt fra samme søndag som menigheten tok i bruk en evangelisk nattverdligturgi. Det tok likevel minst tre generasjoner før det fantes hva vi med noen rimelighet kan kalle et evangelisk menighetsliv i vårt vidstrakte og grisgrendte land. En illustrasjon fra Lyngen i 1968: Prosten sendte sin kapellan til ei fjordgrend med følgende beskjed: "Der må du holde gudstjeneste, for der har ingen prest satt sin fot siden syndefallet!" Jeg så gjorde. I det lille lokalet luktet det fra festen natta forut. En gammel mann i den lille forsamlingen meldte seg til communion.

Manernes inntrykk fra kirkens rom

Gjennom middelalderen søkte man til kirke for «å høre messen». Den varte en times tid. Liturgien foregikk på latin mens «folket» stod og hørte på. Prekenen på morsmålet var av underordnet betydning. Utgangspunkt kunne være en bibeltekst eller helgenlegende.

Etter reformasjonen søkte man til kirke for «å høre presten» utlegge dagens tekst. Salmesangen lettet deltagelsen. Benevnelsen «sognemenighet» tilslører mangfold mer enn trosfelleskap i territorialmenighetens ordninger. Alt etter etter situasjon og behov kan motstridende idéer og handlinger bli aktualisert i en og samme person, så det kunne forekomme at også bekjennende kristne søkte hjelp hos manere (el signere). Bruk av elementer fra kirkens liturgiske rom forklarer hvorfor "helbredere" ble oppfattere som forbedere med helbredelsens gave. Man betraktet virksomheten med kristelige briller på kristelig vis.

¹⁴ Dette innslag av latin var i samsvar med Luther og Bugenhagens ønske: Gregorianske melodier til latniske tekster! I sørtyske områder var identifikasjonen med den gamle kirke svakere. Påvirkningen derfra viste seg i Malmø-messen fra 1528, hvor prosaleddene ble sunget på morsmålet.

Hva har manere hørt i kirkens rom? Svartebøkene har elementer fra bibeltekster og legender. De ga anledning til å identifisere seg med personer gjennom frelseshistorien, og med helgener gjennom kirkens historie. Man har hørt fortellinger om Jesus, jomfru Maria, Noa, Israel, Elias (el Eliseus), Job, St Peter, St Johannes (Døperen), Pontius Pilatus og andre. Man har hørt om Guds gode engler Ruben, Gabriel, Michael, og hørt om den onde Lucifer - djevelen med sine onde engleskarer. Hertil kommer et persongalleri fra Romerkirkens helgenkalender: St Laurentius (Lars, Lavrans), St Cesilie, St Olav, St Gregorius, St Catarina og andre.

De hørbare inntrykk omfatter den gjentatte bruk av Fadervår og trinitariske formler, og desuten klokkeringing (larne, kime, klemte), excorsismer og velsignelser. Innslag av kirkelatin stadfester ordenes betydning og kraft. På lignende vis har man oppfattet den rituelle stillhet, overført til folketroens praksis, f eks ved begravelser. Hva har manere sett? De har merket seg kirkeporten, kirkegården og kirkesvalene – hvor de bor. Når de steg inn, merket seg skriftestolen og alterets sentrale plass. Under messen har manerne merket seg geberdene korsing, kneling, bukking osv. Alle sanseintrykk ble oppfattet som magi med virkning i kraft av gjort gjerning.

Svartebøkene har mange referanser til skriftemålet, men få til sakramentene dåp og nattverd. Forholdet gjenspeiler praksis fra middelalderen til skriftemålet opphørte som ledd i innskrivingen til altergang, og erstattet med «alminnelig» skriftemål og kollektiv absolusjon. Den gamle praksis opphørte fra 1860-årene av, da de kirkelige myndigheter - med henvisning til den folkekirkelige situasjon, innførte «åpen kommunion», det vil si åpen for alle til å delta på eget ansvar. I dette endringsforløp hørte den skarpe kritikk fra pietistisk hold mot «vanealtergang», for ingne kunne være en verdig nattverd gjest uten å være rett omvendt i “saliggjørelsens orden”. Her forelå glidende overganger i en legalistisk tankegang. I folketroen hadde manerens formler og ritualer virkning med forbehold om de rette ord og den rette fremgangsmåte.

I Kirkeordinansen fra 1537 godkjent av Luther og Bugenhagen, hørte skriftemålet fremdeles med med i nattverdberedelsen, men nytt var syndsforlatelsen (absolusjonen) meddelt uten forbehold om godtgjøring.¹⁵ Men i den betrungte situasjon ble skriftemålet belastet med motiv som hver for seg er bibelske, både kirketukt, nemlig rettledning og «overhøring» før den første kommunion.¹⁶ Uheldigvis ble dette provisorium tile n sedvane fordi prester og teologer overså den liturgiske utfordring. Uheldige episoder fant sted og kritikken fra pietistisk hold var ofte berettiget. Men allerede gammellutherske teologer hadde sett behovet for reformer.

Ingenting i svartebøkene vitner om reformasjonskirkens innvirkning på folketroens praksis, først og fremst fordi den var bundet til de rette ord og rette fremgangsmåte i den okkulte tradisjon. Det var heller ingen grunn til folkekirkelig triumf I Bangs perspektiv. Det femgår allerede indirekte av Kirkeordinansen, som manglet et kapitel om synoder (kirkemøter). Det var det ikke økonomi til. Kongens kasse var bunnskrapt og kirken tvunget til å avstå eien-

¹⁵ Malmø-messen begynte med prestens syndsbejennelse på alles vegne og deretter fulgt av en allmenn absolusjon. Denne løsning gjenspeiler påvirkningen fra både sør- og nordtyske teologer, som la vekt på å kontrastere forholdet til den romersk-katolske messe.

¹⁶ Terje Ellingsen: Kirkeordinansen av 1537. Reformasjonens kirkelov. Overs. Oslo 1990 s 57.

dommer og inntekter. Klostre ble nedlagt og kirkens virksomhet kraftig redusert. Det var ikke økonomi til å følge opp Luthers ønske om synoder med frihet for kirken til å utøve kirkens rett i læresaker og ellers regulere det gudstjenestelige fellesskap. Luther ønsket domkapitlenes eiendommer brukt til skoler, men statens økonomi tilsa noe annet. Reformasjonskirken ble økonomisk sett en fattig kirke. Premissene var lagt for en kirke under statlig kontroll, prisgitt kongelig gunst.

Undervisningen ble avgrenset til gutter ved katedralskolene med latin og kristendoms-kunnskap på timeplanen. De manglet kvalifiserte lærere og var uten læreplan og retningslinjer.¹⁷ De kom med kirkeordinansen i 1607, femti år etter kirkens evangeliske reformasjon, men til ingen nytte. Uten støtte i en bred folkebevegelse, fungerte ikke samarbeidet mellom sogneprest og husfar etter mønster fra Luthers Lille katekisme. De som hadde råd til det, sendte gutter til skoler i utlandet, og helst til jesuitt-skoler. Til myndighetenes bekymring vendte noen tilbake som erklærte "katolikker" og talsmenn for motreformasjon.

Menneskesyn og gudsbilde i folketroens livstydning

Først **menneskesynet**. Magien stiller *mennesket i sentrum*. Det «jeg» som maner, søker kontroll over naturen for å gjenopprette den brute harmoni. Til dette formål benyttes elementer fra kirkens liturgi integrert i formler og ritualer unndratt andres kontroll.

Dette jeg-sentrerte menneskesyn inngår i en omfattende livstydning hvor menneskelivet utspiller seg i en kampsituasjon på liv og død. Onde makter truer utenfra den enkeltes liv med sykdom, konflikter og alskens elendighet, eller fellesskapet med kaos og nederlag. Da er ikke svartebøkens formler og ritualer mere enn kun «ytringsformer».¹⁸ De er uttrykk for en *erkjennelsesmodell* for positive og negative verdier hvor lykkemotiv og sikringsbehov medbestemmer rangeringen i en spekulativ virkelighetstolkning uten en gudsrelasjon. Treffende benevelser er sikringsreligion, lykkereligion eller herlighetsteologi.

Så til **gudsbildet**. Men hva slags «bønn» kan *det* være, hvor ordene virker i kraft av gjort gjerning og virkningen legitimerer manerens virksomhet? En illustrasjon er den maktposisjon som Ananias og Safira søkte under skinn av kristendom, Apg 5. «Gud» er i denne sammenheng et stykke natur eller naturkraft, underlagt ordenes kraft i manerens munn. *Virkningen* legitimerer manerens virksomhet og posisjon. Påfallende er analogien til den folkekirkelige legitimeringsmåte i det sekulær-liberale samfunn. Maneren handler i det skjulte, for ellers mister ordene sin kraft. Han «ber», sier kortslutningne.

Jesus-skikkelsen er super trollmannen, som alle manere etterligner med ordbruk og fremgangsmåte. Svartebøkens Jesus fremstår med stor tematisk variasjon, virksom under skapelsen og i den gamle pakt. Temaene fra Jesu jordeliv omfatter unnfangelse og fødsel, hans offentlige virksomhet fra dåpen i Jordan til hans død. Mange *blodstopperformler* er koblet til Jesu dåp Jordans flod, eller til Jesu helbredelse av den blodsottige kvinnen og til hans blodsutgytelse på korset.

¹⁷ Erling Sandmo, Wikipedia 25.11.2015.

¹⁸ Grambo s 44. Jf Den augsburgske bekjennelse art 1. Den forkaster læren om «to opprinnelige makter, en god og en ond», og likeså dem som lærer at «Ordet og Den Hellige Ånd /.../ er særskilte personer, men at «Ordet» betyr det talte ordet og «Ånden» en skapt bevegelse i tingene.»

Andre formler er innordnet *vandringsmotivet*: «Jesus red over brede bro...» Eller: han «gjekk etter vegen fram», o l. Jesus kommer alltid i følge med andre, f eks Peter eller jomfru Maria. Underveis helbreder han forstuede ledd på mennesker og dyr, maner skademagikeren under stokk og stein, stopper blod, klumser (el fjetrer) rovdyr, driver ut gikt, helbreder ormebitt, tar bort tannpine, døyver dragne sverd så de ikke biter, osv.

Dette *jordiske* Jesus-bilde er fremmed for foreningen av Gud og menneske i Jesu person, stadfestet med hans legemlige oppstandelse. Den kan være nevnt liksom i forbifarten, men uten betydning for virkningen. Den Oppstandne Jesus ved Faderens høyre vedkommer ikke manerens maktkontroll. I svartebøkene er dette Jesus-bildet koblet sammen med *jomfru Maria* som den ypperste av alle signekjerringer, hun som visste råd mot synd og skam, mot brann, styrtregn, flom, osv. Slike formler bevitner en folketro med utspring i middelalderkirkens himmeldronning Maria, også oppfattet som Kristi medforløser.

Folketroens Jesus-bilde virker utvelgende (selektivt) i møte med kirkens gudstro begrunnet i en bevitnet Jesus-historie. Sentrale temaer er enten fraværende eller flyktig nevnt, foruten inkarnasjonen, også forsoning, rettfærdiggjørelse og helliggjørelse (troens lydighet), og likeså Jesu oppstandelse og herredømme, hans virksomme nærvær og handlende allmakt i den forsamlede menighet,. Samlet sett og med stor konsekvens fins *ingen håpets horisont*, for borte er også Jesu gjenkomst som verdens dommer og gjenløser.

Tilbake er en Jesus underlagt manerens ord og geberder i en mytisk samtidighet innordnet menneskers lykke- og sikringsbehov. I denne sammenheng er "tro" noe annet enn tillit til Guds løfte. Den er overtroens fiksjon og insisterende tilflukt til manerens hemmelige kunnskap og teknikk. «Det er ikke farlig å reise i lag med deg», ble det sagt til predikanten som fortalte meg hendelsen. La meg illustrere tilliten til n okkulte viten med en fiskerformel og tre blodstopperformler:

Alle fisker i dette vand
skal gå til denne strand,
som Jesus, den Gud og mann,
skapte i elv og vann.

Formelen stiller fiskeren i Jesu maktfulle posisjon, i tillit til den kraft som *gjentagelsen* virker. De ord som fikk fisken til å gå i Peters garn, skal også gi meg fiskelykke.

Jesu gjerning som blodstopper kan komme til uttrykk på flere måter:

Stat blod og stilles blod,
likeså stille som Røde hav stille stod
for Jesu barn da de gikk derover med tørre føtter.
I navn Faders, Sønns og Helligånds. Amen.

Eller:

Like så hardt som Jesus stemte Noæ flod,
så stemmer jeg ditt blod
i stokk og sten,
intet menneske til mot eller mèn.
I tre navn Gud Faders, Sønns og Helligånds. Amen.

Eller:

Stå stille blod på NN (navnet på den som blør),
slik Satan stod

ved Jordans flod

da Kristus han seg døpe lot. I Den Hellige Treenighets navn.

Den som søker hjelp i den okkulte profesjon, stadfester manerens *maktposisjon*. Brukeren setter sin lit til et menneske fremfor Guds løfte og gode vilje. «Ja, men det er jo gudsord de bruker», er innvendingen.¹⁹ Den overser misbruken av Guds navn, kanskje fordi man ikke har lært å kjenne åpenbaringsordets Gud gjennom Jesus Kristus. Man kjenner ham ikke som en venn å stole på i liv og død. Manerens ordmanipulasjon behandler ham som et stykke natur underlagt magiens manipulasjon. Hva ordene sier, er da likegyldig. Fadervår kan man lese baklengs for å forsterke effekten.

Manere til stede under messen har oppfattet kristendommen i sitt nytteperspektiv, merket seg *formene* og overført dem til bruk i magiens livstydning. Er innholdet i kirkens tro og dens begrunnelse nytten uvedkommende, virker sidestillingen kristentro og folketro manipulerende. Opptatt av formene, vender man det døde øret til den begrunnelse som tekstlesninger og utlegninger gir, og overser de påminnelser som kirkerommets inventar gir om den Oppstandnes nærvær i den forsamlede menighet, virksom med handlinger innstiftet av ham. De er folketroen uvedkommende.

Med hensyn til læren hadde Bang rett i en sak: Kirkens reformasjon var et brudd med læren om menneskets medvirkning til sin frelse ved hjelp av *gjort gjerning*. Feilen var den triumferende ignorans overfor folketroens tilbakemelding. Det det kirkelige tilsvar uteble i den praktiske teologi. Jeg begrenser meg til å påpeke tre utfordringer.

Tre utfordringer til kirkens forkynnelse og undervisning

Overtroen på menneskets evne til å beherske «virkeligheten» har mange forkledning. Opptrer kirkens representanter som om de behersker naturen og legitimerer den gudstjenestelige virksomhet med virkningen, da spiller de på lag med folketroen i magiens verden. Kirkens unike kjennetegn blir tilslørt og kristentroen alminneliggjort. Annerledes med den prest som opptrer som den Oppstandnes delegate, med myndighet, autoritet og kompetanse fra ham. Han utfører prekenembetets gjerning med krav på troverdighet. Så langt jeg kan se, aktualiserer folketroen tre temakretser i menighetens sendelse:

1. Å forkynne DEN OPPHØYEDE OG INKARNERTE GUD – opphøyet over sitt skaperverk, synlig og usynlig, og samtidig virksom i sitt verk for å fri det fra fiendemaktens okkupasjon – fra syndens og dødens og satans tyranni.

Åpenbaringsordets Gud lar seg ikke presse. Han oppholder sitt verk for sin godhets skyld – og ikke av noen annen grunn. Gud er hellig, nidkjær for sitt verk. Det har han vist en gang for alle med selvhengivende kjærlighet, stilt frem for verden i Jesus Kristus og ham korsfestet (1 Kor 2:2).

Åpenbaringsordets Gud vet den enkeltes nød. Han overskuer våre liv med ham selv som mål. Derfor innstiftet han løse- og bindemaktens embete og gav apostlene og deres etterfølgere marsjordren – å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk (Lk 24:47). Denne prekenembete er ellers ukjent i verden, for kilden er «Ordet som ble

¹⁹ Den velmente imøtekommenhet skjedde ved biskopen under en aftensang i Nidarosdomen. I koret ble en samtale arrangert mellom biskopen og «Snåsa-mannen».

menneske» i den historiske Jesus (Joh 1:14). I ham har Gud oppfylt løftene om «Den Komende». Stadfestet med Jesu oppstandelse fra de døde, fortsetter han å være Den komende I den forsamlede menighet. Han kommer med forsoningens goder og gir deltagerne anledning til å kjenne den eneste sanne Gud i hans trofaste kjærlighet og ha evig liv I ham. Dette skjer I full offentlighet og I en dennesidig, jordisk virkelighet med ord som høres og tegn som ses.

Guds nådepakt i dåpen gir den dømte barnerett hos Gud, med rett til å tre frem som Guds kjære barn og I Jesu navn be til ham som hører den elendiges rop. Bønnene fra hver og en er alltid bønn sammen med alle de andres bønner (jf Fader vår). Lange bønner trengs ikke, for Gud kjenner vår nød. Overflødig er bønnejustis til bestemte tider. Han trenger hverken duvende bønnehjul eller blafrende bønnevimpler. Gud kjenner sine og de kjenner ham. Troen er uavlatelig bønn. Den kristnes bønn I et tillitsforhold til den treéne Gud gir bønneren en friskhet som ellers er ukjent i religionenes verden. Dø må vi alle for syndens skyld, men Guds handlende allmakt for sin godhets skyld, lar oss leve med håpets horisont med Den Komende for øye uansett tid og sted.

I den skarpeste kontrast står magiens bønneverden hvor «bønn» er pressmiddel overfor en lunefull åndsmakt, eller et stykke natur eller «energi» stilt til vår disposisjon. En kristen må derfor vokte seg for glidende overganger til selvbekreftende gudshjelp.

2. Å forkynne TROENS BØNN. Den er Guds verk (opus Dei) i deres liv som hører Kristi ord og tar vare på dem.

Det nytestamentlige gave-evangelium gjør Jesu offerbønn til vår: «Skje din vilje.» Troens gang til Faderen i Jesu navn overlater Guds bønnesvar til ham som i en bevitnet Jesus-historie har vist oss den endelige løsning på lidelsens og ondskapens problem. Med Kristus til gave, *har* vi evig liv og løsningen allerede.

Krusifikset er det sammenfattende uttrykk for troens bønn. Døpt til Jesu død, gjør vi Jesu offerbønn til vår: «Skje din vilje». Vi lar Guds bønnesvar hellige hans Navn. Det gjør ikke folketroens maktfulle «jeg». En uoverstigelig avgrunn skiller Guds barns bønner fra bønner jeg eller vi vil. Man kan nok imitere kristentroens uttrykksformer, men imitasjon er ikke bønn, men spilt møyen. Det er også bønn som pressmiddel I tillit til gjentagelsen, tilfreds med «det gamle».

3. Å istemme DEN RETTE LOVPRISNING i Guds hellige og underfulle Treénhet.

Rett lovprisning skjer ikke uten å fremholde det dype i kirkens gudgitte tro: Hver av personene i Den Hellige Treénhet ærer de andre. Gud er kjærlighet, men kjærlighet fins ikke uten personer (jf monaden Allah). Ved evangeliet om vår frifinnelse åpen-barer Gud sin selvhengivende kjærlighet, og mennesker dras med i Guds kirkes evige lovprisning, ukjent for den spekulative visdom i denne verden.

Personene i Treénheten er i sin Guddom én, i herlighet like stor, i majestet like evig. Faderen er altets opphav, Sønnen er født av Faderen fra evighet, og Ånden utgår fra dem begge (Ahanasianum). Bibelhistorien fremtvinger denne ordbruk. Gud er tre-foldig hellig og underfull i sin selvhengivende kjærlighet. Den gode Skaperen er opphøyet over det skapte og samtidig virksom i det skapte, nidkjær for sitt verk. Gjennom Sønnen fremtreden i Jesu skikkelse lærer vi Gud å kjenne som venn til venn. Troen kommer til oss. Guds tro drar oss til Faderen ved Sønnen i Den Hellige Ånd. Så er vår bror ved Faderens nådeside kilden til troens

bønn og lovprisning. Han er ikke innelukket i en himmel fjernt fra oss, men virksom med Ord og Sakrament, forvaltet på troskapens vilkår i den forsamlede menighet.

Illustrasjon: Ef 1. (Jf 2:18-22, 3:2f, 9-12, 14-21 og 4.4-6. Også formaningene i kap 3-4 følger den trinitariske grunnstruktur.)

Dette kan utdypes med svar på følgende spørsmål:

Hvorfor skapte Faderen verden (kosmos)?

Faderens beslutning fra evighet ville tre ting. (1) *Velsigne* sitt folk med all himmelsk velsignelse i Sønnen Jesus Kristus, v 3, (2) *fremstille* de troende som hellige for ham i Sønnen, v 4, og (3) gi dem *barnerett* hos seg, så de kunne prise Faderens herlige nåde, den han har benådet sitt folk med i Sønnen, v 5-6.

Hvordan medvirker Sønnen i skapelsen?

Sønnen steg ned i det skapte. Han trådte frem i Jesu skikkelse og ga seg selv til et offer for verdens synder. Det gjorde han av tre grunner: (1) For at Faderen kunne *stille frem* sin nådes rikdom for verden, v 7-8, (2) og Sønnen *sammenfatte* skapelse og gjenløsning i et eneste stort takkoffer til Faderen, og (3) dermed gi sitt folk *arvedel* i den kommende verden, v 10-11 (jf Herrens Nattverd) og prise Faderens herlighet ved Sønnen og i Ånden, v 12, 2:18.

Hvordan medvirker Ånden i skapelsen?

Den Hellige Ånd er innseglet på «sannhetens ord», v 13. Han stadfester evangeliet ved å virke troen i dem som hører Kristi ord og tar vare på dem. Dette gjør Ånden av tre grunner: (1) For at Sønnen skal *bo* ved troen i oss, og (2) *skape* det nye menneske (4:17ff) som vokser opp i kjærlighet til enhetens Herre (3:17-21, 4:14-16), og (3) *foregripe* arven i den kommende verden 1:14 (jf 2:18).

Nødvendige kontrasteringer i forkynnelse og undervisning

Denne gjennomgang av overtroen er begrenset til Svartebøkene og maneres bruk av besvergelses og ritualer. I det sekulær-liberale samfunn omfatter såkalt “nyreligiøsitet” eller New Age så mye mer. Her får det være nok å peke på de nødvendige kontrasteringer fra kirkens side, om et kirkefelleskap skal kunne fremstå som med troverdighet.

- **Åpenbaringsordets levende Gud.** Menneskene søker mening med sine liv. Mange forholder seg til “noe” utenfor seg selv og tror på “min tro”. Kirkens gudstro beror på kunnskap fra åpenbaringsordets Gud, virksom med sitt ord i en bevitnet bibelhistorie.
- **En bevitnet Jesus-historie.** Gud har oppfylt sine løfter i en bevitnet Jesus-historie. Den er historien om Jesu persons hemmelighet og Guds forsoning med verden I hans død, stadfestet med Jesu oppstandelse fra de døde. Gjennom ham lærer vi Guds innerste vesen å kjenne, og ha evig liv I ham.
- **Analogier beviser ingenting.** Jesus gjorde undere, men var ingen magiker, healer eller sjaman. Jesu undergjerninger bevitner hans persons hemmelighet, det største av alle undere: Foreningen av Gud og menneske i jomfru Marias morsliv, endegyldig stadfestet med Jesu oppstandelse fra de døde.
- **Kristen tro er Guds suverene verk** i dem som hører Kristi ord og tar vare på det. Overtroen på mennesket i troens saker binder menneskene til spekulasjon. Illusjonene tilslører egen uvitenhet og kampen mellom Gud og hans fiendemakter under syndefallets kår.
- **Guds kirke fremstår ikke som et forum i stadig debatt om sine “verdier”,** men som apostolatets kirke med Guds evangelium, stadfestet med kirkens unike kjennetegn fra den

oppstandne Jesus, kirkens Herre. Kristus-bekjennelse gitt fra himmelen, samler de troende om ham, virksom med Ord og sakrament i den forsamlede menighet.

- **Kristen bønn er Guds verk ved Jesus Kristus.** Den er hverken magi eller selvbekreftende opplevelsesmystikk, men den barnlige gang til Faderen i tillit til Jesu Kristi fortjeneste. Kristen meditasjon er *ordmeditasjon*, når vi betrakter bibelteksten i dens bibelske sammenheng, veiledet av det apostoliske ord fra Bibelens Herre, Jesus Kristus.
- **Guds kraft** er Gud i virksomhet med sitt skapende ord. Jesus Kristus er Guds kraft i egen person, virksom i nåtid med evangeliet.
- **Kristen er ingen i kraft av egenerklæring.** Er jeg en Kristen, må det være fordi Guds ord sier det. Åpenbaringsordets Gud søker oss først med sitt ord og gjør oss til nådetiggere for ham, i tillit til ham. Alternativet er "billig nåde", (jf Mt 4:1-11, 24:27 og kap 15).

3. OM LITURGISK DANS OG KRISTELIGE GEBERDER

I Bibelen er dans kjent fra Ba'al-kulten, men dans i gudsfolkets samlinger er en fremmed foreteelse.

1 Kong 18:26 – de hinket omkring det alter de hadde gjort (Ba'al-profetene). Jf dansen rundt gullkalven, 2 Mos 32:19.

Tidlig i kirkens historie er kirkedans (el lovsangdans) kjent fra sekteriske grupper og deres utskeielser. Etter en 300-årig diskusjon om kirkedans, ble den avvist av *konsilet i Konstantinopol år 680*. Diskusjonen kom som følge av kristendommens store utbredelse da den ble opphøyet til statsreligion med keiseren som kirken verger og beskytter. Fristelsen utfordret kirken til å integrere kultisk dans i kirkens gudstjeneste, og med denne religionsimport stimulere til ekstase og opplevelsesmystikk.

Kirkens uttrykk for tilbedelse

Hvor Guds Ord og sakramenter står i sentrum, bortfaller svulstig føleri og appeller til menneskers innbilte muligheter for Gud. Derfor har kristne like fra Salomo's søylegang gjort bruk av *sakssvarende* uttrykk for Skriftens Kristus-budskap og gitt videre fra den gamle kirke. Og siden konfesjonelle lutheraneres identitet er den gamle kirke i skriftbunden tradisjon, bruker vi dem gjerne.

Slik unngår vi den fremmedgjøring som følger av menneskesentrert adferd innordnet menneskers behov. Som regel er det tale om uttrykksformer fra konsertsal, møterom, tribune og auditorium. *Eksempler:* Høylytt prat, larmende musikk, utfordrende bekledning, pirrende kroppsbevegelser, klappsalver, osv.

Røkelse er et uttrykk for de troendes bønner til Gud. Jf Åp 5:8, 8:3f.

Geberder kaller vi kroppslige uttrykk for bønn og tilbedelse. **Eksempler:**

- Å slå korsets tegn – en dåppåminnelse; Du er min Herre.
- Å folke hendene, korslegge armene over brystet, knele: Uttrykk for bønn.
- Å bukke eller neie (piker/kvinner)
- Å kaste seg nesegrus med utrakte armer: Uttrykk for underkastelse, overgivelse.

Et karakteristisk uttrykk er prosesjon (procedere = å skride fram). Den geistlige el åndelige orden: De minst først – biskopen sist. Prosesjonskrusifikset først til en påminnelse om Guds folk, som ved dåpen og troen «følger Lammet, hvor enn det går (Åp 14:3). Jf 1 Kor 10ff. En prosesjon er ikke taus. «Vi går til paradiset med sang...»

Stillhet er ikke noe liturgisk ledd. Før den felles gudstjeneste (messen) er forsamlingen stille, i ærbødighet for møtet med den Hellige Gud. Da gir stillheten anledning til stille bønn og ettertanke, før vi trer fram for ham som tjener oss med Ord og Sakrament. Høylytt snakk, klappsalver og applaus hører ikke hjemme i et hus helliget til Guds bruk.

Heb 12:28f – Siden vi får et rike som ikke kan rokkes, så la oss være takknemlige og tjene Gud slik det behager ham, med ærbødighet og frykt. For vår Gud er en fortærende ild.

Kirkesangens *tonespråk* fremhever *ordene*, og eventuell (!) instrumentbruk *ledsager* dem. Patetiske melodier til suggestive rytmer er den bibelske gudstjeneste fremmed.

Forsanger(ne) deltar som del av menigheten, og står i et tjenende forhold til prest og forsamling. Den forsamlede menighet er det egentlige kirkekor – som i himmelen, så også på jorden.

Den Hellige Skrift er normen for hva som er forkastelig eller ære verdt i samtidskulturen, Fil 4:8. Den samme norm gjelder i spørsmål om hva som sømmer seg for kristne, slik de apostoliske formaninger viser. For kristne sømmer det seg å bevitne Guds ord og vilje med sakssvarende adferdsformer. Slik oppstår kontrasterende uttrykk, Mt 5:13-16. Det er med formene som med ordene: Vi må lære hva de betyr. Noen vet av egen erfaring at spilleregler må læres, og at øvelse gjør mester. Guds barns lek for Guds åsyn er intet unntak. vil

Det unike ved kirkens lære og liv drar

Den negative bakgrunn til kirkens samlinger menneskelivets kår i syndens og dødens verden. Allikevel står ikke våre behov i sentrum, men den oppstandne Kristus - til stede og virksom med ytre midler - evangeliet og sakramentenes skikkelser. Uten den oppstandne Kristus ville det ikke vært noen døpefont, skriftestol, prekestol eller alterbord – kort sagt: ingen kristen gudstjeneste.

Jo mer vi oppfatter det unike ved vår liturgiske arv fra den gamle kirke og apossteltiden, jo mer dras vi til det sted hvor Gud tjener oss. Det blir viktig for oss å samarbeide med vår prest om nådemidlenes bruk og leve som lemmer i Guds kirkes Kristus-virkelighet. Da har vi ikke råd til å unnvære en eneste samling, med unntak av omstendighetenes tvang.

Da Jesus red inn i Jerusalem, ble han møtt av en jublende disippelskare. Selv gråt han over folket i byen. Lk 19:41-44. Vi ser påskebegivenhetene i ettertid og vet Guds vitnesbyrd. Gud stadfestet Jesu person og verk da han reiste ham opp fra de døde på den tredje dag, slik Skriftene har sagt. Hva Gud har stadfestet, er kilden til Kirkens hosianna-rop og lovsang "som i himmelen så og på jorden", Mt 26:30 (Sal 116-118), Fil 2:6-11, Åp 5:9, 12.

4. DEN KRISTNE DÅP EN KAMPHANDLING

Døptes liv i troens gode strid blir innledet med dåpen som en *kamphandling*. Fra dåpen kommer et Guds barn som består av to deler: Det gamle og det nye menneske, og de lever i strid med hverandre i den troendes liv inntil døden skiller dem ad. Her nytter det ikke å sette lit til egen fornuft eller kraft. Kampen må Kristus føre med sin Hellige Ånd mot den onde lyst i vårt innerste. Den Hellige Ånd, som utgår fra Faderen og Sønnen, han er i denne strid Kristi Ånd og barnerettens Ånd - vår Livgiver, Hjelper, Helliggjører og Nyskaper. Døpt til Jesu død, vinner vi seier med Åndens hjelp. Han er bønnens Ånd og bønner i Jesu navn er Åndens verk (*opus Dei*).

Er ikke et Guds barn i stand til å be, så går Ånden i forbønn for oss med uutsigelige sukk (Rom 8:26). Derfor er det feil å tro at bønn er noe vi «kan» - noen flinkere enn andre. Selvfølgelig kan de fleste lære Herrens bønn og be tidebønn med Salmenes bok, men når vi kommer til stykke, er vi dårer for Gud. Gud vet vår nød bedre enn vi kan vite av oss selv. Derfor legger vi Guds ord og løfte på tungen, lik barn for ham vi kjenner gjennom Jesus Kristus. Fariséeren ber lange bønner, som om Gud ikke vet.

Hva vi er i Kristus Jesus – frikjent (el rettfærdiggjort) av nåde, det skal vi en gang bli. Gud være takk, som gir oss seier ved Jesus Kristus! Ingenting burde være mer unødvendig enn å havne i det evige «utenfor».

Dåpfornyeren Martin Luther

Da Luther hentet fram den nytestamentlige dåplære, visste knapt noen hva vanddåpen betyr for våre liv. Ved siden av Den lille katekisme gjenreiste han dåpliturgien ved hjelp av forbilder fra den gamle kirke og dens apostoliske læretradisjon. I Danmark/Norge ble Luthers «*Taufbüchlein*» (En liten dåpbok) brukt siden kirkens reformasjon, men etter flere reformer under innflytelse fra pietisme, rasjonalisme og liberal teologitradisjon er den nesten ikke til å kjenne igjen. Langt fra å være en kampliturgi, bidrar folkekirkens dåpliturgi til dunkle forestillinger om dåpens betydning for småbarna, men uten betydning hverken for voksenliv eller kristenliv fra dag til dag. Denne tradisjon er merkelig, for alt i kirken har med dåpen å gjøre, og hver levedag i den troendes liv er en kamp mellom kjød og Ånd.

Den bekjennelsestro lutherdom bruker gjerne liturgiske skatter fra den gamle kirke, ikke fordi det er gammelt, men fordi de lar oss uttrykke apostelordets himmelske lære. Et eksempel er «*banke-på-bønnen*», innordnet strukturen løfte – tro. Et annet eksempel er «*syndflodslitaniet*» med motivene Noa's ark og syndfloden, og Jesu dåp i Jordan. Lik kirkefedrene, betraktet Luther *Jesu Jordan-dåp* som innstiftelsen av den kristne dåp til Jesu død og oppstandelse. Da ble dåp vannet innvidd til «*en salig syndflod og rikelig avtvetting av syndene*» (Tertullian).

Åndsutdrivelse og korsmerking anskueliggjør dåpen som en kamphandling: «*Jeg befaler deg, du urene ånd: Vik herfra, og gi rom for Den Hellige Ånd!*» At en Herrens delegat gjør hva Herren gjorde, det falt rasjonalister og opplyste mennesker tungt for brystet.

Prekenembetets er «Åndens embete», og prestens oppdrag kommer her til uttrykk i skarp motsetning til overtroen på menneskets evner. Med *Guds ord og befaling* skjer gjenerobringen av det skaperverk som Guds fiendemakter har okkupert. Her blir et menneske gjenerobret som Guds eiendom, og med Kristus som gave, tjene ham med Kristus som eksempel i selvhengivende kjærlighet til Gud og sin neste. *Motta det hellige kors på din panne og på*

ditt bryst til et tegn: Du er gjenløst ved Jesus Kristus, den korsfestede, og kalt til å etterfølge ham. Amen.»

Så følger *forsakelsen og trosbekjennelsen* før dåpshandlingen. Svarene lar dåpen fremstå som *Kristi kamphandling* mot avgudene, og en overgang fra det ene herredømme til det andre. Ved dåp av spedbarn, svarer den som bærer barnet. De som er i stand til å bekjenne troen på egne vegne, blir i en *misjonssituasjon* spurt: «Vil du bli døpt?» Så følger spørsmål og svar:

«NN, forsaker du djevelen og alle hans gjerninger og alt hans vesen? - «Jeg forsaker.»

«Tror du på Gud Fader, den allmektige, himmelens og jordens skaper?» - «Jeg tror.»

«Og tror du på Jesus Kristus?» - «Jeg tror.»

«Og tror du på Den Hellige Ånd?» - «Jeg tror.»

Guds gjenerobring av et menneske innleder troens gode strid

Guds gjenerobring omfatter et menneske med kropp og sjel. Forsakelsen dør den onde lyst i vårt innerste (*mortificatio carnis*). Den onde lyst er arvesyndens motstand mot livet etter Guds gode skapervilje. Forsakelsens hemmelighet er troen. Den har Kristus til gave, og med ham en forsonet Gud og seierherren over Guds fiendemakter.

Rom 6:4, 12f - Vi ble begravet med Kristus ved dåpen til døden, for at vi skal leve det nye livet, likesom Kristus ble reist opp fra de døde ved Faderens veldige kraft. /.../ La derfor ikke synden herske i deres dødelige legeme, så dere lyder dens lyster /.../ men by dere fram for Gud som av døde er blitt levende og deres lemmer som rettferdighets våpen for Gud.

Rom 12:1f – Ved Guds barmhjertighet formaner jeg dere, brødre, til å bære legemet fram som et levende og hellig offer som er til Guds behag. Det skal være deres åndelige gudstjeneste. Og la dere ikke lenger prege av den nåværende verden, men la dere forvandle ved at sinnet fornyes, så dere kan dømme om hva som er Guds vilje: det gode, det som er til hans behag, det fullkomne.

Oppreist med ham, er vi kalt til å *«leve under ham i hans rike og tjene ham i evig rettferdighet, uskyldighet og salighet, liksom han er stått opp fra de døde, lever og råder i evighet»* (forkl 2 trosart LK).

Siden alle former for godtgjørelser og enhver kvalifikasjon er spilt møye, gjenstår kun et eneste offer – **det evige takkoffer** i enrum og når kristne samles. Takkofferet fyller himmelen og forstummer aldri. Døptes liv i forsakelse og tro har følger – ikke bare for dette liv, men også for livet på den kommende jord.

5. LIVET I DÅPEN ET VERN MOT FARISEISK OVERTRO

Fariséismens menneskesyn

Fariséernes påstand var denne: Følger du lysten til det gode, lever du som et fritt menneske, i harmoni med deg selv og guddomsgnisten i ditt indre.

Dette menneskesyn betyr i praksis to ting: (1) Du må velge om du vil leve som rettferdig eller synde for Gud. (2) Velger du lysten til det gode, lever du forsonet med Gud. Og motsatt: Velger du lysten til det onde, treller du under syndens herredømme, uforliket med Gud. - Kjente toner?

Eksempel: Jesu samtale med farisèeren Nikodemus, **Joh 3:1-15**. Jf Fil 3, Rom 9:31f.

Følgene i bibelbruken

Følgene gjelder ikke *noe* i bibelbruken, men *all* bibelbruk: Man tillegger seg selv evnen til å forstå meningen med det man leser, uavhengig av dens Herre (biblisisme).

En illustrasjon er bruken av *syndefallsberetningen* som et avskrekkende eksempel (1 Mos 3): Slik går det, når du velger galt!

I varierende grad - og med ulike talemåter - blir synd oppfattet som hendelige uhell, og mennesket tilskrevet evnen å kunne frelse seg selv eller medvirke til frelsen. Tankegangen er den allmenreligiøse overtro på menneskets frie vilje og evne til å lage sin egen livstolkning og finne livets mål og mening i den. Og denne tankegang følger kirken som en skygge inntil Dommens dag. Ved å late som om vi ikke er syndere for Gud bekrefter vi oss selv i vår egen skyld og skam og håpløshet.

Eksempel: Den moderne lutherdom. Tankegangen (fra Andreas Osiander d 1552) blander sammen troens rettferdighet (Kristus for oss) og den lydighet som Kristus virker i de troendes liv (Kristus i oss). Da må frifinnelsens årsak omfatte noe annet og mer enn Guds universelle nåde i Kristi person og verk. Stilt overfor Guds forsoning med verden – i Kristus og ham korsfestet, følger vegring mot den nød som Guds hellige lov avslører - "meg fortapte og fordømte menneske" (LK forkl 2 trosart). Man kan vel synge «**Alene** Gud i himmelrik skje lov og takk og ære», men mene det?

Jesu oppgjør med farisèer-partiet den gang handler om *uforenlige* motsetninger. Den nye fødsel av vann og Ånd (Joh 3:5) utelukker menneskets valgfrihet for Gud. I dåpen handler Gud ganske suverent. Han oppreiser mennesket fra livet under syndens og dødens lov til det nye livet med ham i nådens og syndsforlatelsens rike. *Årsaken* er ingen gjenytelse, eller en formildende omstendighet, men Guds enbårne Sønns lidende lydighet i Jesu ringe skikkelse, lydig til døden på forbannelsens tre i alles sted. Han har kjøpt oss fri fra døden i våre synder. Denne frelse for alle blir gitt den enkelte til del i dåpen til Jesu død. Dåpen er nødvendig til frelse. Troen anvender frelse.

Farisèismens lære utelukker dåpens rette bruk i døptes dagligliv. Overtroen på menneskets evner i troens saker utelukker kampen mot den onde menneskenatur, og utelukket er troen på syndenes forlatelse kun på grunn av Kristi fortjeneste. Men blander vi inn vårt eget bidrag, er ikke gaven lenger gitt av nåde. Vi hensetter oss under lovens krav og er skyldige til å holde hele loven, for Gud den er hellig likesom Gud er hellig. Hva så?

Gal 5:4 – Dere er helt og holdent skilt fra Kristus, dere som vil bli rettferdige ved loven, dere er falt ut av nåden.

Alternativet til egenrettferdig kristendom, hjemmesnekret og snusfornuftig, er den daglige omvendelse tilbake til Guds løftepakt i dåpen, **Mk 16:16** - *Den som tror og blir døpt, skal bli salig; den som ikke tror, skal gå fortapt.* Dette krystallklare alternativ er gitt med Kristi oppstandelse fra de døde. Fortapelsen er selvforskyldt, frelsen har Gud fullbrakt, og æren for den tilkommer Gud alene.

Evangeliet åpenbarer og kunngjør *Guds nådige svar* på menneskenes fortjente nød, og oppmuntrer til omvendelse og tro: Jesus Kristus, sann Gud født av Faderen fra evighet og sant menneske, født av jomfru Maria (LK forkl 2 trosart). Guds svar er ingen idè eller gudsforestilling. Guds svar er den enbårne Sønnens lidende lydighet i Jesu skikkelse, «født av en kvinne, født under loven for å frikjøpe dem som var under loven», Gal 4:4f (Joh 1:14). Guds troverdighet står fast med den oppstandne Kristus, han som ga dåpbefalingen og marsjordren, Lk 24:47 – Forkynn i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk.

Kristnes tro er Guds tro, troen fra ham som gjør undere. Guds troverdighet innfrir ikke fornuftens krav til bevisførsel. Guds tilsynekomst i Jesu skikkelse, virksom med ord i handlende allmakt, gjør oss til dårer for ham. Tilbake står den barnlige tro, Guds tro som Gud Den Hellige Ånd virker ved evangeliet, når vi hver for oss anvender Kristi fortjeneste på oss selv – i barnlig tillit, tilbedelse og undring.

Guds selvhengivende kjærlighet i «Kristus og ham korsfestet» (1 Kor 2:2) er større enn Guds nidkjærhet og opphever Guds vredes dom over all synd. Stilt overfor denne guddommelige visdom taler Guds lov og evangelium sannhet i hjertets innerste. Da forsvinner lovrettferdigheten som dugg for sol og Gud alene får æren uten noen vår kvalifikasjon. Guds sannhet om mennesket korresponderer med Guds uutgrunnelige nåde for Kristi skyld.

Pelagianisme og synergisme

Fariseismens overtro på menneskets vilje møter oss i de to ismene pelagianisme og synergisme. (*Pelagianisme*, e munken Pelagius, d e 418. *Synergisme* - læren om samarbeid mellom Gud og menneske om frelsen.)

Pelagianeren tror han kan omvende seg til Gud av egen fornuft og kraft. Synergisten har en frommere fasong. Han tilskriver viljen en avgrenset, men avgjørende rolle, og lærer et samarbeid mellom Gud og menneske om frelsen: Med Guds hjelp kan jeg velge Gud og leve slik han vil, påstår han. Men troens bønn er ikke den kvalifisertes adgang til Gud.

Det finnes en seiglivet forestilling om «de kristne»: De tror de er bedre enn andre og er «fæl til å dømme». Forestillingen kan bunne i såre erfaringer, men vitner uansett om uvitenhet. Uten troen på den gave-rettferdighet som evangeliet åpenbarer, må mennesker bedømme kristne med forbehold om lovgjerninger.

Men kristentroen er ingen tro med forbehold. Troen *utelukker* gjerningen «i rettferdiggjørelsens sirkel». Med dette treffende bilde viser Luther til frifinnelsens årsak, som er Kristi lidende lydighet - og ingenting annet. Men *utenfor* sirkelen trives troen sammen med gjerningen. Med Kristus til gave går vi til vår gjerning med Kristus til eksempel. Rekkefølgen tro og gjerninger er gitt med Guds forbarmende handling i *dåpen*.

Med hensyn til den onde lyst er vi like: Alle står uten ære for Gud (Rom 3:23). Med hensyn til troen og dåpen blir vi rettferdiggjort gratis - av nåde ved gjenløsningen i Kristus Jesus (v 24).

I Nytestamentet kommer denne doble likestilling til uttrykk i modus-skifter, til eksempel i Johannes' 1. brev: «Vi» når apostelen taler om syndens art, og «jeg» når han i Kristi sted kunngjør Guds selvhengivende kjærlighet. Dette «jeg» møter oss også med advarsler mot kjødets gjerninger og med oppmuntringer til gode gjerninger med Helligåndens hjelp (f eks Gal 5:17ff).

Troens gode strid skjer med Den Hellige Ånds hjelp hele veien. Med Guds lov virker han syndserkjennelse og bevarer oss i sann ydmykhet for Gud. Med evangeliet handler han like suverent, og virker troen når og hvor han vil i dem som hører evangeliet om frifinnelsen (CA 4 og 5).

Hvorfor denne totale avhengighet av Åndens gjerning med Guds ord? I Nytestamentet finnes en begrunnelse med to innfallsvinkler: Den ene er mennesket uten syndserkjennelse for Gud, den andre er Guds frelsesverk, gitt den enkelte i dåpen.

Vi forstår ikke uten videre vår egen nød for Gud. «Har du noen synd å bekjenne?» «Jeg? Å, næ'ei!» Vår oppfatning av egen livssituasjon er begrenset. Gud setter morallovens krav fram for oss, lik et speil. Ser jeg da den selvhengivende kjærlighet som av fri vilje elsker Gud og min neste helt og fullt? Nei, vår beslutningsevne er bundet i vårt forhold til Gud, og begrenset i forholdet til vår neste og Guds skaperverk for øvrig. Denne doble kjensgjerning rokker ikke ved menneskeverdet.

Vi er hver for oss skapt i Guds bilde og av uendelig verdi for Gud. Vi er dyrt kjøpt (1 Pet 1:18). Han vant seg sin kirke «med sitt eget blod» (Ap 20:28). Den straff vi fortjener med våre overtredelser, har Guds enbårne Sønn båret, lydig til døden på korset (Fil 2:8). «Kristus og ham korsfestet» (1 Kor 2:2) er vår fred med Gud, og oppreist fra de døde, er han troens rettferdighet og vårt håp ved Faderens høyre (Joh 16:10, 1 Pet 1:3f, 2:24).

Guds alternativ til "Nikodemus-problemet"

Nikodemus var opplært til å tro (1) at synd er en fare som truer oss *utenfra*, og (2) at mennesket evner å overskue «virkeligheten». Da må syndefallet være begrenset til en del av menneskeheten – til dem som valgte feil og er mindre begavede både intellektuelt og moralsk.

Konklusjonen gir seg av seg selv: Da kan det ikke være *nødvendig* å bli født på ny med vann og Ånd! Og vi er hver for oss fri til å bruke dåpen - også vår egen dåp! - som vi vil – som navneseremoni, som høytidelig start på livet, eller som lydighetshandling. Dåpen blir misbrukt på mange vis, men misbruk krenker åpenbaringsordets Gud i hans selvhengivende kjærlighet til oss alle.

Nei, dette tankespinn avslører oss. Synd er den onde lyst i mitt hjerte - i vårt innerste (Mt 25:18-20). Syndens kjennetegn og fellesnevner er vantroen, som er «alle syndearters mor» i tanker, ord og gjerninger. Vi er Guds verk, men fødes til verden lik et *okkupert* land. Hver for oss er vi under Guds fiendemakters herredømme - djevelen, verden og kjødet (vår onde natur), og følgelig er dåpen den kamphandling da Gud gjenerobrer sitt skaperverk til barneskår hos seg.

Tekst: Joh 3:19-21. Derfor sier døperen Johannes - den største av profetene, at menneske kan ikke få noe uten at det blir gitt ham fra himmelen (v 27). Det er hva dåpen forteller oss. Gaven fra himmelen er gitt oss, stadfestet med Kristi død og oppstandelse. Evangeliet stiller frem en korsfestet Kristus, gitt fra himmelen. Gud er en forsonet Gud (v 15).

Den oppstandne Kristus befalte dåpen til hans død. Hvorfor? Svaret er todelt: Overfor Gud: Med Kristus til gave - barnekår hos Gud og bønnens adgang i Jesu navn. Overfor mennesker: Med Kristus til forbilde - kalt til å følge Kristi eksempel. Gaven er fort sagt. Hva dåpen betyr medfører forsakelse og tro. Men Gud har gitt oss seieren allerede. Han lar oss vinne seier med Kristus til gave. Han er virksom ved troen og skaper det nye mennesket, som skal oppstå gjenreist i Guds bilde.

I samtalen med Nikodemus viser Jesus til dåpen. Han knytter sin person og sitt verk til Guds forbarmende handling i «den nye fødsels bad i vann og Ånd» (Joh 3:5). Der ble Guds rike åpnet for oss og vi ble dets medborgere (Fil 3:20). Guds ord er *virksomt*. Gud skaper hva han nevner (Sal 33:9), og underet skjer «i vannets bad med Ordet» (Ef 5:26. Sv. Kyrkobibel). Gud "innforliver" (el innpoder) i *en ny virkelighet*, den Kristus åpnet for oss med sin død og oppstandelse (Rom 6:5).

En underfull samtidighet

Det er en underfull samtidighet i dåpen - mellom forsoningsverkets «da» og gjenfødselsens «nå». *Kol 2:11-13*.

På den ene side: Kristi død og begravelse, og vår død og begravelse med ham i dåpen. Liksom Kristus døde på grunn av våre synder, blir også vi *begravet* med Kristus i dåpen.

På den annen side: Kristi oppreisning fra de døde og vår *oppreisning* med ham i dåpen «ved den tro som Gud virker, han som oppvekket ham fra de døde», *Kol 2:12b*. Til sammen utgjør dåpen til Jesu død og oppstandelse en virkelighet:

Rom 4:25 – Han ble gitt på grunn av våre synder og oppreist på grunn av rettferdiggjørelse (e Sv Kyrkobibel). **Og 6:4**: Vi ble altså begravet med ham ved dåpen til døden for at også vi skal leve i et nytt liv, liksom Kristus ble oppreist fra de døde ved Faderens herlighet.

Så er Kristi død på forbannelsens tre vår evige velsignelse, gitt i dåpen. Troen har Kristus, «Den Hellige og Rettferdige» (*Ap 3:14*). - Erklært rettferdig og frikjent på grunn av ham, skal den rettferdige leve av tro (*Rom 1:17, Hab 2:4*).

Gal 3:26f – Alle er dere Guds barn ved troen på Kristus Jesus, for dere som er blitt døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus.

Så er ikke dåpen målet, men dens *virkning*. Fra dåpen kom vi med barnerett hos Gud og alltid med audiens hos ham, vigslet til liturger for Gud. Og fra dåpen kom vi, vigslet til diakoner for vår neste, kalt til å «*forkynne hans veldige gjerninger som kalte oss fra mørket til sitt underfulle lys*» ((1 Pet 2:9, jf 2 Mos19:5).

En påminnelse om dåpens virkning og hensikt er korsmerkingen: «Motta det hellige kors på din panne og på ditt bryst til ett tegn: **Du er gjenløst ved Jesus Kristus, den korsfestede, og kalt til å etterfølge ham**» (e Luthers Lille dåpbok – «Taufbüchlein»).

Med rette er dåpen kalt «*rettferdiggjørelsens sakrament*» (el frifinnelsens sakrament, Rom 6). Døpt til Jesu død og oppstandelse, har enhver rett til å si om seg selv: I dåpen har Gud

reist meg opp fra døden i mine synder, og det har han gjort for at jeg skal leve under Kristi herredømme og tjene ham i hans evige rettferdighet. (Se Ef 2:1-9, jf Rom 6:3-11.)

I dåpen har Gud gitt oss sine evige goder for sin egen skyld. Gud er den han er - Den Gode (Mt 19:17). Derfor er livet i dåpens løftepakt vårt vern mot fariseismens overtro på våre evner for Gud.

Denne undervisning leder til selvransakelse. Lever jeg under Kristi herredømme med Kristus til gave? I så fall stiller vi våre legemer fram som våpen for Gud og følger Kristi eksempel (Rom 6:11). Evangeliet i dåpen oppmuntrer med korsets tegn: Husk du er dyrt kjøpt. Husk hvem du tilhører. Troen svarer: Du er min Herre, som har gjenløst meg...(forkl 2 trosart).

Farisèeren trenger ikke dåpen til frelse, for han tror han er frelst allerede, i kraft av sitt valg og i tillit til sine evner i troens saker. Og bruker han dåpen, er det for å bekrefte sitt valg med en lydighetshandling. Det er å opphøye seg selv over Guds handlende allmakt og misbruke Guds Navn. Med farisèervisdom blir den nytestamentlige tro de kvalifisertes tro og et pressmiddel overfor Gud (Lk 18:11). Derfor advarer Jesus, Mt **16:6, 12** - *Vokt dere for farisèernes og saddu-sèernes surdeig!* (Lk 12:1-3) Hvorfor? **Mt 15:9** - *Forgjeves dyrker de meg.*

Skillet mellom kristentro og fariseisme

Skillet handler om det første bud – Du skal ikke ha andre guder utenom meg – og om kampen mellom kjød og Ånd.

For det første: *Troen har ingen andre guder enn åpenbaringsordets Gud.* Troen kjenner Guds innerste hjertelag gjennom den han utsendte, Jesus Kristus (Joh 17:3). Derfor frykter og elsker troen Gud over alle ting, lik en venn å stole på i liv og død. Dette gudsforhold må den onde lyst angripe fordi troen lar den levende Gud være Gud, og ingen annen. Det vi sidestiller med Gud - eller prioriterer fremfor ham, det er vår gud. Om vi skulle skinne av gudelighet i egne øyne, har det ingen betydning for Gud. Farisèere fremstår lik kalkede graver, sier Jesus. (Mt 15:9, 23:27f).

I det sekulær-liberale samfunn kommer den forvrengte religion til uttrykk i lovregulerte former til menneskers behag. Denne surrogat-religion krever konformitet av alle, og kristnes tilpasning i lære og liv. Tilpasningen tilslører det unike ved kirkens tro og dens begrunnelse, men kan aldri erstatte den «Guds rettferdighet» som evangeliet åpenbarer av tro til tro (Rom 1:16f). Uten Guds tro, gitt fra himmelen, er alt synd (Rom 14:23).

For det andre: Skillet mellom tro og vantro går ikke mellom personer, men mellom kjød og Ånd. En kristen består av to deler - «samtidig synder og rettferdig for Gud» (Luther).

Troens grunn er hverken egne valg eller tilfredsstillelse av egne behov, og heller ikke rettferdige gjerninger som vi har gjort (Tit 3:5). Skapt ved Guds ord av ingenting, lever troen av Guds rettferdighet i Jesu Kristi lidende lydighet. Troen stoler på ham «som gjør de døde levende og kaller på det som ikke er, så at det er» (Rom 4:17, jf 2 Kor 1:9). Søker du Guds nåde på grunn av Kristi fortjeneste, har du den gitt i dåpen til Jesu død og oppstandelse, og får den stadfestet med Guds nådetilsagn: «Jeg forlater deg dine synder, i Faderens osv».

Livet i dåpen en kampsituasjon

Troen er ikke gitt en gang for alle, lik et depositum i banken. Den onde lyst ypper seg, så troen må øves i tillit til Guds løfte, gitt i dåpen (jf Lille Katekisme, fjerde parten - hva vann-dåpen betyr). Troen er en kjempende tro, men har Kristus til gave, gitt i dåpen, og seirer kledd i Kristi fullkomne rettferdighet

Til bibelstudium: Rom 6:12-14, 1 Tim 6:12. 1 Joh 5:4f, Åp 7:14ff.

Striden mellom to makter i den kristnes liv handler om troens årsak og begrunnelse i en bevitnet Jesus-historie. Den onde lyst søker herredømmet over tanker, ord og gjerninger i den hensikt å tilsløre troens årsak og dermed forstumme bekjennelsen: Han er min Herre, som har gjenløst meg, fortapte og fordømte menneske, kjøpt meg fri og frelst meg, osv. Gud på sin side vil befeste sitt herredømme på dåpens grunn. Derfor må troen kjempe med Guds våpen – med Guds ord og med bønner om Den Hellige Ånds hjelp. Med støtte i vår egen åndelighet blir fallet stort (Mt 7:27).

Enhver har sin egen strid å føre. Vi er på øvingsfeltet allerede, kalt til gjerninger som har Guds ord og befalinger for seg (Ef 2:10). Men vi er ikke overlatt til oss selv.

Sal 124:8 - Vår hjelp er i Herrens Navn, han som skapte himmel og jord.

Derfor går vi til vår gjerning med frimodighet og øver troen i Jesu navn. Da gjør vi den erfaring som en Herrens apostel og alle troende har gjort i tidens løp:

Rom 7:24f – Jeg ulykkelige menneske! Hvem skal fri meg fra dette dødens legeme? Gud være takk, ved Jesus Kristus, vår Herre! Så tjener jeg altså Guds lov med mitt sinn, men syndens lov slik jeg er av naturen.

Denne kamperfaring medbestemmer det uoverstigelige skillet mellom sann og falsk tro, og mellom sann og falsk kirke. Vi ser ikke skillet, men Gud ser.

Vi på vår side må forholde oss til forkynnelsen, bekjennelsen og samtalen, og legge merke til hvordan de begrunner troen. Skjer det med opplevelser, synsing og egne valg med Guds hjelp? Da hører vi farisèernes *herlighetsteologi*. Eller oppmuntrer de hverandre med Guds ords løfter og trofasthet i mange slags prøvelser? Da hører vi *korsteologi* hvor mennesker er fattige i seg selv. En korsteolog vet med seg selv at vi må dø syndens skyld, men stoler på den levende Gud «som oppvekker de døde» (2 Kor 1:9). Korsteologer praktiserer dåpen, som ikke lar seg praktisere på noen annen måte.

Med Kristus til gave, tror vi syndenes forlatelse og øver troen i gode gjerninger med Kristus til eksempel, Gud til ære. Troen kan være svak eller sterk, men vender alltid tilbake til Guds forbarmende nåde i Kristus Jesus, gitt i dåpen. Denne øvelse arter seg lik en sirkelbevegelse, alltid tilbake til Det første bud. Troen har ingen andre guder utenom åpenbaringsordets Gud. Vi kjenner Gud i hans miskunn og trofasthet, stilt fram for verden i Jesu person og verk. Troen har Kristus og oppfyller alle Guds bud. Det finnes ingen mangel ved troen (fritt e Luther).

Eksempler:

Jesu lignelse om de to sønnene, **Mt 21:26-32**: Den første tilsvarede farisèerne som sa ja til Guds lov, men uten å gjøre hva loven krever. Jf 1 Mos 8:21, 2 Mos 24:3, Joh 9:28, Mt 7:22f.

Farisèernes lovfromhet var i seg selv et vitnesbyrd om menneskets vilje -bundet til den onde lyst. Jf Jesu åtte verop, **Mt 23:13-33**.

Paulus formidlet Jesu undervisning med bakgrunn i sin farisèerfaring: **Rom 2:17-23**. Jf Ef 2:1-9, Fil 3:3-11. 1 Kor 5:6-8, Gal 5:9 (jf 2:16, 20f, 3:21f, 5:1-6, 16).

Denne innsikt kunne Paulus utnytte til egen fordel, Ap 23:6-9 (legg merke til at han unnlot å nevne farisèernes tro på menneskets frie vilje).

Andre tekster til innføring i emnet: **Gal 5:16ff.** Jf Joh 8:23f, 34, 42-44, 15:1-9, Rom 6:12f, 20-23. Gal 4:25f (2:21). Åp 22:17.

Dåpformaningens fornyelse?

Dåpformaningen oppmuntrer døpte til å forsake den onde lyst og tro på Gud Fader, Sønn og Hellige Ånd. Formaningen opprettholder Guds vern mot fariseismens fare. Formaningens fortegn er Guds miskunn, gitt den enkelte i dåpen (Rom 12:1). Guds misunn oppmuntrer til gode gjerninger med iver (Tit 3:8).

Men hva med manglene som hefter ved livets vitnesbyrd? Manglene vil alltid gjøre livets vitnesbyrd tvetydig mer eller mindre. Allikevel har Gud behag i de troendes liv. Årsaken er Jesu Kristi lidende lydighet, som troen stoler på. Oppreist med ham fra døden i våre synder, er han Guds nådehimmel over våre liv.

Rom 8:1 – Så er det ingen fordømmelse for dem som er i Kristus Jesus (Rom 6:13, 12:1. Jf Mk 16:16).

Dåpen er en stadig påminnelse om vår barnerett og arverett hos Gud, og om bønnens adgang til ham i Jesu navn. Vi erkjenner egen avmakt, og vi ber ham fornye våre sinn, så vi blir i stand til å prøve hva som er Guds vilje, det som er godt, fullkomment og behager ham (Rom 12:2). Men uten Kristus til gave, øker vantroens frukter i mengde. Eller sagt med Luther:

«Jo lengre, dess verre. En som var hovmodig og gjerrig i fjor, er enda mer hovmodig og gjerrig i år. Ondskapen i ham gror og vokser i ham fra ungdommen av. Et lite barn har ikke noen spesiell feil. Men når det vokser opp, blir det uoppdragent og uten hemninger. Og når det kommer opp i de modne år, da bryter det løs med virkelige synder, mer og mer etter hvert.

På den måten vokser det gamle menneske etter sin natur, hvis det ikke blir tvunget og temmet ved dåpens kraft. Men hos sanne kristne er det motsatt. Der blir det gamle menneske svakere for hver dag, inntil det går helt til grunne. Dette er å senke seg daglig i dåpen og komme opp igjen hver dag.» (Store Katekisme, Dåpen, 70-72)

Dåpens kraft og virkning omfatter *boten – den daglige omvendelse og tro*. Da angriper vi arvesyndens motstand i vårt innerste, og lever med Kristus, oppreist fra døden i våre synder (Ef 2:1). Om denne sak sier Luther:

«For dåpen forkynner ikke bare et nytt liv, den virker, begynner og fortsetter det nye livet. I dåpen får vi nåde, Ånd og kraft til å undertrykke det gamle menneske, så det nye kan komme fram og bli sterkt» (Store Katekisme, 75).

Dåpformaningen lar dåpen være kristenlivets basis i det daglige liv. Formaningen *advarer* i Kristi sted mot syndearter og *oppmuntrer* med Guds løfte, gitt i dåpen. Slik blir Guds lov og evangelium anvendt på tilhørere i høyst ulike virkeligheter. Noen tør ikke anvende Guds tilgivelse på seg selv. De blir innbudt til det private skriftemål, også kalt «det tredje sakrament». Det er ingen erstatning for terapi, for i Guds kirke på jorden gis «ekte saker» (Jürgen Diestelmann).

Det er en viktig oppgave å fornye den nytestamentlige dåpformaning. Undervisningen i De ti Guds bud hører sammen med den oppmuntring som dåpen gir, og må stadig vise til lovens oppfyllelse i Jesu, Guds Sønn selvhengivende kjærlighet. Siden dåpen er «*en skatt som Gud gir*» (Luther), må vi bruke dåpen til evig nytte og gavn. Troen og dåpen hører alltid sammen i et livsnært forhold. Alt i den kristnes liv handler om dåpens rette bruk, og derfor handler alt i kirken om dåpen.

Guds kirke på jorden ord er det folk «*som følger Lammet, hvor enn det går*», Åp 14:4 (se Rom 6:3-11. Jf Ef 2:1-6, 4:17-5:21. Fil 3:7-11. Gal 2:19f, Tit 3:1-8. Osv). Bildet beskriver ingen idyll, men den troende kirkes vandring gjennom endetidens trengsler, og blant dem fristelsen til falsk gudsdyrkelse på farisèervis.

Jesu varselrop

Mt 16:11 – Ta dere i vare for surdeigen til farisèerne og saddusèerne!

Kristenhetens nød er den selvbestemte tro i tillit til eget skjønn, gjerne i samarbeid med Guds nåde eller formet av Guds kjærlighet. Slik blir den bibelske arvesyndslære tilslørt, og Kristi gjerning "for oss" forkynt med forbehold om Kristi gjerning «i oss". Med forbehold blir fornyelsen (el helliggjørelsen) gjort til frifinnelsens vilkår (el rettferdiggjørelsen). Jesu varselrop lyder gjennom kirkens historie. Blir han overhørt?

Vender vi det døve øret til, neglisjerer vi dåpens bruk i daglig omvendelse og tro. Den som hører, hviler i Guds forbarmende gjerning i dåpen, og har sin daglige glede i Guds løfte, gitt i dåpen. Dåpen - rettferdiggjørelsens sakrament – utelukker den farisèiske overtro fra frelsens årsak og frelsens meddelelse. Igjen: Frelsens årsak er Jesu, Guds Sønnns lidende lydighet inntil døden på korset, og frelsens meddelelse skjer med Guds handlende allmakt i dåpen til Jesu død og oppstandelse. Ved troen anvender vi den meddelte frelse, enhver på seg selv.

I Lille Katekisme er anvendelsen beskrevet med den formel som innleder forklaringene til De ti bud: «*Vi skal frykte og elske så vi ikke /.../, men /.../*». Er jeg et Guds barn, må det være fordi Guds ord sier så, og årsaken være Kristi fortjeneste «utenfor oss». Derfor går vi til gjerningen med barnlig frykt for å gjøre Gud i mot, og elske ham som Guds kjære barn.

Sjelesorg med ekte saker

Troen har Kristus og mangler ingenting, men Gud kan tillate at troen blir satt på den hardeste prøve. Den kalles *anfektelsen*. Dens foranledning er like mangfoldig som livet selv. Desto viktigere er den jevnlige undervisning om skriftemålet, og likeså invitasjonen til skrifte og en ordnet skriftebruk som lar seg praktisere underveis til troens fest ved Herrens bord. Det er privatskriftemålet Luther sikter til med ordene "*i denne kristne kirke tilgir han meg og alle troende alle synder*" (LK forkl 3 trosart)..

Gaven er unik, for syndenes forlatelse finnes kun i Guds kirke på jorden. Bruken har ringvirkninger i et legende fellesskap (Jak 5:13-16). Men tror jeg om meg selv at jeg kan medvirke til min frelse, er jeg skyldig til å holde hele loven, det vil si 100 %. Fariséeren tar ikke denne skyldighet på alvor, for han tar hverken Guds hellighet eller seg selv på alvor, men tror på sin frie beslutningsevne. Da er vi over i *magiens* verden, hvor bønn arter seg som besvergelses i kraft av gjort gjerning. En kristen kjenner den trofaste Gud ved Jesus Kristus, og ber «skje din vilje», for han vet at Gud er god for sin egen skyld. Gal 5:1-5, jf 2:21, Rom 11:6.

Den som står, må ta Jesu varselrop på alvor og passe seg så han ikke faller (1 Kor 10:1-13). Dåpen er som nevnt kristenlivets grunn, og derfor er løftet om syndenes forlatelse for Kristi skyld en støttestav til daglig bruk. Denne bruk gjør forskjellen mellom tro og vantro, og dermed forskjellen mellom Guds kirke og liksom-kirken – den kalkede grav (Mt 23:27f). Gud ser grensen. Vi må høre den forkynt, bekjenne den i lære og liv, og med Guds hjelp drukne den gamle adam.

Denne erkjennelse krever uttrykk i det liturgiske formular. Vi er uverdige til Guds nåderikes nærvær hos oss. «*Alle før vi vill som dårer, men du hørte våre rop*» (Sal 95:10, Jes 53:6. Sal

34:16). Uten denne erkjennelse blir troens fest en farisèermesse, gjennomsyret av overtroen på vårt eget i tanke-, vilje- og følelsesliv. Overtroen på selvets gud gjør frelsen uviss og tvilen til en dyd. Med uvisshet kan ingen vente Jesus Kristus som Herre og Frelser på Dommens dag (Fil 3:20). Men alt er mulig for Gud. Hør, så skal dere leve! (Jes 55:3.)

Fra bekjennelsesskriftene:

Den wittenbergske reformasjon brakte evangeliet frem i dagen og det ble rettet på mange villfarelser, Apol 12:3.

Åndens suverene gjerning

Menneskets avmakt overfor Gud: CA 2, 5 og 18. Apol 2:46-50. FC SD 2:17, 26-27 (Augustin).

Uten DHÅ, kan ingen frykte og elske Gud. Det naturlige menneske forstår ikke det som hører Guds Ånd til, og evner ikke å leve etter Guds gode skapervilje. Selv om menneskene gjør gjerninger etter lovens andre tavle, så er de gjort i vantro og forakt for Gud, og derfor synd i Guds øyne (Rom 14:23).

DHÅ taler ikke på slump, men stadfester det apostoliske og profetiske Kristus-vitnesbyrd, Apol 4:108, 12:70-73.

Likegyldighet for boten og kirkens orden (især katekese og dåpundervisning) virker ødeleggende på kirken: Kirkens goder blir misbrukt, teologien forfaller og kirkens gudgitte ordninger blir ødelagt, Apol 21:41, 43.

Vi mottar Ånden fordi vi er rettfærdiggjort og gjenfødt ved troen på evangeliet, og ikke fordi vi skal bli det, Apol 4:126, 133, 135.

Vi skal legge vinn på å leve etter Guds vilje, og holde oss til det åpenbarte ord. Det kan aldri svikte. FC Ep 11:14 (2 Pet 1:10), SD 11:73.

Med gode gjerninger stadfester vi kallet, som ble gitt av nåde før gjerningene, Apol 20:12f, jf FC SD 4:33.

Den som har mottatt DHÅ, har fått en ny trang til å leve etter Guds bud, og en ny erkjennelse av hvor langt jeg er fra lovens fullkommenhet, Apol 4:175. Derfor bør vi motta syndenes forlatelse ved troen før vi holder loven, samme 12:82.

Om den falske åndelighet:

Svermerne (spiritualistene) venter Åndens opplysning utenom Ordet, Apol 13:13, FC Ep 2:13.

De «innbiller seg at Gud drar mennesket til seg, opplyser det og rettfærdiggjør og frelser det uten noe middel, uten at det hører Guds Ord, og uten at det bruker de hellige sakramenter,» samme SD 2:80, jf 12:30.

Vi skal ikke vente Guds frelsesgoder umiddelbart fra himmelen - uten midler. Det er å forakte Guds Ord og sakramenter. Derfor blir mange motløse, "siden de ikke føler noen sterk, brennende tro og hjertets lydighet, men bare svakhet, angst og elendighet", FC SD 2:46f.

Man skal ikke med utgangspunkt i følelser trekke slutninger om DHÅ's nærvær og virkninger. De skjer ofte under dekke av stor svakhet. Vi skal heller stole på det forkynte, hørte Guds Ord, at ved det virker DHÅ kraftig i våre hjerter. Samme SD 2:55f.

Kristenstanden

er grunnet på dåpen og leves i gjerninger i samsvar med Guds bud, dvs uten menneskepåfunn (munkeløfter), CA 27:13. Det gode liv har alltid Guds bud for seg, samme 28:58.

Kristenstanden er "fullkommenhetens stand", hvor vi lærer å frykte Gud og stole på at vi har en forsonet Gud. I denne øvelse ber vi om og venter hjelp fra Gud, samtidig som vi legger vinn på å gjøre gode gjerninger og skjøtte vårt kall. CA 27:50.

I kristenstanden må vi bære det kors som Gud legger på, og øve troen i tålmodighet, SK De ti bud 197.

Når vi nevner synder i det private skriftemål, skal enhver tenke på sin egen stand og sammenligne seg med De ti bud. Derpå ber vi skriftefaren om å tilsi meg syndsforlatelsen for Guds skyld, LK Dåpen/skriftemålet 20.

Hustavlen rommer dyder for alle stender, LK Hustavlen 1-14.

Hadde vi innrettet oss etter Guds bud i både kirkelige og verdslige saker, ville vi hatt oppgaver mer enn nok og glemt alle de narrestreker som opptar mennesker, SA Fortalen 12f.

6. TREKK VED PIETISMENS FRELSESTEORI

Et kjennetegn ved pietismens lærefedre er *stadie-forestillingen*. Normgivende ble Speners "Pia Desideria" utgitt i 1675. De beskrev menneskets vei til "saliggjørelsen" som en psykisk utvikling i flere stadier.

Tankegangen formidlet læren om *forvandlingsnåden* i arven fra Augustin, og satte den i system under benevnelsen "saliggjørelsens orden" (*ordo salutis* el frelsens orden). Under innflytelse fra reformert hold - og senere fra liberal teologtradisjon, ble Romerkirkens *prosess*-tenkning videreført i kirker som formelt sett var av luthersk bekjennelse,

Allerede pietismens lærefedre stod overfor det logiske problem: *Hvilke begreper beskriver hvilket stadium?* Det ble en oppgave for bibelteologene å bringe orden i begrepene, men de ga sprikende svar.

Prosjektet viser slektskap med opplysningstidens tenkemåte, og med rasjonalismen og den gryende historisk-kritiske bibelkritikk. Kristentroens troverdighet ble et spørsmål om erfaring og observasjon. Læren om kirken og prekenembetet fikk en nedtur, prisgitt synsing og debatt.

Forvandlingsnådens virkninger i "fromhetens praksis"

Forestillingen om en frelsesprosess i flere stadier representerer en massiv *sammenblanding* av synderens frifinnelse og fornyelse (el rettferdiggjørelse og helliggjørelse). Det var hensikten å føre reformasjonen videre, men prisen var Guds «favor» eller universelle nåde, stilt frem for verden i Guds Sønnns lidende lydighet. Under parolen "veien videre" hadde man brutt med den wittenbergske reformasjon under Luthers ledelse (jf Store Galaterbrevskommentar).

Med stor konsekvens ble et par lærestykker ignorert, som om de er uten betydning for døp-tes dagligliv:

(1) Dåpen som drivende motiv for troens øvelse i gode gjerninger, enhver i sitt kall (dåpformanningen), og

(2) prestens gjerning som Kristi vokter ved Herrens bord, under utøvelse av løse- og bindemaktens embete i privatskriftemålet.

Konsekvensen ble både omfattende og gjennomgripende. Kirker av Den augsburgske konfessjon ble lutherske kirker av *formalitet*. Pietisme og vekkelseskristendom kom til å prege kristenlivet i Norge. De kristelige organisasjoner med basis i «bedehus-Norge» ga Den norske kirke en pietistisk profil, kanskje mer enn de nordiske folkekirker for øvrig.

I kirker som var blitt lutherske av formalitet, ble de "levende" kristne, de med det rette sinnelag, teologiens kilde og sannhetens garantister. Få oppfattet lutherdommens uforbeholdne bekjennelse til apostelordets lære fra Skriftens Herre, for glemt var "bekjennelse" i nytestamentlig mening (homologia) og dens begrunnelse i en bevitnet Jesus-historie. I kjølvannet fulgte lovisk sjelesorg under skinn av profesjon.

Unntak var indrekirkelige motreaksjoner og fornyelsesbevegelser. "Nylutherske" bestrebelser fra midten av 1800-tallet medførte Luther-leseri og en fornyet konfesjonell bevissthet, men i konfrontasjoner med naturvitenskap og modernitet var bestrebelsene avhengig av biblisistisk bibelbruk og erfaringsteologi. Denne avhengighet var nylutherdommens achilleshæl.

Situasjonen krevde *samling mot "liberal" teologi*. Oppgjøret med pietismens frelsesorden uteble. "Konservativ teologi" siden 1890-årene ble en paraply-benevnelse om motstridende interesser i bibelsyn, kirkesyn, frelseslære osv. Motsetningene ble tilslørt og det nylutherske kirkeprogram nøytralisert.

Tankegangen i pietistisk tradisjon demonstrerte kirkepolitisk tyngde da Den norske kirke i 1990-årene gjorde økumeniske avtaler om prekestol- og nattverdfellesskap med kirker i *reformerte* tradisjoner. Bedehustradisjonens vekkelsesteologi ble da brukt på to måter, dels som *tradisjonsargument* for avtalene, dels som *konsekvensargument* for tilpasning til Romerkirkens rettferdiggjørelseslære. Man hadde sammenfallende interesser mot Guds universelle nåde (favor Dei), og dermed mot den nytestamentlige skjelning mellom Guds gjerning "for oss" og "i oss". Dette sammenfall ble/blir tilslørt med vekt på *sammenhengen* mellom frifinnelse og fornyelse i frelseslæren. Dermed blir den *forskjell* tilslørt som utløste kirkens wittenbergske reformasjon, begrunnet i den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uavhengig av lovgjerninger.

Avtalene forutsetter en felles grunnstruktur mellom "kirken", anført av prekenembetets utøvere, og menneskers tradisjoner begrunnet i biblisme, opplevelsesmystikk og læren om prekenembetet som et verv alle døpte har rett til. Resultatet i sum representerer i sak *et større frafall fra den nytestamentlige tro enn den liberale teologitradisjon* i arven fra grev Nicolai v Zinzendorf (1760) via Friedrich Schleiermacher (d 1834).

Visjonen om kirkens fullendte reformasjon

Pietismens lærefedre anklaget reformasjonsfedrene (Konkordieboken) for å ha stanset kirkens reformasjon "på halvveien". Anklagen var ikke ny. Luther ble ved inngangen til 1520-årene kritisert av *Johann Karlstadt* for moderasjon i spørsmål om nye gudstjenesteordninger. Karlstadts fremgangsmåte var den revolusjonære (jf «billedstormerne»). Luthers fremgangsmåte var den pedagogiske i samarbeid med den verdslige øvrighet (kurfyrsten). Begrunnelse: Gud er «ordens Gud». Kunnskap først og deretter skrittvis reformer i det kirke-

rettslige rom. Denne linje kom til å prege reformasjonen også i Danmark/Norge - ikke minst i Norge, hvor man gikk lempelig fram. Her fantes ikke noe «lutheri» å støtte seg til i form av folkelig støtte.

Et hundreår etter reformasjonsverket ville pietistene rette på skjevheter i det kirkelige fromhetsliv, så også i vårt land. Det var de ikke alene om. Også på den ortodokse side innså man behovet for praktisk-kirkelige reformer. Men *hvordan?* Pietistiske prester og lekfolk fremmet sitt reformprogram med basis i *troendegrupper* virksomhet. Med stor konsekvens vokste det fram en *sideordnet* prekenembete i en kirkestruktur, til da ukjent i kirkens historie. Karakteristiske uttrykk fra den tid er begrepsparene prest/predikant, menighet/alminnelig prestedømme, kirke/vennesamfunn (el konventikkel, ecclesiola).

Karakteristisk var også forsøk på kirkelig *legitimering* ved hjelp av Luthers skrifter. Et dunkelt utsagn fra "den unge Luther" gjaldt behovet for ekstra undervisning i gudstjenester beregnet for viderekomne. Da var det vel å merke tale om en virksomhet innordnet prestens oppdrag og fullmakter i sognemenighetens ordninger. Det var for Luther en selvfølgelig forutsetning. Luther handlet ikke egenrådlig i et kirkerettslig tomrom.

I årene fra 1520-23 var Luther opptatt av forholdet mellom dåpen og det "allminnelige" prestedømme. Samtidig ble innviklet i skarp polemikk mot Romerkirkens offerprest-embete, som manglet begrunnelse i Det nye testaments skrifter. I sin iver trakk han den forhastede slutning av nytestamentlig dåplære – at prekenembetet er avledet av dåpen og tilhører alle kristne. Kort sagt: Dåpen er en ordinasjon til det alminnelige prestedømme.

Luther begrunnet påstanden med *1 Pet 2:9* (Til den kristelige adel, 1520. WA 6, 407, 13ff, 22f; 408, 11f). Men apostelordet handler ikke om Herrens utvalgte apostler og deres etterfølgere i prekenembetet. Luther var fanget i en konsekvensrekke som overså Kristi innstiftelse og menighetens kall. Med stor konsekvens ble Luther senere tatt til inntekt for det abstrakt-funksjonelle embete, og den praksis som gjør prekenembetets gjerning til et verv avledet av menigheten.

Spiritualister og revolusjonsteologer utnyttet Luthers høyt-tenkning i en kaotisk tid. Luthers tankeflukt fikk ingen tilslutning blant Wittenberg-teologene. På sine eldre dager advarte han mot ukritisk lesning av sine skrifter fra unge år. Noen lære om et abstrakt-funksjonelt prekenembete var til da ukjent i kirkens historie, og finnes heller ikke formulert i Konkordieboens bekjennelser fra reformasjonstiden.

To gjenfødelser?

Ordet «gjenfødelse» står sentralt i pietismens frelseslære. Ordet ble ikke lenger forstått om dåpen – om et menneskes opptagelse i nådestanden og barnekår hos Gud, men om en *umiddelbar* åndsmeddelelse i betydningen moralsk *forvandling*. Dermed ble også *troen forvekslet med en moralsk kvalitet, nemlig den elskende tro*. Forstått på denne måte, blir det mulig for andre gjenfødte å bevitne eller stadfeste hvorvidt personen var kommet til "levende" tro (jf talemåten "glad i Jesus"). Historisk sett ble folkefromhetens begreper fra middelalderen fornyet gjennom pietismens frelseslære. Sentralt i denne prosess stod biskop Erik Pontoppidan (d 1764) med sin katekismeforklaring "*Sandhed til Gudfryktighed*". Gjennom et par århundre ble den normgivende for i kristendomsundervisningen i Norge.

Pontoppidan betraktet den *moraliske* livsforvandling – kalt «gjenfødselen» - som *vilkår* for rettferdiggjørelsen (*betinget* syndsforlatelse). August Hermann *Francke* (d 1772) brukte ordet "*gjennombrudd*" om samme sak (Durchbruch). Åndens fornyende gjerning (el helliggjø-

relsen) ble dermed innordnet læren om gjenfødelsen, selve hovedpunktet i et psykologiserende frelsesskjema. Dermed fikk begrepet gjenfødelse et annet innhold enn den synonyme ordbruk i Nytestamentet og Konkordiebokens bekjennelser fra reformasjonstiden.

Med henvisning til **1 Pet 1:23** (som inngår i apostelens dåpformaning), ble *Ordet* forstått som nådemidlet til gjenfødelse for voksne. *Dåpen* derimot fikk status som gjenfødselsens nådemiddel for barna. Glemt var troens øvelse, enhver i sitt daglige kall i smått og stort – og mest i smått (Luthers Lille Katekisme, jf Første bud m forkl og siste spørsmål i 5 parten). Hvor *Ordet* blir spilt ut mot vannet eller de jordiske ting som formidler frelsen, vitner denne «tomstenkning» (Bonhoeffer) om en svak sakramentlære og om en gjennomgripende forvandling av alt som historisk kristendom heter (se katekismeforklaringen om sakramentlæren).

Pietismens bibelteologer bedrev bibelkritikk med utspring i pietismens stadie-tenkning. De leste inn i tekstene *Ordets nådevirkninger*, for så å sortere og katalogisere dem i det stadieskjema som i ulike varianter begrunner pietismens frelseslære. Nådevirkningene er poenget, som andre kan observere. Gjenfødelsen i dåpen ble ikke lenger forstått som den treene Guds suverene skaperhandling med vannet innfattet i *Ordet*, lik ringen innfattet i perlen, og gir en ny evne, lyst og forstand, virksom ved troen. I stedet for nyskapelsen trer en utviklingsteori om nådevirkninger gitt til kjenne i "*den alvorlige forandring*" i synderens hjerte og i "*de nye nådens gaver, som gjør ham til et nytt og annet menneske*".

Nådevirkningene krevde øyenvitner, men *hvilken* forandring skulle øyenvitnene bevitne? Angerens fødselsveer, som loven virker? Eller troens forløsning, som Kristi forsoning virker? Resultatet ble uansett *betinget* nåde, istedenfor ubetinget absolusjon og troens frimodighet på dåpens grunn: Jeg er Guds kjære barn, elsket av Gud på grunn av hans velgjerninger i Jesu Kristi, Guds Sønns lidende lydighet, og ikke av noen annen grunn!

Med den observerbare gjenfødelse var premisset lagt for *avstandsmarkeringer* til konfesjonell lutherdom og det sakramentale kristenliv i arven fra den gamle kirke siden aposteltiden. Typiske utslag ble forakt for renlærighet (ortodoksi), og nedsettende tale om tro i betydningen tillit til Guds løftepakt, gitt den enkelte i dåpen. Med betinget nåde ble rettferdiggjørelsen ved tro forstått på en ny måte: liv fremfor lære, nådevirkninger fremfor frifinnelsen av nåde. Under bibellesningen overså man det forhold at Guds ord, virksomt i den bevitnet, dennesidig historie går forut for tanke, følelse, vilje og bønn, og at evangeliet om frifinnelsens årsak i Jesu person og verk går forut for apostlenes formaninger til døpte mennesker. Sjelesorgen ble lovisk. (Jf liberal teologitradisjon: Heller etikk enn dogmatikk.)

På 1800-tallet ville nyevangelisme (nypietisme) og metodisme bryte med den gammelpietismens loviske sjelesorg. Løsningen ble den «rosenienske» forkynnelse med frelsens orden i kortversjon. Det ble avgjørende for barnekår hos Gud å vite når og hvor og hvordan "min" overgivelse skjedde, «da jeg ble en kristen» og livet ble forandret. Men tilbake til frelsesvisshet begrunnet i øyeblikkets opplevelsesmystikk er man like langt. Også kortversjonen tilslører det titaniske overmot: Mennesker agerer herrer over *Ordets* virkninger, sorterer tilhørerne, anvender lov eller evangelium på rette vedkommende, og begrunner frelsesvisshet med følelser og rørelser. En vekkelsesteori beslektet med det klassiske dannelsesideal formidler her impulser fra Romerkirkens prosessnåde og reformerte i tradisjoner fra Zwingli, Calvin og Bucer. Dermed slo man inn på den linje som Luther advarte mot og forutså i et endetidsperspektiv, nemlig frafallet fra frifinnelsens evangelium:

«At Jesus Kristus vår Gud og Herre er «død på grunn av våre synder og oppstått på grunn av vår rettferdiggjørelse», Rom 4 (25 – tysk tekst: um willen, lat tekst: propter) og at han alene er «Guds Lam som bærer verdens synder», Joh 1 (29), og at «Gud la alle våre synder på ham Jes 53 (6). Like ens: «De har alle syndet og blir rettferdiggjort ufortjent av hans nåde ved Jesu Kristi forløsning i hans blod» osv, Rom 3 (23-25). /.../ Fra denne artikkelen kan man ikke vike eller gi etter om så himmel og jord eller hva ellers ikke vil bestå, falt. /.../ Og av denne artikkelen avhenger alt det som vi lever og lærer mot paven, djevelen og verden. Dette må vi være fullvisse om og ikke tvile. Ellers er alt tapt og paven, djevelen og alt som er mot oss, beholder seieren og får rett.» (De schmalkaldiske art. B art 1 (Kristi gjenløsergjerning).

Det blir ofte oversett at Luther anfører som skriftbevis Jes 53:5f om frelsens årsak, fullført i Jesu Kristi, Guds Sønnns lidelse og død for alle mennesker: «*Straffen lå på ham for at vi skulle ha fred, ved hans sår har vi fått legedom. Vi før alle vill som sauer, vi vendte oss hver sin vei. Men skylden som vi alle hadde, lot Herren ramme ham.*»

Fornekter man evangeliet om Guds universelle nåde, må man lære «et annet evangelium» (Gal 1:8) med forbehold om nådevirkninger (i oss) eller den hellighet som Guds lov krever og vi er skyldige til. Med betinget nåde fornekter man den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lov (Rom 1:16f, 3:21) og gir den enkelte til del i dåpen til Jesu død. Denne rettferdighet er Guds gave-rettferdighet i Jesu Kristi, Guds Sønnns lidende lydighet (utenfor oss). Den alene er frifinnelsens årsak hos Gud. Gal 3:27 – *Dere er alle Guds barn ved troen på Kristus Jesus, for dere som er blitt døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus.*

Det er en vanlig misforståelse, at konfesjonelle lutheranere ved å avvise pietismens frelsesorden er fornuftens forsvarere og motstandere av «vekkelse» og troserfaringer. Skillet går ikke mellom fornuft og følelse, men i spørsmålet om frifinnelsens årsak. Når vi forkynner frifinnelsens årsak og meddeler den enkelte Guds ubetingede syndsforlatelse, verger vi menneskers barnerett hos Gud på dåpens grunn. Derfor unngår vi å tale om to gjenfødelse, men gjerne om oppvåkning fra den *åndelige* død – til forskjell fra den *legemlige* død som vi alle må død på grunn av den falne menneskenatur.

Anm. Dåpen sett i forkant og i ettertid.

Sett i ettertid – i påskeperspektivet, er Jesu Kristi oppstandelse fra de døde årsaken til håpet om den legemlige oppstandelse (Rom 1:4, 1 Kor 15:20).

Sett i forkant - i evangelistenes perspektiv, er Jesu døde-oppvekkelse forvarslar, selvitnesbyrd og foregripelser.

(1) De *varsler* han hans egen oppstandelse og vår.

(2) De er *selvitnesbyrd*. Han er Oppstandelsen og Livet i egen person. (Joh 3:16. 5:24f, 11:25 osv).

(3) Døde-oppvekkelsene foregriper den «åndelige» oppvekkelse, også kalt «den første oppstandelse», når mennesker anvender Guds velgjerninger i ham, enhver på seg selv (Åp 20:6).

Oppvekkelsen fra den åndelige død – døden i våre synder, skjer med «sannhetens ord», Jak 1:18. Apostelen Peter sier det samme med bruk av ordet gjenfødelse om alle kristne, brukt om den fødsel som Guds «levende» ord virker, 1 Pet 1:23. Den som tror at Jesus er Kristus, er født av Gud, sier Johannes (1 Joh 5:1).

Denne ordbruk beskriver ikke et frelsesskjema i ulike stadier, men *en hendelse* felles for alle kristne. I denne hendelse ble frelsen gitt den enkelte og mottatt i tro (jf bruk av verbalformen aorist). Denne ordbruk tyder vanddåpen i samsvar med Jesu ord om den nye fødsel. Den er «*ovenfra*» (Joh 3:3). Gud virker med sitt ord forent med vannet og gjør den som døpes delaktig i frelsen, fullbrakt i Jesu død. Dåpen er nødvendig til frelse.

Gud er virksom med sitt ord også utenom dåpen, men erstatter aldri dåpen. Det nytestamentlige vitnesbyrd om dåpen viser til en engangshendelse av grunnleggende betydning for den kristnes liv nå og i evighet. Dåpen til Jesu død begrunner troens visshet om å eie frelsen i Jesu fullkomne offerdød. Denne visshet omfatter disippellivet under Jesu Kristi herredømme. Gudmennesket Jesus er Den Rettferdige og Hellige. Med ham til *gave* er han vår hellighet og rettferdighet for Gud, ikke bare i begynnelsen, eller når jeg føler det slik. Han er troens rettferdighet «*hele veien*» (Martin Chemnitz om syndenes forlatelse). Frelsen i Jesu død, gitt i dåpen, er *alltid* troens frimodighet når troen øves, enhver i sitt kall og i sine daglige gjøremål. Vi går til vår gjerning, utsendt i vår Herres Jesu Kristi navn med ham til *eksempel*. Vi er ikke treller for noen, men Guds frie barn. Elsket av ham, praktiserer vi dåpen i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg.

Liksom Guds ord aldri erstatter dåpen, så erstatter heller ikke troen dåpen. (Mt 28:19f, Mk 16:15f, Apg 2:38.) De hører sammen - frelsen gitt i dåpen og troen på Frelseren. Det er ingen frelse i prestasjonsfromhet «*nedenfra*» - i tillit til åndelige erfaringer eller nådevirkninger. Gud er god for sin egen skyld. Utelukket er vår medvirkning.

Den som kommer til tro ved evangeliet, kommer ikke til dåpen for å få bekreftet hva han har allerede. Den *frelsessøkende* tro kommer til dåpen for å bli delaktig i den frelse som Gud har fullbrakt og gir den enkelte «*ovenfra*» - med Guds ord forent med vannet.

Guds øver sin sjelesorg med Det hellige prekenembete ved utøvelse av løse- og bindemakten. Det synlige uttrykk er skriftestolen mellom døpefont og alterbord. Guds sjelesorg med sitt ord skjer på dåpens grunn. Det er ødeleggende for Guds sjelesorg når man lar dåpens sakrament være reservert småbarna og Guds ord til et nådemiddel for voksne. Slik gjør man dåpen til «*en likegyldig ting*» (stoisk adiaforalære), utlevert til skikk og bruk, og voksne kristne egentlig uvedkommende. Men i kirken er ingenting likegyldig. Alt handler om dåpen. Derfor bør skriftestolen bringes tilbake til det evangelisk-lutherske kirkerom og nøklemaktens embete fremstå tydelig i prestens gjerning.

Løse- og bindemaktens problem i pietistisk sjelesorg

Hvem er ubotferdig, vakt eller gjenfødt? *Hvem* kan dømme rett om "levende" tro? *Hvordan* anvende henholdsvis lov eller evangelium på rette vedkommende, for så å begrunne frelservisshet i rørelser og følelser? Kort sagt: Man later som om det er mennesker gitt å begrunne barnerett hos Gud – og ikke Ordets Herre.

Spørsmålene krever svar i forholdet predikant og tilhørere. Gammelpietister mente å finne svaret ved å *observere* den "vakte" over lengre tid. Metode og løsning er typisk for opplysningstidens krav til empirisk begrunnelse, og viser slektskap med rasjonalismen. Fellesnevner er troen på menneskets fornuft og evne til å forstå og kontrollere naturen – også den guddommelige natur.

En hjelpeteori ble kalt "*Ordets rette deling*" (Ordets orthotomi, jf 2 Tim 2:15b). Det ble særlig predikantens oppgave å anvende Ordet rett på tilhørerne, henholdsvis "ubotferdige", "vakte" og "gjenfødte" tilhørere. Her opptrer et gjenfødt menneske med domsmyndighet i

Den Hellige Ånds sted. Denne funksjon begrunner forestillingen «storpredikant», men også frykten for autoritære forkynnere, for av skade blir iallfall noen klokere.

Den betingede nåde sementerer lovisk sjelesorg, for utelukket er dåpens betydning for troen, og utelukket er den ubetingede syndsforlatelse. Da gjelder regelen: Vil du bli en kristen og tro deg for et Guds barn og frikjent hos Gud, da må det være fordi Guds ord sier det, og ikke av noen annen grunn. Og vil du fortsatt tro ditt barnekår hos Gud, må årsaken være den samme. Da faller frelsesskjemaet bort, for Den Hellige Ånd virker troen når og hvor han vil i dem som hører Ordet. Guds vei og føremåte er mangfoldig. Noen oppdager i ettertid at de tror, for de anvender Kristi fortjeneste på seg selv. Andre får sitt barnekår stadfestet med syndsforlatelsen tilsagt i det private skriftemål.

Den rettferdighet som evangeliet åpenbarer *uten* lov, kunngjør uten forbehold Guds tilgivelse på grunn av Kristi fortjeneste, og oppmuntrer tilhørerne til å tro den og leve forlikt med Gud. Og de som ikke tør tro at denne gave er til meg - hva grunnen enn må være, de blir invitert til det private skriftemål. Guds sjelesorg ved evangeliets ubetingede frifinnelse, skal være kjennetegnet - nådetegnet - i et legende fellesskap, for vi feiler alle og ingen kjenner sine skjulte mangler eller brøst.

Surrogatløsningen det "alminnelige" skriftemål

Med stor konsekvens opphørte skriftemålets bruk i forberedelsen til Herrens Nattverd. Kvalifiserte kommunikanter har hver for seg ikke bruk for presten som skriftefar. Han ble henvist til «lovlig ærend» som kongens embetsmann i forvaltningskirken, og bruk av prest holdt på et «kirkerettslig» minimum.

Annerledes var holdningen til "*alminnelig skriftemål*", som både pietister og rasjonalister godtok. Tilpasset kristelig-etiske personligheter, leste presten en skriftebønn med oppfordring til alle om å si "hertil av hjertet amen". Deretter fulgte prestens kollektive absolusjon *med forbehold* om oppriktig anger.

Fremgangsmåten var en nyhet i kirkens historie og vakte oppsikt første gang (juledag 1697 i Berlin). Til alles tilfredshet var den nye praksis bekvem for både prest og forsamling. Men hendelsen vakte oppsikt i Europa, for dette var en nyhet, ukjent i kirkens historie. Snart ble alminnelig skriftemål vanlig i kirker av luthersk bekjennelse. Jürgen Diestelmans studier om skriftestolens avskaffelse og overgangen til "alminnelig" skriftemål gir grunn til ettertanke. Alt i kirken risikerer misbruk og surrogat-løsninger hvor normen er den praktiske fornuft og kilden menneskers bekvemmelighet og behov. Denne risiko krever motstrategier.

Virkningen ble katastrofal, først for prestens utøvelse av løse- og bindemaktens embete, senere også for nattverdsøkningen. Det ble advart mot massealtergang, med forbehold om ydmyke og sanndrue hjerter, gitt til kjenne i "levnets forbedring". Løpet var lagt for enda en nyhet - "åpen kommunion".

I sin reformasjonsiver hadde *pietister og kristeligsinnede rasjonalister* sammenfallende interesser, for også gjenfødte, "levende" kristne hyller devisen "Gud, dyd, udødelighet", om enn med ulikt innhold. Ingen av partene tok på alvor vantroen, som er "alle syndearters mor". Guds nådetilsagn forkynt og meddelt med forbehold er i seg selv vantro i forfinet form. Den uttrykker mistillit til Guds forsoning med verden i Jesu Kristi død, gitt den enkelte til del i dåpen med løfte om salighet til hver den som tror (Mk 16:16).

Utfordringen til lutherske prester og lekfolk

I første omgang består utfordringen i å vende tilbake til reformasjonens kilder. Det medfører to praktisk-kirkelige utfordringer:

(1) Å gjenreise **kirkeskoler** i samarbeid med foreldrene, med sikte på kristen oppseding i samsvar med apostolisk lære- og kirketradisjon (rett dåpforvaltning).

(2) Å gjenreise **skriftemålets** plass i nattverdberedelsen (rett nattverdforvaltning).

I realiteten er undervisning og sjelesorg i en evangelisk luthersk menighet to sider av samme sak: **Dåpens rette bruk i døptes liv med Kristi gjenkomst for øye.**

Det gjenreiste prekenembete lar dåpens nytte fremstå i troens øvelse, når våre daglige gjøremål aktualiserer Guds kjærlighetsbud, enhver i sitt kall. Troens øvelse gjelder ikke en veksling mellom to rom, det ene åndelig – representert ved vår medvirkning i «menighetslivet», det andre verdslig – representert ved vår medvirkning i «samfunnslivet». Nei, Guds doble kjærlighetsbud omfatter livet i dets helhet – forholdet til Gud, vår skaper og gjenløser, og forholdet til vår neste – alltid med vår kroppslige eksistens i *Guds skaperverk*.

Ingen lever for seg selv, men alltid i forhold til Gud og vår neste. Troende eller ikke, hedning eller kristen – vi er alltid utlevert til Gud og vår neste. Alltid gir vi tilbakemeldinger i begge dimensjoner, hver på sin måte.

Når troens øves, da må vi bruke Guds ord med påkallelse og bønn. Hvorfor? Gjerninger som har Guds ord og befaling for seg, medfører alltid konfrontasjon med oss selv. Vi blir nødt til å ta oss selv på alvor i vår avmakt, og nødt til å ta Gud på alvor i hans handlende allmakt. På den ene side hver vår syndefallshistorie i fortid og nåtid, på den annen side åpenbaringsordets levende Gud i en bevitnet Jesus-historie om Guds løfter oppfylt i Jesu, Guds Sønns lidelse, død og oppstandelse, og på den annen side Jesus-historiens skjulte fortsettelse med ytre tegn og jordiske midler, innstiftet av den Oppstandne til bruk i den forsamlede menighet. Gud vår skaper tar vår kroppslige eksistens på alvor, så alvorlig at Sønnen fornedret seg selv og opptok vår menneskenatur i forening med sin Guddoms person, og led, døde og oppstod i vår menneskenatur.

Guds fullbrakte frelsesverk er avsluttet i Jesu Kristi fullkomne offerdød, men Jesus-historien er ikke avsluttet dermed. Kristi opptagelse til Faderens høyre var ingen flytteferd til et himmelrom fjernt fra denne verden. Tvert imot! Nå er han til stede hvor som helst i denne verden hvor døpte samles om Ord og Sakrament. Her er han alle dager virksom med ytre, jordiske midler i Guds skapte verden. Hit kommer vi fordi kirkens unike kjennetegn drar oss, og herfra blir vi utsendt, enhver til sitt kall. Vi blir ikke utsendt for å agere supermennesker, men være *mennesker*.²⁰ I konfrontasjon med den onde lyst i vårt innerste må vi øve troen på Guds løfte, gitt i dåpen, og ta Kristus – og ham korsfestet - på alvor. Da anvender vi frifinnelsen i Stedfortrederens død, enhver på seg selv, og tjener ham som Guds kjære barn i gjerninger som har hans ord og befaling for seg.

Et legende fellesskap fins i menigheter hvor det private skriftemål blir praktisert. Evangeliet om frifinnelsen er fullbrakt for oss alle i Kristi korsdød, men blant tilhørerne fins de som har

²⁰ Theologie und Gottesdienst. Gesammelte Aufsätze. Theology and Liturgy. Collected Essays. Århus 1977, s 173.

vanskelig for å anvende gaven på seg selv. For deres skyld trengs en ordnet bruk av Guds nådetilsagn meddelt den enkelte som ber om det. Det konkrete uttrykk er det private skriftemål i arven fra aposteltiden og den gamle kirke.

Vi kommer ikke utenom oppgaven å endre gammel vane og skjematisert adferd, og gjøre slutt på lettvinte surrogatløsninger. Det kreves undervisning med en ordnet skriftemålspraktis mål for øye, skrittvis gjennomføring. Hvordan? Der har prest og lekfolk frihet. Saken gjelder ikke forandringer for forandringens skyld, men å sammenføre hva Gud har sammenføyd til vår frelse:

For det første: Gud har *sammenføyd* Ordet og vannet: I dåpens sakrament er Guds virkekraftige Ord innfattet i vannet, så vannet er "den nye fødsels bad og fornyelse i Den Hellige Ånd", Tit 3:5 (jf Joh 3:5 o fl). Livet kan skilles fra fødselen, heller ikke den kristnes liv fra dåpen. Alt i våre liv og i kirkens liv handler om dåpen praktisert i forsakelse og tro.

For det andre: Gud *sammenholder* løftepakten i dåpen med den daglige omvendelse og tro.

Guds løfte omfatter troen, og troen omfatter Guds løfte med tillit. Den som tror og blir døpt, skal bli salig (Mt 16:16). Troen har Guds gave-rettferdighet, gitt den enkelte i dåpen til Jesu død. Gud er en forsonet Gud, og Kristus min rettferdighet og hellighet for Gud. Det kan enhver vite av sin dåp. I tillit til Guds løfte, anvender vi Kristi velgjerninger, enhver på seg, og bruker vår barnerett hos Gud med bønnens adgang til Gud. Vi mottar daglig hva Gud har gitt en gang for alle i dåpen. Den Sarepta-krukke blir aldri tom. I denne samhörighet er troen første frukt.

For det tredje sammenholder Kristus sine virksomme ord og fremsatt brød og vin.

Kristus gjør underet i messen med sine ord over fremsatt brød og vin - "dette er": Hans tilsynskomst (el epifani) er hans ofrede legeme og blod rakt frem og mottatt i brødets og vinens skikkelser. Med munnen mottar vi gaven. Under Herrens Nattverd er Den Hellige Ånd virksom, bevarer og styrker de troende som lemmer i kirkens Kristus-virkelighet – hans legeme. Hvor syndenes forlatelse er, der er liv og salighet. Vårt håp er ingen «happy ending», men Kristus, vårt levende håp, her og nå.

Når dømte mennesker sammenholder hva Gud har sammenføyd til vår frelse, da samler de seg om rettskafne prester. De lever av Guds ord, anvender Guds løfte i sin dåp, ved behov også i skriftemålet, og søker jevnlig til Herrens bord. Kristus føyer oss sammen og holder oss sammen, og vi bygges opp til et tempel for Herren. Enheten består. Ulike kall stadfester enheten og tjener den.

7. HVORDAN IMØTEGÅ DEN TEOSOFISKE OVERTRO PÅ DÅPEN?

Teosofi: Ordet kan oversettes med «guddommelig visdom» eller «visdom om det guddommelige». Teosofi kalles læren om en felles kilde for all visdom eller kunnskap om verdens opprinnelse, mål og utvikling. I denne sammenheng anser man det enkelte menneskes ånd som del av en universell ånd.

Den teosofiske tankegang - anvendt på den kristne dåp, *tilskriver alle døpte en guddommelig visdom, som gjennom debatt og dialog manifesterer "kirkens syn"*, nedfelt i forpliktende lærevevtak. Med stor konsekvens betrakter man kirkens lære som del i en universell utvikling med religionenes forening i den fullendte gudsviisdom som mål. Underveis må kirken tilpasse læren til de yndlingsidèer eller «grunnverdier» som forener samfunnet uavhengig av tros- og livssynsmangfold.

Eksempel 1: KRLE-faget i den statlige «enhetsskole» (grunnskole), hvor kristendom, religion, livssyn og etikk er sideordnet under samme paraply og kirkens unike tro og dens begrunnelse alminneliggjort og underlagt relativismens terror.

Eksempel 2: Den «åpne» folkekirke fremtrer som organisert uenighetskultur, hvor omstridte lærespørsmål blir avgjort med flertallsvedtak i kirkeorganisasjonens myndighetsorganer i en råds- og møtestruktur av parlamentarisk type. Vedtakene forplikter «hele kirken» i et kirkerettslig tomrom, det vil si uavhengig av kirkens bekjennelse og rett i nytestamentlig mening.

Et kirkefelleskap av teosofisk type blir Jesus forkynt som formidler av gudsviisdom fra samme urkilde til all viten, og «Jesu evangelium» et uttrykk for den allmenne visdom i en omfattende utvikling. I denne sammenheng agerer kirkens representanter som avantgardister i samfunnsdebatten og anførere underveis mot religionenes forening.

Konkordiebokens bekjennelser lar man stå som aktverdige minnesmerker om tids- og kulturbetingede trosuttrykk, men med de reservasjoner som «utviklingen» krever i nåtid. Man påberoper seg «dypere innsikt» enn den Jesus og hans apostler hadde, for eksempel om forholdet mann og kvinne. I praksis medfører denne «innsikt» eller visdom at man stempler og utstøter de prester og lekfolk som etterfølger apostelordets lære som «Guds ord», gitt videre til Guds kirke på jorden en gang for alle i tidens løp.

I det teosofiske perspektiv på kirken betrakter man det enkelte menneskes ånd som del av den universelle ånd, og krever den representert gjennom stemmerett i såkalte «kirkelige» valg. Legitimering skjer med *henvisning til folkekirkens nominelle medlemmer og det syn de representerer i kraft av flertallsvedtak*. I takt med yndlingsidèer i samtdskulturen medfører tilpasningene en prosessuell utvikling av kirkens lærepraksis. Mot denne legitimeringsmåte fastholder bibel- og bekjennelsestro kristne sakssvarende uttrykk for den rett utlagte Bibel fra Jesus Kristus, formidlet i nåtid med apostelordets lære fra ham alene.

Eksempler som til sammen illustrerer folkekirkens læreutvikling siden forrige århundre-årsskifte:

Prestelærere i et uforpliktende forhold til Kristi ord om alterets sakrament (Ording-saken).

Tjenestefelleskap mellom konservative og liberale prester og biskoper i de gudstjenestelige ordninger (Kirkedepartementet i rollen som «forballdommer» siden begynnelsen av 1920-årene).

Det liberale demokratis rettighetsidéer overført på en «kirkelig» råds- og møtestruktur (Kirkeordningsloven 1920 om valg av menighetsråd).

Adgang for kvinner til prekenembetet, likestilt med menn (stortingsvedtak 1939), og første kvinneprest-ordinasjon i 1963).

Bibelord om den evige fortapelse ble oversatt i forkynnelsen etter «helvetesdebatten» i 1950-årene).

Prekestol- og nattverdfelleskap med reformerte kirker og folkekirkens transformasjon til Leuenberg-kirke.

Aksept for kvinners adgang til selvbestemt abort. Aksept for utenomekteskapelig samboerskap. Kirkemøtets vedtak om velsignelse av likekjønnet «ekteskap» (h 2016). Osv.

Er tilpasningene først vedtatt som hensiktsmessige og til alles beste, har de status som lovlige vedtak og gjort gjeldende for «hele kirken». Man kan fortsatt ha ulike meninger om dem, men ikke frihet for motstridende praksis begrunnet i apostelordets lære. I praksis må opposisjonen avfinne seg med påtvungne reservasjoner mot apostelordets lære fra Bibelens Herre og kirkens lærer. Men unntak fins, som gjenoppretter ordnet kirkefelleskap på kirkens ubeskårne grunnvoll, gitt i begynnelsen.

Hva er det *kirkelige* problem? Tilpasningene skjer i et kirkerettslig tomrom, det vil si uavhengig av prekenembetets autoritet, kompetanse og gyldighet fra kirkens Herre. Kirkens rett og bekjennelse hviler i dåpen. Altså handler alt i kirken om dåpen. Men skiller vi kirkens rett og bekjennelse fra dåpen, er virkningen ødeleggende for kirken. Da skjer dåpshandlingen i et *kirkerettslig tomrom*, løsrevet fra kirkens nåderett og bekjennelse, og skilt fra livet i Kristi kirke. Denne misbruk blir avslørt med Kristi befalingsord – «*lær dem å holde alt det jeg har befalt dere*»...

Overført på den organiserte kirkevirksomhet, må den teosofiske overtro tale usant om Gud og mennesket, og usant om dåpens mening og kirkens fellesskap. Følgelig må prekenembetets utøvere imøtegå den teosofiske tankegang på firfoldig vis, så forkynnelse og undervisning kontrasterer den teosofiske tankegang og imøtegår den sekulær-liberale kvasireligion hvor avguden er mennesket «selv».

Under slike kirkeforhold blir dåpen fulgt opp med generelle og vage utsagn om nominelle kirkemedlemmers *selvbekreftende* erfaringer fra livets skole, til berikelse for kirken. Legitimeringsmåten bekrefter en omfattende kirkekrise, hvor bibelsk lære og liv i praksis må vike for prioriterte interesser. Jeg nevner tre: Prekenembetet, dåpsundervisningen og dåpsformningen.

Første offer er apostlenes etterfølgere i kirkens unike *prekenembetet*. Deres sendelse, oppdrag og fullmakter av kristokratisk art, men i stedet for å opptre som Kristi delegater, opptre de som kirkemøtets kommissærer. I stedet for oppdraget å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle, opptre de som agenter for den terapeutiske deisme. I stedet for løse- og bindemaktens embete, bruker de kun en nøkkel - løsenøkkelen, og velsigner hva åpenbaringsordets hellige Gud fordømmer.

Det andre offer er *dåpsundervisningen*. Man gir etter for relativismens terror og tilslører det unike ved kirkens tro og dens begrunnelse. Den oppstandne Kristus befalte denne undervis-

ning som i seg selv er et vitnesbyrd om dens unike begrunnelse og legitimitet. Men stilt over religions- og livssynsmangfold i klasserommet, legitimerer man kristendomsfaget med kristendommens kulturhistoriske betydning i vårt land. Jf Ap 4:20.

Det tredje offer er *dåpsformaning*. Forkynnelse uten dåpsformaning og ordnet adgang til privat skriftemål har ringvirkninger. Disippellivets vitnesbyrd blir tilpasset den praktisk-ateistiske livsstil, og dåpens betydning gjort usynlig i døptes dagligliv. Salt uten kraft "*trækkes ned av menneskene*", Mt 5:13 (jf 7:6).

Vi står overfor kompliserte og uoverskuelige vekselvirkninger mellom praktisk-ateistiske livsstil og virksomheter i kirke- og bedehusregi. Da står vi overfor følgende oppgaver:

- Å tale sant om åpenbaringsordets Gud.
- Å tale sant om mennesket under syndefallets kår.
- Å tale sant om dåpens mening.
- Å tale sant om kirkefelleskap.

Kunnskapen om sannhet i bibelsk mening er forutsetningen for å tale sannhet mot overtro er. Den skjer. «Hellige oss i sannheten, ditt Ord er sannhet.» (John 1:14.)

Guds Ord er sannhet fordi det er virksomt og skaper hva det nevner. Guds troverdighet er den bevitnede historie om Jesu person og verk, slik Gud hadde lovt ved Moses og profetene i den gamle pakt. Gud har talt og stadfestet sitt ords sannhet med Jesu oppstandelse fra de døde. Hva Gud har talt, det stadfester den bekjennende kirke, utfordret av den teosofiske tenkemåte. Her gir jeg noen ledetråder med henvisning til relevant tematikk i katekismeforklaringen «Såkorn», bd 1-5 (uten krav til fullstendighet):

Å tale sant om Gud

- Om sann og falsk teologi, bd 1.
- Å tale sant om Gud - Den Hellige Treenhet om Skaperen, Gjenløseren og Hjelperen, bd 3 og 4.
- Å tale sant om Gud Helligånden i hans handlende allmakt, bd 4. Bind 4.

Verden vil ha sin visdom forkynt og praktisert i kirken, for "*slik mennesket er av naturen, tar det ikke imot det som hører Guds Ånd til*", 1 Kor 2:14. Ingen prest eller kristen kan forvente et marked for syndefallsrealisme, nøklemakt og Guds gode skapervilje. Tvert imot. Den verdsliggjorte kirke krever lojalitet og embetsplikt mot «kirkens ordninger» og lærevedtak, i klartekst lydighet mot menneskers tradisjoner.

Å tale sant om mennesket

- Å tale sant om mennesket dets oppdrag og muligheter under syndefallets kår, og sant om syndens nød om menneskets avmakt overfor den hellige Gud, forapt og fordømt, bd 2 og 3 (jf universalismen).

Å tale sant om dåpens mening

- Om dåpens nødvendighet og rette bruk: Meningen med vanddåpen, bd 5:.

Lemfeldig dåpspraksis har i første rekke vært folkekirkens – og især prestenes problem gjennom generasjoner.

Apostelordets lære ble etterfulgt i som Guds ord i aposteltidens menigheter. Etterfølgelsen gjaldt også læren om Guds forsoning med verden i Kristi død og gitt den enkelte til del i dåpen. Men hensikten med gaven var ingen selvfølgelighet. Denne slutning følger umiddelbart apostlenes formaninger. Deres bruk av Tibudsloven er forbilledlig for kiken i all ettertid. De oppmuntrer med Kristus som gave, og med ham til eksempel blir kristne minnet om å lege vinn på gode gjerninger (Tit 3:8).

I våre dager er dåplivet det glemte motiv. Den fullbrakte frelse er et gjennomgangstema under kristne samlinger, men ikke hensikten med frelsen, gitt den enkelte i dåpen. Den nytestamentlige oppmuntring har etter alt å dømme vært sjelden å høre. I takt med fremveksten av det sekulær-liberale samfunn forstummet temaet gjenfødelse i dåpen. I stedet ble det vanlige å forkynne dåpen som opptak i det kristne fellesskap representert ved sognemenigheten. Denne tilpasning under omstendighetenes tvang var sammenfallende med en teosofisk tankegang: Den formelle kirketilhørighet ble gitt til kjenne ved å bringe småbarn til dåpen, begrunnet i «mitt syn» på kirke og kristendom. Men dåplære på gli varsler i praksis dens opphør blant folk flest. I dens sted trer surrogatene navneseremonier og velkomstfester for nye samfunnsborgere.

Mange har interesse av å tilsløre at dåpen til Jesu død er en *renselse* «i vannets bad med ordet», Ef 5:26 (e Sv Kyrkobibel), og tilsløre at vi med Kristi hellighet og rettferdighet som gave, er kalt til å etterfølge Kristus som eksempel i troens lydighet. Nytestamentets rike billedbruk om dåpen vitner om Guds handlende allmakt, virksom med sitt ord i vanddåpen med et nytt liv med den kommende verden for øye.

Vanlig ble følgende resonnement: «Jeg er døpt og konfirmert i statskirken, og der har jeg stemmerett ved valg av menighetsråd og bispedømmeråd.» Men vår troløshet opphever ikke Guds trofasthet. Gud er Gud. Dette forhold forklarte Jesus med følgende ord for rådsherren Nikodemus:

Joh 3:20f – Den som gjør det onde, hater lyset og vil ikke komme til lyset, for at ikke hans gjerninger skal bli avslørt. Men den som følger sannheten, kommer til lyset for at det skal bli klart at hans gjerninger er gjort i Gud.

Hva er så problemet i den teosofiske misbruk av dåpen?

Problemet er *uforpliktende* dåpspraksis, det vil si uten det forpliktende forhold til dåpens innhold og hensikt, kort fremstilt i Luthers Lille Katekisme. Med andre ord sagt: *Den kirkerettslige kontrakt mangler* - om ordnet undervisning, instruksjon og øvelse i hjem og menighet med konfirmasjon og bispevisitas for øye. Uten forpliktelsen er kirkens gudgitte dåp og tro utlevert til den teosofiske misbruk. Den forholder seg til dåpen ved å praktisere «det sant som er sant for meg», og derfor krever jeg min rett til medbestemmelse i en åpen folkekirke, åpen for alle i et meningsmangfold. Folketroen og allmenreligion er på offensiven i vår tid, i tillit til menneskets evner i troens saker

Sannhet i bibelsk mening er ingen subjektiv mening. Den er en person, virksom i «Ordet som ble menneske» i Jesus fra Nasaret. Han er Sannheten som helliger fordi hans ord er sannhet. Mennesker kommer til tro ved apostelordets lære fra ham som er Sannheten, Jesus Kristus. De «følger sannheten» og gjør gjerninger «gjort i Gud». Jf Joh 8:32, 45f, 14:6, 17:17, 18:37 osv.

Dåpens mening gjennomstråler Luthers Lille Katekisme. Meningen omfatter alle partene, det vil si den døptes liv. Det betyr: **Alt i kirken handler om dåpen**. Livet i dåpens nådepakt

er det nye livet under Jesu Kristi herredømme, virksom til stede i den forsamlede menighet. Her lider alle av den samme ond lyst i sitt innerste, men har samme nåderett hos Gud og samme gudskunnskap fra ham.

Hva Jesus lærte Nikodemus, har Gud stadfestet da han reiste Jesus opp fra de døde. Den Oppstandne ga dåpsbefalingen, og på hans befaling ble vi døpt til Jesu død og fikk del i Guds forsoning med verden. Fra dåpen kommer vi som Guds *kjære* barn med løfte om salighet for hver den som tror (Mk 16:16). Dåpen er ikke målet, men *livet med Kristus til gave*. Reist opp fra døden i våre synder, etterfølger vi ham, ikledd Guds evige hellighet og rettferdighet. Liksom han har elsket oss, etterfølger vi ham i gjerninger som har Guds ord og bud for seg. Det er lettere sagt enn gjort. Derfor: Til Ordet og bønnen!

Vår frimodighet er hele veien syndenes forlatelse for Kristi skyld, for virksom ved troen i våre liv fornyer han det nye menneske som skal leve evig for Gud, «liksom han er stått opp fra de døde, lever og råder i evighet» (forkl 2 trosart).

Er jeg en kristen og Guds kjære barn, må det være fordi Guds ord sier det. Ingen kristen lever i kraft av selvbekreftende meninger, beslutninger og opplevelser. Ingen kristen lever for seg selv, det vil si uavhengig av Guds løftepakt i dåpen. Hvem lever uavhengig av fødselen? Med Guds løftepakt i dåpen følger formaningen i undervisning og forkynnelse:

Rom 12:1f - at dere fremstiller deres legemer som et levende, hellig, Gud velbehagelig offer – dette er deres åndelige gudstjeneste – og skikk dere ikke like med denne verden, men bli forvandlet ved fornyelsen av deres sinn, så dere kan prøve hva som er Guds vilje, det gode og velbehagelige og fullkomne!

Frafallet skjer åpenlyst når man holder seg borte fra menighetens samlinger, tross anledningen til å delta jevnlig i et rett-troende kirkefelleskap. Man prioriterer andre ting – opplevelsesjakt, utseende, karriere, materiell velstand, kompetansebygging, lykke osv. Den rangsnudde prioritering gjelder egen bekvemmelighet, behov og følelser fremfor åpenbaringsordets Gud. Med overtro på selvets ånd kan man vel definere seg som «kristen», men Ordets gjører er man ikke.

Å tale sant om kirkefelleskap

(Se katekismeforklaringen, bind 4.)

Verden har aldri etterspurt trofaste prester (pastorer) og disipler i hvert deres kall. Denne etterspørsel finnes ikke engang i en frafallskirke med "luthersk profil"! Tvert imot! Da fyrster og øvrighetspersoner medvirket til kirkens reformasjon, var det en samvittighets sak, for noen med liv og eiendom som innsats. Etterfølgelsen har alltid sin pris, den Gud tillater. Noen ligner en enslige fugl på taket, som venter på morgenstjernen (Sal 102:8).

Sett fra den døptes side, blir uforpliktende dåp stadfestet med frafall og teosofisk overtro på dåpens *formelle* betydning for alle døde. Sett fra den kirkelige side, vitner uforpliktende dåpspraksis om *fragmentering* i kirkens trosformidling. Den teosofiske overtro vinner fram i kirkefelleskapet ved hjelp av *nominelle* kristne, eller mennesker som *definerer seg* som kristne fordi de er døpt og medlemmer i det organiserte fellesskap. Det foregår ingen trosformidling mellom nominelle kirkemedlemmer. Kirkeødeleggelsen fram i en indrekirkelig prosess uavhengig av den apostoliske læreformidling. (CA 8 om kirkens blandede sammen-setning).

Særlig utsatt er kirker organisert etter mønster fra det liberale demokrati. I Den norske folkekirke gir kirkemedlemskap stemmerett i ved valg av menighetsråd og bispedømmeråd. Det gir muligheter til bred mobilisering når saker av ideologisk art står på spill. Ved nærmere ettersyn ser vi den sosiale motor i smågruppen på to-tre deltagere (jf Mt 18:20). Med hensyn til frafall i kirkebenkene er summen de *"mange gjenstridige, som farer med tomt snakk og dårer folks sinn"*, Tit 1:9f.

Med stor konsekvens følger sluttproduktet i fellesskapets øverste myndighetsorgan: Vedtak som underkjenner og motsier apostelordets lære fra Skriftens Herre. I praksis velsigner man hva Guds ord fordømmer, istedenfor å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlåtelse uten å gjøre forskjell på folk.

Den teosofiske misbruk av dåpen lar folkekirken fremstå som et teosofisk selskap, kalt «den åpne folkekirke» med basis i dåpen. Med et budskap skilt fra dåpens gave og hensikt, går ord om Gud, folk og individ opp i en syntese som overskrider liv og død.

Prosessens gang gjennomløper flere *stadier*:

- Jeg ser flere muligheter til å *bortforklare* meningen etter sin ordlyd.
- Jeg *tilpasser* meg omstendighetene.
- Jeg *tviler* meg frem til det standpunkt som fremmer evangeliet til alles beste (allmennytten).
- Jeg stemmer etter beste *skjønn*, slik jeg oppfatter Bibelen, og til mengdens sympati og tilfredshet.

Resultat i en sum: Et kirkefellesskap hvor man later som om *nominelle medlemmer er apostelordets etterfølgere*. Møtsigelser i lære og liv spiller ingen rolle, for individets ånd har utspring i en guddommelig visdom og medvirker til en kirke i utvikling.

Alt står og faller med illusjonen om døptes evne til *umiddelbare* innsikter om Gud, mennesket og verden. Under skinn av operativt lærevern verner "kirkens ordninger" om nye »innsikter«, nedfelt i kirkemøtevedtak med krav på alles lojalitet. Surdeigen gjennomsyrer fellesskapet «på tilstrekkelig grunnlag» under dekke av «luthersk profil».

Den nytestamentlige trosformidling på alle kirkenivåer vil alltid utløse kulturideologiske motreaksjoner og mottiltak. I den vestlige kulturkrets har den sekulære liberalisme henvist "religion" til det private rom og satt kirkens virksomhet under et massivt press. Da vitner kirke-tilpasninger om salt uten kraft, og bekreftet med verdens sympati.

Et liv i Kristi etterfølgelse uten kors og trengsel er for nytestamentlig kristendom en fremmed tanke. Kirkens bekjennelse og rett får konsekvenser når troens lydighet gjelder Gud mer enn mennesker (Ap 5:29). Og samtidig kan vi ikke treffe mottiltak uten å vite hvor fienden angriper Sions murer. Resultatet av en indrekirkelig lærefragmentering gjennom generasjoner må vi oppfatte for å treffe mottiltak og legge planer for menighetens virksomhet.

- En kirkevirksomhet på menneskers vilkår uten hensyn til isti marsjordre (Lk 24:47), og innordnet menneskers hensikter istedenfor Kristi målsetting (Joh 17:3, Mt 28:20).
- Dåpen skilt fra menneskelivet og menighetens felles gudstjeneste, fadderløftet skilt fra bispevisitasen og døpte skilt fra ordnet nådemiddelfellesskap i en privatrettslig kirkestruktur.

- Forsakelsen skilt fra den onde menneskenatur, og kristentro skilt fra apostelordets lære fra Skriftens Herre.
- Den selvbestemte tro, skilt fra kirkens tro og Den Hellige Ånds suverene gjerning med Guds ord som middel.
- Den personlige tro skilt fra kirkens uforbeholdne bekjennelse til apostelordets lære, og skilt fra kirkens nåderett under Kristi herredømme.
- Det private skriftemål skilt fra den enkeltes forberedelse til kommunionen, og erstattet med surrogatløsninger. Ut med skriftestolen!

Kirkens trosformidling gjennom tiden skjer i møtet mellom mennesker *i generasjonsløpet*. Av grunnleggende betydning er trosformidling i den private sfære, når den skjer i samspill med menighetens felles gudstjeneste.

Hvor åpenbaringsordets Gud er eneste kilde til forkynnelse og undervisning om Gud og menneske, og om dåpens mening og kirkefelleskap, der samarbeider prest og lekfolk om å *konsolidere* fellesskapet på kirkens ubeskårne grunnvoll (Ef 2:20).

Ap 2:42 – Trofast holdt de seg til apostlenes lære og samfunnet, til brødsbrytelsen og bønnene.

Anm. «Samfunnet» - av gr koinönia = samfunn, her om kirkefelleskap. – «Brødsbrytelsen»: Den eldste benevnelse på Herrens Nattverd. – «Bønnene»: Her i bestemt form om bønn med bruk av Salmenes Bok etter mønster fra tempelsangen.

Oppgaven å samarbeide:

I sentrum står *samarbeidet mellom prest og menighetslem under høymessen*. Lærespørsmål rettes til menighetens prest, som har *tilsynsansvar* med den menighet som er ham betrodd (1 Pet 5:1-3). Gjengangerspørsmål besvares best i brosjyreform el. l. *Disippelfelleskap* i bibel- og samtalegrupper handler om Jesu undervisning gjennom apostelordets innføring i Skriftens vitnesbyrd om ham.

Hvor vranglære får rom i kirkefelleskapets ordninger, er strategien foreskrevet oss like fra begynnelsen, og den samme som for de første kristengenerasjoner: Vi kaller prester (el pastorer) som i sin gjerning etterfølger apostelordets lære fra kirkens Herre. De forkynner "*ikke denne tidsalders visdom, heller ikke visdommen hos denne tidsalders makthavere*", men "*en korsfestet Kristus*", som er "*Guds kraft og Guds visdom*". 1 Kor 1:23f, 2:6. Altså krever den teosofiske misbruk av dåp og kirkefelleskap at kristnes kallsrett blir brukt til å gjenopprette det ordnede nådemiddelfelleskap.

Oppgaven å konsolidere:

Å konsolidere den menighetsbyggende virksomhet *på «apostlenes lære»*, gitt kirken i begynnelsen fra dens Herre. Det skjer offentlig med prekenen, som opprettholder kirkens apostoliske læregrunn. Og det skjer ved undervisning, instruksjon og øvelse i familie og gruppevirksomhet.

Begrunnelse og legitimitet: En bevitnet Jesus-historie om hans person og hans lidelse, død og oppstandelse, slik Skriftene har sagt, **Ap 4:20** – *vi kan ikke la være å tale om det vi har sett og hørt*.

Målet er gitt med Jesu ord, **Joh 17:3** – *det evige liv at de kjenner deg, den eneste sanne Gud, og ham du har utsendt, Jesus Kristus*. Jesu dåpsbefaling handler om døptes liv med Kristus i hans nåderike på jorden, og med herlighetsriket for øye på den nye jord.

Det offentlige og konkret-synlige uttrykk er den søndaglige messe med vekt på de ting som er enestående og usammenlignbare ved kirkens tro og virksomhet.

Midlet er gitt med apostelordets lære fra Kristus, v 20.

Konsolidering skjer med katekismeforklaringen til Luthers Lille Katekisme. Dens korte fremstilling av Bibelens hovedsaker blir utdypet med spesifikk kunnskap. Konkordieboken fungerer som et veikart i Bibelen, og med ulik målestokk. Hensyn tas til personlige forutsetninger og kunnskapsnivå.

Kirkeårskalenderen (el Kristus-kalenderen) er et nyttig verktøy i planleggingen. Man kan fordele emnene i katekismeforklaringen på kirkeårets tider, og følge tekstrekkene i treårssykluser. Planlegging involverer alle i en virksomhet som arter seg som en vandring i Kristi spor.

Det er ikke meningen med nevnte å oppgaver å tilfredsstille menneskers behov i det gode miljø. Samarbeid og konsolidering handler om dåpens rette bruk. Da står den oppstandne Kristus i sentrum, virksom i menighetens midte med Ord og Sakrament. Han kaller oss til å følge ham hvor enn han går (Åp 14:3). Da er menighetens gudstjenestefellesskap stedet for de ukvalifiserte, lik den romerske offiseren, den kananeiske kvinnen og det lille barnet stilt frem i disippelkretsen (Mt 8:8, 15:25f, 18:1-6). Mot all fornuft og erfaring ser de hen til Guds løfte i dåpen. De vet av Guds ord at hos ham den treéne Gud de lider ingen nød.

8. OM PROFETER OG PROFETISME

Min hovedkilde: Helge Hildén: Bibel, profetia och församling. Luther-läsaren 46, 3-40.

Jesu Kristi menighet er profetisk begavet

1 Kor 12:7 – Hos hver enkelt gir Ånden seg til kjenne slik at det blir til felles nytte. **Heb 4:2** – Det glade budskap er jo forkynt både for oss og for dem. Men de hadde ikke noe gagn av ordet de hørte, fordi det ikke ved troen var blitt ett med dem som hørte det. **Joh 7:16f** – Min lære er ikke min egen, men hans som har sendt meg. Den som vil gjøre hans vilje, skal kjenne om læren er av Gud, eller om jeg har den fra meg selv.

Jesu utleggelse av Det gamle testamentes skrifter var ikke hans egen. Utsendt av Faderen, ga Sønnen den rett utlagte Skrift videre til de apostler han utvalgte. På Pinsedagen utrustet han dem til oppgaven å gi videre sin undervisning til kirken. Den er gitt oss i og med apostelordets lære, samlet i Det nye testamentes skrifter, men hvordan anvende Jesu undervisning, lært av ham?

Ingen kan av egen fornuft eller kraft anvende Jesu undervisning. Det skjer med Den Hellige Ånds hjelp. Han gir oss nåde til å anvende Skriftens ord på konkrete situasjoner og med tydelige ord, enten *”til oppbyggelse og formaning og trøst”*, 14:3, eller til *avsløring* av et menneskes innerste tanker, 14:24f. Dermed følger *to avgrensninger* av grunnleggende betydning for alt menighetsliv:

To avgrensninger

Profetismen i kirken handler (1) ikke om dunkle orakelsvar på menneskers spørsmål om fremtiden, og (2) heller ikke om umiddelbare budskap med samme autoritet som Guds profeter i den gamle pakt og utvalgte apostler i den nye pakt.

Profetismen i kirken anvender den *avsluttede* frelsesåpenbaring og formidler den på lavere nivå. Norm eller målestokk er læren fra Kristus, gitt videre i og med apostelens ord. Villfarelsen motsier og underkjenner apostelordets lære.

1 Kor 14:29, 36f - de andre skal bedømme det. /.../ Var det kanskje fra dere Guds ord gikk ut, eller er det bare til dere det er nådde fram? Hvis noen mener at han er profet eller åndsdykt, så skal han vite at det jeg skriver, er et Herrens bud. 15:1-3.

1 Kor 12:8-11 – Ved Ånden blir det gitt den ene å forkynde visdom, en annen får ved den samme Ånd å meddele kunnskap. Én får en særskilt trosgave ved den samme Ånd, en annen får den nådegave å helbrede ved den ene og samme Ånd, og én får kraft til å gjøre mektige gjerninger. Én får den gave å tale profetisk, en annen å bedømme åndsåpenbaringer, én får ulike tungemål, en annen tyding av tungemål. Alt dette virker den ene og samme Ånd, som deler ut sine gaver til hver enkelt, slik han vil.

Kol 3:16 – La Kristi ord få rikelig plass hos dere, så dere med visdom kan lære og rettlede hverandre... **1 Tess 5:20** – forakt ikke profetord, men prøv alt og hold fast på det gode. **1 Joh 4:1, 6** – tro ikke enhver ånd! Prøv åndene, om de er av Gud, for det er gått mange falske profeter ut i verden. /.../ den som kjenner Gud, hører på oss; den som ikke er av Gud, hører ikke på oss. Slik kan vi skjelle mellom sannhetens ånd og villfarelsens ånd (jf 1 Kor 15:1-3, 2 Kor 10:7).

Enhet og mangfold

Guds troende kirke på dåpens grunn er både *Kristus-virkelighet* (Kristi legeme, Guds husfolk osv) og *kirkefelleskap*. Her bruker Kristus mennesker med ulik utrustning til ulike oppgaver. Rom 12, 1 Kor 12 og 14.

Rom 12:5 – (vi er,) skjønt mange, ett legeme i Kristus, men hver for oss hverandres lemmer. **1 Kor 12:12f, 14, 27a** – Liksom legemet er ett og har mange lemmer, og alle legemets lemmer utgjør ett legeme, skjønt mange, så er det også slik med Kristus. I en Ånd er vi alle døpt til et legeme, /.../ Legemet er jo ikke ett lem, men mange. /.../ Men dere er Kristi legeme og hver for seg hans lemmer. **14:1** – legg vinn på å få de åndelige nådegavene, fremfor alt å profetere (alle).

Den som har fått et *embete* (= fast, varig tjeneste), skal ta vare på det (Rom 12:7a, jf 1 Kor 12:29a). Det finnes ulike slags embeter (1 Kor 12:5a). Gud har innsatt noen til *apostler*, noen til *profeter* (jf 14:1!), noen til *lærere*, 12:28a. De var ikke stedbundne – lik prest (presbyteros), biskop (episkopos) og diakon, men *omreisende* og kunne oppholde seg kortere eller lenge tid på hvert sted.

Med unntak av Kristi utvalgte apostler, opererte man ikke med noe skarpt skille. Enkelte profeter var også lærere (Ap 13:1). Mot slutten av aposteltiden virket de som en slags omreisende misjonærer, forkynnere og lærere (Didakje 11-13. År 70-90?).

I aposteltiden var profetembetets utøvere menn med stor innsikt i Jesu utleggelse av «Moses og Profetene», den apostlene hadde gitt videre til kirken. Den Hellige Ånd brukte aposteltidens profeter til å forkynde Guds vilje i aktuelle situasjoner, men *aldri ved å underkjenne apostelordets lære fra Kristus*, 1 Kor 14:36f.

Eksempler: Judas og Silas, profeter fra Jerusalem-menigheten, Ap 15:32.

Barnabas, fra Jerusalem. Virket ett år sammen med Paulus i Antiokia, 11:20ff. Aposteldisippel og utsendt ved en profethandling sammen med Paulus på hans første misjonsreise, Ap 13:1-4.

Profeten Agabus, fra Jerusalem. Varslet "ved Ånden" om hungersnøden under keiser Klaudius, Ap 11:27f, og om hvordan det skulle gå Paulus i Jerusalem – bli tatt til fange av jødene og overgitt "i hedningenes hender", 21:10f.

Hendelser: Valget av Mattias til Kristi apostel, Ap 15ff. – Beretningen om Filip og hoffmannen fra Etiopia, 8:26ff, innledet med engelens instruks, v 26. – Diakonen Stefanus, "en mann full av tro og Den Hellige Ånd", Ap 6:5, jf v 8, 10ff, hans tale og martyrdød, kap 7 (merk synet v 55f, 59f). – I Ap 10 berettes det om hedningen Kornelius og apostelen Peter, som mottok Kristi befaling ved åpenbaringer om en skjellsettende begivenhet i kirken historie.

Blant menigheten i aposteltiden var det Korint-menigheten som skilte seg ut med nådegaver. De var *ulike*, 1 Kor 12:4a, men *til alles gagn*, v 7b. Noen var frie til forskjell fra faste embeter (diakonia), v 28f. Om noen ville profetere under en menighetssamling, skulle to-tre stykker få lov til det, 14:29. Men det ble forventet at bidragene gagnet menighetens oppbygging, enten det var en salme, undervisning, åpenbaring, tale på fremmed tungemål med tolking, 14:26. Vi merker oss at både mann og kvinne kan forrette bønn (eks tidebønn) i menighetens samlinger, 1 Kor 11:4f, 1 Tim 2:8f.

Apostelens formanings og rettleiding gjenspeiler Kristi profetiske gjerning i prekenembetets gjerning, så praksis artet seg som et samarbeid mellom faste embeter og frie nådegaver. Tilhørerne tar da var på «sannhetens ord» og gjør deretter, så lære og liv uttrykker Kristi profetiske gjerning i menigheten. Da tjener_Kristi ord til menighetens oppbyggelse og vekst i Kristus, og virkningen blir "*et kongelig presteskap, et hellig folk, et eiendomsfolk, for at dere skal forkynne hans veldige gjerninger som har kalt dere fra mørke til sitt underfulle lys*", **1 Pet 2:9** (= 2 Mos 19:5), Mt 7:15ff. Omsatt i praksis uttrykker ordene arbeidsmål mer enn realitet. Det fremgår av formaningene.

Kol 3:16 – La Kristi ord bo rikelig iblant dere, undervis og forman hverandre i all visdom med salmer, hymner og åndelige sanger, og syng i nåden for Gud i deres hjerter! Jf Ef 5:19 (tal til hverandre = tidebønn?), 1 Kor 14:26, Ap 16:25.

Mt 18:15-18 – Om din bror forsynder seg, da gå av sted og irettesett ham på tomanns hånd... Rom 5:20, Lk 8:38.

Eksempel: Profeten Natan og David, 2 Sam 12:1-10, 13. Jf

Gitt til oppbyggelse

Ingen oppbygger seg selv, isolert fra andre kristne. Det fins ingen parallellkristne, slike som hører en preken eller tale, og så går hver til sitt, som om ingenting er hendt. Oppbyggelse er et interaktivt ord. Guds ord er gitt til undervisning, lærdom, trøst, formanings og advarsel – alltid med begripelige ord og i samsvar med apostelordets lære fra Kristus. Den sterkeste motivering er Kristi gjenkomst, som nærmer seg dag for dag,

Heb 10:25 – la oss ikke holde oss borte når vår menighet samles, slik som noen pleier å gjøre. La oss heller oppmuntre hverandre, så mye mer som dere vet at dagen nærmer seg. Jf Ap 2:42.

Rom 13:11 – Timen er kommet da dere må våkne opp av søvnen, for frelsen er oss nærmere nå enn da vi kom til tro. 2 Pet 3:9, 11, 14.

Kristus er virksom gjennom trofaste medarbeidere i prekenembetets gjerning, og virksom i deres liv som anvender Ordet, samtaler om det og etterfølger det. Profetembetet døde ut med aposteltiden (1 Kor 13:8), men *profetismen* fortsetter i kirkens nåtid. Også nå virker Den Hellige Ånd den dype innsikt i kirkens grunnvoll, og utruker kristne til å anvende denne innsikt til innbyrdes oppmuntring, formaning og hjelp. Slik settes lyset i staken, "så de som kommer inn, kan se det skinne", Lk 11:33.

Det er symptom på åndelig fattigdom og et utarmet menighetsliv når kristne oppfører seg som "stumme hunder som ikke kan gjø", Jes 56:10, og deltagerne oppfører seg som om presen ten har monopol på Guds Ord og bønn.

1 Kor 1:10 – Jeg formaner dere, brødre, ved vår Herres Jesu Kristi navn, at dere alle må tale det samme, og ikke tillater noen splittelse blant dere. Vær fullkomment enige i samme sinnelag og samme tenkemåte.

Rom 16:17 – Men jeg formaner dere, brødre, at dere holder øye med dem som voldrer splittelse og forførelser i strid med den lære som dere har fått lære dere. Vend dere fra dem! **12:5** – Hvis mulig, og så langt det står til dere, skal dere holde fred med alle mennesker. Jf Jesu ord i Lk 12:51 og Mt 5:9. Jf Ef 4:1-3, 4:4-6.

Hvor bekjennelsen til apostelordets lære samler døpte, blir resultatet en menighet som aldri mangler kristne i stand til å prøve lære og liv på Guds ord, og anvende det i samtale til gjensidig oppmuntring og trøst. 1 Kor 14:8, 29b.

Profetismens særskilte oppgave i menigheten

1 Kor 12:12-31. Vi merker oss to forutsetninger: (1) *Bindingen til Skriftens ord.* (2) Innsikt i den rett utlagte Skrift, gitt kirken i og med *apostelordets lære.*

2 Pet 1:2 – Måtte dere få nåde og fred i rikt mål gjennom kunnskapen om Gud og vår Herre Jesus! 1 Tim 3:15-16a – (jeg vil) du skal vite hvordan en skal ferdes i Guds hus, som er den levende Guds menighet, sannhetens støtte og grunnvoll. Det må alle bekjenne, at gudsfryktens hemmelighet er stor. Jf Jes 55:1, Åp 3:18.

Bindingen til Skriftens ord fremgår av Jesu virksomhet, t eks Lk 10:25-28. Kristi eksempel medfører den jevnlige bibellesning med ham som veileder. Et veikart er allerede Lille Katekisme med en bibelhistorie. Kunnskapen gir grobunn for forkynnelse og vekst "i Kristus". Skal man høste, er det ikke nok å eie åkeren. Det jevnlige arbeid Guds Ord virker godt rotfeste i kirkens grunnvoll, så vi "bærer frukt /.../ i hundre fold, seksti fold og tretti fold", Mt 13:23.

1 Kor 2:15a – vi er som en Kristi vellukt for Gud. Jf 2 Kor 2:14, 1 Pet 2:9f.

Guds Ord i omløp korrigerer ikke seg selv. Det supplerer heller ikke seg selv, men stadfester det apostoliske og profetiske Kristus-vitnesbyrd med Skriftens ord, slik Kristus har lært.

Eksempel: Tyrus-disiplene og profeten Agabus, som "ved Åndens tilskyndelse" frarådte Paulus å reise til Jerusalem, Ap 21:12. Men apostelen lot seg ikke overtale, 21:4, 13, for han var "bundet av Ånden", 20:22f.

Eksemplet viser at vi må skjelne mellom det Guds ord som fremgår *direkte* av profetenes og apostlenes grunnvoll, og det Guds ord som fremtrer i *avledet* form. En prekenen er avledet av bibelteksten (Helge Hildén) i likhet med samtalen mellom tilhørere om teksten og preke-

nen. Ordet profet er i Nytestamentet brukt kun om Kristi apostler og profeter, Ef 2:20 og 3:5 (merk rekkefølgen).

Guds åpenbaringsord i avledet form er utsatt for menneskelige begrensninger, interesser, feiloppfatninger og innbilte tilleggsåpenbaringer – innbilte fordi apostolatets kirke formidler den avsluttede frelsesåpenbaring.

Profetismens kilde og kjennetegn i Kristi kirke

Kilden er kirkens Lærer, Jesus Kristus i sin profetiske gjerning gjennom kirkens historie. Han underviser *indirekte* gjennom trofaste medarbeidere i prekenembetets gjerning, og gjennom dem som mottar og formidler det apostoliske ord "som Guds ord", 1 Tess 2:12f, Joh 17:18, Lk 10:16, Jud 1:3b.

Liksom den gang i aposteltiden, er det forskjell på apostelen Paulus og rettskafne prester (Sostenes, Timotéus, Titus o a). Sistnevnte formidler den grunnvoll som er lagt, Ef 2:20. På denne grunnvoll medvirker troens bekjennere, når Guds Ord er i omløp og setter dem i stand til å bedømme lære og liv – om den er fra Gud, og å undervise og formane hverandre med apostlenes lære fra Skriftens Herre. Kort sagt: Menighetens profetiske karakter beror på kilden – og på ingenting annet.

Til bibelstudium:

Mt 7:15f, 1 Kor 14:26b, 29a, 32, 37, Kol 3:16, 1 Tess 5:19-22, 1 Joh 4:1, Rom 16:17 osv.

Regel, **1 Kor 4:6** - Ikke utover det som står skrevet!

Ingenting må tas bort eller legges til, 5 Mos 4:2, 12:32. Jf Åp 22:18f.

1 Tim 6:20. Mt 25:21, Lk 16:10, Joh 14:24, 1 Kor 14: 37f, 16:22, Gal 1:6, 8f.

Ef 4:15 – la oss holde oss til sannheten og i alle henseender vokse opp i kjærlighet til ham som er hodet, Kristus.

Kol 1:15ff. Merk **v 25** – Kirkens tjener er jeg blitt i det prekenembete som Gud har gitt meg, for at jeg skal forkynne dere Guds ord fullstendig. - Apostolatets mandat omfatter innholdet, jf 1 Kor 4:1f, Ap 20:27, Mt 28:20, Joh 15:15b, 16:13a – i hele sannheten.)

Hva Kristus har gitt videre til kirken, har han sagt i klartekst med det apostoliske ord, slik han lovte.

Joh 16:12f – Jeg har ennå mye å si dere. Men når han kommer, som er sannhetens Ånd, skal han veilede dere i hele sannheten.

Kristus har bundet Den Hellige Ånd, som *aldri sier mer* enn Kristi ord til de apostler han utvalgte. Det er på dette punkt løgnprofeter og superapostler setter inn.

Falske profeter

De opptrer med alternativer til apostlenes ord fra Herren. Med sine budskap og innsikter supplerer de og underkjenner det apostoliske ord og tar Gud i skole. Som regel skjer det med tilslørende ord, og med en argumentasjon som går over hodet på folk. Allikevel er adferden likeså avslørende som den er lett gjenkjennelig med elementær bibelkunnskap. Mt 7:15ff (jf Did 11:1ff).

1 Kor 13:8 – Kjærligheten faller aldri bort. De profetiske gaver skal opphøre, tungemål skal tie, og innsikt skal forsvinne (e Sv Kyrkobibel). **2 Kor 11:5** – Jeg (apostelen Paulus) mener at jeg ikke står noe tilbake for disse superapostlene.

Kilden: Overtroen på menneskets evner i alt som har med Gud å gjøre.

Metoden: Å problematisere, bortforklare og underkjenne ordlydens mening og relevans.

Kjennetegnet: Begrunnelsen i eget skjønn og selvbestaltede autoritet.

Resultatet: Skinnteologi med håp om kirkens aksept. Jer 8:4-12, 23:16-32, Esek 13:3-16. Jf Mt 7:15-27. 1 Kor 3:16ff, 14:36-38.

Men gjenkjenner man ikke den falske profetisme, følger forførelse og frafall i økende omfang. Virkningen begynner med skepsis overfor åpenbaringsordets mening etter sin ordlyd (sensus litteralis). Skepsisen gir seg til kjenne straks man går "utover det som står skrevet", 1 Kor 4:6.

Til bibelstudium: Jes 30:9-13. 1 Kor 2:6ff. 2 Kor 11-12. 1 Mos 3:1.

Løgnprofetenes oppslutning er ødeleggende for ethvert kirkehjem på kirkens grunnvoll lagt i begynnelsen. Hjemløse kristne må tro det finnes 7000 som ikke har bøyd kne for Ba'al, og kanskje takke for den ene disippel, 1 Kong 19.

Da rasler det i døde ben

Esek 37:1-4. Hvor døpte hører slik Jesu disipler hører, får de smaken på Guds ord, tar vare på dem og anvender dem på seg selv. Det rasler i døde ben. De lever det nye livet med Kristus. To virkninger kommer da til syne:

(a) *De etterspør "veikart" under bibellesningen.* Katekismeforklaring og Konkordiebok ny aktualitet. (Noen blir også Luther-lesere.)

(b) *De samler seg om prester som uten forbehold bekjenner apostelordets lære fra Kristus.* I den forsamlede menighet er den oppstandne Kristus til stede, virksom med Ord og Sakrament. Noen er avskåret fra messen på grunn av omstendighetenes tvang. De bruker lesemessen og lever av Guds Ord på dåpens grunn.

Det fins mange alternativ til apostolatets kirke. Kløktige selvbergingstiltak er gammelt nytt, **Amos 4:4** – *Gå til Betel og synd! Gå til Gilgal og synd til gagns!*

9. OM ORDINÆRE OG EKSTRAORDINÆRE TING

Løftet Åndens oppfylt i den nye pakt

I Det gamle testamentet møter vi løftet om Åndens utgytelse eller sendelse til Guds folk i den nye pakt: Joel 2:28f etc.

Jesu undervisning stadfestet og utdypet løftet: Mk 16:17-20, Joh 14-16, Ap 1:4f, 8. Løftet ble oppfylt på Pinsedagen med gyldighet for Guds kirke gjennom hele endetiden: Ap 2:16-21.

Hele Nytestamentets skrifter vitner om Kristi oppfyllelse av sine løfter til de tolv. På Pinsedagen ble de utrustet med Den Hellige Ånd til å formidle Kristi lære til kirken i den nye pakt, og dertil stadfeste med undergjerninger lærens sannhet og Kristi oppstandelse.

Overgangstiden

Mk 16:17ff. Kristi ord skildrer en initieringsfase med de tegn som skulle stadfeste apostlenes lære fra ham:

Peter og Johannes helbredet den lamme, Ap 3:1-10. Paulus drev ut en spådomsånd, 16:16-18, vekket Eutykus til livet, 20:9-12, ristet løs en hoggorm uten å bli skadet, 28:3-5. "Ved Paulus' hender gjorde Gud kraftgjerninger av uvanlige slag", og i "Herrens Jesu navn", 19:11-20.

Også andre kristne kunne bli utrustet med overnaturlige gaver, Ap 19:1-7 (en skjellsettende hendelse markert med tale på fremmede språk og profetering). Unntakssituasjonen i Korintmenigheten bevitnet evangeliets sannhet, 1 Kor 12-14, og Nytestamentet som helhet gjenspeiler forholdet. *Men det står ikke noe sted i Nytestamentet, at de karismer som er nevnt i 1 Kor 14:26-32 (ca år 50), skal følge de tjenester som er beskrevet der.*

1 Kor 13:8 – Kjærligheten (Guds agape) opphører aldri, men profetier skal forsvinne, språk skal dø ut (pausøntai), innsikt skal forsvinne.

Normalsituasjonen

Pastoralbrevene gjenspeiler aposteltidens slutt. Kirken var truet av mange antikrister og gnostiske villfarelser, samtidig som menighetene skulle forberedes på situasjonen uten apostlenes personlige nærvær. **1 Joh 2:18** - *Mine barn, nå er den siste tid.*

I aposteltiden ble apostolatets opprinnelse i Sønnens sendelse stadfestet en gang for alle. De nådegaver som Jesus utrustet apostlene med, hører ikke med til de nødvendige vilkår for å utøve prekenembetet etter dem. 1 Tim 3:1-7, Tit 1:6-9. Men Guds agape består. Den oppstandne Kristus er til stede i den forsamlede menighet, og uavhengig av tid og sted er han virksom i prekenembetets gjerning hvor Guds rikes "hemmeligheter" blir forvaltet slik han befalte.

Den falske apostolitet

gjør unntakssituasjoner i aposteltiden til normalsituasjonen i nåtid. Slik fremstår forkynnere i *analogi* med apostlene, og menigheter i *analogi* med Korintmenigheten. Endetiden blir fremstilt som "menighetstiden", da "apostoliske" menigheter skal gjenoppstå med en ny gullalder for karismatisk kristendom (Nicolai von Zinsendorf, d 1760).

Men uten apostelordets læreautoritet, representerer denne type virksomheter en falsk åndelighet. De strider dessuten mot Kristi ord om endetiden som en tiltagende frafalls- og trengselstid for Guds kirke på jorden.

Med stor konsekvens må den falske apostolisitet stadig bekrefte sin påstand med stordriftskampanjer, stormøter og TV-overføringer med stort oppstyr. Statistikk basert på opprakte hender og knefall gir inntrykk av fremgang, men tilslører frafallet. Det vitner om uinnfridde forventninger og mislykkede underforsøk, og om den krampaktighet som mange ikke orker i lengden. Mange er de dømte som ble vaksinert mot «kristendom» fordi de aldri fikk lære å leve det sakramentale liv med Kristus i apostolatets kirke.

Kristus og hans utvalgte apostler mislyktes aldri. Det gjør heller ikke den prest som i sin gjerning forvalter evangeliet og sakramentene som en Jesu Kristi medarbeider og delegat under utøver løse- og bindemakt i Kristi sted, slik Kristus har befalt. Hva slags åndsmakt er det da som er på ferde, blender, forfører og trellbinder med falsk åndelighet?

Mt 24:24 – falske messiaser og falske profeter skal stå fram og gjøre store tegn og under, for om mulig å føre vill selv de utvalgte. Jf 7:15ff. **1 Joh 4:3** – enhver ånd som ikke bekjenner Jesus, er ikke av Gud. Det er Antikristens ånd, som dere har hørt skal komme. Og den er allerede nå i verden.

2 Pet 2:1f – det fantes også falske profeter i folket, og på samme måte skal det opptre vranglærere blant dere. De skal lure inn vranglære som fører til undergang, og til og med fornekte den Herre som har løskjøpt dem. Dermed fører de seg selv snart i fortapelse. Mange kommer til å følge dem i deres utskeielser, og Sannhetens Ånd vil bli spottet på grunn av dem. Jf Åp 13:13.

Hva skal bestå i kirken?

Kjærligheten, svarer Herrens apostel, og bruker ordet «agape» om Kristi virksomme nærvær i sin kirke på jorden.

1 Kor 13:8 - Kjærligheten opphører aldri, men profetier skal forsvinne (katargætæsontai), språk skal dø ut (pausontai), innsikt skal forsvinne.

Med apostlene døde karismene ut, men sannhetens ord har kirken mottatt en gang for alle gjennom apostelordets lære fra Kristus. Tilbake er Guds agape – den oppstandne Kristus, virksom med evangeliet og sakramentene i den forsamlede menighet – stor eller liten har ingen betydning for ham. I Guds kirke lever kristne av Guds underfulle agape. Ikke alt er sagt, og kan heller ikke bli sagt, for Guds kjærlighet i Kristus og ham korsfestet, overgår all forstand. Evangeliet kunngjør Guds kjærlighet stykkevis (el fragmentarisk) for oss, nok til å leve det nye livet, og med Kristus til gave følge hans eksempel i kjærlighetens bud. Men ved Kristi gjenkomst, synlig for alle i sin Guddoms makt og herlighet, da må det stykkevise vike for det fullkomne. 1 Kor 13:9ff.

Apostelen legger vekten på kirkens liv i mellomtiden (interimtiden). Herrens utvalgte apostler er hjemme hos Herren, men apostolatets kirke finnes hvor Kristus er virksom til stede. Der formidler apostlenes etterfølgere apostelordets lære fra Kristus og forvalter sakramentene på troskapens vilkår. Lik de tolv, er også de Kristi delegater og medarbeidere i menighetene, 1 Kor 4:1f.

Guds agape er nærværende og virksom med Kristi ord i sine delegaters munn, Lk 10, 16, Rom 10:17. Vi hører Guds agape, ser den på gåtefullt vis i brødets og vinens skikkelser, mottar

den med munnen (1 Kor 10:16), og priser Jesu Kristi Fader ”for hans herlige nåde /.../ som han har benådet oss med i Den Elskede”, Ef 1:6.

Nå er *trenghelstiden*, da Lammets kirke er de som ”følger Lammets, hvor enn det går”, Åp 14:4 (Mt 28:20). Dagen gjenstår, da Kristus lar oss forstå Gud i hans underfulle kjærlighet, ”slik jeg selv er blitt forstått”, 1 Kor 13:12 (el kjent/godtatt av ham, jf 8:3).

10. VERDT Å VITE OM SKRIFTEMÅL OG AVLØS- NING

1. Privatskriftemålet var ikke tatt med i Den lille katekisme fra 1529, men ble snart lagt til uten å endre partenes nummerering.

2. **Evangeliet om Guds frelsesverk for alle har adresse til den enkelte.** Det er absolusjonen i privatskriftemålet det siktes til i forklaringen til tredje trosartikkel: ”I denne kirke gir han daglig meg og alle troende *full forlatelse for alle synder*” osv.

3. **Når bekjennesskriftene viser til ”skriftemålet”, er det alltid tale om det private skriftemål.** En fast skriftebønn gir anledning til å sette navn på de ting som måtte plage samvittigheten og anfekte troens frimodighet. Deretter følger hovedsaken, - den hellige avløsning, når presten i Kristi sted tilsier skriftebarnet Guds tilgivelse. Denne praksis forklarer hvorfor skriftemålet ble tilføyd Fjerde parten i Lille Katekisme. Men skriftemålet har egentlig tre former:

(1) Troens skriftemål, som skjer for Gud, eksempelvis med Femte bønn i Herrens Bønn.

(2) Kjærlighetens skriftemål, når vi skværer opp med hverandre og tilgir.

(3) Det private skriftemål (el hemmelig skriftemål) i nærvær av en skriftefar, slik Lille Katekisme viser.

4. **Syndsforlatelsen gis ikke på grunn av angeren eller syndsbekjennelsen, men på grunn av Kristi fortjeneste.** Slik blir barneretten hos Gud stadfestet, gitt i dåpen til Jesu Kristi død. Da er hensikten den tro som Ånden virker ved evangeliet, så vi frykter og elsker Gud over alle ting og setter all vår lit til ham.

5. **Kort bør skriftemålet være.** Sett fra Guds side, handler det ikke om syndenes oppregning, men om syndenes forlatelse (= frelsesløftet i dåpen).

6. **Gaven er unik.** Den blir ikke meddelt andre steder enn i Guds kirke på jorden. Den er ”kirkens skatt”. Årsaken er Guds Sønnens lidende lydighet i alles sted, og derfor reist opp rettferdiggjort fra de døde. Han er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer, og Gud tilregner troen til rettferdighet og eneste grunn til synderens frifinnelse hos ham.

7. **Prekestol og skriftestol er synlige påminnelser om løse- og bindemaktens embete.** I *den offentlige preken* skal Guds hellige lov stadfeste vantroen i dens egenrettferdighet, og kunnngjøre Guds forsoning med verden i Kristi lidende lydighet. Den barnerett som Gud har gitt den enkelte i dåpen, blir stadfestet i *det private skriftemål*.

1700-tallets pietister og rasjonalister betraktet den ubetingede absolusjon for dårskap, og skriftemålet som en levning av «katolsk» overtro. Skriftestolen ble fornminne. Bort med

den! Reformasjonen ble ført videre ved å ødelegge løse- og bindemaktens embete, som presten er kalt til å utøve som skriftefar og vokter ved Herrens bord.

8. Karakteristisk for prekenen i den bekjennelsestro lutherdom er den generelle utøvelse av nøklemakten med formaninger til døpte og henvisninger til alterets sakrament. Med Kristus til gave blir vi utsendt fra messen til gjerninger som har Guds ord og befaling for seg, enhver i sitt kall. Disse karakteristika medfører tydelige kontraster til prekenen i Romerkirken, i reformerte kirker og såkalt «vekkelsesforkynnelse» i pietistismens tradisjoner.

Hvor prekenen *gjør forskjell på frifinnelse og fornyelse* – eller rettferdiggjørelse og helliggjørelse, der kan tilhørerne være sikre på en ting: "I dag har Den Hellige Ånd vært i arbeid med oss". Men er skriftemålet sjelden brukt, er det grunn til å spørre: Hvordan begrunner man her sin barnerett hos Gud?

11. EN PROVISORISK SKRIFTEMÅLSPRAKSIS

Hvor den wittenbergske reformasjon vant frem, gjenvant messen den sentrale posisjon i kristnes liv, slik tilfellet var i kirkens første århundrer. Den søndaglige messefeiring i lutherske menigheter vakte undring og ble forbilledlig for den romersk-katolske motreformasjon. Med den fulgte et lignende oppsving på katolsk hold. Nedgangen kom med jansenisme og opplysningsfilosofi på 1600- og 1700-tallet, samtidig som kirker av Den augsburgske konfeksjon erfarte en lignende nedgang under trykket fra pietisme og rasjonalisme.

To frontmarkeringer

Martin Luther oppdaget for sin egen del den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uavhengig av lovgjerninger. Den nyvunne innsikt i forskjellen mellom lov og evangelium fikk umiddelbare følger for kirkens skriftemålspraksis under pavedømmet. To vilkår for absolusjonens gyldighet ble avskaffet fordi Kristi ord og mandat mangler:

(1) Absolusjonen skal meddeles av prest ordinert av en biskop i rekken av bispevigslere med håndspåleggelse tilbake til apostelen Peter. I alvorligere saker skulle biskopen absolvere, i de alvorligste saker paven.

(2) Absolusjonen skal meddeles med forbehold om anger, syndsbejelse og godtgjøring med pålagte botsøvelser. Sistnevnte krav gjør presten til en dommer, som avgjør hvorvidt vilkårene er til stede (SA C 3).

Fornyhet innsikt i dåpens betydning

Skriftemålsreformen skjedde samtidig med fornyet innsikt i *dåpens* betydning for den døptes liv, ikke bare i begynnelsen, men hele veien. Når den døpte erfarer arvesyndens motstand mot gjerninger som har Guds ord og befaling for seg, gjelder det bruke Guds ord bønne i Jesu navn, og anvende Kristi velgjerninger, enhver på seg selv. Det var denne anvendelse Luther siktet til med troen som en «øvelse» (Übung). Med forsakelsen blir syndens krav på herredømme avvist; med troen blir Kristi lidelse og døds fortjeneste anvendt i tillit til Guds løfte: Jeg er Guds kjære barn for Kristi skyld, og med ham til gave tjener jeg ham i gjerninger med ham til eksempel.

Løsningen i den wittenbergske reformasjon – et provisorium

I en betrengt kirkesituasjon skulle man oppfylle flere motiv som hver for seg er bibelske, men hvordan? Den praktisk-gjennomførbare løsning fant man med bruk av privatskriftemålet i forberedelsen til Herrens Nattverd. (Apol 11:3-5). Guds krav til "god orden" ble tilgode sett (1 Kor 14), samtidig som man ivaretok flere momenter som hver for seg har sin bibelske berettigelse.

En illustrasjon: Apologien art 11, 3-5. (Ulike motiv i kursiv.)

"Når det gjelder tiden, er det sikkert at de fleste i våre menigheter bruker sakramentene, avløsningen og Herrens nattverd mange ganger i året. Og de som underviser om sakramentenes verdighet og frukter, gjør det slik at de innbyr folket til å bruke sakramentene ofte. Om dette emne har våre teologer skrevet mangt som våre motstandere, om de er ærlige, uten tvil vil godkjenne og rose.

De åpenlyst onde og de som forakter sakramentene, blir ekskommunisert. Dette skjer både etter evangeliet og etter de gamle kirkelover.

Men vi foreskriver ikke noen bestemt tid, for ikke alle er beredt på samme måte og til samme tid. Ja, dersom alle kom strømmende på samme tid, ville ikke menneskene kunne bli hørt og undervist ordentlig. Heller ikke de gamle kirkelover og fedrene fastsetter en bestemt tid. Kirkeloven sier bare dette: "Dersom noen kommer inn i Guds kirke og det blir funnet ut at de aldri går til alters, skal de bli påmint. Dersom de da ikke går til alters, skal de gjøre bot. Dersom de så går til alters, skal de ikke holdes borte for alltid. Dersom de ikke går til alters, skal de holdes borte." Kristus sier at slike som eter uverdige, eter seg til døms (1 Kor 11,29). Derfor tvinger ikke prestene dem som ikke er rede, til å bruke sakramentene."

Sitatet gjenspeiler to ting: Nattverdens sentrale posisjon i den wittenbergske reformasjon, og en skriftemålspraksis som skulle ivareta flere motiver. De lot seg ellers vanskelig gjennomføre under den tids kirkeforhold. Kombinasjonen vitnet om et *provisorium*, som tross problemer ble sementert. Mange så behovet for reformer, andre brukte kritikkverdige episoder til fremme av interesser i strid med kirkens wittenbergske reformasjon.

Under norske forhold siden 1537 ble middelalderens kirkegangspraksis hengende igjen opp mot vår tid. Det var især to grunner til det: Spredt bosetting og en reformasjon gjennomført på føyeelig vis i tråd med Luthers pedagogiske linje og kirkens rett. La oss sortere motivene, som hver for seg er bibelsk begrunnet, både formaningsmotivet, trøsemotivet, undervisningsmotivet.

Formaningsmotivet. Nattverdformaning (også som liturgisk ledd) trådte i stedet for påbud. Påminnelser tilskyndet kristne til "ofte" altergang begrunnet i Kristi ord (Verba). Det var nytt og uhørt den gang, for formaningen overså kirkelovene og forskriften om skrifte og altergang minst 1-2 ganger i året, som regel lagt til de store høytider. Gikk man oftere, ble man ansett for særlig from. Kontinuiteten med de gamle kirkelover (kanonisk rett) ble likevel opprettholdt med det karakteristiske forbehold om *samsvar med Kristi ord*.

I samsvar med ordene i 1 Kor 11:27-29 ble kristne dessuten formant til å prøve seg selv før deltagelse i kirkens «samfunn» (kommunion, 10:16f). Kriteriene for selvprøvelse var gitt med ordenes sammenheng i kap 5-14. Den gamle bruk av De ti bud som «skriftespeil» var dermed innordnet den nytestamentlige gaverettferdighet, slik Luthers forklaring til Første parten viser.

De bud og retningslinjer som apostelen har gitt i nevnte kapitler, bør kristne kjenne til. De angir vilkårene for kirkefelleskap (kommunion) i samsvar med Herrens bud i apostlenes læreoverlevering fra Jerusalem. I denne sammenheng er kravet til selvprøvelse et nødvendig vilkår for å få "del i" eller samfunn med den Jesus Kristus. Selvprøvelsen handler ikke om føleri og bekvemmelighet, men om fred med Gud og vår neste (jf Mt 5:23f).

Med økt kunnskap strømmet folk til «mertinistenes» kirkehus, hvor søndaglig messe, ofte altergang og massealtergang ble vanlig utover i 1530-årene. Dette vakte oppsikt og undring, for noe slikt hadde ikke hendt i kirken siden praksis i de første århundrer. (Min hovedkilde: Jürgen Diestelmann 1996.)

Trøstemotivet. Avløsningen (el absolusjonen) er hovedsaken i skriftemålet, og en gave til alle døpte (Mk 16:16). Hovedsaken er ikke lenger en oppramsing av alle de synder som De ti bud minner meg om. I praksis ble skriftemålet kort. Man knelte og fremsa en fast formulert skriftebønn med anledning til å nevne en eller to synder, som måtte røve troens frimodighet for Gud. Det er syndere vi er, og blir det ikke ved et uhell.

Undervisningsmotivet: I stedet for godtgjøring av begåtte synder (satisfactio), trådte undervisning. Skriftemålet som ledd i nattverdberedelsen ga anledning til å sjekke kunnskaper og veilede. Undervisning ble gitt i prekenen, i personlig veiledning og i kirkeskoler hvor hovedemnene var bibelhistorie og katekisme. Hertil kom bruken av katekisme og salmebok i den private sfære. Den samlede undervisning i hjem og menighet hos «lutheranerne» innordnet den felles gudstjeneste med kommunionen som mål.

En spesiell anledning var den «overhøring» som fant sted før første altergang. Perspektivet var den livslange bruk av dåpen i daglig forsakelse og tro, enhver i sitt kall. Perspektivet er det menighetsbyggende perspektiv på menighetslemmenes liv i den tro som er gitt kirken fra begynnelsen (Jud 3).

Kirketuktmotivet: Sakramentforakt hører med til den åpenbare synd. Den kan medføre at presten utsetter altergangen. Motiveringen er sjelesørgerisk. Med påminnelse om frafallets fare, forventes det at vedkommende går til skrifte, bekjenner sin synd og blir absolvert med adgang kirkens sakramentale Kristus-samfunn (kommunionen).

Presten handler som skriftefar på Kristi oppdrag og utøver løse- og bindemakt fra (se Lille Katekisme, Skriftemålet). Begrunnelsen er Sønnens lidende lydighet i Jesu skikkelse - for alle og i alles sted. Syndsforlatelsens gave er Kristi fortjeneste, meddelt uten forbehold til enhver som ber om den. Formålet er fred med Gud for Kristi skyld. På dette grunnlag vil den dømte gå med frimodighet til Herrens bord.

Skriftemålet i prestens gjerning

Prestens forberedelse til menighetens gudstjeneste omfattet altså langt mer enn prekenforberedelsen. Lørdag ettermiddag/kveld var tiden for skriftemål og innskriving til nattverd, som regel lagt til kirken (alternativt til presteboligen). I koret satt presten i skriftestolen og "hørte" skriftemål. Var det mange som skulle til alters neste dag, kunne det bli kø i midtgangen. Hvis presten fant grunn til veiledning med den enkelte, brukte han det relevante stykke fra Luthers Lille Katekisme. Slik "overhøring" inngikk normalt i forberedelsen til første altergang, for enhetens Herre krever enhet i bekjennelsen.

Vi kan kanskje innvende at skriftemålet var forbundet med oppgaver som strengt tatt ikke hører med til skriftemålet. Da må vi ikke glemme at *kirkens sjelesorg omfatter mer enn det*

det private skriftemål tilsier. Skriftemålet inngår i den *sammenheng* hvor Jesus Kristus møter den forsamlede menighet i Ord og Sakrament og vil ha samfunn med syndere. I denne sammenheng inngår *lesninger og preken* for alle, så prekenembetets gjerning har adresse til tilhørerne og *involverer* dem i Kristi gjerning, virksom med Ord og Sakrament. Da er det menighetslemmenes gudgitte rett å kunne bruke presten som skriftefar, og etter ønske få stadfestet sin barnerett hos Gud, gitt i dåpen.

Vi merker oss det livslange perspektiv og den gudstjenestelige sammenheng. Undervisningen omfatter den døptes disippelliv med den oppstandne Kristus som lærer og veileder, når troen øves i de daglige gjøremål. Den gudstjenestelige sammenheng omfatter skriftemål, undervisning og myndighetsbruk underveis til kommunionen med Lammets bryllupsmåltid for øye.

Både perspektiv og sammenheng handler om Kristus som lærer og hyrde, virksom i prekenembetets gjerning, når han utøver løse- og bindemakt i Kristi sted. Da vitner fremgangsmåten om kirkens rett i et rike som ikke er av denne verden. Kirkens rett er av liturgisk, profetisk, pnevmatisk og karismatisk art, og dens mål å verne om kirkens gudgitte frihet i dens gudstjenestelige skikkelse (fritt e Hans Dubois).

12. PIETISMENS SKRIFTEMÅLSKRITIKK

Ved inngangen til 1530-årene fikk den wittenbergske reformasjon karakter av massetilstrømning. Det sier seg selv at den praksis som er beskrevet i Apologien, ble tidkrevende og besværlig for både prest og menighet, og især for dem som under landsens forhold hadde lang kirkevei. Tidspress kunne føre til overfladisk rutine, og til åpenbare misbruk. Pinlige episoder forsterket den berettigede og ønsker om reformer også fra gammelluthersk hold. Men det var først etter fem-seks generasjoner at de forandringer satte inn, som oppløste lutherdommens konfesjonelle enhet.

Negative og positive begrunnelser

Pietistenes skriftemålskritikk var både negativt og positivt begrunnet. Den *negative* begrunnelse var påstanden om den reformasjon som Luther hadde stanset på halvveien med læren om rettferdiggjørelsen ved tro alene. Det store anstøt var den ubetingede absolusjon: "Jeg forlater deg syndene dine i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn". (Jf fullmaktsordene, Joh 20:23.) Det lød overfladisk og lettsindig i pietistens ører, for uten forbehold om livets vitnesbyrd, ble bindenøkkelen forsømt.

Vittige tunger ville ha det til at den lutherske prester har kun én nøkkel, og med den åpnet de himmelen for både botferdige og ubotferdige. Poenget i denne karikatur var ikke billig nåde, men motivasjonen: Å kontrastere forholdet sognemenighet og konventikkel til troendegruppens fordel, hvor skillet mellom den død og levende kristendom var synlig i et hellig liv og levnet.

Den *positive* begrunnelse var visjonen om den fullendte reformasjon. Siden det var forkynt lenge og grundig nok om rettferdiggjørelsen på grunn av Kristi lidelses og døds fortjeneste,

gjaldt det å komme videre fra Langfredag til Pinedag – fra lære til liv - og praktisere troen i et hellig liv (praxis pietatis).

Forvandlingsnåden

I denne kirkevisjon er tidsskjema og kirkefornyelse to sider av samme sak, nemlig læren om *forvandlingsnåden* tilkjennegitt i den asketisk-puritanske moraltradisjon siden Augustin. Dermed var man tilbake i den forvandlingsnåde som Wittenberg-reformatorene tok et oppgjør med ved å fastholde det bibelske skille mellom frifinnelse og fornyelse, og dermed begrunne frelsesvissheten i Guds frelsesverk som historisk realitet i Kristi gjerning "for oss", og gitt den enkelte til del i dåpen med løfte om salighet for hver den som tror.

Læren om forvandlingsnåden ble ført videre i pietismens lære om «*frelsens orden*» (ordo salutis), og dens inndeling av menneskene i tre grupper – de vantro, de "vakte" og de gjenfødte, de sistnevnte født i angerens smerte til barnekår hos Gud og et hellig liv. Dermed var basis lagt for et praktisk-kirkelig program begrunnet i vekkelsens opplevelsens-mystikk.

Ordets rette deling

Det ideologiske verktøy i pietismens kirkeprogram var læren om «Ordets rette deling» (*ortotomi*). Den krever *syndsforlatelse med forbehold* om synlige tegn på oppriktig anger og levnets forbedring i samsvar med den augustinske moraltradisjon (nevnt ovenfor). Dette forbehold krevde undersøkelse eller sjelegransking, som bare de kunne bedømme som selv var gjenfødt. Hvor langt var den vakte kommet i sine erfaringer under lovens anklage? Er gjenfødselsens véer kommet til forløsningens øyeblikk, så «navle-strengen» kan klippes med erklæring om å være "et gjenfødt Guds barn"? Hvis ikke la man på enda en stein ved å forkynne Guds lov. I denne barske sjelesorg ble absolusjonen av underordnet betydning eller helt overflødig, for her er det ikke tale om den tro som mot lovens anklager setter all sin lit til Guds løfte, gitt den enkelte i dåpen.

Pietistisk lære om Ordets rette deling stiller store *krav til predikanten*. Han skal evne å anvende Guds lov på rette vedkommende – på de vantro og de vakte, og dertil anvende evangeliet på verdige trengende. Dermed fikk predikanten en funksjon som fortrenget Den Hellige Ånds suverene gjerning ved Ordet. I Åndens sted stod predikanten, som i kraft egne erfaringer i frelsens orden skulle Ordet rett. Postiller og andaktsbøker viser forkynnelseens styrke - Guds lov forkynt for vakte viser nærhet til menneskelige livserfaringer.

Korsets anstøt i gammelluthersk skriftepraksis

Mot denne bakgrunn måtte den gammellutherske nattverdberedelse fortone seg både overfladisk og lettvint. Det kan være at kirketukten ble forsømt i tilfeller hvor forventet reaksjon var utsatt altergang. Det kunne vel også hende at skriftemålet forfalt til vanebruk, så nattverdberettigelse ble avgjort med munnens bekjennelse uten hensyn til livets vitnesbyrd, som kanskje vitnet imot. Men det underliggende anstøt var allikevel den *ubetingede* absolusjon, som i tillit til Den Hellige Ånds gjerning ved Ordet, oppmuntrer den angrende til tro på den rettferdighet som evangeliet åpenbarer for alle og absolusjonen tilsier den enkelte: «Kristus og ham korsfestet» for verdens synder (Gal 5:11).

I sentrum for pietismens skriftemålskritikk står ikke Guds forsoningsverk begrunnet i Kristi lidende lydighet og gitt den enkelte til del i dåpen. I sentrum står det gjenfødte menneske. Med dette utgangspunkt rettet man søkelyset mot misbruk uten å gjenreise den rette bruk. Hvordan skulle den se ut? Det er *vanskelig å se hvordan en skriftepraksis i samsvar med pie-*

tismens nådelære og frelsesskjema skulle arte seg i praksis. Allerede forvandlingsnåden krever absolusjon *med forbehold* om et hellig liv. Opptatt av sammenhengen, overså man årsaken til syndenes forlatelse, nemlig Kristi lidelse og død i alles sted.

Pietismens hovedanliggende - utviklingen av den religiøs-etiske personlighet, er beslektet med humanismens *dannelsesideal*. Forskjellen beror på den opplevelse som lar troen bryte frem og manifestere seg i et hellig liv, og helst et aktivt sådant.

Gammelpietistismens fedre vedkjente seg nådemidlenes virkekraft. Likevel måtte den evangeliske messe vike plassen for *prekengudstjenesten*, som ble den ordinære gudstjenesteform. Den kirkelige pietisme ville fullføre reformasjonen, men ble stående som fornyer av middelalderens prekengudstjeneste. Skriftemål og altergang ble igjen redusert til ekstraordinære foreteelser. Ble de ofte brukt, ga det anledning til å reise tvil om kvaliteten i de frommes liv. Allerede superintendent *Johann Arndt* (d 1621) var en innflytelsesrik representant for denne orientering bort fra luthersk messefromhet, og gjerne brukt som kronvitne til forsvar for den nye praksis.

Mens reformatorene brukte skriftemålet til å *gjenforene* kirkens lære og kristen fromhet i messen, ble skriftemålet et middel til å markere *avstand* til messen og tilhørighet til "levende" kristendom i konventikkelens intimsfære. Dermed ble skriftemålet det «sjibbolet» (Dom 12:6) som markerte skillet mellom luthersk sakramentfromhet i messen og vekkelsens opplevelsesmystikk i troendegruppen. Dermed premissene gitt for den negative kirkekritikk som gjorde konventikkelen til "kirke i kirken" (*ecclesiola in ecclesia*) og samlingen om Guds Ord og bønn til messens alternativ. Den kirkesøkende menighet ble de gjenfødtes misjonsmark, og deres medvirkning gjorde gudstjenesten til en kristen gudstjeneste.

Fremveksten av «det alminnelige skriftemål»

Det «alminnelige» skriftemål er en frukt av pietisme og rasjonalisme på 1700-tallet, og derfor ukjent også for Det nye testamente og kirken av Den augsburgske konfesjon. "Alminnelig" kalles denne praksis fordi presten fremsier en fast syndsbejelse på alles vegne, og deretter stadfestet med alles «amen». Så meddeler presten en kollektiv absolusjon, opprinnelig på pietistisk vis med forbehold om oppriktig anger.²¹

Fremveksten av det alminnelige skriftemål på 1700-tallet faller sammen med oppløsningen av den gammellutherske skriftepraksis. I denne periode fikk pietisme og rasjonalisme dominerende innflytelse i kirker omdannet til lutherske kirker av formalitet (*de iure*). Skriftemålet ble omdannet til alminnelig skriftemål eller helt avskaffet, og en nattverdpraksis etablert i samsvar med hensikter og idèer som var de lutherske reformatorer og den nytestamentlige kristendom fremmed. Denne indrekirkelige tilpasning modernitetens idèer la premisser for oppløsningen av den konfesjonelle stat i det påfølgende århundre.

Allerede pietismens skriftemålskritikk mot slutten av 1600-tallet beredte grunnen for det store vendepunkt som kom med rasjonalismen, da pietister og rasjonalister kunne enes om gudstjenestereformer og omdanne den lutherske kirke innenfra. Det er allikevel ikke riktig å fremstille pietismen som årsak til oppløsningen av den gammellutherske skriftemålspraksis.

²¹ En senere variant i nordnorsk sammenheng er sammenblandingen av skrifte og nattverd, når absolusjonen blir tilsagt den enkelte med håndspåleggelse før utdelingen av sakramentet (den såkalte «Lyngen-liturgien»).

Grunnen var allerede beredt gjennom den *humaniserte* lutherdom i arven fra Luthers venn og medarbeider Filip Melancton (*filipismen*). Karakteristisk var filipismens brodd mot den sakramentale handling (*actio sacramentalis*) og dens liturgiske uttrykk i arven fra Luther og den gamle kirke.

En skjellsettende begivenhet

Den fant sted i Berlin i året 1697, da predikanten (presten) Johann Caspar Schade omsatte skriftemålskritikken i handling. Han erstattet skriftemålet med en nattverdformaning etterfulgt av *kollektiv* absolusjon. Ikke alle pietister ville gå så radikalt til verks, blant dem Philipp Jakob Spener (d 1705), den gang prost i Berlin. Men etter hvert ble det vanlig å argumentere for allment, felles skriftemål med henvisning til praktiske problemer, særlig vinters tid. Snart ga superintendenter adgang til «alminnelig» skriftemål med henvisning til hensiktsmessighet og allmennytte. Var lærespørsmålet oppfattet, ble det tilslørt.

Når rasjonalister krevde skriftemålets avskaffelse, var lærespørsmålet utilslørt: Nattverdinn-tegning med privatskrifte forstyrret andakten og medførte samvittighetstvang. Dessuten var denne praksis blitt overflødig, folkeopplysningen tatt i betraktning. Men hva kom i stedet? En mer fornuftig og likeverdig fremgangsmåte ville være en botsformaning fulgt av den rene evangelieforkynnelse. «Ren» ville den være ved å stadfestet troen hos dem som hadde meldt sin deltagelse i altergangen. Det stred mot fornuften å bruke Guds bud som skrifte-speil, fulgt av syndsbejennelse og absolusjon. Det hadde de rett i.

Hvor rasjonalistenes reformkrav vant gehør, ble skriftemålet avskaffet og i verste fall forbudt ved lov. Andre reformer i tråd med fornuftens krav var avskaffelsen av *excorsismen* i dåpsliturgien og bruk av *velum* (servietten til å holde under kanten på kalken, så ikke Kristi blod drypper på gulvet under utdelingen).

I tilfelle vedkommende prest unnlot å iverksette reformkrav, risikerte han kirkeboikott (el kirkegangsstreik). Ultimatum av denne type må ha gjort inntrykk, for tomme kirkebenker var allerede et vanlig syn hvor pietistisk konventikkelvirksomhet var alternativet til søndaglig kirkegang. Situasjonen talte for det *helhetlige* hensyn som gjorde kompromisset akseptabelt, nemlig "alminnelig skriftemål" og kollektiv avløsning. Sett fra rasjonalistisk hold, ble ufornuften mindre påtrengende, og med økt folkeopplysning antok man at skriftemålet ville bli helt avskaffet. Mer tvetydig var pietismens skriftemålskritikk innhyllet i botsfromhetens skinn.

Det uthulte prekenembete

Skriftemålskritikken fra pietistisk hold bestod for en stor del av vikarierende argumenter. De gikk langt videre enn berettigede reformkrav begrunnet i reformasjonens provisorier. Angrepets kjernepunkt var prestens gjerning i det evang-eliske prekenembete, formidlet i kirken siden aposteltiden og den gamle kirke. Ved å reformere prestens gjerning under utøvelse av løse- og bindemakten, uthulet man den lutherske kirkes skriftemålspraksis og nattverdfromhet.

Med pietismen kom den sideordnede kirkestruktur kalt "prest og predikant", "kirke og be-dehus". Hvor det "åndelige" prestedømme stilte seg i et konkurrerende forhold til prestens kall (presbyter/biskop), oppstod en *irreversibel konsekvensrekke*: Først ble kravet reist om skriftemålet som en frivillig handling (*actio liberalis*), deretter retten til å la seg absolvere av

en lekmann, til sist kravet om nattverdens "frigivelse" og dermed rett til å praktisere såkalt "frinattverd".

Da er det ikke motivet et gjenoppretter nådemiddelfelleskap på kirkens ubeskårne grunn. Tvert imot. Det er nettopp det man vil unngå. I tråd med pietistisk tradisjon fremstår man som «luthersk» kristendom i en mer fullendt og videreutviklet form, representert med troendegruppenes virksomhet.

Kritikken fra pietistisk hold mot vanealtergang medførte kraftig tilbakegang i nattverdsøking og nattverdfrekvens. Hvor altergang ble en sak for kvalifiserte, var det knapt kommunikanter tilbake. Kommunikantprotokollen fikk en annen funksjon. Klokkeren skrev antallet kommunikanter av hensyn til biskopens årsstatistikk i innberetningen til Departementet. En siste avart viser kommunikantprotokoller hvor klokkeren har skrevet ned kommunikantenes navn, det vil si etter (!) messen.

I denne historie om nådemidlenes bruk forfalt begrepene om prestens oppdrag og fullmakter, om kommunikant og kommunion. Da bruddet med apostolisk læretradisjon skjedde fra den ene kirkehelgen til den neste, var det knapt noen som la merke til bruddet eller brydde seg om det.

13. SKRIFTEMÅLET I ET LEGENDE FELLESSKAP

Den unike gave

Evangeliet i avgrenset mening er syndenes forlatelse på grunn av Guds Sønnns lidende lydighet i Jesu skikkelse – og ikke av noen annen grunn. Bare Gud kan forlate synder, men denne gave fås ikke andre steder enn i Guds kirke på jorden. Hvordan henger dette sammen?

Den umiddelbare forklaring er den fullmakt som den *oppstandne* Jesus gav apostlene og deres etterfølgere i prekenembetet. Den grunnleggende forklaring er en annen, nemlig den vi bekjenner med ordene «Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, vår Herre, som ble unnfanget ved Den Hellige Ånd»... Det er denne person som er virksom med den fullmakt han gav sine medarbeidere i prekenembetets gjerning:

Joh 20:23 - De som dere forlater syndene, de er forlatt. De som dere binder i syndene, er bundet i dem. Jf Lk 17:3, Mt 18:21ff, Ef 4:32, Kol 3:13.

Guds forsoning med verden i Jesu Kristi død blir forkynt offentlig for alle, og alle oppmuntret til å vende om til Gud og leve forlikt med ham. Da følger undervisningen om Kristi befalinger og livet i hans kirke på jorden.

Guds forsoningsverk blir gitt udøpte til del i *dåpen* til Jesu død (Rom 6:3), med Guds løfte om salighet for hver den som tror (Mk 16:16). Denne gave blir stadfestet i *skriftemål* for den som ber om det, og i *Herrens Nattverd* gitt kommunikantene til del i kirkens samfunn med Kristi legeme og blod i sakramentets skikkelser, slik Kristi ord sier. I denne brukersammen-

heng lærer vi den levende Gud å kjenne i hans trofasthet og handlende allmakt, og ha evig liv hos ham allerede.

I denne sammenheng hører evnen til selvprøvelse i nattverdforberedelsen og kunnskap hva alterets sakrament er og gir til forskjell fra annen mat (1 Kor 11:27-29). I kravet til selvprøvelse ligger ikke vekten på opprømsing av synder, men på den trøst som absolusjonen gir i «det salige bytte»:

Jes 53:11: - derved at de kjenner ham, skal den rettferdige, min tjener, rettferdiggjøre de mange, og deres misgjerninger skal han bære.

Unike handlinger synliggjør Kristi kirke

Ikke tilsløre, men *tydeliggjøre*; ikke tilpasse, men avpasse og *kontrastere*; ikke alminneliggjøre, men *konsolidere* det menighetsbyggende arbeid. Det skjer med de handlinger som begrunner og legitimerer menighetens sendelse. De vitner alle om Guds trofasthet, godhet og troverdighet, som reiste Jesus opp fra de døde på den tredje dag, slik Skriftene har sagt (1 Kor 15:1-3). Gud har stadfestet Jesu persons hemmelighet og sin forsoning med verden. Den er fullbrakt i Jesu død på korset, og Gud er en forsonet Gud.

Hva Gud har stadfestet, det skal menigheten bevitne med de handlinger som kirkens Herre har befalt: Først blant det prekenembete han gav sine utvalgte apostler og deres etterfølgere. De er hans delegater, utsendt med løse- og bindemakt fra ham, og gitt oppdraget å forkynde i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk (Lk 24:47, 2 Kor 5:18ff).

Sammen med de handlinger som Jesus befalte, er prekenembetet i seg selv et vitnesbyrd om den oppstandne Jesus, virksom med Den Hellige Ånd i den forsamlede menighet. Gjeringene stadfester gave-evangeliet: Dåpen, undervisningen, formaningen (det kristne ethos), bønnen i Jesu navn, absolusjonen og messen med alterets sakrament i sentrum.

De unike kjennetegn ved Kristi kirke drar mennesker til menighetens fellesskap, for handlingene stadfester evangeliets sannhet, begrunnet i Guds trofasthet og handlende allmakt. Forvaltet slik han har befalt, vitner handlingene sant om Gud, vår skaper og gjenløser, og kontrasterer menighetens virksomhet i den sosiale, kulturelle og religiøse sammenheng.

Kirkeødeleggende reformer og menneskepåfunn

De forvrenger og tilslører, tilpasser og alminneliggjør prekenembetets oppdrag og fullmakter, og dermed Kristi befalinger til døpte. Kilden til kirkeødeleggende reformer er den surdeig som Jesus advarte mot, nemlig den fariséiske overtro på menneskets evner og gode vilje i troens saker (Mt 16:6, 12, jf Jesu verop, kap 23). På radikalpietistisk vis fremstår denne åndelighet med vilkårlig bruk av bibeltekster i strid med apostelordets lære fra Bibelens Herre. Når vranglæren gjøres forpliktende «for alle», skjer det med flertallsvedtak i det høyeste myndighetsorgan uavhengig av kirkens bekjennelse og rett. Da må man spørre: Hvilken gud er det de tjener? Åpenbaringsordets treene Gud kan det ikke være.

En legitimeringsmåte viser til liturghistorien: Liturgiene har alltid vært i endring og reflektert samtiden. Selvfølgelig. Men den fare som truer kirken til alle tider, er reformer i strid med Kristi lære. Et eksempel er hensynet til den kvinnefrigjøring som medførte at teksten om Kristus og hans kirkebrud (Ef 5) ble fjernet fra Den norske kirkes rituale for brudevigsel (1920). Å bruke denne teksten i dag, er utenkelig, påstås det. Under homovigsler blir også andre tekster valgt bort til fordel for tekster som har andre temaer enn Guds skaperorden og kirkens aristokratiske orden. Kilden til denne fremgangsmåte er Guds fiende – djevelen, som

under skinn av kjærlighet lokker med «billig nåde» (Mt 4:6f, 19:3-12, Joh 8:44. Jf Ef 5:31, 1 Kor 6:16, 7:10f).

Man later som om kvinnens underordning under mannen handler om kvinneundertrykkelse! Hva kan da mannens underordning under Kristus handle om? Den vilkårlige bruk av bibeltekster krenker åpenlyst den rett utlagte Skrift fra dens Herre, og lar forholdet mellom Kristus og hans kirkebrud fremstå i et lesbisk parforhold i strid med Ordet som ble menneske i mannen Jesus (Joh 1:14).

Uenigheten gjelder ikke valg av sakssvarende uttrykk med krav på gjensidig respekt, men om bekjennelsen til Guds ord om saken contra fornektelsen av Guds ord om saken. Da foreligger den læretuftsituasjon som krever bindemakten brukt i den treéne Guds navn. Har vranglæren vunnet fram i fellesskapets gudstjenestelige ordninger, krever formaningene fra Herren og hans apostler at kristne bruker kallsretten og gjenoppretter ordnet nådemiddelfellesskap.

I Guds kirke går læren foran livet, og troen foran kjærligheten. Troen har Kristus til gave og følger ham (jf Mt 19:3-12). Lærens prioritet medfører kontraster til annen livsstil med utspring i verdens visdom. Kontrasten stadfester Guds gode skapervilje for mann og kvinne, for dens utspring er nådepaktens trofaste Gud, som vi lærer å kjenne i Sønnens selvhengivende kjærlighet, lydige til døden i Jesu skikkelse.

Kirkeødeleggende reformer utfordrer evangelisk-lutherske kristne til bekjennelse i handling. Sannhet i bibelsk mening må bli gjort. Under Jesu Kristi herredømme er kirkens bekjennelse og rett to sider av samme sak. Kirkens gudgitte rett verner om kirkens bekjennelse i liturgiske former. Og omvendt: Kirkens gudgitte bekjennelse i liturgiske former verner om kirkens rett. Hvor vranglære gis rom i gudstjenestelige ordninger, er bekjennelsen skilt fra kirkens gudgitte rett, og kirkens rett skilt fra kirkens gudgitte bekjennelse. Dette forhold har sitt kraftigste uttrykk i det private skriftemål.

Det unike prekenembete

I tillit til Guds løfte, anvender døpte tilhørere Guds universelle nåde, enhver på seg selv. Men ikke alle. Gud er den som ser i hjertet, slik fortellingen om Jesus og den verkbrudne viser (Mt 9:2ff). Men noen har ikke denne frimodighet. Årsaken er samvittighetens anklager, hva grunnen enn må være. De innbys til privat skriftemål. I skriftemålet blir barnereppen hos Gud - gitt i dåpen, stadfestet: «*Jeg forlater deg dine synder, i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn*» (el «i vår Herres Jesu Kristi navn»). Da er forutsetningen en syndsbekjennelse for Gud med anledning til å nevne en eller flere synder ved navn.

Denne sjelesorgpraksis gjør den evangelisk-lutherske menighet til et legende fellesskap. Her er den oppstandne Kristus virksom offentlig i forkynnelsen og privat i skriftemålet. I samarbeidet mellom prest og lekfolk om nådemidlenes bruk har nøklemakten første prioritet.

Samarbeidet begynner med å ta prestens gudgitte kall og fullmakter på alvor. Det hører ikke med til prestens kall å spille roller som meningsfelle, debattant, seremonimester, «folke-mann» osv. I prekenembetets gjerning er han Kristi medarbeider og delegat i menigheten. Da står ikke prestens person i sentrum, men den oppstandne Kristus, virksom med evangeliet og sakramentene i den forsamlede menighet.

Altså må prest og menighetslem ta på alvor både kallsrett, ordinasjon og innsettelse i tjenesten. Dens art er en tilsynstjeneste, hvor den oppstandne Kristus er virksom med Ord og Sakrament, og kilden til kristnes lære og liv.

Ap 20:17, 28 – Fra Milet sendte han bud til Efesos og kalte til seg menighetens prester. /.../ Ta vare på dere selv og på hele den hjord hvor Den Hellige Ånd har innsatt dere til biskoper, til å være hyrder for Guds kirke, som han vant med sitt eget blod (e Sv Kyrkobibel). 1 Pet 5:1-3.

Privatskriftemålets begrunnelse

Kristus har ikke gitt noen befaling om privat skriftemål før Herrens Nattverd. Hverken syndsbekjennelse eller absolusjon kvalifiserer noen til nattverdgest. Det gjør troen på Kristi ord om gaven – om hva den er og gir. Begrunnelsen er en annen og av frivillig art.

Guds universelle nåde, offentlig forkynt for alle, reiser det spørsmål som anfekter noen tilhørere: Kan gaven være til meg, jeg som er slik og slik? Frimodigheten mangler, hva grunnen enn må være. Slike blir invitert til skriftemålet og oppmuntret til å bruke det. Det hører med til prestens oppdrag å stadfeste barneretten hos Gud, gitt i dåpen, og stadfeste den med syndenes forlatelse på Kristi vegne.

Følgelig blir absolusjonen misbrukt hvor såkalt «alminnelig» skriftemål erstatter det private skriftemål av hensyn til tidsbruk og bekvemmelighet. Slik unngår prest og menighet det direkte samarbeid om himmelrikets nøkler.

Med hensyn til *syndsbekjennelsen* vet jeg heller ikke jeg noen bedre ordning enn å si en felles skriftebønn før høymessen, og avslutte den med syndsforlatelsen i ønskeform. Slik gir vi selvprøvelsen til kjenne før inngangen i Guds nåderike, hvor døpte bruker sin nåderett hos Gud, og Gud tjener oss med himmelske gaver. Men lar vi syndsbekjennelsen innlede messen, gir vi uttrykk for den allmennreligiøse tanke om renselse før møtet med guddommen. Denne praksis er en import fra reformert hold.

Oppgaven å gjenopprette skriftemålets bruk i et legende fellesskap

Kristi dåpsbefaling omfatter en *lærehelhet*. Befalingene gjelder *den døptes liv med ham i Kristi kirke*, først i hans nåderike her på denne jord, og siden i herlighetsriket i den kommende verden. Oppgaven består i å sammenholde dåpen til Jesu død og livet med den oppstandne. Men skiller man dåpen fra kirkens samfunn med Kristus i de hellige ting, faller helheten fra hverandre og dåpen blir en «drop in» dåp og et tilbud på markedets vilkår.

Sammenhengen mellom dåp, avløsning og altergang forutsetter hva allerede reformasjonstidens praksis minner oss om: Den offentlige forkynnelse for alle har adresse til den enkelte, og må følges opp med individuell undervisning og veiledning. Dermed ble undervisningsmomentet integrert i et omfattende samarbeid mellom prest og menighetslemmet, og mellom prest og husfedre i den private sfære. Altså omfatter kirkens sjelesorg mer enn skriftemålet tilsier.

Velprøvde hjelpemidler er Bibelhistorie og katekisme (Luthers Lille Katekisme med spørsmål og svar). Motiverende var den enkeltes forberedelse til altergang og samarbeidet med presten om skriftemål og Herrens Nattverd.

Problemet for lutherske menigheter i fem århundre senere er ikke en skriftepraksis belastet med oppgaver som hver for seg er bibelsk begrunnet. Problemet er en sprikende praksis. Sammenhengen i Kristi lærehelhet er uklar og synes glemt, og høymessen oppfattet som en

spesialitet for presten i en forvaltningskirke. Helheten må gjenoppdages, for i menighetens virksomhet handler alt om dåpsbefalingen.

En luthersk prest er ivrig etter å feire messen. Og derfor underviser han jevnlig om sakramentets verdighet og frukter, forlater synder - eller fastholder synder i tilfelle synden er åpenbar og ingen anger å spore, og han påminner stadig kristne om sakramentets gaver og oppmuntre dem til altergang ofte. Kirkens sjelesorg er mer enn omfattende enn det private skriftemål tilsier. Det hører med i den sammenheng hvor Jesus Kristus møter den forsamlede menighet i Ord og Sakrament og vil ha samfunn med syndere.

Helheten er kort fremstilt i Lille Katekisme med de fem partene (el hovedstykkene). Omsatt i døptes praksis, fremtrer apostolatets kirke og Guds husfolk (el familie) i menighetens felles gudstjeneste. Delene i denne læreheft er innordnet Kristi «*dagsbefaling*», **Mk 13:33**: "Våk!" *Målsettingen* er Guds egen, f eks Jesu ord i den øversteprestelige bønn:

Joh 17:3 - det evige liv, at de kjenner deg, den ene sanne Gud, og den du har utsendt, Jesus Kristus.

Denne kjennskap er døptes nåderett, og især deres skyldighet som er betrodd hyrde- og læreembetet i menighetene. Kristi dåpsbefaling er gitt dem. De skal formidle apostelordets lære fra kirkens Herre, og påse at døpte lærer å holde alle hans befalinger i menighetens fellesskap. Lært av ham - vårt levende håp, møter vi ham som vår frelser på Dommens dag (Fil 3:20)

Til bibelstudium: 1 Kor 11:27-29, 1 Joh 1:8f, Jak 5:9, Rom 1:16. Jf Joh 1:14, Fil 2:7-11, 1 Joh 1:1-3.).

Prestens oppgaver i døptes forberedelse til altergang

I Guds kirke på jord gis ikke surrogater, men ekte saker (Jürgen Diestelmann). Det er prestens kall som skriftefar å tilsi absolusjonen.

Skriftemålets brukere er mennesker som strever med fall og feil og skrøpeligheter, og med samvittighetens anklager. De er høyst normale mennesker. Det vitner om forfall i læren om prekenembetet, når prester agerer terapeuter i et selvoppnevnt kall og går sakkyndige i næringen.

Dessuten må menighetsleddene vite at prestens taushetsplikt er absolutt. Den omfatter også ting som kan oppfattes som betroelse i en samtale. Brudd på taushetsplikten er avskjedsgrunn.

Undervisning og kirketukt er bibelsk begrunnede oppgaver, som må løses hver for seg uten å belaste skriftemålet.²² Igjen: Kristi befalinger til døpte inngår i en lærehelhet. I denne sammenheng må de fremfor alt vite at troen lever i samfunn med den oppstandne Jesus alle dager, virksom i den forsamlede menighet med Ord og Sakrament. Troen har ingen annen kilde. Med snusfornuftige reservasjoner gjør man den lutherske kirke overflødig og går frafaltets ærend.

Ordnet adgang til skrifte hører sammen med jevnlig undervisning, invitasjon og påminnelser. En løsning kan være skrifteperioder i løpet av kirkeåret, f eks i advent og fastetiden. I samta-

²² Jf "ingen får adgang uten at han er prøvet og forhørt på forhånd", CA 24:6. Apol 24:1.

len om disse ting må bekvemmelighetshensyn vike for den rette bruk, og bruken begynne med dem som vil bruke skriftemålet jevnlig. Med forventninger til presten, må han besinne seg på tre ting i sin gjerning:

- (1) *Undervise* jevnlig om alterets sakrament,
- (2) *Invitere* til bruk av skriftemålet i forberedelsen til altergang, og
- (3) *Oppmuntre* med Kristi ord til ofte altergang.

Sammenhengen mellom avløsning og altergang forutsetter hva allerede reformasjonstidens praksis minner oss om: Liksom syndsforlatelsens evangelium har adresse til den enkelte, har også undervisningen samme adresse. Undervisningsmomentet må da være integrert i et mer omfattende samarbeid i et ordnet *katøkumen at*. Velprøvde hjelpemidler i dette arbeid er Bibelhistorie og Luthers Lille Katekisme med spørsmål og svar. Hertil kommer instruksjon med henblikk deltagelse i den felles gudstjeneste. Viktig for Luther var læring med lek og lyst.

Dåpformaning i prekenen

Under kirkens reformasjon oppdaget man dåpens betydning i kristnes dagligliv. Oppdagelsen fikk følger for prekenen. Etter mønster fra apostlenes formaninger, ble døpte formant med Guds tilgivende nåde til et liv med Kristus som eksempel. Hvor troen går foran med Kristus til gave, der følger gjerningen etter.

Den onde menneskenatur gjør motstand mot Åndens gjerning i de troendes liv (Gal 5:17). Arvesyndens motstand truer innenfra. Følgelig består en av to deler – det gamle og det nye menneske, og dåpsformaning *nødvendig* med den oppmuntring som Kristus gir med sin Ånd. Samtidig tjener formaning til å *aktualisere* samarbeidet mellom menighet og prest, for ved Kristus er virksom med evangeliet og sakramentene i den forsamlede menighet.

I denne forbindelse merker vi oss *ordet* «*synd*». Med dette ord setter vi navn på en virkelighet, på lignende vis som vi med ordet «*rettferdighet*» benevner en annen og motsatt virkelig. Altså er ordet synd et værens-ord. Synden er hva den er - overtredelse av Guds bud og opprør mot Den Hellige. Vi kan ikke redusere alvorret i synderens situasjon ved å alminneliggjøre synd, like lite som vi kan redusere alvorret ved hjelp av addisjonen "de andre". Syndens alvor er ikke omvendt proporsjonal med antallet syndere! Herrens apostel stadfester syndens nød ved en påminnelse om elementær gudskunnskap,

1 Kor 3:16f - dere er Guds tempel /.../ Guds tempel er hellig, og det er dere.

Benevnelsen "Guds tempel" dekker de kristnes kroppslige eksistens: Kroppens bruk i syndens tjeneste vanhelliger den levende Gud (kap 5-7, sml 11:20-22, 29f, 12:12f, 14:38). I skriftemålet skjer det motsatte: Guds rettferdighet i Kristi lidende lydighet blir tilsagt den enkelte som ber om det. Denne virkelighet er Guds legemiddel. Det gjør menigheten til et legende fellesskap. Syndenes forlatelse for Kristi skyld leger relasjoner og reiser opp fra døden i våre synder. (Jak 5:13-16a.) I syndens virkelighet er Kristi kirkebrud Ordets tjenerinne:

Det er prestens plikt å formane menighetsleddene til lære og liv i samsvar med Guds ord. Det medfører en besøkstjeneste (*visitas/visitt*) hvor hensikten er å oppmuntre til bønn og omgang med Guds ord, og til skrifte og altergang.

Hvis livets vitnesbyrd gjør kirketukt påkrevet, skal presten følge prosedyren i Mt 18:15-18, og eventuelt utsette altergang til ny erkjennelse har funnet sted.

Synden har mange ansikter - stygge og fine, men hvor synden rår, søker mennesket seg selv fremfor Gud og sin neste. Vi trenger alle å gjøre tollerens bønn til vår egen, **Lk 18:13** - *Gud, vær meg synder nådig!* - Da søker vi vår frifinnelse i Kristi lidende lydighet i alles sted, og med ham til gave begynner livets fornyelse «i Kristus» (Ef 2:14, 4:15f). Hvor Guds lov bevarer oss i rett selverkjennelse for ham, der er Kristus virksom ved troen og bygger sin kirke av levende steiner.

Den selvprøvelse som Herrens apostel minner om, skal gjenlyde over kirkens prekestoler (1 Kor 5-14). Gudstjenestelige ordninger i samsvar med Kristi ord verner om døptes nåderett hos Gud. De verner om kirkens samfunn (kommunion) på apostlenes og profetens grunnvoll hvor Kristus er den levende hjørnestein (1 Kor 3:11, Ef 2:20, 1 Tim 3:15). Det er ikke gitt kirkepolitikere og kirkeautoriteter å forene kirken. Det gjør enhetens Herre med den rett utlagte Skrift, som kirken istemmer med bekjennelsen til ham.

Ef 4:14-16a – Vi skal ikke lenger være barn som blir drevet hit og dit av ethvert lærdomsvær, ikke kasteballer for mennesker som gjør hva de kan for å fremme villfarelsen med list. Nei, la oss holde oss til sannheten, og i alle ting vokse opp i kjærlighet til ham som er hodet, Kristus. Fra ham blir hele legemet sammenføyd og holdt sammen... (E Svensk Kyrkobibel.)

Kravet til *selvprøvelse* lar seg ikke oppfylle med privatmeninger, men med apostelordets lære fra Kristus (1 Kor 11:27-32, sml 10:16). Når Kristi lære avslører synd, må den bekjennes for Gud og syndenes forlatelse bli tilsagt. Men vil man ikke fram i lyset fordi gjerningene er onde, da er det harde hjerte et nattverd hinder, og eventuell deltagelse nedkalle Guds nidkjære dom.

Hvor brudd med apostelordets lære vinner innpass og setter Kristi lære under administrasjon, der er alle kristne, men især prestene, skyldige til å *gjenopprette* (rekonstituere) ordnet nådemiddelfellesskap på kirkens grunnvoll, lagt i begynnelsen. Den skyldighet gjelder formidlingen av den nytestamentlige tro i apostolatets kirke (2 Kor 6).

Deltagelse i Herrens Nattverd forutsetter selvprøvelse og kirkefred (Mt 5:23f). Det er hva diakonropet fra den gamle minner oss om: «Det hellige for de hellige!» Helliget i Kristus Jesus ved dåpen og troen, hilser vi hverandre med «Guds fred» - med Guds tilgivelse. Vel forlikt med Gud og hverandre kommer Guds barn til Herrens bord. Men kommer vi når vi finner det for godt, kommer vi lik grisen til grisetroa, for nå å bruke Luthers bilde.

”Verdig og vel beredt er den som tror disse ord: ”Det gis for dere” og ”det utgytes for dere til syndenes forlatelse”. Den som ikke tror disse ord, men tviler, han er ikke verdig og beredt, for det ordet ”for dere” krever hjerter som tror helt og fullt.” (LK Femte parten.)

Gud frelser av nåde – for sin godhets skyld, og oppreiser syndere fra døden i våre synder til livet med Kristus (Ef 2:5f). Hva Gud gjorde i vår dåp, det stadfester han med syndenes forlatelse i skriftefarens munn. Den medisin i et legende fellesskap (Jak 5:13-16a). Med denne trøst kommer Guds kjære barn til gleden ved Herrens bord allerede (1 Joh 3:21).

Troen setter kropp i bevegelse. Døpt til Jesu død, stiller vi våre legemer til tjeneste for Gud, vår skaper og gjenløser. Synden skal ikke ha herredømme over oss, for vi er ikke under loven, men under nåden (Rom 6:11f. Se sammenhengen i kap 5-7. Jf 11:20-22, 29f, 12:12f, 14:38).

Med Kristus til gave følger livet med Kristus til eksempel i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Derfor begrunner apostelen de etiske formaninger med Guds miskunn (fremstilt i Rom 1-11).

Rom 12:1f: - Så formaner jeg dere nå, brødre, ved Guds miskunn, at dere fremstiller deres legemer som et levende, hellig, Gud velbehagelig offer – dette er deres åndelige gudstjeneste – og skikk dere ikke like med denne verden, men bli forvandlet ved fornyelsen av deres sinn, så dere kan prøve hva som er Guds vilje, det gode og velbehagelige og fullkomne!

Åp 19:9 - Salige er de som er innbudt til Lammets bryllupsmåltid.

Gjenforeningen av messe og folk i apostolatets kirke

Kirkehistorien gjenspeiler tider da kirkens messefeiring og folkelig kristentradisjon fjernet seg fra hverandre til skade for begge. Vår oppgave er gjenforening og samling under kirkens bekjennelse, etter mønster fra kirkens første århundrer. Men begrunnelsen for dette arbeidsprogram foreligger i nattverdens innstiftelsesord - om den hellige Guds underfulle samfunn med syndere i Kristi legeme og blod, gitt for verdens synder og rakt fram i sakramentets skikkelser.

Vi merker oss årsaken til gjenforeningen. Den var en annen enn den man forventer i en folkekirke organisert etter mønster fra det liberale demokrati og begrunnet i idéene om individers likhet og rettigheter. Her er kirkens gudgitte bekjennelse og rett en fremmed fugl, for her er de gudstjenestelige ordninger utlevert til folkereligjøsiteten, representert gjennom valgprosedyrer og mobilisering hjemlet i gudsfornektende rett (rettspositivisme). Her er det ikke tale om gjenforening, men om gudsopprør i ordnede former.

I den wittenbergske reformasjon var ikke gjenforeningen begrunnet i kirkeautoritetens vedtak, men i den Guds rettferdighet som evangeliet åpenbarer og Kristi ord synliggjør på sitt gavebord. Gjenforeningen skjedde med gjenoppdagelsen av gavestrukturen i Herrens Nattverd: «gis for dere»... Gaveunderet dro mennesker i flokk og følge til den evangeliske messe og ofte altergang. Utenforstående undret seg. Noe slikt hadde ikke hendt siden kirkens første hundreår.

I praksis ble skriftemålet det skjæringspunkt som i særlig grad bidro til å gjenforene messe og folk. Da var begrunnelsen gitt med Kristi innstiftelsesord (Verba), og innholdet utlagt med Kristus som kirkens lærer i Det gamle testamentes skrifter. Skriftemålets plass i denne sammenheng henger sammen med det evangeliske presteembete (pastorembete). Her meddeler ikke presten syndenes forlatelse med forbehold om godtgjøring for begåtte synder. Det var prestens oppgave under pavedømmet. Absolusjon ble gitt med forbehold om godtgjøringen. Han opptrådte som dommer og håndhevet kirkelovene.

Nå var oppgaven en annen: Å skjelne mellom lov og evangelium, å forkynne Guds forsoningsverk, fullbrakt i Kristi død for alle, å gi mennesker del i forsoningsverket ved dåpen til Jesu død, å forkynne syndernes frifinnelse på grunn av Kristi fortjeneste, å tilsi den uforbeholdne syndsforlatelse i skriftemålet, å forrette gaveunder i Herrens Nattverd, og med Kristus til gave veilede mennesker i kjærlighetsbudets gjerninger med Kristus som eksempel. Typisk for den wittenbergske reformasjon var prestenes iver etter å holde messen.

Gjenoppdagelsen av det nytestamentlige presteembete var forutsetningen for skriftemålets betydning i foreningen av messe og folk. En mann funnet skikket til å være hyrde og lærer i menigheten, han er Guds gave til menigheten (Ef 4). Han er Kristi delegat og medarbeider, satt til å forvalte himmelrikets nøkler når han forvalter «Guds hemmeligheter» (1 Kor 4:1). Følgelig må vi ta kallsrett, ordinasjon og innsettelse på alvor (Ap 20:28, 1 Pet 5:1-3). Det gjør kristne ved å bruke sin «rettelig kalte» prest i prekenembetets gjerning. Troen lever Ord og Sakrament – og ikke av noe annet.

Innskriving til Herrens Nattverd

Da det ble gitt adgang til altergang på eget ansvar (åpen kommunion), ble det slutt på innskriving til nattverd. Liksom «alminnelig» skriftemål i realiteten var et angrep på prestens gjerning som utøver av løse- og bindemakten, var åpen kommunion et angrep på kirkens bekjennelse i prestens forvaltning av enhetens sakrament på vegne av enhetens Herre. De fleste oppfattet forandringen som en praktisk fordel. Det ble enklere å gå til alters.

Innskriving til nattverd tjener to hensikter: (1) Presten skal på forhånd vite hvor mange som kommer til alters av hensyn til konsekrasjonen, dels for å unngå rekonskrasjon, dels for å unngå reliqua (det tiloversblevne). (2) I ettertid skal man av menighetens kommunikatantprotokoll kunne se hvem kommunikantene var og hvor ofte de deltok. Denne praksis er en konsekvens av læren om kirkens samfunn og den sakramentale handling. Manglende dokumentasjon vitner om forfall i læren om prekenembetets mandat og oppdrag, og om oppløsning av den lærehelhet som Kristi dåpsbefaling omfatter.

Vi står overfor oppgaven å fornye læren om kirke- og nattverdfelleskap i læretradisjonen fra aposteltiden og den gamle kirke. Da vet presten hvem som kommer til alters og kan beregne hvor mye brød og vin som skal settes frem til konsekrasjon. Innskriving til nattverd må være selvfølgelig praksis i en evangelisk-luthersk menighet. Kommunikantprotokollen må være tilgjengelig for innskriving på bestemt sted og bringes presten før gudstjenesten begynner.

Oppgaven å forene overhøring, konfirmasjon og første altergang

En virksomhet lar Kristi befalinger i Kristi lærehelhet komme særlig klart til uttrykk. Det er konfirmantarbeidet i en evangelisk-luthersk menighet. Til forhistorien i den wittenbergske reformasjon hører «overhøring» før første altergang. Senere ble denne rettstradisjon fra aposteltiden fulgt om med konfirmasjonsordninger. Sammenhengen mellom overhøring, konfirmasjon og første altergang aktualiserer følgende reform: Kunne dåpsundervisningen i de første kristengenerasjoner strekke seg over en treårsperiode, bør menigheter som identifiserer seg med den gamle kirke, forlenge konfirmanttiden fra tolvårsalderen. Trykket fra den sekulær-liberale livsstil og kvasireligion tilsier denne reform.

I vårt land synes årene omkr 1860-årene å ha vært et vendepunkt (geografiske oversikter mangler). Med henvisning til den nye folkekirkelige situasjon, oppga kirkeministeren å praktisere de gamle kirketuktbestemmelser ved innskriving til nattverd (Karl Roll-saken i Talvik-Alta). I mellomkrigstiden økte nattverdfrekvensen blant «personlige» kristne, en tendens som holdt i påfølgende tiår.

Oppløsningen av nevnte lærehelhet ble tydelig i vårt land på 1950-tallet. Et nytt ord dukket opp i det folkekirkelige vokabular - de kirkefremmede». Et utslag var de mange konfirmanter som etter hvert uteble fra nattverd-gudstjenesten, og snart var det ingen grunn til å kunnngjøre den.

Noe lignende skjedde som følge av svikt i skolens kristendomsundervisning fra omkr 1970. Det hendte overhøringen avslørte traderingskrisen i kirkelig folketradisjon. Den ble snart tilslørt med avtalt spill i en eller form.

I siste omgang rammet kirketilpasningene konfirmasjonsgudstjenesten. «Det var nå en slags gudstjeneste», var konfirmantens hoderystende kommentar. Kirketilpasninger til folkemening om kirke og kristendom overså Ordets frukt i den lille hjord. Det folkekirkelige hensyn til allmenntjen medvirket til sekularisering gjennom læretilpasninger på folkets vilkår. Statistikken viste nedgang, men tilslørt med folkets oppslutning under dåp, konfirmasjon, bru-

devigsel og begravelse. Tilpasningene tappet liturgiene for bibelsk innhold samtidig som «folket» ble gitt adgang til egne innslag ønske og behov. De som lengtet etter et møte med åpenbaringsordets Gud, gikk skuffet derfra. Folkekirken lekket i begge ender.

14. HERRENS NATTVERD I DEN NYE PAKT

Guds pakter

Jesu innstiftelsesord viser indirekte til Guds pakter med sitt folk i den gamle pakt. Under Jesu siste påskemåltid var han sammen med «de tolv». Liksom Herren sørget for at det ble innsatt tolv dommere for å frelse sitt utvalgte tolv-stammefolk fra deres fienders hånd (5 Mos 16:18, Dom 2:17-19 osv), innsatte Kristus de tolv apostlene til å gi videre Kristi lære og legge kirkens grunnvoll i den nye pakt til frelse for sitt folk av alle stammer i den nye pakt. Liksom dommerne den gang, ble også Herrens utvalgte apostler kalt av nåde.

Natten før sin død var tiden inne, da Guds universelle løftepakt med Abraham skulle gå i oppfyllelse og Jesu død bli til velsignelse for folkene. Guds visdom til frelse skjedde i det skjulte. Øyenvitnene så Jesu død på «forbannelsens tre» (Gal 3:), men så likevel ikke løftets oppfyllelse. Jesu persons hemmelighet var skjult i en ringe skikkelse, lydige til døden på korset. Hva disiplene ikke forstod den gang, skulle han lære dem senere på en måte som var ufattelig for dem og alle. Henvist til en bevitnet Jesus-historie, ser vi Skriftens mening oppfylt i påskeperspektivet.

Herrens Nattverd sett i lys av syndefallsberetningen

Det frelseshistoriske perspektiv på Herrens Nattverd fremgår av Jesus-historien i de fire evangeliene. Hver for seg er de motstykker til syndefallsberetningen. Det bekrefter også Nytestamentet for øvrig.

Guds Messias er Guds lidende tjener i Jesu skikkelse, lydige til døden på korset (Fil 2:5-11). Han er "den andre Adam" (Rom 5:12ff) og Guds "rettferdige Tjener", som med sin død i alles sted ble alles frifinnelsesdom for at vi skal leve ved ham (Jes 52:13-53:1ff, Rom 5:12ff).

Guds Sønns lidende lydighet er årsaken til Guds forsoning med verden i Jesu død. Derfor oppmuntrer evangeliet alle og enhver til å la seg forlike med Gud for å leve med ham (2 Kor 5:17ff). Dette frelsesverk har Gud gjort troverdig. Guds "bevis" eller vitnesbyrd er Kristi oppstandelse fra de døde (Ef 5:2, Heb 7:27, Åp 5). Gud har vitnet på endegyldig vis at den historiske Jesus er Faderens enbårne Sønn og skaperverkets midler (Joh 1:1-3, 14). Han er - "Guds rettferdighet" (1 Joh 2:1, 2 Kor 5:21) og Guds "første-grøde" (1 Kor 15:20), og ved dåpen og troen er han vårt "levende håp" (1 Pet 1:3). Alt er her motsatt av Adams fall og dets følger.

Den trofaste Gud har i Jesu tjenerskikkelse oppfylt løftene til fedrene og stilt fram sin ufattelige kjærlighet til en gudfiendtlig verden. Evangelistenes Jesus-historier er beretningen om denne underfulle tilsynekomst (epifani), nedskrevet i ettertid – i lys av den oppstanden Kristus og hans disippelmøter før han ble opptatt til Faderens høyre.

Både syndefallsberetningen og evangeliene viser til *avsluttede* hendelser – den ene til fordømmelse, sykdom, lidelse og død, den andre til frifinnelse, fornyelse og evig liv. Adam døde

de, men adamsnaturen lever og må dø for syndens skyld. Guds enbårne Sønn – “den Hellige og Rettferdige” (Ap 3:14) lever til evig tid.

Historien om Guds frelse for Adams falne ætt pågår med kirkens misjon og de troendes vitnesbyrd inntil dagenes ende. I dette perspektiv har evangelistene nedskrevet Jesu innstiftelse av den nye pakts måltid.

Kilden til dette tolkningsperspektiv er Jesus selv. I kraft av sin lidende lydighet opprettet han den nye pakts måltid. Han opptrådte som Guds rene Lam og evige øversteprest da han avsluttet sin disippelundervisning for de tolv.

Senere - da den oppstandne Jesus viste seg for disiplene flere ganger, talte han med dem “om det som har med Guds rike å gjøre” (Ap 1:3). Han repeterte “*det som står skrevet om ham i alle Skriftene, helt fra Moses av og hos alle Profetene*” (Lk 24:27, jf v 44-48). Nytt var utsendelsen av de tolv med dåpsbefalingen og løse- og bindemakten fra ham. Det frelseshistoriske perspektiv var “den nye pakt i mitt blod”, stadfestet med takksigelsen under påskemåltid “i den natt han da han ble forrådt”. Da de hadde sunget Lovsangen - Sal 115-118 – gikk de ut i natten.

Takksigelsesbønnen

Mt 26:-26f - Mens de spiste, tok Jesus brødet, fremsa velsignelsesbønnen (evlogæsas) /.../ han tok kalken, fremsa takksigelsesbønnen (eukarististæsas)...

Takksigelsen innrammer Jesu testamentord (Verba testamini). Formen var fri, men innholdet bundet til et bestemt tema - Guds veldige gjerninger som Skaper og Gjennomløser. Jesu testamentord bekjenner deres underfulle mål med presise, begripelige ord (jf 1 Kor 14:16-19).

Takksigelsens tema er fremfor alt Guds trofasthet, gitt til kjenne med handlende allmakt i jødefolkets historie. Tross sitt folks ulydighet og frafall, hadde Gud gjennom sine profeter fornyet løftet til Abraham: Guds utvalgte “rest” skal få det lovede land i eie med alle dets goder. Skaperverkets midler – Alfa og Omega, vil skape en ny himmel og ny jord hvor han bor hos sitt folk. Da skal livet utfolde seg i en fred, glede og hvile som overgår all forstand, og hans folk være for evig frelst fra alt ondt (Jes 65:13ff, Åp 21:1-8)

Jesus markerer med sin takksigelse at *han er Israels Herre* – gitt til kjenne med Navnet over alle navn: *JEG ER*. Han er den Trofaste, både øverstepresten og lammet i samme person. Her oppfyller Gud sine løfter. Han vil være til stede med sin herlighet (kabod) på en ny og underfull måte. Da Jesus tok kalken, sa han, **Mt 26:28** – *dette er mitt blod, paktens blod, som utøses for mange (= alle) til syndenes forlatelse*. Slik avsluttet Jesus sin undervisning i “Skriftene” før sin død. Løftene ble fullbyrdet i gudmenneskets død.

Lammet i den gamle pakts påskemåltid var et skyggebilde (gresk: typos) av Guds rene Lam i Jesu skikkelse. Med sin offerdød har han opprettet den nye pakts gudssamfunn på nådepaktens grunn, synliggjort i vinens og brødetts skikkelser. Hans venner mottar gaven, spiser og drikker til “min ihukommelse”.

Løftets oppfyllelse medfører sammenheng og brudd: De tolv representerte Guds folk i den nye pakt. Sammen med dem mintes Jesus Israels exodus fra trelldommen i Egypten. Og samtidig omkalfatret han den gamle ordning. Han gjorde det med sin gjerning som Øversteprest og Guds rene Lam i samme person.

Lukas-versjonen “*den nye pakt*” (Lk 22:20) markerer forskjellen mellom lovpakt og nådepakt. I lovpakten beholdt Gud alle rettigheter og la pliktene på folket, så overtredelser medfører

tilregning av synd. I nådepakten påtar Gud seg alle plikter og gir sitt folk alle rettigheter. Med sin lidende lydighet har Kristus oppfylt Guds lov i alle deler og godtgjort verdens synder i alles sted. Om loven blir til evig fordømmelse på grunn av synden, blir Guds nådepakt til evig velsignelse ved dåpen og troen.

På grunn av nådepakten "i mitt blod" er gudmenneskets død Guds nådestol, stilt fram for verden på korset, og rakt synlig fram under messen med gaver fra Herrens bord.

2 Kor 3:9f – hadde fordømmelsens embete sin herlighet, hvor mye rikere på herlighet må da ikke rettferdighetens embete være? Ja, det som den gang var omgitt av herlighet, har nå helt mistet sin herlighet. For nå er det kommet en herlighet som er så mye, mye større.

Hvor Herrens Nattverd blir forvaltet slik han har befalt, der bekjenner vi hans tilsynekomst i sakramentets skikkelser. Vi bekjenner ham som «*sitter ved Guds, den allmektige Faders høyre hånd*» (Apostolicum), eller «*sitter ved Faderens høyre hånd*» (Nicenum). Han tilsynekomst i den forsamlede menighet er like fysisk-konkret som den Oppstandnes framvisninger de førti dagene før Himmelfartsdagen.

Han "sitter". Hans posisjon er Kongen ved Guds nådeside. "*Guds høyre hand*" – nådesiden - er ikke langt borte. Den oppstandne Kristus er til stede og virksom med handlende allmakt i den forsamlede menighet. Hvor han bor ved troen i dømte mennesker, der rår han med sitt nådetilsagn over kropp og sjel (Joh 16:10).

Kristi virksomme nærvær med Ord og Sakrament foregriper skaperverkets gjenløsning, på den dag han kommer i synlig sin Guddoms majestet. Enn så lenge fortsetter Jesus-historien i den forsamlede menighet med Ord og Sakrament. Gud har stilt nådestolen fram i Kristi offer-død en gang for alle (Rom 3:25f, Ef 2:19ff), men gaven må deles ut. Kristus vil råde med syndsforlatelsens ord og ved troen virke det liv som menneskene er skapt til å leve etter Guds gode vilje. Derfor lar han sakramentet rekke fram til et synlig pant på syndenes forlatelse, liv og salighet hos ham. Med frelsens pant styrker han og bevarer sine venner i en sann tro til det evige liv.

Ofte altergang

Herrens Nattverd skal ikke holdes en gang i året, lik påskemåltidet. Jesus befalte apostlene og deres etterfølgere å holde dette måltid «ofte». Guds folk i den nye pakt skal minnes Herren og hans offerdød på en aktiv måte, til forskjell fra dåpen til Jesu død. I dåpen blir Guds forsoningsverk gitt den enkelte til del, og ved troen anvender vi gaven, enhver på seg selv. I Herrens Nattverd deltar vi i Guds kirkes samfunn med den sanne Gud i velsignet brød og vin. Vi mottar med munnen Kristi legeme og blod i sakramentets skikkelser, og har det synlige pant på syndenes forlatelse og evig liv. Gaven er Giverens under og hensikt. For sin godhets skyld vil han ha dette samfunn med sine venner «ofte».

Av nåde er vi frelst, og av nåde er vi innbudt, ikke fordi vi har behov for det, men fordi den oppstandne Kristus vil det. Ofte altergang hører med til et normalt kristenliv. Saken gjelder den rett utlagte Skrift fra dens Herre. En påminnelse er følgende Luther-sitat fra Store Katekisme (39-42):

"Når vi nå har fått den rette forståelse og lære om sakramentet, så er det også høyst nødvendig å komme med en formaning og oppmuntring til at en ikke lar en slik stor skatt – som daglig blir forrettet og utdelt blant de kristne – gå forbi til ingen nytte. Det vil si at de som vil være kristne, de skulle innstille seg på å motta dette høyverdige sakrament ofte.

Vi ser jo at mange er blitt late og trege til å bruke det. Etter at pavens vrøvl er avskaffet, og vi er blitt fri fra hans tvang og påbud, så er det en stor flokk mennesker som hører evangeliet, men som lar det gå både ett, to og tre år og enda lengre uten å motta sakramentet – som om de var så sterke kristne at de ikke trengte til det. Noen lar seg hindre og skremme, fordi vi har lært at ingen skulle gå til sakramentet uten at han er drevet til det av en følbart hunger og tørst. Noen fremholder at det er en fri sak og ingen nødvendighet, og at det er tilstrekkelig at en tror. Følgen er at de fleste blir rent avstumpet og forakter både sakramentet og Guds Ord.

Nå er det ganske sant – la oss gjenta det - at en absolutt ikke må drive eller tvinge noen. Vi må ikke stille til nye sjelemord. Men det skal likevel enhver vite, at en ikke skal regne dem for kristne, de som holder seg borte fra sakramentet i så lang tid. For Kristus har ikke innstiftet sakramentet som et skuespill en bare skulle se på. Han har påbudt sine kristne at de skal ete og drikke og samtidig minnes ham.” (Uth her.)

Formaninger av denne type var nye toner den gang, for her er vekten lagt på ”sakramentet og Guds ord”, det vil si på Guds gaver. De taler for seg. Overflødig er appeller til borgerlig anstendighet, eller menneskets egen nytte og behov.

Guds løftepakt med Abraham oppfylt i Golgata-pakten i Kristi blod

Jesu utvalgte apostler var ikke bare øyenvitner til den Oppstandne. Da han utla Moses, Profetene og Salmene for dem, ble de også vitner til den rett utlagte Skrift, stadfestet med Jesu oppstandelse fra de døde (Lk 24:44-47).

Før skjønnte de lite av Jesu undervisning om seg selv som en lidende Messias og Guds rikes komme ved ham. De – og mange med dem – hadde undret seg over hans persons hemmelighet. Nå oppfattet de Det gamle testamentes vitnesbyrd i påskeperspektivet. Guds Messias-løfte til Abraham var oppfylt, skjult under korset i en bevitnet Jesus-historie. **Joh 19:30:** “*Det er fullbrakt.*” Gud har forsonet verden med seg selv i Jesu Kristi død. Denne frelseshistoriske kjensgjerning har Gud stadfestet da han reiste Jesus opp fra de døde på den tredje dag.

Guds vitnesbyrd ble stadfestet av den Oppstandnes disippelmøter før han ble opptatt til Guds nådeside på den førtiende dag. Jesus-historien er ikke avsluttet, men fortsetter. Fortsettelsen forklarer hvorfor evangelistene dokumenterer flere av den Oppstandnes disippelmøter innen Himmelfartsdagen – kanskje elleve i tallet, og forklarer hvorfor beretningene er begrenset til “*det som har med Guds rike å gjøre*” (Ap 1:3). Evangelistene har nøydt seg med å dokumentere de befalinger og handlinger som er *kirkens livsvilkår* i den nye pakt og begrunner menighetens sendelse på ethvert sted.

Den Oppstandnes undervisning for apostlene er av grunnleggende betydning for Kristi kirke på jorden i all ettertid. Han gjorde sine utvalgte apostler til vitner om Skriftens oppfyllelse i hans lidelse, død og oppstandelse. Han utrustet dem med Den Hellige Ånds gaver mer enn andre kristne. De fikk nådegaven gi videre Jesu ord til kirken, og føre skriftbevis for Jesu person og verk, slik han hadde gjort (Lk 24:46, 48). Denne undervisning før Himmelfartsdagen var både repetisjon og forberedelse.

Nytt var også utsendelsen av de tolv som Kristi utvalgte apostler (el delegater, inkl Mattias) i den nye pakts prekenembete. Den oppstandne ga dem *oppdraget* å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk (Lk 24:47).

Ved *dåpen* til Jesu død skulle de gjøre det enkelte menneske delaktig i Guds frelsesverk, men denne delaktighet er ikke målet. Gjennom apostolatets oppdrag skal dømte mennesker lære å holde alle Kristi befalinger til kirken, men heller ikke de er målet. Målet er evig liv ved å lære å kjenne den eneste sanne Gud gjennom den han utsendte – Jesus Kristus, sann Gud og sant menneske (Joh 17:3). Å kjenne ham det er å tjene Kristus i hans nåderike, og med ham til gave følge hans eksempel i kjærlighet til Gud og sin neste som seg selv. Dette oppdrag skulle de utføre med *løse- og bindemakt* fra ham (Joh 20:22f, jf Mt 10, 28:19f, 1 Kor 4:1f, 15:1-3 osv).

En tydet Jesus-historie

Evangelistenes dokumentasjon er en *tydet* historie – som også redigeringen viser. De vil bli tatt på alvor ned til minste detalj, tro mot Jesu undervisning og den rett utlagte Skrift fra ham. De har løst oppgaven på hver sin måte. *Matteus*-evangeliet gjenspeiler apostelens øyenvitneposisjon, *Markus*-evangeliet aposteldisippelens forhold til Peter, og *Lukas*-evangeliet folkeminnegranskerens undersøkende fremgangsmåte. Til sammen gir de tre evangeliene elementær kunnskap i en misjonssituasjon. De blir kalt «synoptiske» fordi de kan legges ved siden av hverandre og bli lest parallelt i kortere eller lengre stykker.

Johannes-evangeliet ser apostlenes læreformidling i et tilbakeskuende perspektiv og supplerer synoptikerne med sju Jesus-undere, og dertil Jesu stridssamtaler med farisæerne og Jesu avskjedstale med de tolv. Johannes skrev sitt evangelium for modne kristne i en *gresk* kultursammenheng. Evangeliet forutsetter kristne i stand til å prøve læren på apostelordets lære fra Sønnen, som ga videre læren mottatt fra Faderen (Joh 17:3, 20). En billedrik fremstilling formidler budskapet med bruk av gammeltestamentlig terminologi og i det semittiske gjerningsspråk.

Evangelister og apostler har gitt videre til kirken Jesu undervisning om sin persons hemmelighet og det verk han «måtte» utføre (Mt 16, Lk 24, Ef 1:3-6). Begrunnelsen omfatter både Guds løfter i den gamle pakt og Guds selvhengivende kjærlighet. Målet er Guds rikes komme, først som foregrepet virkelighet i nåtid, til sist som fullendt virkelighet når Jesus kommer på den ytterste dag. Da kommer han ikke i tjenerskikkelsen, heller ikke på en indirekte måte, virksom med ytre midler i den forsamlede menighet. Han kommer med den nye jord, synlig for alle i sin Guddoms herlighet for å dømme menneskene etter deres gjerninger.

Unntatt er Guds velsignede folk. Det kommer ikke for dommen, for de velsignede har latt seg forlike med Gud. (Mt 25). Frifinnelsens årsak er Guds forsoning med verden i Jesu Kristi død. Han og ingen annen er deres fred med Gud (Ef 2).

15. EN EVANGELISK- LUTHERSK MESSE

Hensikt og kjennetrek

Det ligger den lutherske kirke fjernt å karakterisere den evangeliske messe med ordet "enkelhet". Et slikt krav avsporer fra saken med en lovisk betraktningsmåte. Krav om enkelhet gjør «formene» til hovedsak og lar saken handle om mye eller lite liturgi, eller spørsmål om smak og behag.

Hensikten er en liturgi som i alle deler lar den forsamlede menighet bevitne Guds nådige komme, virksom med Ord og Sakrament i dens midte.

I den forsamlede menighet står «Ordet som ble menneske» i Jesu tjenerskikkelse (Joh 1:14, Fil 2:7). Han bor ikke i en himmel fjernt fra oss, men til stede og virksom i sin troende kirke på jorden (1 Kor 3:16, 2 Kor 6:16, Rom 8:9, Ef 3:17 osv). Med sitt ord er den oppstandne Kristus virksom med sitt ord over fremsatt brød og vin. Han gjør det under han sier han gjør, og lar rekke fram sitt ofrede legeme og blod i jordiske skikkelser.

Ånden er virksom med Kristi evangelium og styrker troen på Kristi ord om gaven han byr og nattverd gjestene mottar med munnen i dette underfulle måltid. Ved dåpen og troen er vi med våre legemer levende stener i den nye pakts tempel, bygd opp på apostlenes og profetenes grunnvoll. Hjørnesteinen er den oppstandne Kristus. Han er den som sammenfører og sammenholder kirken og gjør den til en bolig i Ånden. Ved Kristus har vi adgang til Faderen i én Ånd (Ef 2:18ff.) Med apostelordets lære fra Kristus må vi bekjenne to ting:

Kristus er etter sin menneskenatur lik oss i alle ting, med unntak av synd, og samtidig ulik oss i alle ting fordi han er sann Gud og sant menneske forent i Sønnens person.

En evangelisk-luthersk messe tar på alvor Guds dennesidige nærvær. «Ordet som ble menneske» i Jesus Kristus, er nå og alltid og i evighet den oppstandne Kristus, opphøyet til Faderens nådeside, men ikke innelukket i en himmel fjernt fra oss: Gudmennesket Jesus har del i alle Guds egenskaper, fri til å være til stede i menighetens midte, virksom med handlende allmakt i tid og rom. Han lar seg høre med ordet fram ham, og han kommer til syne med sitt legeme og blod i brødet og vinens skikkelser, slik han lovte og sier med ord over fremsatt brød og vin.

En evangelisk-luthersk messeliturgi representerer ingen ny kirke, men formidler arven fra den gamle kirke i skriftbunden tradisjon. Liturgien lar oss bekjenne gudmenneskets nærvær, virksom med Ord og Sakrament (både verbalpresens og realpresens). Vi vedkjenner oss den kontrast som dermed kommer til uttrykk i forholdet til kirker i den reformerte tradisjon. Vi intellektualiserer ikke troen på Kristi under, hverken med tilslørende ord eller problematiserende bortforklaringer. Vi begrenser ikke Kristi nærvær til den oppstandne Kristus og hans forherligede legeme, men bekjenner Herren Jesus, sann Gud og sant menneske. Han sier presist og likefrem: Dette er mitt legeme, og dette er mitt blod. Ja, så er det det.

Messeliturgiens kilde

Kilden til messeliturgien utforming er ikke menighetens troserfaringer, men den korsfestede og oppstandne Kristus. Messens *opprikkelse* er den gudstjeneste som Jesus innstiftet «i den natt da han ble forrådt» – altså like før sin død. Det burde undre noen og hver. Han gikk sin

død i møte for å være hos sine venner på en ny måte etter sin død, virksom med Ord og Sakrament i den forsamlede menighet. Noe lignende har aldri hendt. I hans død har Gud oppfylt sine løfter og opprettet den universelle nådepakt i Sønnens blod. Derfor innstiftet han messen. Den er den *eneste sosiale institusjon* som Jesus innstiftet, med befaling til sine venner om å gjøre hva han gjorde like før sin død. Han befalte sine venner å ihukomme hans død med dette måltid hvor han har samfunn med oss på en ny og underfull måte.

Vi feirer den nye pakts måltid, nådepaktens måltid og troens fest i «Guds kirke, som han vant seg med sitt eget blod» (Apg 20:28). Herrens Nattverd er Ordets og Sakramentets gudstjeneste i komprimert form (jf sognebudet el sykekommunionen). Pinlig er den gudstjeneste som arter seg som et menneskesentrert møteprogram med menneskepåfunn og applaus.

Herrens Nattverd har mange navn.

«*Brødsbrytelse*» er den eldste benevnelse (Ap 2:42). Den lar jødernes påskemåltid belyse nattverdens innhold og gave i oppfyllelsens perspektiv. Det samme gjør benevnelsen «*takk-sigelse*» (el *eukarististi*).

Benevnelsen «*kommunion*» (gresk: *koinonia*, 1 Kor 10:16) markerer kirkens samfunn med den treéne Gud i den virkelighet som velsignet brød og vin er og lar oss spise og drikke (1 Kor 10:16).

Benevnelsene «*Herrens Nattverd*» (el Herrens Hellige Nattverd) refererer til uttrykket «*Herrens måltid*» (1 Kor 11:20). De betoner Kristi posisjon ved Faderens høyre, som her er til stede og gjør underet i messen. Han gir mer enn englebrød til mat og drikke (Joh 14:12, Sal 78:25). «*Nattverd*» (= nattmåltid) kalles måltidet fordi det ble innstiftet om natten (1 Kor 11:23).

Fra kirkens historie har vi benevnelsene «*mysterion*» (hemmelighet, 1 Kor 4:1), «*synaxis* (samling), «*agape*» (egtl kjærlighetsmåltid), «*liturgi*», «*alterets sakrament*» (el Kristi legemes og blods sakrament). Når konfesjonelle lutheranere gjerne snakker om «*alterets sakrament*», markerer vi vår identifikasjon med den gamle kirkes lære om Kristi legemes og blods virkelige nærvær – hans *realpresens* og tilsynekomst i brødets og vinens skikkelser. Romerkirkens uttrykk «*det eukaristiske offer*» handler om noe annet.

“*Messe*” er den benevnelse Luther og bekjennesskriftene bruker i både negativ og positiv mening, og i avgrenset og omfattende mening: *Negativt* om privatmesser og sjelemesser (eks SA II,2), *positivt* om Ordets og Sakramentets gudstjeneste, hvor Kristi testamentord medbestemmer utformingen av Nattverdens Liturgi, dens innhold og gavestruktur (eks CA 24:1-9, 29).

Som oftest er “*messe*” brukt i *avgrenset* mening om nattverdiliturgien (el messens kánon). Det var den Luther siktet til med utgivelsen av “*Deutsche Messe*” (1526).

Messe i *omfattende* mening sikter til høymesseliturgi med den to hoveddeler – Ordets Liturgi og Nattverdens Liturgi. I sentrum står Guds løfters oppfyllelse «i Kristus og ham korsfestet» (1 Kor 2:2) og forsoningens gaver til menneskeheten. Med Ord og Sakrament viser Gud sin menneskekjærlighet. Uten Guds forsoningens gaver er vi døde i våre synder, fortapt og fordømt på vredens hav. Uttrykket «*Ord og Sakrament*» i denne rekkefølge markerer at ingenting er uten Guds skapende ord, heller ikke alterets sakrament.

Guds åpenbaringsord tyder den virkelighet vi lever i, men tydningen overskrider mennesketankenens muligheter. Denne overskridende tydning omfatter også Kristi tydningsord om

gaven han gir og lar rekke fram i sin Nattverd – «dette er...». Kristi tydningsord begrunner og medbestemmer innholdet i den evangeliske messe, og dermed alle gudstjenesteordninger (el menighetsagender) i den bekjennelsestro lutherdom. Åpenbaringsordets tyding, gitt med den rett utlagte Skrift fra dens Herre, medfører strenge krav til *sakssvarende* uttrykk i ord og handling. Det ønskelige er av underordnet betydning.

Det kan virke forvirrende at lutherdommen taler om sak med ulike benevnelser. Det har historiske årsaker. I en sammenheng taler man om «gudstjenesten» (el Gods service), i en annen om «høymessen» eller «messen». Med ordet «messe» markerer vi vår identifikasjon med den gamle kirke, for så vidt som den samsvarer med apostelordets lære fra kirkens Herre. Vi vedkjenner oss det økumeniske ansvar som er gitt med prekenembetets mandat: Å formidle den nytestamentlige tro, begrunnet i den rett utlagte Skrift fra dens Herre, Jesus Kristus, og gitt videre til kirken gjennom apostelordets lære fra ham som også er kirkens Lærer. Prekenembetets autoritet, kompetanse og gyldig består i «Kristi ord» - og ingenting annet.

Den evangelisk-lutherske messe lar oss istemme og stadfeste den rett utlagte Skrift med Kristi ord. Den hengivne tilbakemelding på Kristi ord går til vår Far i himmelen ved Sønnen og i Den Hellige Ånd. Slik fremstår vi som apostolatets kirke i den skriftbundne tradisjon fra aposteltiden og den gamle kirke. Da er benevnelser av underordnet betydning. Kilde og norm er gitt med Kristi testamentord over fremsatt brød og vin.

Evangeliet i Herrens Nattverd

I løpet av kirkens første århundrer ble bekjennelsen til Jesu persons hemmelighet avgjørende for kirkens fremtid, og dermed bekjennelsen til den treéne Gud – åpenbaringsordets levende Gud.

Hvem er Jesus fra Nasaret? Hvordan forkynne og lære Guds enhet og de tre personer i åpenbaringsordets Gud? Det er prekenembetets mandat å formidle den lære som Herrens apostler overga til kirken – og intet annet.

Kirkens svar ble utformet i kampen om den gudgitte Kristus-bekjennelse (Mt 16), og svaret begrunnet med apostelordets lære fra Skriftens Herre og kirkens Lærer, Kristus Jesus. Prekenembetets utøvere er ikke gitt myndighet til å begrunne lære og liv på noen annen måte.

Det var en kraftødende, men nødvendig strid om kristologi og treenhetslære, etter hvert utformet i de tre bekjennelsene fra oldkirken. De er Guds gaver til oss, sikkert begrunnet i den rett utlagte Skrift fra dens Herre. Men en sidevirkning ses i ettertid: Læren om *Guds universelle nådepakt i Jesu offerdød ble forsømt*. Dette fremgår av glidninger i begrepsbruken i århundredes løp.

Middelalderkirkens prestasjonsfromhet avslører uvitenhet om den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uavhengig av lovgjerninger. Kristen folketradisjon fikk mange innslag av folketro og hedensk skikk. Forholdet til messen ble heller fjernt, og altergang tilsvarende sjelden. Det er en tankevekkende observasjon. Uvitenhet om Guds frie nåde i sakramentets skikkelser medfører økt avstand mellom messe og folk.

Først ble det vanlig å motta nattverden 3-4 ganger i året, men utviklingen må ha nådd et nytt bunnivå da *4. Lateran-konsil* i 1215 krevde altergang minimum én gang i året. Vedtaket stadfestet Kirkens minimumskrav til kristne, *uten henvisning til Kristi testamentord!*

Basel-konsilet i 1435 gikk inn for økt nattverdfrekvens, men støtte på motstand fra kirkelig hold. I klostre og religiøse kommuniteter ble messen sjelden feiret oftere enn en gang i måneden, og lekfolk som gikk til alters 3-4 ganger i året, ble ansett for særlig fromme, ifølge Jürgen Diestelmann.

Årsaken til denne indrekirkelige fremmedgjøring må først og fremst søkes i kirkelæren, konkret uttrykt i prestens privatmesser og i en avskrekkende lære om den rette forberedelse til verdig sakrament-mottakelse. I stedet for det sakramentale kristenliv i kirkens rom (jf Apg 2:42), ble vekten lagt på velsigneshandlinger, prosesjoner, våkenetter (vigilier), valfarter og andre skikker på god avstand fra messen (jf tendenser i nåtid).

Kristi testamentord ble gjennom middelalderen stilt i skyggen av kirkeautoritetenes lover og forskrifter (jf Leuenberg-kirkens økumeniske avtaler og legitimeringsmåter). Folket ble opplært til å tro at messen er prestens gjerning, som gjør Kristi legeme og blod nærværende i sakramentets skikkelser, for deretter å bære frem Kristi legeme og blod som offer for Gud, til gagn for levende og døde. Denne lære om *forvandlingsnåden så bort fra gavestrukturen i Kristi testament-ord*. Sakramentet ble meddelt lekfolk ved å dyppe brødet i vinen (tinctio). Med stor konsekvens ble kalken forbeholdt presten. Et annet utslag var privatmessene, som krevde kirkebygg med sidekapeller for flere prester til samme tid.

Vi bør vokte oss for omfattende konklusjoner begrunnet i generelle betraktninger. Tross forfallet ble arven fra aposteltiden og den gamle kirke (oldkirken) ført videre i liturgiske formularer og kirkelig praksis fra de første århundrer. Selv om budskapet og tydingen i Kristi testamentord ble forvrengt, og selv om dåpens betydning, skriftemålet og det evangeliske presteembete og mere til ble forvrengt, så ble de tatt vare på, og sammen med bibellesningene formidlet i gudstjenestelige ordninger.

Mot nevnte bakgrunn er det lettere å forstå hvorfor *den wittenbergske reformasjon* med Martin Luther i spissen motsatte seg den revolusjonære fremgangsmåte. Reformatorene ville ingen ny kirke. De var representanter og talerør for den gamle kirke i skriftbunden tradisjon fra kirkens begynnelse. Da forstår vi lettere også Luthers forkjærlighet for liturgiske skikker og geberder fra den gamle kirke, og hans pedagogiske fremgangsmåte.

Martin Luthers «oppdagelse»

Den Oppstandne utla for disiplene det som står skrevet hos Moses, Profetene og Salmene. Han «måtte» lide, dø og oppstå på den tredje dag. De tolv skulle være vitner «om dette», og i Jesu navn forkynne omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk (Lk 24:47f).

Lik Herrens apostler den gang, fikk også munken Luther oppdage den nytestamentlige tro. Det skjedde under forberedelsen til salmeforelesningene. Anfektet av Guds strenge rettferdighet, som Guds hellige lov krever, oppfattet han omsider at David synger om *en annen rettferdighet, nemlig den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjerninger* (Sal 32:1f, jf Rom 4:5-8.). Det var en erkjennelse på linje med den de to Emmaus-vandrerne fikk erfare, da den Oppstandne åpnet Skriftene for dem og avslørte det falske messiashåp. (Lk 24.) Den rettferdighet som evangeliet åpenbarer, er jo uavhengig av lovgjerninger! Den er Guds gave-rettferdighet i Kristus Jesus. (Rom 1:16f.)

Da han dro med sitt reisefølge til riksdagen i Worms, var han overbevist om sitt profetiske kall i en hendelse av frelseshistorisk betydning for kirken i den nye pakt. Derfor er det både usaklig og manipulerende, når man taler om «Luthers lære» og gjør den til en særtradisjon i kristenheten.

Reisen til Worms var også en slags «tjenestereise». Luther representerte professorkollegiet og den frie forskning ved universitetet i Wittenberg. De – og mange med dem! – ville hverken en ny lære eller en ny kirke, men reformere kirken i samsvar med den rettferdighet som evangeliet åpenbarer og ikke loven. Men Guds gave-evangelium truet pavedømmets makstilling, begrunnet i den kirkeregulerte prestasjonsfromhet. Underveis ble han minnet om Johan Hus og Savonarola, og deres endelikt på kjetterbålet.

Bibelen lest i sammenheng, viser til en frelseshistorie hvor åpenbaringsordets Gud er virksom med lov og løfte. Luther måtte erkjenne forskjellen mellom Guds to handlemåter – med «lov og evangelium». Følgelig måtte han istemme forskjellen mellom *tilregnet* rettferdighet (el rettferdigerklæring, frifinnelse) og *tilegnet* rettferdighet (el helliggjørelse, fornyelse). I denne sammenheng hører Kristi testamentord hjemme.

Troens fest: Ordets og Sakramentets gudstjeneste

Den evangeliske messe er Ordets og Sakramentets gudstjeneste. Kristi ord over fremsatt brød og vin forkynner evangeliet «purt og rent» (CA 7), for så å utdele evangeliet i sakramentets skikkelser (i den gamle kirke også kalt "*de hellige ting*" - *ta hagia*).

Sammenstillingen «Ord og Sakrament» i denne rekkefølge handler ikke om konkurrerende hendelser, men om Ordets prioritet som skaper hva det nevner. Kristi ord over fremsatt brød og vin sammenholder Ord og Sakrament i samme virkelighet. Sannheten skjer, og Gud helliger oss i Sannheten uten hensyn til våre tanker om rang og prioritet. I likhet med våre lutherske lærefedre, holder vi oss til ordene og avstår fra teori og spekulasjon.

Messens *begrunnelse* er gudmennesket Jesus, som opprettet "den nye pakt i mitt blod". Når Skriften blir opplest og utlagt på apostlers vis, er den Oppstandne hørbart til stede: "*Den som hører dere, hører meg*", Lk 10:16.

Kristi testamentord (Verba) under Nattverdets liturgi *begrunner* den sakramentale handling. Testamentordene utelukker menneskers tanker, følelser eller gjerninger, og likeså menneskelige tradisjoner og kirkeautoriteter, ja, endog Guds nådevirkninger i de troende er utelukket fra det sakramentale under.

Den bekjennende kirke hører og «ser» med Kristi ord hans ofrede legeme og blod, rakt fram i sakramentets skikkelser. Vi istemmer og stadfester underet, rakt fram i sakramentets skikkelser, og med munnen mottar vi pantet på syndenes forlatelse og evig liv.

Kristi testamentord er også messens *norm*. *Ikke noe sted i Nytestamentet knytter Kristi testamentord til frembæring av et offer for Faderen*. Kristi befaling - «gjør dette til min ihukommelse» - gjelder den åndelige spising ved troen, som anvender Kristi velgjerninger, enhver på seg selv – også alterets sakrament.

Den Oppstandnes forbarmende nærvær gjennomstråler den evangeliske messe. Gudmennesket Jesus Kristus Guds gaverettferdighet, gitt syndere av ubegripelig nåde. Men liksom den gang i hans jordeliv, er Guds selvhengivende kjærlighet utlevert til tro og vantro, bruk og misbruk.

Menneskene «blir rettferdiggjort uten vederlag for Kristi skyld ved troen, når de tror at de blir tatt til nåde, og at syndene blir forlatt for Kristi skyld, han som ved sin død har gjort fyldest for våre synder. Denne tro tilregner Gud som rettferdighet for seg», CA 4.

Gave-evangeliet i dets synlige skikkelser er alterets sakrament mottatt med munnen. Kirkesamfunn består i disse hellige ting, rakt frem og mottatt med munnen. De som tror Kristi ord

om gaven, de er syndere født av Adams falne ætt og samtidig hellige og rettferdige for Gud. Dette samfunn er et Guds under. Ham de mottar er «Den Hellige og Rettferdige». Kun han er deres hellighet og rettferdighet for Gud. 1 Kor 10:16 og 11:31, 1 Joh 1:8-9. De holder troens fest i Guds nåderike.

Underet i messen synliggjør kirkens gudssamfunn i sakramentets skikkelser. Gudmennesket ved Faderens høyre hånd, troner på sølvfat i tid og rom og har samfunn med dem som spiser og drikker. Guds visdom gjør verdens spekulative visdom til skamme. Guds ringe fremtreden er en dårskap for tanken, men stadfestet med Jesu oppstandelse fra de døde. (Lk 15:2, 25ff. Gal 5:11. Mt 15 og 23. 1 Kor 1.)

Evangeliet er ikke steget opp i noe menneskes hjerte. Ingen lærte ham som fra evighet valgte korsets vei av fri vilje. Den kunnskap som Gud har med seg selv, den har Gud stilt frem for verden i Jesu Kristi offerdød. Vi mottar av Guds ord gudskunnskap og lærer Gud å kjenne i hans nidkjærhet for sitt falne skaperverk. Ikke noe annet sted taler Guds lov strengere enn i Jesus Kristus og ham korsfestet, men sterkere enn dommen til døden er Guds selvhengivende kjærlighet i Kristi lidende lydighet, lydighet til døden på korset. (1 Kor 2:2, 7-9, 8:1-3.)

Det er ingen fordømmelse for den som er «i Kristus Jesus», Rom 8:1. Han er den nådehimmel som skjuler alle den troendes mangler. Med ham til gave, lever vi etter Guds bud elsket av Gud og elsker loven (Sal 119). Ved troen er han troen i våre liv. Han virker med sin Ånd den kjærlighet som ikke skjeler til vår nestes verdighet eller fortjeneste, men tjener fordi Gud har elsket oss først. «Ved Guds miskunn» frembærer vi våre legemer som takkoffer til den levende Gud, han som med sitt ord fornyer våre sinn så vi kan prøve det som er etter hans gode skapervilje (Rom 12:1f).

Hva gjør en messeliturgi «evangelisk?»

Den nye pakt i Kristi blod hører sammen med Guds nådepakter (el løftepakter) i frelseshistorien. Kristi tydningsord fremstiller det underfulle samfunn med Guds Golgata-offer rakt fram i sakramentets skikkelser. Kristi ord virker det synlige evangelium – pantet på syndenes forlatelse og evig liv. Begrunnelsen er hans lidende lydighet og fullbrakt offerdød.

Til forskjell fra den rettferdighet som loven krever, åpenbarer evangeliet den rettferdighet som Gud tilregner troen på hans løfte, det vil si gratis – av nåde. Gud erklærer synderen rettferdig på grunn av Kristi lidende lydighet, som har oppfylt loven i alle deler og i alles sted. Den tilregnede rettferdighet er ikke vår, men en «fremmed» rettferdighet. Den gis «for dere». Guds er oss nådig for sin egen skyld, og ikke av noen annen grunn (favor Dei, Guds nådige sinnelag). Gud er en forsonet Gud (Rom 3:24f, 1 Kor 5:19 osv). Frelsens årsak er en korsfestet Kristus (1 Kor 2:2). Utelukket fra frelsens årsak er menneskets gjerninger.

«Abraham trodde Gud og det ble regnet ham til rettferdighet», 1 Mos 15:6. Årsaken til denne tilregning var ikke Abrahams tro (noe «fordi» står ikke i grunnteksten). Lært av Gud i en bevitnet Jesus-historie, er Guds kirkes tro Abrahams trom som stoler på løftepaktens trofaste Gud. Samme tro er døptes tro på Guds løftepakt i dåpen, og Guds kirke i den nye pakt er den sanne jødedom. Gud har oppfylt sine løfter i den gamle pakt gjør forskjellen. Oppfyllelsen gjør forskjellen, nemlig Guds universelle nådepakt i Jesu Kristi død. Han er «Israels trøst» (Lk 2:25, Rom 15:4) og samtidig Guds velsignelse til alle folk. (1 Mos 12:1-3. Jf Rom 1:16f, 3:28, 4:3. Gal 3:6, 16. Jak 2:23.)

Kristi testamentord lar oss se messen i lys av løftepaktene gjennom frelseshistorien. Han er Guds selvhengivende kjærlighet i egen person, som evangeliet åpenbarer uten noen vår ver-

dighet eller fortjeneste. Slik møter han sine venner og lar by frem sitt ofrede legeme og blod. Ta og et. Drikk alle derav. Gjør dette til min ihukommelse. Abrahams barn tror på Abrahams vis. Han virker den tillit som tror hva han sier og gjør hva han befaler.

Kristi gave, gitt av nåde, skaper tilbedelse av Faderen i Ånd og sannhet (Joh 4:23f). En evangelisk messeliturgi kjennes på forskjellen mellom frifinnelsens ubetingede årsak og dens virkning. Det er forskjellen mellom rettferdiggjørelse og helliggjørelse. Men blandes de sammen med forehold om nådevirkninger, er det ikke lenger snakk om nåde, men om en «farisèermesse» (Sverre Aalen). «Han tar imot syndere og spiser og drikker med dem!» (Lk 15:2) Det har farisèerne rett i. Men med den betingede nåde er den surdeig advarer mot, innstendig og strengt (Mt 15).

Testamentordets forutsetning

Et testamente krever tro av den som har fått løftet om arven (Gal 3:15-18). Kristi testamentord er intet unntak. De forutsetter troen på Kristi tydningsord om gaven han gir og kommunikantene spiser og drikker. Gaven er beseget ved Sønnens offerdød, og gaven stadfestet med hans oppstandelse fra de døde på den tredje dag. Gaven gis «for dere» - til dem som ikke vet noen annen vei salighet enn Jesus Kristus, og ham korsfestet.

I sentrum for den evangeliske messe står den oppstandne Kristus, virksom med sitt ord over fremsatt brød og vin. Med handlende allmakt gjør han hva han sier, så det som ikke er, det er (Rom 4:17). Presten fremsier Kristi ord og rekker fram hva Kristus sier det er. Da er det det - Kristi legeme og blod i brødets og vinens skikkelser. Vikeplikt har prestasjonsfromhet, falsk åndelighet og spekulasjon.

Med munnen mottar kommunikantene Guds underfulle pant på fred med ham og evig liv ved Jesus Kristus, vår Herre. Kristi skapende ord – og intet annet - bringer den virkelighet som strukturer og gir innhold til messen og enhver liturgi på Ordets grunn.

Kravet til sakssvarende uttrykk

Med stor konsekvens følger kravet om *sakssvarende* ord og handlingsuttrykk, for "ett er nødvendig" (Lk 10:42). Nødvendig er Ordets etterfølgelse. På dette vilkår lærer dømte gjennom skiftende generasjoner å holde alle Kristi befalinger til kirken, og med ham til gave etterfølge ham i gode gjerninger. Så kan det liturgiske formular variere uten å antaste grunnvollen, hvor den Oppstandne er hjørnesteinen. Hvor grunnvollen består, består også kirkens samfunn med Guds Golgata-offer i de hellige ting. (Ef 2:18ff.)

Så må forrettende prest i sin delegatposisjon tre tilbake for kirkens Herre og Lærer å holde seg til sitt oppdrag - å forvalte «Guds hemmeligheter» på troskapens vilkår (Mt 28:20, 1 Kor 4:1f). Det kreves ikke mer, men det er mer enn nok. Også dette er gammelt nytt like fra Pinsedagen.

Underfull er også fortsettelsen i tidens løp på ethvert sted hvor apostolatets kirke trer fram som Ordets tjenerinne. Hun holder Kristi befalinger uten forbehold og tilslørende ordbruk. Gud vant sin kirke «med sitt eget blod» (Ap 20:28). Omkostningene er betalt. Utelukket er tilleggsytelser til frelsen, gitt den enkelte i dåpen med Guds løfte om salighet til hver den som tror. Nåden er gratis, for ellers var den ingen nåde (Augustin, jf Gal 5:4). Guds himmelrike er midt iblant oss i den evangeliske messe, og vi er innbudt til Lammets bryllupsmåltid allerede.

Underet i Herrens Nattverd: Den sakramentale forening

Stilt overfor folkekirkens frafall fra den gamle kirkes lære og knefall for den falske åndelighet i reformerte kirker, må vi holde fast ved underet i messen, kalt «den sakramentale forening».

Sammen med Romerkirken og de orientalske og ortodokse kirkene holder også den bekjennelsestro lutherdom fast ved *sammenhengen mellom inkarnasjon og underet i Herrens Nattverd*. Sønnen opptok menneskenaturen i forening med sin guddomsnatur (den personale forening), og like underfull som Sønnens nærvær i Jesu skikkelse var i fortid, er hans virkelige nærvær i nåtid med sitt legemes og blod i sakramentets skikkelser (realpresens).

Den bekjennelsestro lutherdom vedkjenner seg denne konsensus. Den er uttrykk for sann katolisitet i den apostoliske læretradisjon fra Kristus Jesus. Kristi ord skal ikke forstås på noen annen måte enn etter sin likefremme og presise ordlyd. Ordene handler ikke om Kristi legemes og blods fravær, men om den sakramentale *forening*: Brødet og vinen "er" Kristi legeme og blod i kraft av Kristi ord og befaling.

Hvis man bruker ordet "forvandling" om den sakramentale forening, må ordet gjelde Kristi skapende ord over brød og vin. I denne mening kunne Martin Chemnitz kalle underet i messen for en "stor, underfull og i sannhet guddommelig forvandling" (sit e Tom GA Hardt).

Den rangsnudde tankegang strider mot gavestrukturen i Jesu testamentord, og vitner om tilpasning til allmenreligiøse forestillinger om guden som stadig må blidgjøres med godtgjøringer. Denne tilpasning møter oss i forfinet og fordekt form i den moderne lutherdom - i dens lære om menighetens nattverdfeiring, da forstått som "virkekraftig frembæring" for Faderen, og om Kristus som forener oss med seg selv "idet han ofrer seg til Faderen" (Borgåvtalen 1992).

Den nattverdlære som Paulus overga "fra Herren" (1 Kor 11:23), sier ingenting om "virkekraftig" forkynnelse, og heller ingenting om Åndens medvirkning i Kristi offer. Kristi ord presenterer ingen fortolkning, begripelig og akseptabel for fornuften. Ordene sier presist hva gaven er, som mottas med munnen. Apostelen Paulus stadfestet hva Kristus faktisk sier hvor hans ord blir fremsagt over fremsatt brød og vin (1 Kor 10:16).

En Herrens apostel har ingen selvstendig læremyndighet i kirken, men gir videre til kirken den lære som han har mottatt med ord fra Herren. Hans ord verner Guds kirke mot fortolkernes konklusjonsteologi, og lar menigheten fremstå som apostolatets kirke. Hva Herrens apostel gjorde, det gjør også deres trofaste etterfølgere i prekenembetets gjerning.

Sett fra Guds side, gjør Gud den sakramentale forening for sin godhets skyld. Sett fra menighetens side, er kriteriet den trofaste forvalter eller delegat, som handler i Kristi sted med fullmakter fra ham. Også denne begrunnelse er gammelt nytt fra kirkens begynnelse.

Den sakramentale forening må ses i sammenheng med Jesu undergjerninger eller "tegn" under sitt jordeliv. I Sønnens tilsynekomst - den gang i Jesu skikkelse, lot menneskenaturen stå i Guds tjeneste. Med de undergjerninger som Jesus gjorde, åpenbarte (el avslørte) han sin persons hemmelighet – sin Guddom. Andre ganger avsto han fra undergjerninger av hensyn til sitt oppdrag. I likhet med oss, var Sønnen i sin fornedrelse bundet til tid og sted, og samtidig ulik oss - sann Gud og sant menneske forent i sin person.

Etter sin oppstandelse og opptakelse til Faderens høyre, er han ikke bundet, men fri til å være til stede, virksom i den forsamlede menighet. Her kommer han til syne i sakramentets

skikkelse – den uendelige i det endelige (det sakramentale nærvær), og her «bor» han ved troen, virksom med sin Ånd i de troendes liv (det åndelige nærvær).

Aldri opphører eller skilles foreningen av Gud og menneske i Jesu person. Han er og blir i evighet sann Gud og sant menneske. Han var gudmennesket i jomfru Marias morsliv, i sitt jordeliv, i sin død, i sin oppstandelse, og han er og blir gudmennesket ved Faderens høyre. Altså ble vi døpt til gudmenneskets død for å leve under gudmenneskets herredømme, ved troen ikledd hans hellighet og rettferdighet, og til pant motta gudmenneskets Golgata-offer i sakramentets skikkelser. Aldri er hans Guddom og manndom delt.

Kristi legemlige oppstandelse fra de døde er Guds endegyldige vitnesbyrd om Jesu persons hemmelighet. Det er Guds vitnesbyrd vi bekjenner og stadfester med ordene *“unntatt ved Den Hellige Ånd.”* Hvorfor ikke da gjøre et stopp i trosbekjennelsen? Det var en gang utbredt skikk i den gamle kirke, med anledning til undring og tilbedelse. Foreningen av Guddom og manndom i Jesu person er den kontinuitet som også ligger til grunn for forklaringene i Lille Katekisme.

Det beror på bibelspekulasjon (herlighetsteologi) når man enten unnviker, tilslører eller bortforklarer Kristi presise og likefremme tydningsord. Eksempler på noe slikt fins ikke i Nytestamentet.

Uten den personale forening ville Jesus selv ha trengt en sydebærer (Joh 1:29, 1 Joh 2:1f). Men i kraft av den personale forening oppfylte han Guds lov, lydige til døden på korset, og var Guds rene Lam og verdens sydebærer. Derfor er Gud i Kristi død en forsonet Gud, og opp tatt til Faderens nådeside på Himmelfartsdagen, er han den hellighet og rettferdighet som Gud tilregner troen. (Kol 1:14, Rom 5:9, 1 Pet 2:24.) Gudmenneskets offerdød er frelseshistoriens høydepunkt, og det underfulle tema i engleskarenes og Guds kirkes evige lovprisning.

Guds vitnesbyrd om Jesu persons hemmelighet og verk er Jesu oppstandelse fra de døde på den tredje dag. Derfor ble Sønnen i Jesu skikkelse opptatt til Faderens nådeside på Himmelfartsdagen. Nå er alles bror Guds rettferdighet til frelse for hver den som tror, og deres forbeder som med ham til gave etterfølger ham i troens lydighet. Han er ikke langt borte, men i kraft av sin Guddoms person til stede i den forsamlede menighet. Det er han hvor som helst hans venner uten forbehold istemmer hans testamentord. Men noe annet er det måltid man feirer med bortforklarende ord og tilslørende formuleringer, i kraft av den nattverdfeirende menighet.

Mot denne bakgrunn er det lettere å forstå hvorfor foreningen av Guddom og manndom i Sønnens person er forutsetningen for Kristi under i messen. Å spise og drikke denne underfulle gave, det er samfunn med Kristi legeme og blod, gitt for verdens synder, og dermed samfunn med Guds kirke i himmelen og på jorden.

Her skal vi vokte oss for «Gud-og-Jesus-religionen» med dens doble bokholderi: Det ene for den historiske Jesus med sine testamentord, det annet for Jesus som Guds Sønn. Da befinner vi oss i den åndelighet som begrenser kirkens Kristus-samfunn til Kristi forherligede legeme i en himmel fjernt fra oss. Forherligelsen medfører kun åndelige egenskaper. Også de salige har forherligede legemer, men er ikke dermed allestedsnærværende.

Denne todeling medfører en gjennomgripende forvrengning av den nytestamentlige tro, og dermed den forsamlede menighet i en forfalsket utgave. Med sitt frafall fra Kristi ord er det ikke Guds Éne Hellige Kirke som her fremtrer, men de falske apostlers kirkeimitasjon. Hva

dette frafall medfører i den liturgiske utforming, vil jeg drøfte i en annen sammenheng (artikkelen «Hva gjør Herrens Nattverd til troens fest?»)

Hva Kristi legemes og blods realpresens innebærer

Virksom med sitt ord gjør han den sakramentale forening i kraft av sin Guddoms person, så de som i dette måltid spiser og drikker har samfunn med gudmenneskets legeme og blod.

1 Kor 10:16 – Velsignelsens kalk som vi velsigner, er den ikke samfunn med Kristi blod? Brødet som vi bryter, er det ikke samfunn med Kristi legeme? Mt 26:26f.

I denne forening har menneskenaturen del i Guds egenskaper og kan være nærværende alle steder, slik hans testamentord sier. Påstanden - at det står oss fritt å tenke som vi vil om disse ting, gir vantroen rom ved Herrens bord.

Kristi testamentord sier presist og like fram hva han gir til et synlig pant på Guds fullbrakte forsoning med verden. Derfor er Kristi gave-evangelium den formende kraft i en evangelisk-luthersk liturgi. Gave-evangeliet - gitt med løftesord til fedrene i den gamle pakt, ble oppfylt i Kristi lidelse, død og oppstandelse, slik Skriftene har sagt, og gitt videre til kirken i og med apostelordets lære.

Denne gavestruktur er unik og usammenlignbar. Den omfatter Guds universelle nådeløfter i den gamle pakt. Deres oppfyllelse i Kristi død gis den enkelte i dåpen. Virkningen er omfattende i de troendes liv og i det oppbyggende menighetsarbeid. Alt i kirken må på en eller måte bevitne Guds universelle nåde, gitt den enkelte til del i dåpen, stadfestet med syndenes forlatelse og styrket med alterets sakrament i Herrens Nattverd.

Underet i messen er fra gammelt av kalt *realpresens* (virkelig til stede). Med dette ord distanserer vi oss fra filosofiske teorier, og likeså fra magiske ritualer og trolldomskunster. Ordet realpresens markerer hva et under er i bibelsk mening: Vi bekjenner den Gud som gjør under, det vil si uavhengig av mennesker (Sal 4:4, 72:18, 77:15, 86:10, Jes 9:6, 25:1 osv).

Med ordet realpresens vedkjenner vi oss Guds autoritet og skaperkraft, som overgår den menneskelige fatteevne. Kort sagt: Vi forstår innstiftelsesordene etter sin likefremme ordlyd, slik den gamle kirke gjorde, og lar saken være hva den er – et under. Årsaken til denne ærbødighet er kjennskapet til den eneste sanne Gud gjennom Jesus Kristus. Med sitt ord er han virksom med handlende allmakt i messen. Vi får del i det under som undergjøreren er, og med ham samfunn med hans kirke i himmelen og på jorden. Vi mottar hva vi er i Kristus Jesus – hellige og rettferdige i ham, og har liv og salighet i den virkelighet som hans kirkelegeme er. (Joh 2:21, 1 Kor 3:16, 10:17, 1:23 osv.)

Det er en utbredt feiloppfatning at Luthers tro på Kristi realpresens kjennetegner den eldre, modne Luther. Men Luther forsvarte troen på Kristi realpresens under hele sin virksomhet. Det fremgår blant annet av oppgjøret med Karlstadt i 1521. Luther levde av sakramentet, i tillit til Kristi ord. Og følgelig måtte han avvise kirkefelleskap med dem som enten åndeliggjorde eller åpent fornektet ordene, at innviet brød og vin "er" Kristi legeme og blod.

I disse spørsmål var Luther en kraftfull og frimodig representant for den gamle kirke i øst og vest, og fremdeles er det et særlig ansvar for bekjennelsestro lutheranere å være den gamle kirkes talerør inn i den protestantiske verden med dens bortforklaringer, reservasjoner og tilslørende ordbruk i møtet med apostelordets lære fra Skriftens Herre. Denne konflikt består inntil dagenes ende fordi man lar teologien bestå i refleksjoner over den erfarte tro.

Messens under drar oss: Vi må stadig vende tilbake for å få del i Ham som er vår eneste adgang til Faderen og troens rettferdighet for den himmelske domstol. Vår egen store nød driver oss og hans løfte oppmuntrer oss. Selv lengter han etter dette samfunn med sine venner. Han befaler dem å holde den nye pakts måltid "ofte", og å gjøre det til påminnelse om det fullbrakte forsoningsverk.

Kristi under i messen krever at vi bevitner underet med sakssvarende ord og uttrykk for øye og øre. Å forholde seg til nattverden på annen måte, er forfeilet. Og likevel er de bisaker underordnet det sakramentale under: Kristi legemes og blods realpresens. Saken gjelder det uforbeholdent «amen» til Guds åpenbaringsord og ikke til noe annet. Målestokk og rettesnor i denne sak er den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære.

Noe ganske annet er såkalte "åpne spørsmål", som Skriften gir anledning til, men uten å besvare dem. Mulige svar fra vår side er og skal være privatmeninger, som ingen har rett til å påtvinge andre under skinn av trosartikler.

Hensikten med en evangelisk-luthersk messeliturgi

Det ligger den lutherske kirke fjernt å karakterisere den evangeliske messe med ordet "enkelhet", som om saken består i ytre "former", og dermed redusere liturgiens betydning til et spørsmål om mye eller lite liturgi. Det ville være å intellektualisere messen og gjøre dens utforming til spørsmål om smak og behag.

Med «enkelhet» signaliserer man en todelt virkelighetsforståelse, hvor "mening" er forbeholdt det indre-åndelige plan, og «formene» på det ytre-konkrete plan som lik tomme kar må fylles med mening. Da må kirkens liturgiske fremtreden fortone seg som en trussel mot den intellektualiserte åndelighet. Sett fra dens side, må den evangelisk-lutherske messe fortone seg som et rituale underlagt fornuftens område og troen uvedkommende. Med stor konsekvens blir alternativet den enkelthet som gir kristnes samling en umiskjennelig møteprofil, hvor «homo religiosus» står i sentrum med sine tanker, erfaringer og valg.

Den evangelisk-lutherske messe har et annet formål:

Å bekjenne med Nattverdets Liturgi hva troen lever av: Ordet som ble sant menneske i Jesu skikkelse, som led for vår frelse, beseiret Guds fiendemakter, og stod opp fra de døde tredje dag. Han er kirkens Herre ved Faderens høyre side, virksom i den forsamlede menighet med Ord og Sakrament.

"Derfor er messen innstiftet, for at troen hos dem som bruker sakramentet, skal minnes hvilke velgjerninger den mottar ved Kristus, og oppreise og trøste den skremte samvittighet. For det er å minnes Kristus, å komme hans velgjerninger i hu og vite for visst at de virkelig (lat tekst: vere) blir gitt til oss. Så er det ikke nok å minnes historien, for den kan også jødene og de ugudelige minnes.

Messen bør altså holdes for at sakramentet der skal bli gitt til dem som trenger trøst, som Ambrosius sier: "Fordi jeg alltid synder, må jeg alltid motta legemidlet." Men da messen er en slik meddelelse av sakramentet, blir det hos oss holdt en felles messe hver helligdag og også på andre dager, dersom det er noen som vil bruke sakramentet, der sakramentet blir gitt til dem som ber om å få det. Denne skikken er heller ikke ny i kirken..." (CA 24:30-34)

Den gamle kirkes talerør

Til slutt en påminnelse om det økumeniske anliggende i konfesjonell lutherdom: Å være *den gamle kirkes talerør* inn i den protestantiske kristenhet, så gjennomsyret av skepsis, fariséisk åndelighet og biblisistisk snusfornuft. Fra det hold ble allerede den unge Luther anklaget for å ha stanset kirkens reformasjon “på halvveien”.

Parolen lød “videre fram!” Under denne parole krevde man den gang og senere praktisk-kirkelige reformer, som også konfesjonelle lutheranere ivret for. Men sammenfallende motiv hadde ulik begrunnelse.

«Veien videre» avslørte kompromissfulle reservasjoner i tidens løp, dels mot troens rettferdighet begrunnet i Kristi lidende lydighet, dels mot Kristi likeframme og presise ord om gaven han gir og hva den er og bringer. Man blandet sammen frifinnelsens årsak med fornyelsen, og gjorde Herrens Nattverd til de kvalifisertes samfunnsmåltid. Falske alibier tilslører veien mot den fullendte reformasjon som manifesterer «levende» tro i et hellig liv og levnet. For noen bestod denne hellighet i den falske forbrødring, for andre i de gjenfødtes hellighet i den asketisk-puritanske moraltradisjon siden Augustin.

Med front mot filosofiens inntrengen i nattverdlæren (Aristoteles), vendte Luther tilbake til den oldkirkelige forståelse av sakramentet som et «mysterium» (gresk *mysterion*, kirkens benevnelse til innpå 1100-tallet). Ordet sikter ikke til okkult viten for en lukket krets, men til *Guds visdom, avdekket og avslørt for alle* i en bevitnet Jesus-historie. Den lar oss kjenne den eneste sanne Gud i hans handlende allmakt og trofasthet, slik han lovet gjennom sine profeter i den gamle pakt.

Messens under overstiger mennesketankens fatteevne – gudmenneskets udelte nærvær og samfunn med hans ofrede legeme og blod i sakramentets skikkelser, mottatt med munnen. Et under lar seg ikke bevise, bare konstatere – slik er det, ifølge hans ord som selv er underet over alle under.

Hva vi ser og mottar med munnen, er det samfunn som Kristi ord tyder og har stadfestet med sin oppstandelse fra de døde. Denne visdom overgår verdens visdom, men like fullt virkelig i kraft av Kristi innstiftelsesord (substansielt og vesensmessig).

Kristi testamentord begrunner og medbestemmer den konfesjonelle lutherdom og dens økumeniske oppdrag. Ordene tyder og sier presist *hva* gaven er og gir, og hva hensikten er med Kristi befaling, og hva kirkens samfunn består i (jf Lille Katekisme, forkl 2 trosart). Jes 55:2f.

Trofast mot Kristi ord bevitner den forsamlede menighet messens under med takksigelser og bønner til Faderen ved Sønnen, Jesus Kristus, og i Den Hellige Ånd. Nattverdens Herre forener troens rettferdighet og alterets sakrament i samme underfulle virkelighet.

16. DEN EVANGELISKE MESSE I EN BEKJENNEL- SESSITUASJON

Altergang intet frelsesvilkår

I en misjonssituasjon begynner tilhørere å anvende evangeliet på seg selv, og i tillit til Guds løfte søker de frelsen i dåpen til Jesu død, **Mk 16,16** – *Den som tror og blir døpt, skal bli salig. Den som ikke tror, skal bli fordømt.* Et slikt løfte er ikke knyttet til Herrens Nattverd. Dåpen er «*vannets bad ved Ordet*», Ef 5:26 (Sv Kyrkobibel).

Denne kjensgjerning kan være en trøst for kristne som på grunn av omstendighetenes tvang er avskåret fra altergang og kirkefelleskap. Inntil videre må de leve i sin dåp, og omgås Gud med flittig bruk av Guds ord og bønner. Den døptes disippelliv begynner med Kristi ord, fortsetter med Kristi ord og fullendes med Kristi ord, alltid med en lengsel etter å være med hvor kristne holder Herrens Nattverd og forkynner hans død inntil han kommer. Denne lengsel er den åndelige spising av Livets brød (Joh 6). Han som legger korset på, gjør byrden gagnlig og lett, for den har han selv båret (Mt 11,28ff). Hans ord vender ikke tomt tilbake (Jes 55:11).

De som går «Herrens vei»

Det kan være flere grunner til å avstå fra kirke- og altergang: Landflyktighet, fangenskap, forfølgelse og årelange opphold i et hedensk miljø. Mindre dramatisk, men fristende likevel - er kirkefelleskap i strid med apostelordets lære, blant dem kirker som er lutherske av formalitet. De appellerer til sosiale behov og frister med altergang på eget ansvar.

Ettergivenhet lar seg lett forsvare med gode hensikter og taktiske forbehold, men problemet består med handlingen. Uansett motiv prioriterer handlingen egen bekvemmelighet og menneskers overhøyhet fremfor lydigheten mot Gud (Ap 5:29). Den rangsnudde prioritering kan dekke seg bak formålslutherdom og skjønmalende ord, men innholdet er nytt (Mt 9:17). Bordet fanger.

Den som reserverer seg mot apostelordets lære fra Skriftens Herre, går «dødens veier» (Ord 14:12), også kalt «synderes vei» (Sal 1:1). Der følger man falske lærere og deres løsaktige ånd og bedragerske ordbruk (2 Pet 2:1-3). Alternativet er "*Herrens vei*" (Dom 2:22, 2 Kong 21:22, osv. Jf Joh 14:6, Heb 10:20, Ap 2:28, 18:25f, 19:9, 23 osv).

Åpenbaringsordets Gud har ikke overlatt veivalget til synsing, debatt og politikerskjønn. Den ene veien fører til fortapelsen, den andre til livet (Mt 7:13f). Kristi kirke er «*de som følger Lammet, hvor enn det går*» (Åp 14:4). Peters dåpsformaning viser til eksempler fra frelseshistorien (2 Pet 2). Det samme gjør Paulus med Herrens Nattverd for øye (1 Kor 10:1-17): Livets vitnesbyrd avslører kappevendere.

Kirkefelleskap i arven fra den gamle kirke

Kirkefelleskap i arven fra den gamle kirke er *kommunion mellom kristne i enig bekjennelse til apostelordets lære fra enhetens Herre*. Han alene er *Herren over enhetens sakrament*, så prekestol- og nattverdfelleskap må være en lovprisende bekjennelse til ham.

Konkordiebokens bekjennelser har sin gyldighet i det Guds ord som de bevitner og stadfester på apostolisk vis fra Skriftens Herre og kirkens Lærer. Billedlig talt ligner de en samling kart. Målestokken varierer, men kartet stemmer med terrenget.

Guds kirke kjennes på den trofaste formidling av apostelordets lære, og har like fra begynnelsen i Salomos Søylegang vært «ortodoks» eller «konfesjonell» (Ap 2:42). Guds kirke på denne jord etterfølger det apostoliske ord (NT) som Guds ord, tross de omkostninger som etterfølgelsen medfører og Gud tillater (1 Tess 2:13-14a). Falske profeter derimot kjennes på den generelle og tilslørende ordbruk, og på den praktisk-teologiske fornuft. Kjennetegnene røper falske brødre.

Kirkefellesskapets grense

Apostelordets lære fra Kristus Jesus, Skriftens Herre, er kirkens grense (el skranke). Den stadige grenseoppgang mot den falske «innsikt» hindrer at grensen gror igjen. Grensen markeres ikke med menneskers skjønn, men med bekjennelsen til apostelordets lære. Denne grensemarkering påhviler alle kristne, men især menighetsprestene (el pastorene) i prekenembetets gjerning.

Til stadighet dukker det opp «superapostler» med nye innsikter, ukjent for den apostolatets kirke- og læretradisjon fra Herren (2 Kor 11:5). De later som om Guds ord kommer fra dem, eller kommet bare til dem (1 Kor 14:36-38, jf 15:1f). Et evangelisk-luthersk kirkefellesskap har derfor et ordnet lærevern, som med apostelordets kompetanse, autoritet og gyldighet håndhever kirkens grense mot falske apostler.

Kristi virksomme kirkenærvær har et eneste vilkår i tidens løp: Den apostoliske kirke- og læreformidling med ham som kilde. Dette vilkår begrunner formidlingen og motiverer disiplin-posisjonen alle dager (Mt 28:20). Med Kristus til gave, gitt den enkelte i dåpen, følger troens lydighet med ham til eksempel i selvhengivende kjærlighet. Utelukket er selvbestemte bekvemmeligheter og kirkebestemte vedtak om kirkens praksis, som hensynet til allmennnyttens ivaretar under skiftende omstendigheter og i en tenkt kirkevirkelighet (bekjennelsespragmatisme).

Mt 7:15 - Vokt dere for de falske profeter! **Rom 16:17** - Gå av veien for dem! **2 Kor 6:17** - Gå ut fra dem og skill dere fra dem.

Konservativ eller liberal?

Hvor Kristus er overdommer, blir lærespørsmål avgjort med bekjennelsen til apostelordets lære fra ham, for Kristus er Bibelens Herre og kirkens Lærer. Der kan hans medarbeidere i prekenembetet samles i frie synoder, stadfeste læren fra kirkens begynnelse, og avvise vranglæren fra kirkens prekestol- og nattverdfellesskap. Følgelig fremstår ikke apostolatets kirke som et produkt av psykososiale prosesser og menneskers samhandling, men som Guds gave og frukten av hans ord. Det er hva bekjennelsestroskap handler om i nytestamentlig og «luthersk» mening, i skarp kontrast til det gjennompolitiserede kirkefellesskap.

Den politiske skjelning mellom «liberale» og «konservative» politikere stammer fra tysk reformpolitikk i 1890-årene. Overført på kirkeforhold, ble det snart vanlig å skjelne mellom liberale og konservative prester. Liberalerne tilpasset bibelbruken til den historisk-kritiske bibelforskning, og forkynnelsen til de dominerende idéer i samtiden. De konservative gjorde forsiktig bruk av nye metoder i bibelforskningen uten det fikk følger for forkynnelsen. Den politiske problemstilling fulgte med: Hvilken tilpasning er mulig og forsvarlig, og hvor omfat-

tende og hvor raskt bør tilpasningen skje? Den politiske problemstilling medførte et gjen-nompolitisert kirkeliv hvor lære og liv er utlevert til debatt og kamp om interessekontroll, og resultatet begrunnet i skjønnsmessige betraktninger om alles beste (el allmennytt).

Under skinn av teologi agerer liberalere og konservative *som om* de har en gudgitt evne, kompetanse og autoritet til å treffe gyldige vedtak om kirkefelleskap. Under skinn av teologi blir kirkerettens grunnregel satt til side (Mt 7:6), menigheten utlevert til den praktiske fornuft og lagt åpen for troløse leiesvenner i et kirkerettslig tomrom (Mt 25:31).

Når et kirkefelleskap formaliserer et brudd med apostolisk læretradisjon, blir bruddet presentert som ønskelig og et fremskritt til alles beste. Det lar seg gjøre fordi bruddet var forbedret i hjertenes frafall og tiden moden. Dette endringsforløp forklarer de konservatives skanseflukt når bruddet foreligger i vedtaks form og gjort forpliktende for alle. Når konservative grupperinger likevel opprettholder sin medvirkning i frafallskirkens ordninger, skjer det med henvisning til god hensikt og kjærlighet til «kirken».

Begrunnelsen avslører at man er fanget i den falske forbrødring og fremmedgjort for bekjennelse i nytestamentlig mening. Følelig betrakter man på politikervis det evangelisk-lutherske nådemiddelfelleskap som et «dødfødt» alternativ. Skal alternativet være liv laga, må det samle på «en bredere plattform». Man vil ikke være Kristi kirke, men drømmer om en kirke av ønske-typen «på tilstrekkelig grunnlag». Bekjennelsestro prester og lekfolk er står overfor en utfordring som krever det troverdige gjensvar i gudstjenestelige ordninger til vern om Guds kirkes frihet og nåderett.

Karakteristisk er Luthers opprinnelige krav til samsvar mellom innstiftelsesord og sakramentutdeling (Deutsche Messe 1526), men samsvar i betydningen kopi bød på praktiske problemer da nattverdsøkningen økte, og anvisningene fikk ingen betydning. Uoppgivelig er derimot kravet til samsvar mellom ord og handling, eller mellom lære og praksis. Da opptrådte ikke Luther som den "kloke" alliansepolitiker, men som bekjenner – i skjebnefelleskap med Kristi innstiftelsesord.

Hjertenes frafall

Kirketilpasninger til vrang lære har en forhistorie *før* frafallet vinner tilslutning, nok til å bli vedtatt og gjort forpliktende for alle. Det reformkrav som en gang vakte oppsikt og hoderysning, vant frem da «tiden var moden». Hver gang blir kirketilpasninger til den sekulær-liberale ego-religiøsitet oppfattet som fremskritt i en utvikling underveis mot en samfunns-utopi. Kirkereformer av denne type bekrefter den allmenreligiøse overtro på mennesket som alle tings mål. Apostelordets etterfølgere blir enten marginalisert, stemplet og utstøtt, eller tålt i en gisselposisjon (repressiv toleranse).

Mitt poeng i denne forbindelse er kirketilpasningenes forhistorie i kristen folketradisjon. Hvor messen ikke lenger ble forstått som Ordets og Sakramentets gudstjeneste, ble heller ikke kirkefelleskap forstått som communion i enig bekjennelse til enhetens Herre. Denne observasjon i tidsløpet er først og fremst en læreutfordring til lutherske prester etter regelen «lær dem å holde...».

Kirkens fremtreden som apostolatets kirke forutsetter det motkulturelle bekjennermot i menighetsbyggende virksomheter (Mt 5:13-16). Der står kirkens unike kjennetegn i sentrum og bevitner den Oppstandnes virksomme nærvær i den forsamlede menighet. I motsatt fall skjer kirketilpasninger på folkesuverenitetens og makthavernes vilkår. Bibelske begreper og handlinger får nytt innhold, blir flertydige og belastet med uforutsigbarhet. Den kristne sam-

tale forstummer hvor snusfornuftig synsing overtar og meningsyndere kappes om posisjoner. Og likevel har vi all grunn til frimodighet.

Vi må stadig vende tilbake til *prekenembetets* oppdrag og fullmakter, og besinne oss på dets gudgitte autoritet, kompetanse og gyldighet (jf den første synode, Ap 15). Denne besinnelse etterspør *bekjennelsen* til den rett utlagte Skrift, gitt kirken i og med apostelordets lære fra Skriftens Herre. Denne bekjennelse samler kirken til alle tider, like fra kirkens utgang i Salomos søylegang. Men er det ikke «Guds ord» som samler, vil noen innvende.

Guds kirke i denne verden holder fast ved «apostlenes lære» (Ap 2:42) på grunn av lærens kilde i den treéne Gud: Gudmennesket Jesus Kristus. Guds enbårne Sønn i Jesu tjenerskikkelse kom heller ikke han med sitt eget, men overgav læren fra sin Far i himmelen (Joh 7:16, 8:28 osv). Derfor er det ingen motsetning mellom Bibel og bekjennelse (Mt 16:17). Den bibeltro er bekjennelsestro, og den bekjennelsestro er bibeltro (fritt e Hermann Sasse).

Så er det Kristus-bekjennelsens oppgave å samle døpte i kraft av det Guds ord den bevitner og stadfester på apostolisk vis. Kristus-bekjennelsen samler døpte og påminner oss om vår felles identitet, gitt i dåpen. En påminnelse er korstegnet på panne og bryst: Med Kristus til gave, gitt av nåde, er også jeg kalt til å etterfølge ham i ord og gjerning. Da kan det være at bekjennere taler for døde ører, når falske apostler verner om lære og liv i strid med «det som står skrevet» (1 Kor 4:6).

Hva så? Man kan fortsette virksomheten i kirke- og bedehus som om ingenting er hent. Det har skjedd mange ganger de siste par generasjoner, og med ulike legitimeringsmåter: I god hensikt ville man arbeide for kirkefornyelse innenfra, etter regelen «vi vet hva vi har, men ikke hva vi får». Strategien var tvetydig – både selvberging og kirkeødeleggende.

På den ene side ville konservative samarbeide med vranglærende prester og biskoper på «et kirkerettslig minimum», for kirketilhørighet forpliktet til samarbeid når de var ute «i lovlig ærend». Situasjonen ble mere problematisk etter hvert som Den norske kirke ble organisert «til topps». Konservative var fanget i gudstjenestelige ordninger underlagt stats- og folkesuverenitetens kontroll.

På den annen side ble det tydelig for en del at man med sin medvirkning utelukket Den norske kirkes fremtreden i samsvar med Den *uforandrede* augsburgske konfesjon. Denne bibelstridige eksklusivitet ble formalisert gjennom avtaler om prekestol- og nattverdfellesskap med kirker i den reformerte tradisjon. Den norske kirke ble en Leuenberg-kirke «på tilstrekkelig grunnlag». I klartekst: Det organiserte kirkefellesskap består i kraft av de mange reservasjoner mot apostelordets lære. Fellesskapets begrunnelse og selvoppholdende virksomhet medfører tapt troverdighet, for ingen kan tjene to herrer uten å hate den ene og elske den andre (Mt 6:24). Med stor konsekvens oppstår usikre allianser i alles kamp om interessekontroll (24:10).

Desto tydeligere gjenstår oppgaven: Å bruke kallsretten til å gjenopprette nådemiddelfellesskap på kirkens ubeskårne grunnvoll. Konkordiebokens bekjennelser fra oldkirken og reformasjonstiden samler og gjør forskjellen mellom bekjennere og formålslutheranere åpenbar. (Mt 7:21, 24, Lk 11:28, Jak 1:22ff. Rom 2:13, 1 Joh 3:7, Heb 4:2.)

Kristi skapende ord over fremsatt brød og vin

Ordene over brød og vin er den Oppstandnes ord. Presten gir lyd til ordene, men Kristus er den som innvier (konsekrerer) brød og vin. De er **skapende** ord. Ikke presten, og heller ing-

en egenskap ved ham, men den Oppstandne selv borger for ordenes sannhet, at brødet og vinen i prestens hånd "er" Jesus Kristus, så den som spiser og drikker derav får "del i" Kristus, 1 Kor 10:16. "Denne hemmelighet er stor", Ef 5:32.

Kristi testamentord er **tydningsord** – de åpenbarer (el avslører) hva de nevner. De kunngjør Guds evangelium uavhengig av lovgjerninger og er åpenbaringsord på linje Guds lovåpenbaring på Sinai. Døpte mennesker skal lære å holde Herrens Nattverd, slik han har befalt (Mt 28:20). Alt som blir lært og praktisert i strid med Kristi ord, vitner falskt om Gud, inviterer til spekulasjon (herlighetsteologi) og frister til egenrettferdighet. Kristi ord over brød og vin er evangeliet i ord og handling. I strid med den menneskelige fornuft proklamerer ordene den levende Guds underfulle visdom med dåraktige ord. «Grekere» krever ord og handlinger i samsvar med fornuft og erfaring. Andre krever tegn og under fremfor Guds visdom til frelse, stilt fram for verden i Kristi avmakt på korset. Jøden Peter protesterte, og mange gjør det med ham. Mt 16:22, jf Ord 8:23-9:11, 1 Kor 1:18-25.

Kristi testamentord meningsfulle i den frelseshistoriske sammenheng. Tydningen har han gitt med sin utleggelse av "Skriftene", gitt kirken i og med det apostoliske ord (NT). Evangeliet om Kristi lidelse, død og oppstandelse opplyser ikke bare noen steder spredt omkring, men "alt" i Det gamle testamente (Rom 15:4, Joh 5:39). Når vi hører Kristi ord, er vår posisjon den samme som for kristne i aposteltiden. Den rett utlagte Skrift fra dens Herre er alle dager kilden til kirkens tro og kristen virkelighetsforståelse. Guds åpenbaringsord belyser den virkelighet vi lever i, og er samtidig nøkkelen til å forstå Jesus-historien, og med den Herrens Nattverd.

Kristi legemlige oppstandelse er vendepunktet som borger for innstiftelsesordenes sannhet. Vendepunktet er Guds bevis som stadfester løftenes oppfyllelse. Kristi oppstandelse er Guds "amen" til Sønnens lydighet, like fra unnfangelsen i Maria's skjød og til hans død på forbanelsens tre. Uten oppstandelsen og den tomme grav, ville Kristi ord over brød og vin vært tomme, glemte ord. Kristi oppstandelse var og er eneste grunn til å formidle ordene, ihukomme hans velgjerninger med den sakramentale handling, og møte ham glede - Herren kommer – Herre kom!

Det var ikke de som søkte Ham. Det var Han - den ukjente som søkte dem og gjorde seg kjent for dem. Forholdet er det samme til alle tider, for vi søker vårt eget og farer sin egen vei. Men han ga seg selv for oss alle og søker alltid enhver. Han lengtet etter å innstifte den hellige nattverd for å gi sine venner del i hans legeme og blod, Lk 22:15. Slik er Herrens kirkevei i Ord og Sakrament, når han søker sine venner.

Testamentordene er mer enn en fortelling. De er også *befalingsord*. Kristus befaler hva hans venner skal gjøre. Kristi testamentord er både "Heisselwort" og "Tätelwort", for nå å bruke Luthers distinksjon. Kristi befaling "gjør dette" omfatter *hele* handlingen, som må skje "sammelt, udelt, uendret". Hva han har befalt, det skjer i kraft av hans befaling. At presten resiterer innstiftelsesordene, er i seg selv ingen garanti for Kristi legemes og blods realpresens. Resitasjonen er ikke magi. Luther innskjerper at presten skal framsi eller synges innstiftelsesordene "*offentlig og tydelig*", for Herrens Nattverd er ingen privatmesse til gagn for de fraværende ved gjort gjerning.

I nåtid er den Oppstandne virksom i samlingen om Ord og Sakrament. Han legger sitt ord i prestens munn og skaper av ingenting hva hans ord nevner (Mt 18:20). Deretter skal "alterets sakrament" bli utdelt og fortært, alt i samsvar med Kristi befaling "gjør dette". Tilsammen utgjør konsekrasjon, utdeling og spising "*den sakramentale handling*" (actio sacramen-

talis). Ordene høres, sakramentet ses, og nattverd gjestene mottar med munnen, og spiser og drikker hva Kristi ord sier han gir.

Guds nådepant lar seg ikke beskue på noen annen måte enn med troens øyne i Kristi ord. Også Kristi nattverdlære er *korsteologi*. Dens troverdighet består i Guds vitnesbyrd, som reiste Kristus opp fra de døde. Uten Guds vitnesbyrd, ingen menighet samlet i Jesu navn, ingen Herrens Nattverd, osv.

Kristi befaling gjelder fremsatt brød og vin, som skal spises og drikkes. Derfor skal uinnvidd brød og vin holdes atskilt, så forsamlingen kan se hva som blir konsektrert. «Ordene er regelen» – *Verba est regula*. En konsekvens er den praksis at presten konsektrerer brød og vin nok til de nattverd gjester som deltar. Skulle noe være til overs (relicta) i kalken - etter siste kommunikant - drikker han (evt flere) det tiloversblevne sammen med en eller flere.

Sakramentet er ikke et sakrament utenom den innstiftede bruk (extra usum). Det beror på en kortslutning når man anser seg fri til å lagre «det tiloversblevne» (relicta), som regel ved å blande sammen innvidd og uinnvidd! Bli noe tilovers etter siste alter gjest, skal presten sørge for at det blir spist og drukket umiddelbart (unntatt når organisten blir meddelt etter messen, eller hvis sykekommunion skjer i umiddelbar nærhet av Herrens bord). En utførligere kommentar gir FC SD art 7, 83-88.

Hele den sakramentale handling må skje *på forvaltervilkår*. Kristi ord begrunner hele handlingen. **Sal 33:9** - *Han talte og det skjedde...* Kristi ord proklamerer evangeliet om frelsen "for oss", og virker evangeliet i sakramentets skikkelser. Pantet på Guds nådige sinnelag rekkes fram og mottas med munnen, og blir til velsignelse ved troen, med virkninger for kropp og sjel (1 Kor 11:29f).

Nattverdens Herre er "Kristus, kommet i kjød", 1 Joh 4:2. Nattverd gjestene mottar hans gave med munnen, og har samfunn med den *hele* Kristus som led, døde og oppstod etter sin menneskenatur. De mottar all Guds velsignelse fra de himmelske verdener (Ef 1:3).

Forvaltet på troskapens vilkår, kan kristne vite for visst at her - ved dette alterbord, blir evangeliet rett forkynt og forvaltet i samsvar med Kristi ord og befaling (jf 1 Kor 2:2). Men reserverer presten seg med åndeliggjørende og bortforklarende ord om Kristi gave, da har menigheten med en røver å gjøre (Joh 10).

Dialogen mellom Luther og Zwingli

Den fant sted i Marburg 2.-4. oktober 1529. Problemstilling: Er det synlige brød bærer av Kristi usynlige legeme? Ja, var Luthers standpunkt, for saken gjelder ikke en mulig tolkning blant flere, men meningen etter sin likefremme og presise ordlyd, og dermed ordenes konsektratoriske kraft. Nei, nytelsen skjer åndelig, var Zwingli's standpunkt, for tegnet vitner om (el betyr) denne hemmelighet.

Den ene part delte skjebnefellesskap med bibelordet etter sin logisk-umiddelbare mening contra problematiserende og bortforklarende konsekvensmakeri i allmenntjens tjeneste. Den annen part ville enighet i det vesentlige til alles beste i en vanskelig situasjon contra egenrådighet til skade for kristnes forbrødring. Alternativene består. De utelukker hverandre gjensidig, for noen mellomvei fins ikke. Noen vil derfor hevde at Luther med sin ukloke fremferd var en dårlig kirkepolitiker. Andre vil si seg enig, men tilføye at Luther stor som bekjenner (fritt e Luther-biografen Leopold Ranke). Det nødvendige vilkår for kirkefellesskap er ingen forhandlingsgjenstand, men den uforbeholdne bekjennelse til Kristi ord. I denne sak

var Luther Ordets etterfølger og representant for den gamle kirke siden aposteltiden (WELert. Jf 1 Kor 10:16f, 11:26).

Gjennom mange århundrer var det alminnelig enighet om kirkefellesskapets vilkår. Såkalt "åpen kommunion" – med frihet for den enkelte til å komme på eget ansvar, hører den moderne økumenisme til, som kan føre sine aner tilbake til reformasjonstidens zwinglianere, calvinister og spiritualister (svermere). I denne tradisjon frister man med kirkefellesskap «på tilstrekkelig vilkår», begrunnet i kompromisserende, tilstrekkelige enighet i det sentrale. Ved nærmere ettersyn består veiskillet i både rettferdiggjørelseslære og nattverdlære. Det «tilstrekkelige» eller ønskelige vilkår er den hensiktsmessighet som allmennytte krever.

Forholdet mellom Luther og Zwingli illustrerer forskjellen mellom troskap og frihet. Troskap er et absolutt begrep, for man kan ikke være mer eller mindre tro. Frihet derimot er et relativt begrep, for man kan være mer eller mindre fri. Guds kirkes karakteristikum er ikke en "fri" kirke, men en "tro" kirke. Er prest og menighet tro, er de også fri. Men er de ikke fri til å være tro mot Herrens bud og det apostoliske ord, da er de fanget i utroskapens hengemyr. Der er ikke bare noe galt, men alt. Når de gudstjenestelige ordninger medfører påtvungne forbehold eller fornektelser overfor Guds ord - som forbyr kirkefellesskap med vranglærere, da er ikke menigheten lenger fri til å være tro. Frihet til å gå ut over det som skrevet er, er frihet for troløshet.

Moderne økumenisme og kirkefellesskap «på tilstrekkelig grunnlag» stiller lutheranere i en bekjennessituasjon. Skal vi overgi oss til Guds trofasthet å føre oss gjennom de farer og vanskeligheter som etterfølgelsen medfører? Da søker vi ikke den bekvemme løsning lik, men etterfølger apostelordets lære fra Herren og gjør deretter "mot alle odds". Er vi bekjennestro, er vi bibeltro. Og er vi bibeltro, er vi bekjennestro. Jo, det merkes når kristne fremstår som bekjennende kirke. En nyttig påminnelse er følgende sitat fra Store Katekisme (39-42):

"Når vi nå har fått den rette forståelse og lære om sakramentet, så er det høyst nødvendig å komme med en formaning og oppmuntring, så man ikke lar denne store skatt – som daglig blir forrettet og utdelt blant de kristne – gå forbi til ingen nytte. Det betyr at de som vil være kristne, de skulle innstille seg på å motta dette høyverdige sakrament ofte. Vi ser jo at mange er blitt late og trege til å bruke det.

Etter at pavens vrøvl er avskaffet, og vi er kvitt hans tvang og påbud, så er det en stor flokk som hører evangeliet, men lar det gå både ett, to og tre år og enda lengre uten å motta sakramentet – som om de var så sterke kristne at de ikke trenger det. Noen lar seg hindre og skremme, fordi vi har lært at ingen skulle gå til sakramentet uten at han er drevet til det uten å kjenne hunger og tørst. Noen fremholder at det er en fri sak og ingen nødvendighet, og at det er tilstrekkelig at man tror. Følgelig blir de fleste så avstumpet at de forakter både sakramentet og Guds Ord.

Nå er det ganske sant – la oss gjenta det - at man absolutt ikke må drive eller tvinge noen. Vi må ikke stille til nye sjelemord. Men det skal enhver likevel vite, at man ikke regne dem for kristne som holder seg borte fra sakramentet i så lang tid. For Kristus har ikke innstiftet sakramentet som et skuespill å se på. Han har påbudt sine kristne at de skal ete og drikke og samtidig ihukomme ham ham."

Formaninger av denne type var nye toner den gang, for her er vekten lagt på "sakramentet og Guds ord", det vil si på Guds gaver. De taler for seg. Overflødig er appeller til borgerlig anstendighet, eller til menneskets egennytte og behov.

Marburg-drøftingene var både første og siste gang Luther deltok i en religionssamtale. Han avskydde samtaler med sikte på kompromiss og kirkefelleskap med rom for reservasjoner mot Guds ord. Luther opptrådte med profetisk selvbevissthet som bekjenner i nytestamentlig mening, og illustrerer hva trofasthet er – et absolutt begrep. Ingen tjener kan være trofast i mer eller mindre grad. Guds trofaste tjenere tar vare på hans ord, og gir ham den uforbeholdne tilbakemelding (jf Åp 3:13f, 17:1 osv).

Frihet er derimot et relativt begrep. Fri i hvilken utstrekning? Og fri i forhold til hva? Kirkens frihet handler om frihet til å stadfeste Kristi ord i liturgiske ordninger. Det er meningen med oldkirkens benevnelse «frie synoder». (Mt 16:18, 1 Kor 3:16, Ef 2:20-22, 1 Tim 2:15f, Heb 3:6, 10:23, 1 Pet 4:17).

Frihet med rom for reservasjoner mot apostelordets lære kjennetegner kirker av unionistisk type (jf Leuenberg-kirker). De betrakter Konkordiebokens bekjennelser fra reformasjonstiden som vitnesbyrd om den tids kristendomsforståelse. Denne betraktningmåte må nødvendigvis ramme skriftbeviset, som begrunner bekjennelsenes autoritet, kompetanse og økumeniske gyldighet. Med stor konsekvens må kirkefelleskap av Leuenberg-typen legge avgjørende vekt på ordninger i samsvar med kirkelov og regelverk i allmenntjenestens tjeneste.

I løpet av 1530-årene ble det etter hvert tydelig at Filip Melancton – i ly av Luthers vennskap, søkte det samlende kompromiss på den diplomatiske linje. De to endte opp med utelukke hverandre gjensidig. Jürgen Diestelmann innskjerpet før sin død valget mellom Luther og Melancton. Det gjorde han rett i. Valget står mellom konfesjonell lutherdom i den skriftbundne læretradisjon fra aposteltiden eller frafallen lutherdom i unionistiske kirkefelleskap, åpen for mange reservasjoner mot apostelordets lære fra kirkens Herre og Lærer.

Unionismens første offer er kirkens evangelisk-lutherske bekjennelse til den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt kirken i og med det apostoliske ord. Neste offer er kirkens gudgitte rett, gitt til vern om kirkens frihet i dens liturgiske skikkelse (Hans Dubois). Tredje offer er bekjennelsestro prester, fradømt ordinasjonsfullmaktene, men uten gyldighet i Guds kirke (jf 1 Clemensbrev år 96).

Hvor kristne avfinder seg med det påtvungne fellesskap med bibelstridig lære, er de fanget i troløshetens hengemyr. Med bruk av godkjente alternativ i høymesseliturgen kan man tilsløre kirkenødens situasjon, og med politikerfornuft tilsløre Guds ords advarsler og forbud mot kirkefelleskap med vranglærere (Rom 16:17, Mt 7:6, 15, Joh 10:4f - Ordets regel. Videre: Ap 19:9 (jf Mt 10:14), Gal 1:8f, Kol 2:8 osv).

Det medfører trengsler å etterfølge apostelordets lære fra Kristus (Mt 10:40, Lk 10:16, 1 Tess 2:13f), men trengslene virker utholdenhet (Lk 6:23, Rom 5:3f, 2 Tim 3:10, Heb 10:35ff). Kirketilpasninger i lære og liv medfører tapt troverdighet for kirken og en seier for denne verdens barn. Tilpasningene kan vel påkalle deres kirkesympati, men inntrykk gjør apostelordets etterfølgelse i troskap mot kirkens oppstandne Herre.

Troskapen mot Kristi ord krever sakssvarende uttrykk

Det sakssvarende uttrykk er noe annet enn samsvar mellom original og kopi. Et eksempel er Luthers opprinnelige krav til nattverdiliturgen - samsvar mellom innstiftelsesord og sakramentutdeling (Deutsche Messe 1526). Altså måtte utdelingen foregå i to vendinger. Denne ordning lot seg praktisere med få kommunikanter, men ikke da antallet økte. Anvisningene fikk ingen betydning.

Uoppgivelig er derimot kravet til ordenes innhold gitt til kjenne i saksvarende uttrykk. Ordenes læreinhold åpner for varierende handlingsuttrykk, men utelukker ordninger i strid med Kristi ord og befaling. Da bekjenner vi i handling hva ordene forkynner og samles i gjenopprettede nådemiddelfellesskap på kirkens ubeskårne grunnvoll. Alternativet til den frafalne lutherdom er bekjennelsestro lutherdom, hvor kirkens bekjennelse og rett verner om kirkens frihet i liturgiske ordninger.

Kilden til den kontrasterende virkning er ikke menneskers fromhet eller dyd, for trofasthet er ingen hvilende egenskap, men etterfølgelsen av apostelordets lære som Guds ord, «som det i sannhet er», 1 Tess 2:16. Apostelordets etterfølgere gjør hva døpte er skyldige til å gjøre for kirkens Herre (Lk 17:10); de setter Kristus-bekjennelsen i staken og gjør alternativet til frafallskirken synlig for alle.

Kontrasten kommer klarest til uttrykk i Nattverdens Liturgi. Den *uforbeholdne* bekjennelse til Kristi testamentord står i skarp kontrast til liturgier innordnet bekjennelse *med forbehold* mot Kristi tydningsord. De blir fremsagt, men tilslørt eller regelrett fortidd i avtaler om kirkefellesskap av unionistisk type (jf Den norske kirkes overgang til Leuenberg-kirke). De unngår den uforbeholdne bekjennelse til Kristi tydningsord om gaven han gir - hva den er og bringer.

Her trer «den nattverdfeirende menighet» inn i enhetens sirkel, så enhetens Herre over enhetens sakrament må vike for tilslørende tydninger i en dennesidig virkelighet. Denne falske åndelighet påkaller med stor konsekvens Den Hellige Ånd og ber ham gjøre Kristi legeme og blod nærværende «*sammen med*» brød og vin. Slik røver man Kristi ære. En heretiker-messe lar den nattverdfeirende menighet medvirke til messens under og kirkens enhet.

Sviket mot Kristi testamentord

Luther oppfattet Kristi skaperord og gavestrukturen i Herrens nattverd: "*Dette er mitt legeme, som gis for dere til syndenes forlatelse*" osv. Ordene forkynner evangeliet purt og rent (CA 7, lat tekst: pure /.../ et recte). Derfor er hovedsaken i messen Kristi testamentord. De er messens regel og rettesnor (kànon). Ordene regulerer "*den sakramentale handling*" (actio sacramentalis), en benevelse Luther overtok fra Gabriel Biels kommentar til Missa Canonis. Hvor bekjennelsesskriftene taler om "nattverden", er det alltid tale om den sakramentale handling, som omfatter konsekrasjon, utdeling og måltid.

Kristi testamentord er ikke den formende kraft i de reformerte tradisjoner siden Zwingli, Bucer og Calvin. Den formende kraft er der en dualistisk (todelt) virkelighetsteori fra antikken: "*Det endelige kan ikke romme det uendelige*". Når man bortforklarer eller reserverer seg mot Kristi likefremme tydningsord, reflekterer man heller over menighetens *troserfaringer*, samtidig som man støtter seg til dunkle bibelsteder, eller til steder som handler om noe annet, f eks Sal 138, Joh 6:47-63.

Med omgåelsens metode oppnår man økumeniske avtaler om kirkefellesskap, og legitimerer dem med partenes endrede posisjoner siden reformasjonstiden og med sammenfall i "det sentrale" (konvergens). Et eksempel er Leuenberg-konkordiens påstand at reformasjonstidens fordømmelser ikke lenger er treffende. Påstanden forveksler ønsket vilkår med nødvendig vilkår. Med stor konsekvens *tilslører* man Kristi testamentord med åndeliggjørende formuleringer, og *rangerer* fortsatt uenighet som "*ikke kirkesplittende*". Følgelig må det tilslørende kompromiss ha prioritet framfor Kristi ord. Men uten stillingtagen til Kristi testamentord, er nevnte påstand ubegripelig.

Den oppnådde enighet tilslo det skille som består i kraft de gamle bekjennelser. Her er intet oppgjør med bønn om tilgivelse for åndeliggjørende bortforklaringer. Avtalene lar presten forvalte Herrens Nattverd som et tvilens måltid med reservasjoner mot Kristi testamentord, og med forbehold om menighetens *virkekraftige* nattverdfeiiring eller andre trosytninger. Også quasi-teologi krever sakssvarende uttrykk. I strid med Kristi befalingsord – og med kirkeødeleggende virkning - lærer døpte å holde avtaler på egenrettferdighetens grunn.

Et eksempel er **Borgå-avtalens** lære om *ihukommelsen* (anamnesen):

Den er “Kirkens **virkekraftige** forkynnelse av Guds mektige gjerninger. Selv om vi er ute av stand til å tilby Gud et verdig offer, forener Kristus oss med **seg selv** i det han ofrer **seg** til Faderen. Dette er det ene, hele, fullkomne og tilstrekkelige offer som han har gitt for oss alle” (pkt 32h, uth her).

Poenget her er ikke de dunkle, unnvikende ord om “seg selv” og “seg”, men kirkens *medvirkning* i Kristi *Golgata-offer* i fortid og nåtid. Denne sammenkobling har ingen bibelteologisk begrunnelse og derfor Konkordiebokens bekjennelser fremmed. Koblingen er derimot uttrykk for tilpasning til Romerkirkens teorier om “det eukjaristiske offer”.²³

Den nattverdlære Paulus overga “fra Herren” (1 Kor 11:23), sier ingenting om “virkekraftig” forkynnelse og Åndens medvirkning i Kristi offer. Kristi ord presenterer ingen fortolkning begripelig for fornuften med visdom “nedenfra” (Joh 8:23). Ikke engang en Herrens apostel har noen selvstendig læremyndighet i kirken. Paulus har gitt videre til kirken den lære han har mottatt med ord fra Herren (1 Kor 11:23, 15:3, Gal 1:12, 2 Tess 2:15, 3:6b). De verner Guds kirke mot fortolkeres konklusjonsteologi, og lar Kristi kirke fremstå som apostolatets kirke.

Et annet eksempel er **Leuenberg-konkordiens** reservasjoner med vekt på *troserfaringer* (pkt 15) og *menighetens nattverdfeiiring* med henvisning til “den oppstandne Herres nærvær mellom oss” (pkt 16). Man tenker seg den Oppstandnes nærvær med sitt legeme og blod “gjennom sitt løftesord”, og mottagelsen *forbundet med* “akten å spise og drikke” (pkt 18-19).

Avtalene vitner om troløse parter, fremmede for den sakramentale handling, rettferdiggjørelsens sakrament og kirkens kommunion i prestens gjerning.

Fremgangsmåte og reservasjon er den gamle siden Filip Melanctons kompromiss-søkende diplomati. I den hensikt å overvinne kirkesplittelsen, søkte han kirkefelleskap på tilstrekkelig grunnlag med rom for den reservasjon at brødet og vinen er Kristi legeme og blod *samtidig* med (el sammen med) mottagelsen av brød og vin (filipisme). Med lærevekt begrunnet i skjønn, er man dømt til nederlag allerede (Åp 17:4-6, 12-14).

Zwingli's påstod at wittenbergerne lærte Kristi legemes og blods nærvær samtidig med brød og vin. Der tok han feil. Men i ettertid er denne *konsubstansteori* dekkende for nattverdlæren i filipistisk tradisjon. Man henviser til uttrykket “i, med og under” brød og vin, som Zwingli tok til inntekt for sitt standpunkt. Denne preposisjonsbruk er en sekundær talemåte, og ingen teori om brødets og vinen *forbindelse* med Kristi legeme og blod. Det fremgår av sammenhengen at preposisjonsbruken formidler den gamle kirkes lære om «realpresens»: Brødet “er” Kristi legeme, og vinen “er” Kristi blod.

²³ (jf n 19 og 27. Uttrykket «kirkens virkekraftige forkynnelse» fins ikke i Romerkirkens katekisme. Se nærmere min artikkel «Det uoverstigelige skillet mellom «luthersk» og «reformert» nattverdlære.»)

To kjennetegn ved kirkefellesskap av unionistisk type

Kirkefellesskap av unionistisk type legger avgjørende vekt på trosfellesskap i vedtatte «former» eller ordninger, gitt til kjenne med «åpen» kommunion. Den organiserte kirkevirk-somhet verner om den åpne kommunion, som på sin side bekrefter et fellesskap begrunnet i troserfaringer.

Vekten på «kirkens ordninger»

Hensynet til allmennytt er medvirker til kirkefellesskap gitt til kjenne i lojalitet mot vedtat-te ordninger (bekjennelsespragmatisme). En ordning er tillatt fordi den er vedtatt - ellers ikke. Vedtatte ordninger sementerer den godtatte mening i praksis, men ikke meningene om praksis. I denne betraktningmåte er den evangelisk-luthersk bekjennelse – og dermed Kristi ord - henvist til meningsplanet. Utelukket er den uforbeholdne bekjennelse til apos-telordets læreformidling i gudstjenestelige ordninger. I klartekst: Prioriteringens første offer er kirkens bekjennelse og rett, gitt til vern om kristnes frihet og nåderett i liturgiske ordning-er (Hans Dubois). Med falske lojalitetsbindinger må presten forvalte Ord og Sakrament med kirkeødeleggende følger.

Et karakteristisk uttrykk er ordinasjonsløftet, som i Den norske kirke forplikter presten på "kirkens ordninger". Denne lojalitetsbinding er Nytestamentet ganske fremmed, og likeså ordinasjonsritualer i bekjennelsestro lutherdom. Erkjenner en prest sin delaktighet i andres synder (1 Tim 5:22) og medvirkning til menneskers ubotferdighet (Mt 5:23-25), med forplik-telsen på «menneskelig» rett utålelige krysskonflikter (Ap 5:29).

I tilfelle prest og menighet verner om troens fellesskap med ordninger i samsvar med Her-rens bud, er denne praksis uttrykk for illojalitet mot det organiserte kirkevirk-somhet og en underkjennelse av dets trosfellesskap. Den konsekvente straffesanksjon er prestens tap av «kappe og krage», det vil si ordinasjonsrettighetene. I Guds kirke er denne reaksjon uten gyldighet fordi den er i strid med Ordets regel i «guddommelig» rett (1 Clemens brev, år 96).

Den avgjørende vekt på vedtatte former *underkjenner Konkordiebokens kirkerettslige gyl-dighet* i kraft av det Guds ord den bevitner og stadfester på apostolisk vis. Underkjennelsen beror på teknikkene *klassifisering* og *rangering*. Bekjennelsene fra reformasjonstiden blir *klassifisert* som tids- og kulturbestemte oppfatninger om kristendom, og *rangert* som akt-verdige vitnesbyrd, men ikke forpliktende for kirken i nåtid. Denne fremgangsmåte er en kulturimport, vanlig hvor kulturmøter skjer.

Den som bekjenner i nytestamentlig mening (homologi), bekjenner i ord og handling den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære. Denne lære-formidling i forkynnelse, undervisning og liturgiske ordninger skjer for etterkommernes skyld og med Kristi dommergjerning for øye på den ytterste dag.

Den «åpne» kommunion

Det har stått strid om mange ting gjennom kirkens historie, men det var alminnelig enighet om kommunionens vilkår: *Enhet i bekjennelsen til enhetens Herre over enhetens sakrament*. Dette vilkår består i kraft av den bibelske begrunnelse for kirkefellesskap. Bruddet med kir-kens rettstradisjon i denne sak skjedde under KFUM's verdenskongress i London sommeren 1857. Siden representanter for flere kirkesamfunn skulle delta i den felles gudstjeneste, valgte man å praktisere såkalt «*open communion*», *med frihet for kristne til å komme på eget ansvar og bevitne sin personlige tro*.

Siden denne regel var lett å praktisere for både prest og menighet, fikk den stor utbredelse i kirker som var lutherske av formalitet (de iure). Samtidig ga regelen til kjenne at viktigere enn bekjennelsen til Kristi ord er kristnes forbrødring. Denne praksis ble et kjennetegn ved den moderne økumenisme, som kan føre sine aner via den filadelfiske tradisjon (Nicolai v Zinzendorf, d 1760) tilbake til reformasjonstidens zwinglianere, calvinister og spiritualister.

Åpen kommunion kan begrunnes på flere måter – av praktiske grunner, med idèer om individers frihet og rettigheter, med forbrødring i kjærlighet fremfor læreforskjeller, eller med den gode hensikt å synliggjøre felles erfaringer på tvers av konfesjonsgrenser. Uansett begrunnelse medfører åpen kommunion to ting: Den underkjenner apostelordets læreautoritet fra dets Herre (Ef 2:20, jf 1 Kor 14:36-38, 15:1f), og medfører en praksis utenfor den apostoliske kirke- og læretradisjon fra begynnelsen. (Jeg vender tilbake til emnet i artikkelen om nattverdens brukerhistorie i Den norske kirke.)

Når konfesjonell lutherdom praktiserer nattverd i enig bekjennelse til Kristi tydningsord, er denne praksis ingen særtradisjon som hefter ved «gjenstridige» lutheranere. Tvert imot: Vi praktiserer kirkens bekjennelse og rett siden «den natt han ble forrådt». Vi bekjenner uten forbehold Kristi tydningsord og identifiserer oss med den gamle kirke i læren om Kristi legemes og blods realpresens i brødets og vinens skikkelser. (CA 7 og 10. Den tyske teksten presiserer den latinske teksten. Ef 4:5ff, jf Joh 17:5-8, 14-21.)

Den praktisk-kirkelige konsekvens medfører handlingens «nei» til prekestol- og nattverdfellesskap med dem som - uansett grunn – tilslører eller bortforklarer Kristi ord. Men hvor det fremgår det nattverdfeiringen at de istemmer og bevitner Kristi testamentord med sakssvarende uttrykk i ord og geberder, da er det vår skyldighet å føre samtaler med sikte på bønne-, prekestol- og nattverdfellesskap. Da er ikke kirkefellesskap er forhandlingsprodukt «på tilstrekkelig grunnlag», men Guds gave. Hvor Kristi ord og lære forener og sammenfører, fremstår kirkehjem på kirkens grunn, hel og uskadet.

Kristi ords bekjennere unngår situasjoner som gir anledning til å betvile deres oppriktighet. Noe annet er vår nestes nød. Da er enhver fri til å samarbeide hvor det er mulig, f eks om protestaksjoner mot ugudelige lover, om nødhjelp under katastrofer og i krigssituasjoner, osv.

Fremveksten av den liberale teologitradisjon mot slutten av 1800-tallet medførte økt spenning om statskirkeordningen, og polarisering mellom «konservative» og «liberale». På konservativt hold valgte noen frikirkealternativet, andre kirkeredderstrategien med satsing på institusjonsbygging og vekkelse. Mobilisering ga håp om politisk innflytelse, og vekkelsesforkynnelse håp om en «landsvekkelse». Uinnfridde forventninger ble stadfestet med skanseflukt i tapte hjertesaker.

Forsøkene på kirkefornyelse innen stats- og folkekirken rammer medfører de mange forbehold som virker mot sin hensikt. De leder menneskene på nihilismens vei (nihil = intet), hvor bare det er sant som er sant for meg. Det sekulær-liberale samfunn krever det uforbeholdne motsvar, begrunnet i kirkens unike kjennetegn og stadfestet med Kristi oppstandelse fra de døde. Dette motsvar forutsetter konsolidering av den «rest» som kirkens bekjennelse samler.

Trofast kirke eller troløs forbrødring?

Guds kirke fremstår på denne jord i den trofaste læreformidling siden begynnelsen. Gjennom mange århundrer var det alminnelig enighet om kirkefellesskapets rettsvilkår: Samme

bekjennelse ved samme alterbord. Bundet til Kristi ord, er kirken fri til å istemme Skriftens Kristus-vitnesbyrd i den hengivne tilbakemelding til Skriftens Herre og kirkens Lærer.

Da forstår vi lettere hvorfor Luther avviste «religionssamtaler» med sikte på kirkefelleskap. Slike samtaler medfører forhandlinger med sikte på kirkefelleskap begrunnet i læreenhet på tilstrekkelig grunnlag, og dermed rom for reservasjoner mot Kristi ord og rett utlagte Skrift (jf 1 Kor 4:6).

Luther praktiserte kirkefelleskap i kirkens rettstradisjon siden aposteltiden, hvor altergang ved samme alterbord forutsetter enig bekjennelse til enhetens Herre over enhetens sakrament. Kristi testamentord er ingen forhandlingsgjenstand. men en kjensgjerning (1 Kor 10:16f). Den oppstandne Kristus skaper av ingenting hva han nevner, og han tyder med sine ord hva han skaper.

I likhet med bekjennere på reformasjonstiden blir også bekjennere i nåtid fristet til ettergivenhet overfor det kompromiss-søkende diplomati og dets kirkefelleskap «på tilstrekkelig grunnlag». Fristelsen skilter med ønsket resultat fremfor det nødvendige vilkår – den samstemmige og uforbeholdne bekjennelse til Kristi ord. Ettergivenheten fremmer den reduktive metode og falske forbrødring med tapt troverdighet og kirkeødeleggende virkninger.

Kristnes skyldighet i en bekjennelsessituasjon

Den augsburgske bekjennelses artikkel 10 - Om Herrens nattverd, ble snart misbrukt i det kompromiss-søkende diplomati i den hensikt å overvinne kirkesplittelsen. Konkordieformelens artikkel 10 fortsetter Luthers bekjennelseskamp, til eksempel med følgende presisering:

- ”i en bekjennelsestid, når fiendene av Guds Ord søker å undertrykke det hellige evangeliums rene lære, er hele Guds menighet, ja, ethvert kristent menneske - men især Guds Ords tjenere, som er forstandere for Guds menighet – pliktige til i overensstemmelse med Guds Ord fritt og offentlig å bekjenne læren og det som hører til hele religionen, og ikke bare med ord, men også i gjerning og handling” (FC SD 10:9).

Et eksempel på undertrykkelse: «At det ikke er de allmektige ord i Kristi testamente, men troen som skaper og bevirker Kristi legemes og blods nærvær.» (FC Ep 7:35.)

Hva undertrykkelsen fortsatt handler om, fremgår av folkekirkens Gudstjenestebok og avtaler i 1990-årene om kirkefelleskap med anglikanere, metodister og såkalte «reformatoriske» kirker. Resultatet er en «Leuenberg-kirke» under folkestyrekontroll, fjernt fra kirkefelleskap i nytestamentlig mening. Sammen med Gudstjenestebok for Den norske kirke fins dokumentasjon nok for dem som vil forstå hva frafallet fra evangelisk-luthersk kristendom innebærer – et frafall fra den nytestamentlige tro som Konkordieboken bekjennelser lar oss istemme uten forbehold.

Den uforbeholdne bekjennelse til Kristi ord medfører «nei» til fornektende forbehold mot Kristi ord. Bekjennelse i nytestamentlig mening (homologi) utelukker tilslørende ordbruk og bortforklarende formuleringer. Med kirkefelleskap på slike vilkår befinner vi oss «i en bekjennelsessituasjon» (in statu confessionis), da Kristi bekjennere er skyldige til å istemme Kristi ord og praktisere kirkerettens grunnregel:

Mt 7:6 – Gi ikke hundene det hellige, og kast ikke deres perler for svin; de vil bare trampe dem ned, vende seg mot dere og rive dere i stykker.

Joh 17:11, 20. 1 Kor 1:9f, 10:16f osv. Videre: Joh 10:3, Rom 14:6, Gal 2:4f, 11f, 5:1, 1 Tess 2:13f.

Kjernen i kirkens fornyelse

er Kristi ord over fremsatt brød og vin. Kristus er kirkens Lærer i Den Hellige Skrift, og med sine testamentord innstiftet han troens fest i barnlig tillit til hans ord. Kristus lar oss høre evangeliet, se det og motta med munnen pantet på Guds nådepakt i Kristi blod. Denne motagelse er samfunn med den levende Gud og dermed samfunn med Guds ene, hellige Kirke i himmelen og på jorden. Den som mottar alterets sakrament med tankespinn om underets mulighet, reserverer seg mot Kristi tydningsord og «spiser og drikker seg selv til dom» (1 Kor 11:29). Kristi ord utelukker vantroens fluktveier og samfunn med heretikere.

Ordets etterfølgere kjenner Kristi hyrderøst på apostelordets, praktiserer ordets regel og flyr ulver i saueham (Joh 10:4f, jf Rom 16:17 osv). Ordets regel er lutherdommens konfesjonelle berettigelse: Å være talerør for den gamle kirke inn i den protestantiske kristenhet, og med den sakramentale handling istemme og stadfeste Kristi ord om sitt legemes og blods realpresens, en gang ofret på korset og i hans nattverd rakt frem og mottatt i sakramentets skikkelser.

Luther bekjente Kristi testamentord på nytestamentlig vis. Han stadfestet Kristi tydningsord i deres likefremme og presise mening og holdt fast ved Kristi ord om den sakramentale forening i messen:

«Hva er nattverden? Det er vår Herre Jesu Kristis sanne legeme og blod under brødet og vinen, innstiftet av Kristus selv for oss kristne for at vi skal ete og drikke det.» (LK Nattverdets sakrament. Jf Første bud m forkl.)

Like suverent lyder Kristi *befalingsord* til sine venner - "gjør dette til min ihukommelse". Med sine gaver i jordiske skikkelser oppmuntrer han sine venner til å motta alterets sakrament «ofte» – så sant det er mulig.

Det er tid for bot i mausoléet.

De apostoliske formaninger treffer oss – for tiden i oppkjøringen til reformasjonsjubiléet. Hvordan jubilere med krav på troverdighet når man forkynner billig nåde og lærer døpte å reservere seg mot Herrens bud? Tar vi Jesu og apostelordets formaninger på alvor, har vi arbeid mer enn nok. Da gjenoppretter vi evangelisk-lutherske menigheter i samsvar med Kirkeordinansen fra 1537.

Det helhetlige kirkehensyn til fellesskap på tilstrekkelig grunnlag taler for seg. Under parolen «vi vet hva vi har, men ikke hva vi får», har velmenende kristne gjennom flere generasjoner medvirket til kirkeødeleggelsen, og jeg tør påstå - mere effektivt enn den liberale motpart. «Konfesjonell» lutherdom ville man ikke vite av, bare en videreutviklet lutherdom, enhver på sin fasong. Basuner høres, men tilslørende ordbruk og taktiske forbehold samler ikke. Sviket mot Konkordiebokens bekjennelser kaller til bot i mausoléet. Bekjennelse i nytestamentlig mening stadfester den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt kirken i og med det apostoliske ord.

Jer 6:16, 19 – Still dere på veiene og se! Spør etter de gamle stiene, etter veien til det gode! Gå på den, så finner dere hvile. Men de svarte: «Vi vil ikke gå der.» /.../ Lytt, du jord! Nå fører jeg ulykke over dette folket, en frukt av deres onde tanker. For de lyttet ikke til mine ord og ringeaktet min lov. Jf Mt 23:37.

17. TROENS FEST ELLER FARISÈERMESSE?

Kirkens wittenbergske reformasjon gjaldt kirkens reformasjon i samsvar med den nytestamentlige tro. Dette anliggende består inntil dagenes ende. Oppgaven består i å formidle den gamle kirkes tro i skriftbunden tradisjon siden aposteltiden. Noen annen begrunnelse har ikke den konfesjonelle lutherdom.

Hvor gave-evangeliet vinner fram i kamp med den onde menneskenatur, der rår den oppstandne Kristus med syndenes forlatelse i samvittighetene. Det er hva Luther siktet til med ordene om kirken som alltid må reformeres (*ecclesia semper reformanda est*). Det beror på en misforståelse når dette Luther-ord tas til inntekt for liturgier «i nye former». Det er å legitimere ulver i saueham.

Kirkens reformasjon pågår i samvittighetene ved hjelp av “Åndens embete”, også kalt «det geistlige embete». (Joh 20:19-23, 2 Kor 3:8.) Derfor samler kristne seg om trofaste prester, som uten forbehold formidler apostelordets lære i prekenembetets gjerning. Der er den oppstandne Kristus til stede, virksom med Ord og Sakrament på kirkens grunn, lagt i begynnelsen. Derfor var den wittenbergske reformasjon en kirkehendelse av frelseshistorisk karakter.

Situasjonen snudd på hodet

På 1970-tallet forutså professorene Leiv og Sverre Aalen den kirkesituasjon vi befinner oss i som følge av lærerrådets flertallsvedtak (MF), som reserverte seg mot apostelordets lære og frafall fra bekjennelsestro lutherdom (kvinneprest-saken og dissentersaken). Flertallets legitimerende sitt standpunkt med «dypere innsikt». Vi befinner oss i den kirkesituasjon de forutså med henvisning til aposteltiden og historien om lutherdommens konfesjonelle ødeleggelse under innflytelse fra pietisme og reformert åndelighet siden slutten av 1600-tallet, og senere herrnhutismen og den liberale teologi-tradisjon. Her står vi overfor den farisèiske overtro på fromme menneskers evne til å velge det rette og leve deretter «med Guds hjelp» gjennom umiddelbare nådevirkninger.

Den norske kirkes økumeniske avtaler fra 1990-tallet - om kirkefelleskap. favner tradisjoner fra Zwingli, Bucer og Calvin. Hertil kom tilslutningen til Felleserklæringen (Joint Declaration) med Romerkirken om rettferdiggjørelseslæren. I strid med den nytestamentlige tro - som Konkordiebokens bekjennelser stadfester, er den Den norske kirke blitt en «Leuenbergkirke».

Stilt overfor en omfattende forførelse, er det spørsmål reist som frister til resignasjon: Var den wittenbergske reformasjon forgjeves? Det samme spørsmål anfektet Luther mot slutten av hans liv, da overmakten appellerte til den form for brødrekjærlighet som gjennom kompromisser gjenreiser prekestol- og nattverdfelleskap. Bibelteologen Luther var ingen diplomat i lærestrid, men bekjenner i nytestamentlig mening (homolog), en som uten problematiserende og tilslørende bortforklaringer istemmer og stadfester Kristi ord, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære. Hvor skulle vi ellers finne den rett utlagte Skrift? Kirkesynoder kan feile, og har gjort det mange ganger. For den unge Luther var det en erkjennelse som satt langt inne. Likevel betraktet han seg som sann katolikk og representant for den gamle kirke i dens skriftbundne tradisjon fra Herren og hans utvalgte apostler.

Uten å skjønne Luther som person, er det som Ordets trosvitne og bekjenner vi takker Gud for Martin Luthers bekjenner-eksempel. Der står han i rekken av de store trosvitner siden aposteltiden. Tross egen skrøpeligheit, like åpenbar som kong David og apostelen Peter, bevitner de Guds ubegripelige godhet, som frikjenner den ugudelige på grunn av sin godhet, og ikke av noen annen grunn. Denne godhet er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer i gudmennesket Jesus, det Guds rene Lam som har båret verdens synder. Med ham til gave, er han vår frimodighet og vårt eksempel i den selvhengive kjærlighet som Tibusloven beskriver.

En konfesjonell lutheraner istemmer den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt kirken en gang for alle i og med apostelordets lære fra ham. Han utla *“det som står om ham i alle Skrifterne...”*, og åpnet apostlenes forstand *“så de kunne forstå Skrifterne, og sa til dem: “Slik står det skrevet...”* (Lk 24:27, 45f). Derfor må svaret på det anfektende spørsmål være et frimodig NEI! Det er apostelordets etterfølgere vi er, og ikke falske apostler, for ikke noe menneske er gitt en selvstendig læremyndighet i kirken. Kristus alene er kirkens lærer, og gjennom, apostelordets lære åpner han «Skrifterne» for oss og underviser oss om Guds visdom, stilt fram for verden i korsets dårskap for fornuften. Gud hjelpe oss! Det er jo vår skyldighet å gjøre hva dømte mennesker bør tro og gjøre, hvor enn de er.

I sentrum for vår bønn og tilbedelse står den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjeringer. Ved dette evangelium – og intet annet, blir vi frelst, så sant vi holder fast ved det og ikke er kommet til tro forgjeves. Og derfra går vi som Guds kjære barn og tjenere, utsendt til vår gjerning, enhver i sitt kall, oppildnet til gode gjerninger med Kristi selvhengivende eksempel for øye. Da benytter vi den beleilige tid og sier med Filip til Natanael: «Kom og se!» Vi informerer og inviterer til gudstjenester, og til gruppeundervisning med Bibel og katekisme.

Noen steder å grunne over – i enrom eller i samtale med andre: Joh 17:20, Ap 2:42, 1 Kor 14:36 og 15:1, 1 Tess 2:3f, 15, 1 Tim 1:6-11, Jud 3, Åp 3:8, osv.

En rest er tilbake

Gud alene vet hvor stor denne rest er. Men ett vet vi: Resten består av dem som frykter og elsker åpenbaringsordets Gud og setter all sin lit til ham. Hvilken Gud er det? Det fremgår av forklaringen, sett i sin sammenheng. Joh 17:3 -dette er det evige liv, at de kjenner deg, den eneste sanne Gud, og den du utsendte, Jesus Kristus. Han er sentrum i Lille Katekisme: «Han er min Herre», osv (se forkl 2 trosart). (1 Kong 19:18, Rom 11:4, jf Ap 5:29, osv.)

Marsjordren er gitt – *«å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk»*, Lk 24:47. Hvor Guds ord blir hørt og vinner inngang, fremstår apostolatets kirke - ikke som debattforum og meningsfelleskap etter mønster fra det liberale demokrati, men som lærende og bedende kirke i samlingen om kirkens oppstandne Herre og Lærer, virksom hvor to eller tre er samlet i hans Navn. Det får så være, at vi under omstendighetenes tvang er avskåret fra menighetens samling om Ord og Sakrament, ofte og regelmessig. Og likevel kan vi samles om Ordet og bønneren hvor vi bor. En påminnelse gir Lille Katekismes forklaring til de tre første bønnene i Herrens bønn: *Gud helliger sitt Navn hvor Guds Ord blir lært rett og rent, så alle onde planer og all ond vilje blir brutt, og livets vitnesbyrd arter seg deretter.*

Men blir messen holdt på mennesker vilkår, og likeså samvær om Bibel og katekisme, da vanhelliges Guds Navn med skjønnsmessige betraktninger om enighet “i det sentrale” på den brede plattform. Med rom for reservasjoner mot åpenbaringsordets Gud foreligger den

bekjennessituasjon som forplikter kristne til å bruke kallsretten. De kaller en bekjennelsestro prest og gjenoppretter menighetens nådemiddelfelleskap på kirkens ubeskårne grunn, lagt i begynnelsen. Denne fremgangsmåte skjer ikke på revolusjonært vis, men med målrettet undervisning.

Lk 12:32 – Vær ikke redd, du lille hjord, for det er deres himmelske Fars vilje å gi dere Riket!

Marsjordren gjelder *det unike og usammenlignbare* ved kirkens tro, dens begrunnelse, innhold og praksis. Med læretilpasninger fremstår menigheten som ett av mange aktivitets- og livssynstilbud. Med denne strategi blir kirken alminneliggjort og forfalsket, og mennesker sementert i deres ubotferdighet.

Kirketilpasninger til folkemeningen kan vel vekke en viss sympati, men har aldri gjort noe varig inntrykk på moderne mennesker. Tvert imot! Det er det unike og usammenlignbare ved kirkens tro og dens begrunnelse som trekker mennesker til menighetens virksomhet, lik bier om honningkrukken. Der fremstår Guds kirke i et lærende og legende miljø, slik forklaringen til tredje trosartikkel viser. «Lære, lære, lære» er disippellivets regel. «Ta medisinen», er regelen mot ond samvittighet. Hvilken medisin? Guds ubetingede nådetilsagn - absolusjonen: «Jeg forlater deg dine synder, i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds Navn.»

Med kirkens wittenbergske reformasjon fremstod kirken som bekjennende kirke, frigjort fra menneskebud og samtidig bundet til den rett utlagte Skrift fra dens Herre, Jesus Kristus. Det er et eksempel til etterfølgelse gjennom endetidens trengsler. Etterfølgelsen er vår sak. Virkningen er Guds sak.

Ved inngangen til 1530-årene strømmet folk til "mertinistenes" kirkehus, hvor ofte altergang ble vanlig i kurfyrstedømmet Sachsen og i de nordtyske fyrstedømmer. Det unike ved Guds kirke på denne jord rystet pavedømmet i dets grunnvoller. Noe slikt hadde ikke skjedd i kirkens historie siden de første århundrer. Guds gaverettferdighet ble offentlig forkynt og gjenoppdaget i sakramentets skikkelser: "*Dette er mitt legeme, som er for dere. /.../ Denne kalk er den nye pakt i mitt blod*" (1 Kor 11:24f).

Vi merker oss at det var ikke prestasjonsfromhet i nye former som tiltrakk folk, men den rettferdighet som Gud åpenbarer ved evangeliet uavhengig av lovgjerninger, og lar rekke fram i sakramentets skikkelser. Dermed fikk livet i de jordiske kallsoppgaver en ny basis og motive-ring. (1 Kor 10:16, Kol 1:15-20.)

Så er det ikke kampen for en hjertesak, men *den nytestamentlige tro* som samler den kirkerest som er tilbake. Da er det bekjennelsens oppgave å samle troens bekjennere, trøste og oppmuntre dem, og gjøre dem til glade og frimodige i troens gode strid. Noen annen oppgave har ikke Konkordiebokens bekjennelser fra oldkirken og reformasjonstiden. Noe bedre samlingsmerke har vi ikke. Katekismeforklaringen erstatter ikke, men utdyper og begrunner med Bibel og Konkordiebok.

Kirkens bekjennelse samler om den nytestamentlige tro, gitt i og med apostelordets lære fra den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. Denne samling medfører et stadig trosforsvar for *den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjerninger*. Dens begrunnelse er ikke lærdommer med alderens patina, trodd av mange og vidt utbredt, men Guds forsoning med verden i en bevitnet Jesus-historie - historien om Sønnens lidende lydighet i Jesu skikkelse, for alle og i alles sted. Gud er en forsonet Gud og syndere nådig for sin godhets skyld. Det har Gud stadfestet da han reiste Jesus opp fra de døde.

Guds universelle lov og nåde blir rett forkynt hvor apostlenes etterfølgere i prekenembetet følger Kristi marsjordre. Men prekenembetets Herre vil mere. Han vil ha forsoningens gaver trodd og utdelt. Han vil gi sin gaverettferdighet til den enkelte i dåpen til Jesu død, og vil stadfeste barneretten hos ham med absolusjonen i det private skriftemål. Under Herrens Nattverd vil han ha vårt samfunn med Jesu Kristi, Guds Sønnns legeme og blod rakt fram i sakramentets skikkelser til et synlig pant på Guds tilgivende nåde og evig liv hos ham.

Hva er da vårt problem i troens gode strid? Problemet er ikke «de andre», men det forhold at et kristent menneske består av to deler – det gamle og det nye menneske (Gal 5). I tillit til Guds løftepakt i dåpen anvender vi Guds tilgivende nåde, enhver på seg selv, og ber ham fornye våre liv og gjøre oss likedannet med Kristus. I vår avmakt må Gud være fornyelsens kilde. I dåpen ble vi ikledd Kristi hellighet og rettferdighet, og oppreist fra døden i våre synder (Rom 6, Ef 2). Med løftet om syndenes forlatelse er den vår støttestav hele veien, ja, vår glede og frimodighet hele alle dager, for Kristus kommer oss til hjelp med Den Hellige Ånd, vår livgiver og fornyer i kampen mot den onde menneskenatur. Det er hva vanddåpen betyr, og derfor trenger vi den apostoliske formaning til dømte mennesker i troens gode strid.

I Helligåndens kamp mot den onde menneskenatur fremstår det nye menneske, som skal leve evig for Gud i rettferdighet og renhet. Denne kamp pågår *ved troen* dag for dag, inntil vår ånd forlater syndelegemet og det blir lagt i grav. «På den ytterste dag vil han oppvekke meg og alle døde, og gi meg og alle som tror på Kristus et evig liv» (forkl 3 trosart). Hva vi er for Gud ved dåpen og troen allerede, det skal vi også bli på den ytterste dag - fullt og helt. Det har Gud stadfestet en gang for alle med den oppstandne Jesus, Guds «førstegrøde» (1 Kor 15:20, Rom 6, 1 Tim 1:18, 2 Tim 4:7 osv).

Rettfærdiggjørelsen ved tro i Herrens Nattverd

Kristus priste dem salige som er fattige i selv, og tilsa dem himmelriket (Mt 5:3). Samtidig advarte han dem mot en gudsyndelse begrunnet i lovrettferdighet (7:15ff, 16:6, 12, osv). Kristus rår ikke med lov og forskrift i menneskets samvittighet, men med syndenes forlatelse. Det er dette herredømme i samvittigheten Luther fremhever med ordene “kirken må alltid reformeres” (*ecclesia semper reformanda est*). Den onde lyst i menneskets innerste krever lovrettferdighet. Det vet også muslimen, uvitende om sammenhengen mellom Jesu persons hemmelighet, lidende lydighet og alterets sakrament? Vet vi?

Vi vet nok at Guds Sønn i en tjeners skikkelse har oppfylt loven i alle deler og alles sted (Fil 2:7, Gal 4:4). Vi vet nok det salige bytte, at han tilsier oss syndenes forlatelse på grunn av sin fortjeneste (Jes 53:10-12, Mt 20:28). Men vet vi at han som var en tjener i sin fornedrelse i fortid, tjener oss i nåtid under Herrens Nattverd? Årsaken til dette spørsmål er den falske åndelighet, som især i vår tid innhyller den sakramentale handling under nattverdfeiringen. Også da er han Herrens over sin nattverd. Med sitt skapende ord over fremsatt brød og vin gjør sitt under i messen. Til et synlig pant på Guds nådepakt i hans død lar han rekke fram sitt legeme og blod i sakramentets skikkelser, en gang gitt til soning for verdens synder. I dette måltid er midleren for skapelsen også midleren for gjenløsningen, som her tjener oss med sitt legeme og blod, gitt til gjenløsning for alle mennesker (de mange).

Midleren under Herrens Nattverd er den oppstandne Kristus ved Faderens høyre – ikke i et himmelrom langt borte, men til stede i menighetens midte. Her gjør han underet i messen. I lyset av Bibelens vitnesbyrd om Kristus og hans verk ser vi glansen av Guds herlighet i tjenerskikkelsen den gang, og her i brødet og vinens skikkelser. Gud er og blir i evighet en for-

sonet Gud i sin tjener gudmennesket Jesus en (2 Kor 5:19, Åp 5, osv). Derfor skal marsjordren følges og hans venner ihukomme hans velgjerninger med Herrens Nattverd.

De som spiser og drikker under Herrens Nattverd, har samfunn med Kristi ofrede legeme og blod, og dermed samfunn med Guds kirke i himmelen og på jorden. (1 Kor 10:16f.) Til forskjell fra dette sakramentale måltid, skjer åndelige spising og drikking ved troen. Denne forskjell kommer jeg tilbake til. Her merker vi oss at uten alterets sakrament faller vi lett for den fristelse å søke trøst i selvbekreftende åndelighet og egen rettferdighet, nok med oss selv.

I Herrens Nattverd er himmelvidt - fra skapelse og syndefall til den kommende verden, når Kristus kommer synlig i sin Guddoms makt og herlighet på den ytterste dag. Gjestene ved Herrens bord foregriper med munnen de saliges oppstandelse.

Fra Lille Katekisme:

”Å spise og drikke gjør det visselig ikke, men de ord som her står: “det gis for dere” og “det utgyses for dere til syndenes forlatelse”. Disse ord er - ved siden av det å ete og drikke, hovedsaken i sakramentet. Og den som tror disse ord, han har hva de sier og som de lyder, nemlig syndenes forlatelse.” (Forkl Femte parten.)

Fra Luthers Store Katekisme:

“(Jesus sier: ”Gjør dette” /.../ Enten du er verdig eller uverdig, så har du her hans legeme og blod i kraft av de ord som kommer til brødet og vinen. Merk deg dette og husk det godt, for i disse ord har vi hele vår grunnvoll, vårt vern og vårt verge mot all villfarelse og forførelse som har kommet og skal komme.

/.../ Nå kommer vi til kraften og nytten av sakramentet, altså grunnen til at det ble innstiftet. Dette er det nødvendig å være klar over, for at en skal vite hva vi skal søke og motta der. Dette er klart og lett å forstå ut fra de ord som er nevnt: Det er mitt legeme og blod, gitt og utgytt FOR DERE til syndenes forlatelse. – Det vil kort og godt si: Vi går til sakramentet fordi vi der mottar den dyrebare skatt ved hvilken vi får syndenes forlatelse.

Hvordan kan det være mulig? Fordi Ordet står der og gir oss det. Han ber meg ete og drikke for at det skal være mitt, og for at det skal være til gagn for meg som et sikkert pant og tegn – ja, det skal være selve den gave som han har vunnet for meg mot mine synder, mot døden og alt ondt. Med rette blir det kalt “mat for sjelen”, etter som det nærer og styrker det nye menneske.

Ved dåpen blir vi født på ny. Men vårt kjød og blod har ikke mistet sitt gamle skinn. Det er så mange hindringer og anfektelser fra djevelen og verden at vi ofte blir trette og matte. Under tiden snubler vi også: Dette sakrament er derfor gitt til daglig føde og næring som troen kan styrke seg og nære seg på, så den ikke skal gi opp kampen, men bare bli sterkere og sterkere. For det nye livet skal være slik at det stadig vokser og går fremover. Men det må lide mye motstand. Djevelen er en rasende motstander. Når han ser at noen står imot ham og angriper det gamle mennesket, og han så ikke kan overrumple oss med makt, da smyger og sniker han omkring på alle kanter. Han forsøker alle slags kunster, og gir seg ikke før han har trettet oss ut, så vi enten gir opp troen eller mister motet og blir likegyldige og utålmodige. Når hjertet kjenner at det blir for tungt å holde ut, da har vi fått den trøst at vi kan hente ny kraft i sakramentet og bli oppkvikket.

/.../ (Ordene) ”for dere” oppmuntrer og driver kristne til å komme sammen ofte til Ordets og Sakramentets gudstjeneste. I disse ord ligger all vår verdighet og frimodighet for Gud.

/.../ Da må vi ikke betrakte sakramentet som noe skadelig /.../, men heller innse at det er en helsebringende, trøstefull medisin, som hjelper deg og gir deg livet både til sjel og legeme. For er sjelen reddet, da er kroppen hjulpet også. Hvorfor stiller vi oss til sakramentet som var det en gift som ville ta livet av oss, om vi spiste av den?" (Nattverden, 17-27, 64-66, 68.)

Hvilken nytte har vi av Herrens Nattverd?

Med munnen mottar vi Kristi underfulle gave og har samfunn med den hele Kristus, som led, døde og oppstod etter sin menneskenatur. Vi mottar all Guds velsignelse fra de himmelske verdener – "*Kristus, kommet i kjød*" (1Joh 4:2).

Men gaven blir ingen til evig nytte og gavn, om den mottas med åndeliggjørende bortforklaringer og tillit til gjort gjerning. Altergang og nattverdfeiring frelser ingen. *Med åndeliggjørende bortforklaringer deltar man ikke i den åndelige spising og drikking, men drikker en dom over sitt liv* (1 Kor 11:29f).

Det er ved troen sakramentet blir til evig nytte. Troen består i den barnlige tillit til Kristi ord, og mottar Guds underpant på vår frifinnelse i Kristi offerdød. Troen kan være sterk eller svak, men holder fast ved Kristi ord om gaven som "*gis for dere til syndenes forlatelse*". Med gave-evangeliet i sakramentets skikkelser styrker han troen og bevarer oss til legeme og sjel i en sann tro til det evige liv.

2 Kor 2:17 – Vi er ikke som så mange andre, som forfalsker Guds ord for å dra fordel av det, men i oppriktighet, på Guds oppdrag, taler vi i Kristus for Guds åsyn.

Når mennesker får nåde til å anvende Kristi fortjeneste, enhver på seg selv, da rår Kristus over "*sitt eget*" (Joh 1:11). Skaperverkets mellommann har kjøpt oss fri fra sine fiendemakters okkupasjon, og lar oss vinne seier over "*djevelen, verden og vårt eget kjød*" (forkl LK, sjette bønn). Hvor Kristus rår ved troen, virker han det nye livet i troens "*gode strid*" (1 Tim 1:18, 2 Tim 4:7).

Illustrasjon: Jesu fotvasking (Joh 13:1-11. Jf v 9f og 15:3). Den illustrerer forholdet mellom Jesus som gave og eksempel. Det er ikke vi som stiller opp rene og hellige for ham. Han tar seg av oss. Det har han gjort ved å gi seg selv som gave.

Dramatikken oppstod med Peters innsigelse, og gjenoppstår med vår trang til selvgjort åndelighet for Gud. Ingen kan være kristen uten synderens tillit til Gud – at også jeg er frikjent på grunn av Kristi fortjeneste. I denne kunst blir ingen utlært. På grunn av arvesyndens kraft, er vi henvist til Kristi «fotvasking», som i Herrens Nattverd tjener oss på underfullt vis med alterets sakrament, slik hans testamentord sier.

Derfor sa Johannes Chrysostomos (d 407), at "ordene lyder fra prestens munn, men brødet og vinen helliges ved Guds kraft og nåde". Den Hellige Ånd virker den tillit til Kristi ord at vi hver for oss anvender gaven som "gis for dere". Guds Sannhet er virksom. Den helliger oss i ham som er Sannheten. Med ham til gave følger livet med ham til eksempel i gjerninger som har Guds ord og bud for seg.

1 Joh 4 11 - har Gud elsket oss slik, er også vi skyldige til å elske hverandre.

Den åndelige og den sakramentale spising og drikking

Tilbake til forskjellen mellom åndelige og den sakramentale spising og drikking. Den åndelige skjer med troen – under nattverden og utenfor nattverden, og er felles for den gamle og

den nye pakt (Joh 6:47-51). Den sakramentale spising og drikking skjer når sakramentet mottas med munnen i den nye pakt, av både troende og hyklere (1 Kor 10:16).

Forskjellen beror på *den sakramentale forening* under Herrens Nattverd, da Kristi legeme og blod, gitt for verdens synder, blir rakt fram i brødets og vinens skikkelser. Med munnen mottar vi gaven og har samfunn med den rettferdighet som evangeliet åpenbarer - den hele Kristus, sann Gud og sant menneske. Dette underfulle samfunn skjer uten noen naturlig eller lokal forbindelse mellom en himmelsk og en jordisk materie.

Sammen med den gamle kirke siden aposteltiden vedkjenner vi oss den sakramentale forening mottatt med munnen. Den skjer på overnaturlig og ubegripelig vis, til forskjell fra spising på naturlig og begripelig vis. En nattverdsgjest forkynner derfor i handling hva forklaringen i Lille Katekisme sier om gudmenneskets død: - "han er min HERRE, som har gjenløst meg" osv.

Spørsmålene om nattverdets nytte og bruk aktualiserer vår forberedelse til Herrens Hellige Nattverd.

Nattverdberedelsen: Verdige eller uverdige?

Den nye pakt i Kristi blod forteller to ting om oss mennesker: (1) "i mitt kjød bor intet godt" (Rom 7:18), men (2) Gud lar oss vinne seier ved ham som har frelst oss med sin offerdød i alles sted.

Den rette nattverdberedelse er troen på Kristi ord om gaven han gir "for dere" (Lk 22:19f). I tillit til Kristi ord, mottas Sakramentet med takk til Faderen ved Sønnen, Jesus Kristus, og i Den Hellige Ånd. Og mottagelsen skjer med tilbedelse av sakramentets Herre, som her gir samfunn med hans legeme og blod. Denne tilbedelse fins ikke der hvor leppene ærer ham og hjertet er langt borte fra ham (Mt 15:8).

I tillit til Guds løfte i vår dåp, stiller vi våre legemer fram som takkoffer for ham (Rom 12:1), og som våpen for Guds rettferdighet (6:19). Fra Herrens bord går enhver til sitt kall med Kristus som eksempel – utsendt som liturger for Gud og diakoner for vår neste.

Troen har Kristus og mangler ingenting, sier Luther. Troen har Kristus til gave, gitt av nåde, men er aldri uten Kristus som eksempel i gode gjerninger. Gjerningene befinner seg utenfor frelsens årsak, mottatt i tro, men troen er aldri uten gjerningene med Kristus som eksempel. Troen frykter og elsker Gud over alle ting, stoler på ham, ber, lover og takker, holder Guds ord hellig, hører og lærer det gjerne, og tjener andre med gjerninger som har Guds ord og befaling for seg (jf forkl LK Første parten). Regelen er denne: Er jeg beredt til å møte Herren på Dommens dag, på grunn av Kristi fortjeneste, så er jeg også beredt til å motta sakramentet – eller omvendt (Fil 3:20).

Den som bereder seg til Herrens Nattverd, prøver sitt liv i lys av Guds ord (1Kor 11:28, 31f). Døpte småbarn og andre som ikke evner denne selvprøving, lever i dåpens nåde. Guds ord virker den trang som søker kirkens samfunn med ham som er synderes rettferdighet og hellighet for Gud (1 Kor 10:17). Betrakter vi den kjærlighet som er årsaken til vår frelse, da må vi vise vår neste det forsonlige sinnelag og gjerne forbedre våre liv (Rom 12:1f, 1 Kor 3:6).

Uverdige nattverdsgjester reserverer seg mot Kristi testamentord (jf Rom 10:16) og mener seg kvalifisert (1 Kor 11:21f, 33f). Reservasjonen krenker åpenbaringsordets hellige Gud med et selvlaget gudsbilde, tilpasset mitt selvbekreftende behov. Da tar man ikke oppgjør med synder som Guds ord fordømmer, og lar seg ikke forlike med Gud, og heller ikke med sin nes-

te (Mt 5:23f), men gjør Guds nådepakt i Sønnens blod til «billig nåde». Med billig nåde spiller man sin kristenrolle på selvbestemt vis (1 Kor 10:21, 11:27). «Billig nåde» er typisk for forkynnelsen i modernitetens kirker. Den behager vår onde menneskenatur, så den som mener at han står, må se til at han ikke faller (1 Kor 10:12).

Den som anfektes av egne synder, får hjelp i det private *skriftemål*, hvor skriftefaren utøver myndighet i Kristi sted: “Jeg forlater deg dine synder, i Faderens osv.” Guds nådetilsagn stadfester frelsen gitt i dåpen. Lutherske prester og lekfolk står overfor oppgaven å gjenreise Kristi sjelesorg i forberedelsen til Herrens Nattverd.

Ved Kristi ord virker Den Hellige Ånd troen, styrker og bevarer den. Frifunnet på grunn av Kristi fortjeneste, vinner vi seier over synd og død ved ham som er virksom ved troen i våre liv. Guds kjærlighet lokker og drar til gleden i fullt mål (Joh 17:13, Åp 19:7-9).

Dette indre vitnesbyrd sier “det er til meg også” og virker den frimodighet at vi anvender Kristi fortjeneste, enhver på seg selv selv. Guds rettferdighet, gitt av nåde, er også min, slik Gud har lovet i min dåp (Mk 16:16). Til et synlig pant på Guds nåde, vil jeg motta min ham som jeg tror på. Og presten skal utlegge Kristi ord Skriftens vitnesbyrd og forrette Herrens Nattverd. om så bare én kommer og de andre hører på (jf sognebudet).

Takkofferet i Herrens Nattverd

Takkofferet er troens gjensvar på Guds uutgrunnelige godhet i sakramentets skikkelser:

Ef 1:3 – Lovet være Gud, vår Herre Jesu Kristi Fader, han som i Kristus har velsignet oss med all Åndens velsignelse i himmelen.

En nattverdliturgi kan tilsløre Kristi tydningsord og gjøre Herrens Nattverd til tvilens måltid. En illustrasjon gir den frafalne lutherdom med læren Kristi legemes og blods sakramentale nærvær i kraft av menighetens *virkekraftige* nattverdfeiring. Denne teori har ingen bibelsk begrunnelse. Den overser endog Kristi ord.

Guds gave-evangelium i sakramentets skikkelser lar oss motta Guds “nådes rikdom”, fra før verdens grunnvoll ble lagt (Mt 25:33, Ef 1:1-7). Vi mottar Guds uutgrunnelige kjærlighet i Sakramentets skikkelser, ikke i kraft av vår nattverdfeiring, men på grunn av Guds frelsesråd før verden ble skapt. (Sal 16:10, jf Ap 13:35-39.) Guds godhet for sin egen skyld er takkofferets årsak, når vi forkynner i ord og handling “Herrens død inntil han kommer” (1 Kor 11:26).

Betrakter vi gaven i lys av Kristi ord, kan ordene sette følelser i sving. Da gjelder det å skjelve mellom gavens årsak og gleden den virker.

Sal 73:24f - Har jeg deg, ønsker jeg ikke noe på jorden. Om kropp og sjel forgår, er Gud for evig min klippe og min del.

Herrens apostel formaner «ved Guds miskunn». Han formaner dømte mennesker til å frembære “*deres legemer til et offer som er levende, hellig og velbehagelig for Gud – deres åndelige tempeltjeneste*”. Rom 12:1f. Det er denne *kroppslige* tjeneste som er “*åndelig*” (jf Rom 6:13f, 1 Kor 3:16f). Sett fra vår side, skal Kristi legemlige død og oppstandelse bli forkynt i ord og handling, med sjel og legeme.

Fattige i oss selv, er vi tiggere for Gud (Sal 38 og 70, Rom 7:18a). I erkjennelse av egen avmakt for Gud, ber vi om Åndens hjelp til å frembære våre legemer som “*åndelige offer*” for Gud. Denne frembæring skjer ved troen på synderes frifinnelse i Kristi død. Gaven rekkes frem på grunn av Guds nåde mot alle (Joh 3:16, 2 Kor 5). Sammen med sin prest, trer de tro-

ende frem som "rette, hellige medprester, helliget ved Kristi blod og salvet og innvidd av Den Hellige Ånd i dåpen" (Luther). Og de kan si: "Ja, på ditt ord, Herre".

Kirkens bekjennelse i nattverdens liturgi

Sett fra vår side, er Herrens Nattverd *troens fest* på skaperverkets vegne: "Han som all verden er for trang", lå på Marias fang, og led og døde Guds udødelige død. Han er etter sin menneskenatur Guds førstegrøde, alle menneskers bror og altets midtpunkt og hersker. Han er den eneste blant brødre som er verdig all tilbedelse, især når han i sin menighet troner på sølvfat og mottas med munnen. Gjennom ham som Gud utsendte, kjenner vi Gud og har evig (Joh 17:3). Følgelig må vi med vår nattverdliturgi istemme Kristus-bekjennelsen, gitt fra himmelen (Mt 16:16f).

Kristne tror og bekjenner at Jesus Kristus, Guds Sønn, er sann Gud av Faderens vesen før alle tider, og sant menneske av sin mors vesen, født i tiden. Uten å sammenblande naturene meddeler han sine guddommelige egenskaper gjennom sin skapte menneskenatur (D Athan bekj, pkt 3f, 28f, 34). **1 Kor 11:24** - Dette er mitt legeme...

Vi bekjenner med ord og geberder den éne Herre, som viser seg for oss i brødets og vinens skikkelser. Utelukket er det doble bokholderi, som henviser Herren Jesus til en overjordisk-åndelig virkelighet, og mennesket Jesus til en jordisk-materiell virkelighet (jf Gud-og-Jesus-religionen). Da faller det naturlig å sende innvidd brød og vin rundt i benkene, og la folk forsyne seg som de vil.

Vi er vant til å motta alterets sakrament knelende, men få synes å være klar over begrunnelsen: *Sakramenttilbedelse*. Dette uttrykk bør forsterkes i en bekjennessituasjon, slik de gjorde på reformasjonstiden: Etter konsekrasjonsordene kneler forsamlingen og synger "O Guds Lam". Deretter følger utdelingen. Andre markeringer: Å slå korstegnet, og bukke/neie for sakramentet i det man går fra alterringen.

Kristi ord utelukker gudsyndyrker oppfunnet av mennesker, det vil si uten det sakssvarende uttrykk for Kristi ord. Det skjer på en forfinet og fordekt måte når man tillegger menighetens nattverdfeiring den virkekraft å gjøre Kristi legeme og blod nærværende sammen med brød og vin. Denne åndelighet gjør Herrens Nattverd til en fariséermesse på egenrettferdighetens grunn.

Anamnesen - ihukommelsen

Vi merker oss den nytestamentlige språkbruk. Når det er tale om "å minnes" avdøde, benyttes et passivt verb. Kristus begrunner sakramentbruken med et *aktivt* verb, som best kan oversettes med "å ihukomme" el påminne (anamnein, subst anamnése = ihukommelse). Forskjellen er bevart i det latinske kirkespråk (*commemoratio* – ihukommelse, til forskjell fra *memoratio* el *memorie* – minne, erindring). Befalingen om å ihukomme ham med dette måltid har adresse til gjestene ved hans bord. Med den sakramentale handling (gjør dette) skal vi anvende Guds nådepakt på oss selv når vi mottar hans gave med munnen og spiser og drikker. Dertil trengs den tro som Helligånden virker ved Kristi ord.

Jesu ord om "*den nye pakt i mitt blod*" plasserer Herrens Nattverd i frelsens historie, hvor Guds nådepakter med sitt folk pekte framover mot Guds løfters oppfyllelse i den nye pakt – Guds universelle nådepakt i Jesu Kristi blod, «mitt blod» blod. Gud hørte israelittenes sukk og klager da de var slaver i Egypt, og kom i hu sin løftepakt med Abraham, at han ikke ville la dem gå til grunne, men være deres Gud, selv om de brøt Guds bud og forskrifter.

Mange ganger gjennom Guds folks historie kunne det se ut som om Gud hadde forkastet sitt folk. Da sendte Gud en profet og grep inn med sitt ord. Siste gang det skjedde var det gått omkring 400 år. Da grep Gud inn med Døperen Johannes, profeten som ryddet vei for Kristus. Fylt av Den Hellige Ånd, talte presten Sakarja profetiske ord om Guds løfters oppfyllelse:

Lk 1:72-75 – Han vil vise miskunn mot våre fedre og komme i hu sin hellige pakt og løftet han gav vår far Abraham med ed, så vi frelst fra fienders hånd og uten frykt kan få tjene ham for hans åsyn, i hellighet og rettferdighet alle våre dager.

Løftet ble oppfylt med nådepakten i Jesu Kristi, Guds Sønnns blod.

1 Kor 10:16 – Velsignelsens beger /.../ gir det oss ikke del i Kristi blod? (Jf v 27.)

Kristi under i messen gjør troens rettferdighet synlig og konkret. Vi mottar hva vi er ved dåpen og troen i Kristus – “Guds rettferdighet”. Vi er ved troen “Guds rettferdighet i ham” (2 Kor 5:21, Gal 3:26f).

Hva vi gjør under den sakramentale handling, gjør vi på Kristi ord og befaling: Vi minnes med takksigelse for Faderen hans forsoning med verden i Jesu Kristi død, og anvender på oss selv Guds forsoningsverk i «Den Hellige og Rettferdige» (Apg 3:14) når vi mottar med munnen Kristi gave, spiser og drikker. Men den som reserverer seg mot Kristi ord og synlige pant på syndenes forlatelse og evig liv, bedriver testamentforfalskning i tillit til egen kraft og fornuft.

Med hensyn til troen – den åndelige spising - er hele den kristnes liv en ihukommelse. Samtidig virker Helligånden ved Kristi ord en lengsel tilbake til menighetens samling om Ord og Sakrament. Men den som ikke vil ihukomme Kristi død med den sakramentale spising, vil Gud ihukomme hans synder.

Denne doble ihukommelse var det Jesus så fram til med glede, da han tok avskjed med de tolv og innstiftet den nye pakts måltid. Han så med glede forbi sin død og grav til sitt nærvær hos sitt folk med sitt ofrede legeme og blod i sakramentets skikkelser. Guds nådige sinnelag for Kristi skyld gjør Kristi glede fullkommen, og i Herrens Nattverd tar vi del i hans glede i fullt mål (Lk 2:10f, Joh 15:11 osv).

Jesus hadde oppvekket den døde Lasarus forut for sitt inntog i Jerusalem og innstiftelsen av den nye pakts måltid. Med handlende allmakt hadde han demonstrert sin persons hemmelighet og proklamert:

Joh 11:25 - JEG ER oppstandelsen og livet. Den som tror på meg skal leve om han enn dør.

Ordet som ble menneske i Jesu skikkelse er virksom med sitt ord, gjør underet i messen og gjør oss med alterets sakrament delaktige i det under han selv er. Han gjør den sakramentale forening. Han hverken skiller eller sammenblander sin guddomsnatur og menneskenatur, men lar *sitt ofrede legeme og blod* komme til syne i brødets og vinens skikkelser til mat og drikke (epifani).

Kirkens Herre er Faderens allestedsnærværende Sønn ved Faderens nådeside. Hvor som helst er han til stede i den forsamlede menighet og oppfyller sitt testament hvor hans Nattverd holdes slik hans ord sier. På troskapens vilkår mottar vi Sønnens glede i fullt mål (Joh 15:11). I denne sakramentale handling er anamnesen Den Hellige Ånds verk, som hjelper, trøster og gleder oss med Faderens forsoningsverk i Sønnens selvhengivende offerdød for verdens synder. Han er vår fred mellom oss og Gud. I ham har vi ved troen den evige hvile, fred og glede:

Jes 58:13f – Når /.../ du kaller sabbaten en lyst /.../ og du ærer den, så du ikke går dine egne veier, ikke gjør din gjerning eller fører tomt snakk – da skal du glede deg i Herren og jeg vil la deg /.../ nyte Jakobs, din fars arv, for Herrens munn har talt. **Mt 25:34** – «Kom, dere min Faders velsignede, og arv det rike som er beredt dere fra før verdens grunnvoll ble lagt. Rom 8:17, Ef 1:4.

18. JESU GLEDE UNDER DEN HELLIGE KOMMUNION

Jesus-ordene om gleden inngår i avskjedstalen til de tolv før han gikk ut til sin store lidelse, syngende Det store hallel (Sal 115-118). De forstod ikke den gang hvilken gjensyns glede Jesus snakket om. De forstod ordene først i ettertid – i påskeperspektivet.

Jesus innstiftet den nye pakts måltid under det jødiske påskemåltid «i den natt han ble forrådt». Uten Jesu oppstandelse fra de døde på den tredje dag, ville ingen ha holdt dette måltid, for også kirken i den nye pakt ville vært ukjent for verden. Jesu ord om den glede som ventet «om en liten stund», forutsetter deltakere som tre dager senere var øyenvitner til den oppstandne Jesus og lært av ham.

Så «ofte» Herrens Nattverd blir feiret i den forsamlede menighet, er feiringen i seg selv et vitnesbyrd om kirkens tro og dens begrunnelse i og sammenheng med en bevitnet Jesus-historie. Dette vitnesbyrd i fortid og nåtid er unikt og usammenlignbart på linje med skapelsen. Guds løfter er oppfylt i Jesus Kristus, hans lidelse, død og oppstandelse har en gang for alle satt strek over alle frelsesveier fra menneskenes side, og avslørt dårskaper i alle forsøk på en omfattende tydning av «virkeligheten».

Og slik kan vi fortsette: Uten de mange øyenvitner til den Oppstandne, ville ingen ha nedtegnet evangeliene og bevitnet det som videre skjedde. Ved en anledning var over fem hundre til stede, og de fleste av dem levde enda da Paulus skrev sitt første brev til menigheten i Korint (1 Kor 15:6). Også apostolatet, dåpen og Pinsedagen forutsetter den bevitnede kjensgjerning at den Oppstandne var virksom blant sine disipler ved en rekke anledninger før han ble opptatt til Guds tronehimel, da han på den førtiende dag forsvant bak en sky. Uten disse hendelser, ville det ikke vært noen Jesu Kristi menighet. Heller ikke kristenforfølgeren Saulus ville ha blitt en Herrens apostel, om ikke den Oppstandne hadde stanset ham på vei til Damaskus og utvalgt ham til sitt redskap (Ap 9:15).

Kort sagt: Den flokk som samles om sin prest for å holde Jesu befalinger, er i seg selv et vitnesbyrd om Jesu persons hemmelighet og Guds forsoning med verden i Jesu død. Den forsamlede menighet stadfester Guds vitnesbyrd, som reiste Jesus opp fra de døde på den tredje dag, «slik Skriftene har sagt», 1 Kor 15:3 (jf Mt 16:21, 20:17-19, Joh 18:30-34, Lk 24:7, osv).

Til syvende og sist er det bare en eneste grunn til å samles om Ord og Sakrament: Den Oppstandnes nærvær i den forsamlede menighet, virksom gjennom sine delegater i prekenemmetets gjerning. «Den som hører dere, hører meg», Lk 10:16. I likhet med alle undere, kan heller ikke dette under bevises med rasjonelle eksperimenter. Men det lar seg konstatere, nå delegaten utfører sitt oppdrag i samsvar med den Oppstandnes befalinger. Tegnene forval-

tet med trofasthet på Kristi vilkår, stadfester og bevitner Guds vitnesbyrd, og tegnene lar seg tyde med Jesu undervisning i «Skriftene». Den har hans utvalgte apostler gitt videre til kirken, og vi har den overgitt i og med apostelordets lære fra Jesus Kristus, Skriftens Herre.

Den praktisk-kirkelige konklusjon virker selvvinnlysende: I det sekulær-liberale samfunn må kirken besinne seg på kristentroens unike begrunnelse i en bevitnet historie, og konsolidere menigheten på de handlinger som er unike ved kirkens virksomhet. Prekenembetets oppdrag og fullmakter fra den oppstandne Kristus tydeliggjør, tiltrekker og drar mennesker til menighetens samling om Ord, og Sakrament. Vilkåret er trofaste forvaltere i prekenembetets gjerning. De fremstår som Kristi delegater med krav på troverdighet.

Evangeliets troverdighet beror på *Guds troverdighet*. Guds løfte til Abraham har han oppfylt i en bevitnet historie - om Jesus persons hemmelighet og hans lidelse, død og oppstandelse, «slik det står skrevet». Kirkens tro er Guds tro. Både troens begrunnelse, innhold og komme bevitner Guds trofasthet og handlende allmakt. Tydningen har Jesus gitt med sin undervisning i «Moses og Profetene», gitt videre med apostelordets lære i Nytestamentets skrifter - kirkens kánon eller rettesnor.

Alternativet består i tilpasninger til de dominerende idéer i samtiden. Men tilpasninger i lære og liv er ikke mulig uten å manipulere kirkens basis, lagt i begynnelsen, og samtidig tilsløre det unike og underfulle ved kirkens fremtreden som apostolatets kirke. Tilpasningene til det senmoderne samfunn omdanner alt som kristendom heter, og gjør prest og biskop til talerør for den magisk-terapeutiske deisme. De fremstår som Guds Ords tjenere uten troverdighet.

Testamentordenes gavestruktur

Det er ikke bare selve måltidet som er unikt. Med måltidet tenker vi gjerne på gaven han gir – hva den er og bringer. Testamentordene lar oss se Nattverdets indre *gavestruktur* dels fra Giverens side, dels fra nattverd gjestenes side. Sett fra Giverens side, belønner ikke Gud våre gaver etter fortjeneste, men gir oss del i sin gave, som er gudmenneskets ofrede legeme og blod rakt fram i brødet og vinens skikkelser, gitt av nåde.

Nattverdets *bekjennerstruktur* er sekundær, og lar oss betrakte nattverden «nedenfra», fra nattverd gjestenes side. Bekjennelsen er det hengivne gjensvar på Kristi testamentord, båret fram i takksigelsens form til Faderen ved Sønnen i Den Hellige Ånd. Giverens sakramentale under drar oss inn i den guddommelighet mellom personene i den eneste sanne Gud, gitt til kjenne i Ordet som ble menneske i Jesu skikkelse (Joh 1:14, Fil 2:7). Begge innfallsvinkler lar oss bevitne den Oppstandnes underfulle tilsynekomst, skjult i jordiske skikkelser under Nattverdets Liturgi, og lar oss frembære troens takkoffer for Gud fordi vi kjenner ham som har gitt sitt innerste vesen til kjenne ved den han utsendte, Jesus Kristus.

Testamentordene gir innsyn i Guds kjærlighets mysterium: *Faderen* som gav sin Sønn, den enbårne, til soning for verdens synder; og *Sønnen* som av fri vilje opptok menneskenaturen i forening med sin Guddoms natur og led for vår frelse i Jesu skikkelse; og *Den Hellige Ånd* som utgår fra dem begge, vitner med evangeliet om frelsen, fullbrakt i Jesu død. Han trøster og gleder oss med Kristi ord, og bevarer oss i troen på syndenes forlatelse for Kristi skyld. Med ham til gave, skaper Helligånden ny vilje, lyst og kraft til å leve etter Guds gode skaper-vilje, og bevarer oss hos Kristus i en sann tro til det evige liv.

Rom 8:3, 10f og 15f - Det som var umulig for loven fordi den var maktesløs på grunn av menneskets onde natur, det gjorde Gud. For syndens synd sendte han sin egen Sønn i syndige

menneskers skikkelse og holdt dom over synden i vår natur. /.../ Dersom Kristus bor i dere, er nok kroppen død på grunn av synden, men ånden er levende fordi dere er rettferdige for Gud. Han reiste Jesus opp fra de døde, og dersom hans Ånd bor i dere, skal han som reiste Jesus opp fra de døde, også gi deres dødelige legeme liv ved den Ånd som bor i dere. /.../ Dere har ikke fått treldommens ånd, så dere igjen skulle være redde. Dere har fått barnekårets Ånd som gjør at vi roper «Abba, Far!» Ånden selv vitner sammen med vår ånd og sier at vi er Gud barn.

“Min glede”

Under avskjeden hadde Jesus talt om sin fullkomne glede, som hans venner skulle få del i “om en liten stund”. Men ingenting i evangelistenes beretninger om de førti dagene før Himmelfartsdagen viser til dette sentrale motiv i avskjedstalen. *Hvilken glede* var det Jesus siktet til? Det framgår av den sammenheng Jesus siktet til. Johannes supplerer de andre evangelistene og gir et hint. Han formidlet Jesus-ordene om Guds selvhengivende kjærlighet i Jesu *tjenerskikkelse* (Joh 15:9f, jf fotvaskingen, 13:1-11), og Jesu løfte om “*min glede*” (Joh 16:16-19). Oppfyllelsen gjenstod.

“*Min glede*” må være av en annen art enn den gjensynsglede som hører menneskelivet til, og sikte til Jesu persons hemmelighet – *foreningen av Gud og menneske i Sønnens person* (Joh 1:14). Skriftmaterialet om denne sak er rikt, men reiser spørsmålet: Hvordan kan “*min glede*” også være den glede som apostlene skulle få “om en liten stund”? Apostlene undret seg.

La oss først se nærmere på Jesus-ordene, og deretter betrakte dem som oppfylte kjensgjerninger i påskeperspektivet. Først ordene om **kjærligheten**, som handler om en kjærlighet av en annen art den mennesker føler, erfarer og kaller kjærlighet:

Joh 15:9f – Likesom Faderen har elsket meg, har jeg elsket dere. Bli i min kjærlighet. Hvis dere holder mine bud, blir dere i min kjærlighet, likesom jeg har holdt min Fars bud og blir i hans kjærlighet.

Ordene sier rett fram hva Jesu hemmelighet består i: Han er Faderens enbårne Sønn og rene Lam, som *åpenbarer Faderens kjærlighet i selvhengivende lydighet*, tro til døden i alles sted.

Jesu oppmuntret de tolv til å bli i hans kjærlighet! Det skjer ved å holde “*mine bud*”, likesom Jesus har holdt sin Faders bud. Jesu befalinger eller bud til de tolv handler om noe annet enn Guds skapervilje, som Tibudsloven (el moralloven) tydeliggjør. Jesu bud – «mine bud» - er *prekenembetets oppdrag* – å overgi Kristi lære til kirken i den nye pakt, og forvalte Kristi innstiftelser i hans sted. På dette vilkår vil Faderen og Sønnen “*bo*” hos sine (Joh 14:21, 23). Alternativet er det svik som Judas-skikkelsen illustrerer (jf 1 Kor 4:2).

Hva består den kjærlighet i, som altså «bor» hos Jesu venner? Sendebrevet til Laodikea-menigheten gir et svar:

Åp 3:20 – Om noen hører min røst og åpner døren, da vil jeg gå inn til ham og holde måltid, jeg med ham og han med meg.

Gud “bor” med sin kjærlighet i et måltid, innstiftet med kirkens gudssamfunn for øye.

Så over til **troen**. Guds kjærlighet skaper troen. **Joh 3:16** - *SÅ har Gud elsket verden at han gav osv.* Troen er ikke årsaken, men Guds kjærlighet, som elsker for sin egen skyld. Denne kjærlighet virker den hengivne tillit til ham. Så er prekenembetets innstiftet for å forkynne Kristus og ham korsfestet som er Guds store glede til alt folket (Lk 2:10, jf Døperen Johannes, Joh 3:29). Guds glede drar og lokker oss til Faderen ved Sønnen (Joh 6:44, 12:32, Lk 4:43, 9:6

osv). Den Hellige Ånd kommer oss til hjelp med Kristi ord og vitner med vår ånd: det er til deg også, og virker det under at vi under Guds kjærlighetsgave, enhver på seg selv. Med apostelordets lære fra Kristus kommer vi til tro, og med den samme himmelsendte lære blir vi bevart hos Gud og har evig liv i ham (Joh 17:3, 20. Jf v 14-17, 7:16f). Men uten Ordet er ingenting.

Teksten i **Joh 16:16-20** belyser Jesu ord om sin glede, sagt like forut for sin store lidelse. Jesu glede skal forvandle apostlenes sorg *“om en liten stund”*, og *“ingen skal ta gleden fra dere”*. Ordene handler ikke om Jesu komme på den ytterste dag, heller ikke om gleden for Guds åsyn på den nye jord, men om to ting: Sønnens gang *“til Faderen så dere ikke lenger ser meg”* (Joh 16:10), og om hans framtidige nærvær hos sine venner, men uten tjenerskikkelsen. *Saken* bekjenner vi med ordene i Apostolicum – *“før opp til himmelen, sitter ved Guds, den allmektige Faders, høyre hånd”*. Bekjennelsen gjelder ingen science fiction, men en hendelse likeså synlig-konkret som den var underfull. Hans menneskenatur ble opptatt til gudmenneskets kongsgjerning ved Guds nådeside. Der er han *“ben jamin” – gledens sønn*, og kan fritt bruke sin Guddoms egenskap – å være hos sine venner hvor de enn samles, og være deres giver som ber ham i Jesu navn. Hvorfor? **V 24** - *så deres glede kan være fullkommen*. Da skal Guds folk allerede på denne jorde eie Jesu glede *“i fullt mål”*, når han er til stede i den forsamlede menighet, virksom med Ord og Sakrament. Den himmelsendte glede i sakramentets skikkelser virker det gjensvar som gjør Herrens Nattverd til «takksigelsens måltid».

Jesu løfte om gjensynsgleden

De tolv hadde satt sitt håp til Jesus og forlatt alt for hans skyld. Han var en profet, mektig i ord og gjerninger for Gud og alt folket, men sendt for å utfri Israel. Derfor «måtte» han lide, dø og oppstå på den tredje dag, slik Skriftene har sagt. Det var vanskelig å forstå, og derfor er han for jøden en snublest og for alle andre en dårskap. (Lk 24:19 osv).

Vårt ståsted er påskeperspektivet – i ettertid. De tolv stod midt oppi begivenhetene. Ved stigende forferdelse var de øyenvitner til rettergangen mot Jesus, og så og hørte hans endelig på «forbannelsens tre» (Gal 3:13). En forrødte ham, en annen fornektet ham. Til sist søkte de tilflukt bak lås og slå for å berge å livet. Tilbake var den totale meningsløshet – uten Gud og uten håp. Hvor var gleden da?

Det var i påskeperspektivet apostlene og urmenigheten oppfattet hva Jesus siktet til. Lært av den Oppstandne, så de Guds plan og mening, da han utla Skriftene for dem og deltok i måltider sammen med dem. De tok på ham og ble utsendt som hans delegater med myndighet til å løse og binde synder. Apostlenes etterfølgere i prekenembetet er hverken øyenvitner til den Oppstandne eller utrustet med Åndens gaver lik dem, marsjordren står fast – å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk (Lk 24:44). Her er en sammenheng og en forskjell mellom Herrens utvalgte apostler og deres etterfølgere i det nytestamentlige hyrde- og læreembete:

1 Joh 1-4 – Det som var fra begynnelsen, det vi har hørt, det vi har sett med våre øyne, det vi så og våre hender tok på, om det bærer vi bud, om livets ord. Og livet ble åpenbart, vi har sett det og vitner om det og forkynner dere det evige liv, som var hos Faderen og ble åpenbart for oss. Det som vi har sett og hørt, forkynner vi også for dere, for at dere skal ha samfunn med oss, vi som har samfunn med Faderen og hans Sønn Jesus Kristus. Og vi skriver dette for at vår glede skal være fullkommen.

Den Oppstandnes møte med apostlene gjorde hans glede til *“vår glede”* – *“i fullt mål”* (Joh 16:24). Her gjør Johannes to ting - *identifiserer* troens glede med gudmennesket Jesus, og *motiverer* sine brev med apostolatets oppdrag - å overgi denne underfulle glede til kirken. Denne hensikt gjentar han, **2 Joh 12** - *for at vår glede skal være fullkommen* (2 Joh 12).

Vår troverdighet evangelistenes og apostlenes troverdighet

Evangelistene formidler Jesus-historien i påskeperspektivet, og vil bli tatt på alvor med sin historiske dokumentasjon. Tro mot kilden, formidler de Jesu undervisning om sin person og sitt verk. Både innhold og redigering gir tilsammen et autentisk uttrykk for *Guds vitnesbyrd* om sin forsoning med verden i Jesu korsdød. Det gjør de i påskeperspektivet. Deres troverdighet beror på Guds vitnesbyrd, som reiste Jesus opp fra de døde og stadfestet hans persons hemmelighet og det verk han var sendt for å fullføre. Evangelistenes apostlenes begrunnelse er den samme, **Ap 4:20** – *vi kan ikke tie med det vi har sett og hørt*.

Her som ellers står Johannes-evangeliet i et supplerende forhold til evangelistene Matteus, Markus og Lukas. Han gjengir ikke, men utfyller Jesu testamentord med Jesu fotvasking og avskjedstale. Det sentrale tema er Guds kjærlighet (agape) og troens gjensvar med Sønnens selvhengivende kjærlighet som eksempel. Jesu ord om Guds kjærlighet, og om gleden som kommer *“om en liten stund”*, belyser Herrens Nattverd på en indirekte måte (Joh 16:16-19).

Joh 15:9f – Likesom Faderen har elsket meg, har jeg elsket dere. Bli i min kjærlighet. Hvis dere holder mine bud, blir dere i min kjærlighet, likesom jeg har holdt min Fars bud og blir i hans kjærlighet.

Ordene beskriver Faderens enbårne Sønn som det trofaste vitne (martys). I kraft av sin persons hemmelighet døde han som Guds rene Lam og verdens sydebærer. Da Menneskesønnen ble forrådt, fornektet, pisket, hånet og spikret til korset og døde der, da var det Gud som ble fornedt og døde etter sin menneskenatur. Den sanne Gud og menneske led og døde for verdens synder, og derfor kunne han også forsones og tilgi dem. Skjult i Jesu fornederede skikkelse ble Gud forherliget og æret som den hellige og rettferdige, og som den barmhjertige og tilgivende. (Joh 13:31f.) Ingen så det frelseshistoriske drama. Vi er henvist til Guds vitnesbyrd, som reiste Jesus opp fra de døde, og til Jesu undervisning i *“Moses og Profetene»*, som hans utvalgte apostler har gitt videre til kirken.

Jesu oppmuntrer de tolv: *Bli i min kjærlighet!* Hvordan? Det skjer ved å holde *“mine bud”*, likesom Jesus har holdt sin Faders bud. *“Mine bud”* – Jesu bud, er *apostolatets oppdrag* – å overgi Kristi evangelium til kirken, og forvalte *“Guds hemmeligheter”* (el mysterier) i Jesu sted. Det er vanskelig å oppfatte ordene annerledes enn som en henvisning til løse- og bindemakten, dåpsbefalingen og Herrens Nattverd i den forsamlede menighet. Den som «holder» Jesu befalinger til kirken, blir i Guds kjærlighet, stilt fram for verden i Jesu tjenerskikkelse.

På Guds kjærlighetsgave følger troen, **Joh 3:16** - *SÅ har Gud elsket verden at han gav sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror osv.* Troen er ikke årsaken til Guds kjærlighetsbevis. Gud elsker for sin egen skyld. Troen mottar Guds kjærlighetsgave – Sønnens lidende lydighet i Jesu skikkelse, og med ham til gave har den troende evig liv i Gud. Vi kommer til tro ved apostlenes ord fra Kristus, og blir bevart hos Gud ved dem (Joh 17:20, jf v 14-17).

Under avskjedstalen forstod ikke apostlene hva Jesus siktet til med gleden som ventet. Meningen åpnet seg i påskeperspektivet, og åpner seg i nåtid under Herrens Nattverd. Meningen er en oppfylt virkelighet. Det er hva Johannes viser med sin kommentar til Jesu glede.

1 Joh 1-4 – Det som var fra begynnelsen, det vi har hørt, det vi har sett med våre øyne, det vi så og våre hender tok på, om det bærer vi bud, om livets ord. Og livet ble åpenbart, vi har sett det og vitner om det og forkynner dere det evige liv, som var hos Faderen og ble åpenbart for oss. Det som vi har sett og hørt, forkynner vi også for dere, for at dere skal ha samfunn med oss, vi som har samfunn med Faderen og hans Sønn Jesus Kristus. Og vi skriver dette for at vår glede skal være fullkommen.

Apostlene «vitner om og forkynner» deres glede. Hvilken glede? De bevitner og forkynner Jesu glede, som etter møtet med den oppstandne og himmelfarne Kristus ble «*vår glede*». Johannes motiverer sitt brev med apostolatets oppdrag: å overgi Jesu glede så dere må ha «vår glede» – ikke en glede mer eller mindre, men for at deres glede skal være «fullkommen», det vil si «i fullt mål» (Joh 16:24). Denne glede er Guds kirkes glede i himmelen og på jorden.

Brevene fra Johannes og Paulus viser indirekte til *Nattverdens Liturgi* hvor Jesu testamentord inngikk i takksigelsesbønnen. Den fulgte etter *Ordets Liturgi*, som kirken hadde overtatt fra synagogen, men avsluttet med oppløsning fra et evangelieskrift eller et apostelbrev, som dermed ble gitt status som «Guds ord» eller hellig skrift. Brevene slutter lik åpne dører inn til takksigelsens måltid i Nattverdens Liturgi.

19. DEN APOSTOLISKE ADVARSEL MOT SAMFUNN MED FALSKE GUDER

La oss starte med en sammenligning mellom advarslene hos Herrens apostler Johannes og Paulus! Advarslene har *samme* adresse og hensikt.

Apostlene Johannes og Paulus advarer

Paulus formaner døpte til å forsake «*det onde*» (1 Kor 10:6), etterfølge Kristus med ham til gave (v 1-11) og ved overgangen til læren om kirkens samfunn advarer han innstendig mot avgudsdyrking (v 14, jf v 7).

Budet «*du skal ikke ha andre guder utenom meg*» gjelder kirkens samfunn med den eneste sanne Gud - den inkarnerte Guds Sønn i Jesu tjenerskikkelse, lydig til døden på korset. Her er det ikke tale om åndelig spising og drikking (Joh 6), eller om samfunn med den oppstandne Kristus, men om samfunn med Guds Golgata-offer - gudmennesket Kristus og ham korsfestet.

Kirkens samfunn ER samfunn med gudmenneskets legeme og blod i sakramentets skikkelser. Dette underfulle samfunn utelukker avgudsdyrking. Et eksempel til skrekk og advarsel er israelittenes frafall under ørkenvandringen, og Guds nidkjære reaksjon, 1 Kor 10:1-21.

1 Kor 10:14-17 – Hold dere derfor unna avgudsdyrkelsen, mine kjære! Jeg taler til dere som til forstandige mennesker. Bedøm selv det jeg sier!

Velsignelsens beger som vi velsigner, er det ikke (uk estin) samfunn med Kristi blod? Brødet som vi bryter, er det ikke (uk estin) samfunn med Kristi legeme?

Fordi det er ett eneste brød, er vi – skjønt mange, ett eneste legeme. For vi har jo alle del i dette ene brød. (E Sv Kyrkobibel 1997.)

Paulus-brevenes avslutninger markerer eksplisitt overgangen til Nattverdens Liturgi med henvisninger til liturgiske ledd - "hellig kyss", fredshilsen (Pax), bindemakten og Marana tá-ropet (kom, Herre el Herren kommer). Utelukket fra kommunionen er den som lever under falske guders herredømme, i åpenbar strid med det første bud (1 Kor 16:22).

Det første bud i Tibudsloven skal ha forrang i døptes liv og medbestemme den kristnes liv med Kristus som gave og eksempel (jf budets forrang gjennom Luthers Lille Katekisme). Også hos Paulus viser formaningene tilbake til ingressen (1 Kor 1:3). Nåde og fred fra Gud vår Far **og** Herren Jesus Kristus markerer positivt det unike ved evangeliet og Herrens Nattverd, og begrunner advarselen mot de falske guder.

Også brevene fra apostelen *Johannes* slutter med advarselen mot de falske guder. Brå slutt markerer indirekte overgangen til Nattverdens Liturgi, da et apostelbrev ble opplest som hellig skrift og deretter fortsette med liturgien. Advarselen verner det unike samfunn i Herrens Nattverd – samfunn med den eneste sanne Gud i Ordet som ble menneske i Jesus fra Nasaret.

1 Joh 5:21 – Mine barn, vær på vakt mot de falske guder!

Også hos Johannes viser advarselen indirekte til brevets ingress (1:1-4, jf 1 Kor 1:1-3, osv). Allerede perspektivet angitt i ingressen signaliserer vilkåret for å delta i kirkens kommunion - at man har lært den eneste sanne Gud å kjenne ved den han utsendte, Jesus Kristus (Joh 17:3). Kunnskapen kan hvem som helst ha, men avgjørende for rett nattverdfeiring er at man har lært Gud å kjenne i et personforhold, lik venn til venn (15:14f). Da kjenner man "*den sanne Gud*" i all hans trofaste kjærlighet, stilt fram med Sønnens komme i Jesu skikkelse.

1 Joh 5:20 – han har gitt oss forstand så vi kjenner Den Sanne. Og vi er i ham /.../ vi som er i hans Sønn Jesus Kristus. Han er den sanne Gud og det evige liv (jf v 11f. Joh 17:3, 17, 20. Mk 12:29-32, Fil 1:21, Kol 3:4 osv).

Uten denne opplyste forstand fins ingen rett lovprisning. Apostelen Paulus markerer samme vilkår, 1 Kor 10:13 - *Gud er trofast*. Ordene sannhet og trofasthet beskriver samme guddommelige virkelighet i sin virksomhet.

Hos begge apostler inngår advarselen mot avgudene i en etisk veiledning, hvor Kristi selvhengivende kjærlighet normerer den kristnes bruk av Tibudsloven. Det er Kristus-mønsteret i apostelens liv som gjør apostelen til et identitetsgivende forbilde (se nærmere 9-11:1, jf 1 Joh 3-4).

Fredshilsenen (pax) under syndefallets kår

La oss se nærmere på fredshilsenen i overgangen til Nattverdens Liturgi! Etter mønster fra aposteltidens nattverdliturgier, oppfordrer forrettende prest – «hils hverandre med Guds fred (vi håndhilser de nærmeste med «Guds fred»)). Deretter løfter vi våre hjerter med takk til Herren, vår Gud, han som er verdig all takk for forsoningens goder og samfunn med ham i de hellige ting.

Brukt i nåtid lyder fredshilsenen nærmest som et ekko fra aposteltiden, og minner oss om den Oppstandne da han gikk gjennom den stengte døren og hilste redde apostler: "*Fred være med dere!*" Gud er i den korsfestede og oppstandne Kristus en forsonet Gud, og Kristus

er vår fred (Ef 2:14, Joh 14:27 osv). Med dåpen til Jesu død gjør han den enkelte delaktig i sitt forsoningsverk for alle, og med Kristi underfulle gave i jordiske skikkelser gir han samfunn med sitt Golgata-offer. Da kan vi ikke komme til Herrens bord uforliket med Gud og hverandre.

Nattverdformaning og fredshilsen gjenspeiler kirkens situasjon i tidens løp. En trussel er tilpasninger til *verdens tenkemåte og falske kunnskap* (gnosis). Får den innpass, medfører den en gjennomgripende forvrengning av den tro som en gang for alle var overgitt til kirken fra begynnelsen (Jud 3f).

En annen trussel er *farisèismen* med dens overtro på menneskets evne til å velge riktig mellom sannhet og løgn, rett og urett, til vern mot syndens fare som truer mennesket *utenfra*. Fariseismens menneskesyn følger kirken som en skygge gjennom historien.

Så tjener ikke fredshilsenen til å markere den fredfulle idyll, men den bibelske syndefallsrealisme i en verden hvor Guds fiendemakter synd og død og djevel tyranniserer Guds skaperverk.

Den senmoderne kulturfase bringer gamle trusler i nye settinger. Herrens apostler, både Johannes og Paulus, formidlet den tidløse front fra Jesu undervisning da han utla «Moses, Profetene og Salmene» for dem, alltid med påtrengende aktualitet.

Den onde lyst i vårt innerste frister til «ny innsikt» og selvgjort åndelighet, og helst med Guds hjelp. Denne trussel innenfra virker i siste omgang med kirkeødeleggende kraft (summeringseffekt).

Guds hjelp i troens gode strid er den sjelesorg han gir med advarselen mot avgudene og alt ondt, og med absolusjonen i det private skriftemål, hvor han stadfester vårt barnekår hos ham, gitt i dåpen. Eller sagt med et gammelt ord: Den som er rett beredt til Herrens Nattverd, er rett beredt til å møte Herrens Jesus som frelser på Dommens dag (Fil 3:20).

Frontmarkeringene i liturgisk form verner om Guds barns nåderett hos Gud, og dermed om kristentroens unike begrunnelse i en bevitnet Jesus-historie, «slik Skriftene har sagt», 1 Kor 15:3. Evangeliet bringer Guds tro uavhengig av mennesket (1 Kor 2:9f, 14). Kilden er hverken menneskers tanker, følelser eller valg, men Guds tilsynekomst i den historiske Jesus - den gang i tjenerskikkelsen, i nåtid i sakramentets skikkelser forvaltet i samsvar med hans testamentord (jf Gal 3:15).

Vi hører den Oppstandnes ord over fremsatt brød og vin, og ser kommunikantene motta med munnen "samfunn" – kommunion - med Guds Golgata-offer i sakramentets skikkelser. De mottar Jesu glede "i fullt mål", som i himmelen, så også i hans nåderike her hos oss.

«Det hellige for de hellige»

Også diakon-ropet fra den gamle kirke markerer den bibelske syndefallsrealisme. Når mennesker døpt med kristen dåp følger hedensk livsstil, vitner livet om Guds fiendemakters herredømme. Har man ikke lært Gud å kjenne ved Jesus Kristus, kan man heller ikke gi Gud den hengivende tilbakemelding i utholdende bekjennelse. Vantroen er som kjent alle syndearters mor. Hvor vantroen gir seg til kjenne, utelukker man seg selv fra Herrens Nattverd, og skal være utelukket når formaning og veiledning er forgyves. Da må deltagelsen i Herrens Nattverd bero til Guds ord virker syndserkjennelse og bønn om syndenes forlatelse.. (Lk 24:47, Joh 17:3, 1 Kor 3:16, jf 16:22, 2 Tess 3:14ff osv).

En Jesu disippel blir stadig fristet til å tjene avgudene. Ettergivenhet og fall kan da bero på uvitenhet eller tankeløshet. Mangelfull kunnskap er da mer en mulighet enn et problem. Botemidlet er den gudskunnskap som Kristus har overgitt fra sin Fader, og gitt videre til kirken i og med apostelordets lære. Læren er medisinen (*doctrina est medicina*). Dette ordtak sammenfatter en erfaring fra gammelt av.

En evangelisk-luthersk menighet legger derfor vekt på å fremstå som et lærende og legende fellesskap. Den er Guds familie, som Kristus forener ved dåpen og troen (Ef 2:19, 4:11ff). Vi har ikke valgt hverandre, men må øve troen i omgang med hverandres mangler og vise overbærenhet. Menneskene tyr til mange slags surrogatløsninger for å løse egen skyld og skam og håpløshet. I Guds familie øver Gud sin sjelesorg med ekte saker, gjennom prekenembetets oppdrag og fullmakter (Joh 17:20, 20:21, Ap 2:42).

De helliges samfunn i de hellige ting

Kristus ber for den ene kirke, som ved apostelordets lære tror på hans persons hemmelighet og hans verk (Joh 17). Kristi kirkebrud er ikke et produkt av menneskers tanker og samhandling i tidens løp, men Guds verk ved evangeliet, og trer fram i samlingen om Guds rene evangelium, forkynt og meddelt.

Kirkens samfunn består i de hellige ting som kommunikantene mottar med munnen. Vår nattverdfeiring er ikke årsaken, men den korsfestede og oppstandne Jesus – sann Gud og sant menneske. Han er midt iblant oss, virksom med sitt ord i den forsamlede menighet (Ef 2:21f, 4:16). Det slaktede Lam ved Guds nådeside befinner seg ikke i en himmel fjernt fra oss. I kraft av sin handlende allmakt er han kirkens samfunnsgode, som troen anvender og munnen mottar i Herrens Nattverd. Hvordan denne sakramentale forening er mulig, kan ingen dødelig vite. Vi er henvist til Kristi testamentord i en bevitnet Jesus-historie, slik Skriftene har sagt.

For Zwingli og "sweitserne" stod nattverdets *samfunnskarakter* i sentrum, og med dette utgangspunkt ble nattverden for dem et *middel* til kristen forbrødring (jf partenes nattverdfeiring under Borgå-samtalene). Luther derimot fremstod som representant for de oldkirkens fedre, og som bekjenner i bibelsk mening. For dem var nattverdfellesskap *målet*, når de ved hjelp av læresamtaler avklarte hverandres standpunkt og grunnlag for kirkefellesskap i enig bekjennelse. I sentrum for deres læreoppgjør stod lærdommer med følger for prekestol-, bønne- og nattverdfellesskap. Derfor avskydde Luther den falske enhet, begrunnet i kompromiss-søkende kirke diplomati.

Kjærlighetens subjekt er ikke troserfaringer, men enhetens Herre (Ef 2:19ff, 4:16a, osv). Utelukket fra bekjennelsen til Kristi testamentord er problematiserende bortforklaringer og tilslørende ord om gaven han tyder og lar rekke frem. Enten blir Kristi ord bekjent eller fornektet. Det finnes ingen troskap i mindre grad. Nattverdets Herre er «*den Trofaste og Sannferdige*» (Åp 19:11). Følgelig er et kirkefellesskap begrunnet i «tilstrekkelig» enighet om «det sentrale» både antikristelig og antiøkumenisk.

Deltagelsen i Herrens Nattverd er bekjennelse i handling. Den ene mottar hva alle mottar. Bekjennelsen til Kristi ord markerer grensen for nattverdfellesskap, likeså inkluderende som Kristus selv (Mt 9:35ff), og likeså ekskluderende som han selv (samme 7:6). Utelukket er misbruk under dekke av "økumenisk åpenhet", "gjestfrihet" og "eget ansvar", som under fromhets skinn motsier Herren over enhetens sakrament.

Det er iallfall to grunner til å unngå kirkefellesskap med rom for reservasjoner mot Kristi ord. Den ene: *Guds ord taler sannhet i alle lærestykker* og kan ikke feile. Den andre: *Kristi ord er skapende ord* i kraft av den første nattverd, da han innstiftet den nye pakts måltid. Guds ord står fast til evig tid (Sal 119:89). Guds gode engler gjør hva Gud befaler (Sal 103:20). Lik dem er også en menighetsprest sendt for å gjøre Kristi befalinger – ikke bryte dem eller endre dem (jf sendebrevene, Åp 2-3).

Prekenembetet omfatter både hyrde- og læredelen. Begge skal utøves for mennesker som billedlig talt er underveis fra døpefont til Herrens bord. De kommer med ulike motiv, men forent i det ene – å få stadfestet barnekår og arverett i kirkens samfunn med den eneste sanne Gud. Men unntak forekommer, når vedkommende forsvarer lære og liv i strid med apostelordets lære, og lever uforliket med Gud og sin neste. Det krever utsettelse av altergang inntil synden er erkjent, bekjent og tilgitt.

Falske avguder i den sekulær-liberale kvasireligion

Den sekulær-liberale kvasireligion dyrker enkeltmennesket med utstrakt frihet for selvbestemmelse og selvrealisering i regulerte former. Gjennom flertallsmakt blir den kirkeødeleggende virkning formalisert og gjort forpliktende for «hele kirken». Så lurere nye maktmisbruk rundt neste hjørne.

Den enevoldsrettslige kirkestyring er i vårt land avløst av folkesuvereniteten i den organiserte folkekirke i et kirkerettslig tomrom. «Det indrekirkelige demokrati» rår grunnen, men fremdeles underlagt den lovgivende statsmakt (Stortinget). Virkningen er kirketilpasninger i åpenlys motsetning til apostelordets lære fra kirkens Herre. Et kirkeprodukt kan være politisk korrekt, men uten troverdighet. Hvordan fremstår gjenopprettede kirkefellesskap?

De apostoliske advarsler mot avguderi er høyaktuelle i vår tid. Nattverd gjestene kommer fra livet i det sekulære-liberale samfunn hvor den praktisk-ateistiske livsstil rår grunnen. Under skinn av nøytralitet foregår dansen om gullkalven, heltedyrkelse, kroppsfixering og overtro på menneskets valgfrihet. Det religiøse moment er overtroen på mennesket, tydelig eksponert på søn- og helligdagene med den åpenlyse nådemiddelforakt alle vegne. Prioritet har selvets behov, stadig på jakt etter lykke og velvære, suksé og popularitet, rikdom og formue, osv. Avgudene viser ansikt når livet arter seg som trelldom under selvets tyranni, bundet til ondt begjær, uten frykt for Gud og uten tillit til ham. Tilbake er egen skyld og skam og håpløshet, og den medisin som består i å spille helterollen i møte med lidelse og død, eller more seg til døde.

Ego-dyrking representerer en større utfordring enn fordomsfull uvitenhet. Selvets gud øver innflytelse på kristnes tanker med rettighetskrav og overtro på egne evner i bibelbruken, gitt til kjenne i selvbekreftende trøstegrunner. Med stor konsekvens praktiserer man den “åpne” kommunion på eget ansvar, åpen for uoppgjort synd og selvbestemt tro. Glemte er advarselen mot avgudsdyrkelsen, og likeså adgangen til den *ubetingede* absolusjon, som er «kirkens skatt». Det er denne skatt «Luthers Lille» sikter til med ordene «*i denne kristenhet gir han hver dag meg og alle troende full tilgivelse for all synd*».

Lavt i kurs blant døpte mennesker står livet i Guds tjeneste - med Kristus som gave og eksempel, enhver i sitt kall. Idolene har fortrenget den sanne Gud og mann i tjenerskikkelsen. Innordnet overtroen på selvets gud, må det sekulær-liberale samfunn arte seg lik et galehus hvor pasienter mumler om seg og sitt, enhver i sin egen verden. Under dekke av menneskeverd, religionsfrihet og respekt for det enkelte menneske blir evangelisk-luthersk kristendom

underlagt relativismens terror i en manipulerende strøm av usakligheter, hvor enhver er sin egen teolog og bedreviter.

Historien om barnet og badevannet gjentar seg på alle samfunnsnivå. Man underkjenner og vraker *det unike og usammenlignbare ved den nytestamentlige tro*, og ignorerer *den trofaste kirke* hvor den enn fremtrer som apostolatets kirke på den Oppstandnes vilkår – samlet om Ord og Sakrament som et lærende og bedende fellesskap. Underkjent og ignorert, sett med verdens øyne. Og likevel: «*Vi kan ikke tie om det vi har sett og hørt*», sa Peter og Johannes, anklaget for Det høye råd (Apg 4:20). Noen annen legitimitet har ikke menighetens samling om Ord og Sakrament. I motsatt fall må vi tjene avgudene med *våre* tanker og forestillinger om Gud, mennesket og virkeligheten. (Joh 8:44.)

«Og led oss ikke inn i fristelse.»

I Luthers Lille Katekisme er forklaringen til sjetten bønn i Fadervår et kort og innholdsmettet uttrykk for den bibelske syndefallsrealisme. Det lille «og» binder sammen de fire siste bønnene, lik gjerdepåler i en kvadratur, og markerer nøden under syndefallets kår.

Mennesket kommer til verden lik et stykke okkupert land, okkupert av Guds fiendemakter, og når det vokser til, må mennesket følge det trespann som kalles «djevelen, verden og vårt eget kjød». De bedrar og forfører til «vantrø, fortvilelse og andre store synder og laster» - ikke ved frie valg fra vår side, men i kraft «vårt eget kjød», det vil si den onde lyst, også kalt arvesynden, i menneskets aller innerste. Derfor hersker avgudene ved hjelp av mange slags helter, stjerner og idealer som målestokk og norm. Ved hjelp av avgudene rår Guds fiendemakter over lovens treller, fanget i synd og død og håpløshet.

Troende eller ikke, spiller ingen rolle. Likevel er det en forskjell: Det vantrø menneske sover trygt i sin perverterte religion, hva den enn består i. Guds frie barn er frikjent av nåde for Kristi skyld for å tjene den trofaste og barmhjertige Gud under Jesu Kristi herredømme (forkl 2 trosart). De kjenner arvesyndens motstand i sitt indre, og våker og ber i fristelser og farer. De har lært den eneste sanne Gud å kjenne gjennom Jesus Kristus, og derfor ber de at han lar dem seire og holde fast på seieren som Kristus har vunnet.

Hva kan årsaken være til den frimodighet som forklaringen uttrykker? Årsaken fins ikke i noen medfødt egenskap i mennesket. Svaret følger i forklaringen til Dåpen:

«Hva gir eller gagnar dåpen?

Den virker syndenes forlatelse, frelser fra døden og djevelen og gir den evige salighet til alle som tror det, slik som Guds Ord og løfte lyder /.../ «Den som tror og blir døpt, skal bli salig, men den som ikke tror, skal bli fordømt» (Mk 16:16).

Hvordan kan vann gjøre så store ting?

Vann gjør det vissevis ikke, men Guds Ord som er med og hos vannet, og troen som stoler trygt på det Guds Ord som er lagt til vannet. For uten Guds Ord er vannet bare vann og ingen dåp, men med Guds Ord er det en dåp, det er et nåderikt livets vann og et bad til gjenfødelse ved Den Hellige Ånd /.../ (Tit 3:5-7 -) «ved den nye fødsels bad og fornyelse i Den Hellige Ånd, som han rikelig har utøst over oss ved Jesus Kristus, vår frelser, for at vi, rettferdiggjort ved hans nåde, skulle i håpet arvinger til det evige liv.» /.../

Hva er da meningen med vanddåpen?

Den betyr at den gamle adam i oss skal druknes ved daglig anger og bot og død med alle synder og onde lyster, og at det derimot daglig skal fremkomme og oppstå et nytt men-

neske, som skal leve evig for Gud i rettferd og renhet. /.../ (Rom 6:4 -) «Vi ble begravet med ham da vi ble døpt med denne dåp til døden, for at vi skal leve det nye livet, likesom Kristus ble reist opp fra de døde ved Faderens veldige kraft (NO 2003).»»

Svaret på spørsmålet om vanddåpens mening sier ikke *hvordan* det nye menneske oppstår, for svaret er avgitt allerede, som svar på dåpens nytte. Det nye menneske oppstår **ved troen**.

20. UNDERET OVER ALLE UNDER

Det store under og det sakramentale under

Det store tema er Herrens Nattverd er Kristi gave eller sakramentale under i sakramentets skikkelser, gitt av nåde. En evangelisk-luthersk messeliturgi er enkel og lødig. Den utfolder testamentordene i den bibelske sammenheng med stor assosiasjonsrikdom. Og likevel er ikke det sakramentale under hovedsaken, men det under som Giveren er: Gud og menneske forenet i Sønnens person - *“unntanget av Den Hellige Ånd, født av jomfru Maria”*. Denne forening begrunner Guds forsoningsverk i Jesu død og kristnes forening med ham som forener oss lik korn i brød.

Hovedunderet i jomfru Maria's morsliv er fremdeles gudmenneskets hemmelighet ved Faderens nådeside og i Herrens Nattverd, hvor den enn holdes i samsvar med Kristi ord og befaling. Da har kommunikantene samfunn med Kristi legeme og blod, det er samfunn med gudmennesket etter sin menneskelige natur. Kristus er ikke delt, men hel, lik langfredagskappen. Stedfortrederen er Guds hellige og rettferdige Tjener, hel i alle stykker.

Hvor dømte lærer å holde alle Kristi befalinger, rettes sinn og tanker mot Kristi virksomme nærvær i den forsamlede menighet (Mt 28:19f). Han taler og handler ved hjelp av trofaste embetsbærere. De taler og handler i Kristi sted, når formidler Skriftens lære fra ham om hans lidelse, død og oppstandelse, og forvalter “Guds hemmeligheter” med lose- og bindemakt fra ham. (Lk 10:16, 1 Kor 4:1f) Med sitt allmaktsord i sin tjeners munn gjør Kristus underet i messen: Det velsignede brød og den velsignede vin, som nattverd gjestene mottar med munnen, er samfunn med Sønnens ofrede legeme og blod (1 Kor 10:16).

Underets synlige skikkelse er brød og vin, men troen ser med Kristi ord og ser det sakramentale under – Kristi legemes og blods sanne nærvær i brødet og vinens skikkelser. Kristi virket med sine ord tegn og under den gang, og virker underet i messen, når de blir fremsagt i sin tjeners munn over fremsatt brød og vin. I sentrum står den Oppstandne med pantet på vår frifinnelse og evig liv hos Gud. Troen ser av Kristi ord hva gaven er og bringer, og gjesten mottar gaven med munnen, spiser, drikker og takker. Vi ser ikke hans Guddoms herlighet, men er henvist til hans ord som oppstod fra de døde, erklært rettferdig i alles sted. Vi ser ikke underet. Vi ser med den Oppstandnes ord. Nytestamentlig nattverdlære forblir korsteologi inntil den ytterste dag.

Mt 26:29 – Heretter skal jeg ikke drikke av denne vintreets frukt før den dag, da jeg drikker den ny med dere i min Faders rike. **1 Kor 11:26** – Så ofte dere eter dette brød og drikker av kalken, forkynner dere Herrens død inntil han kommer.

Kristi testamentord vender våre sinn mot hans undergjerning her og nå – i nåderiket. Og herfra utvider han vår horisont til Guds undergjerninger i fortid og framtid - bakover til skapelse, syndefall, den gamle pakt og Guds forsoning med verden i Kristi offerdød, og framover mot det fullendte Guds rike, som Kristus bringer på den ytterste dag. Da vil han komme synlig i sin Guddoms herlighet og bringe tilstander som overgår all forstand.

Midlerperspektivet i Guds evige nåtid

Evangeliet som høres under Herrens Nattverd, er Kristi ord over fremsatt brød og vin er, og evangeliet som ses i jordiske skikkelser, er de ting som rekkes frem og mottas med munnen. Ordene sier hva Kristus gjør og hva hans gave er, og de lar oss gripe underet i den frelseshistoriske sammenheng. Midleren for Guds skaperverk var midleren for Guds forsoningsverk. Han er også midleren for det evige livs samfunn med Gud, virksom i den forsamlede menighet, og skal være midleren for den kommende verden.

Gudmenneskets testamentord i den natt han ble forrådt sammenfatter hele dette midlerperspektiv i et evig nå. Ordene sammenfatter alle Guds velgjerninger for sitt folk og sitt skaperverk under syndefallets kår. Han som sammenfatter alt, går inn i tid og rom og trer oss nær i det synlige evangelium *"som gis for dere"*. Og de som trer frem for Faderen ved Sønnen og mottar Guds underfulle gave, de har evig liv i ham som de etterfølger. Han er Guds førstegrøde av de hensovede, mens kommunikantene ved Herrens bord, tross all skrøpeligheit representerer all skapningen i sine bønner og i sin sendelse, når de vender tilbake fra messen til det som er Kristi *"eget"*, Joh 1:11a. Også da er Kristi ord og løfter nok.

I Guds evige nåtid er Paradisets gudssamfunn gjenopprettet og Guds rike foregrepet. Gjestene mottar med munnen Kristi velsignede gaver - pantet på syndenes forlatelse, udødelighet og salighet hos Gud. Deres samfunn med Sønnen etter hans menneskenatur er samfunn med hans legemes offer på forbannelsens tre og samtidig samfunn med Guds førstegrøde av de hensovede. Guds slakede Lam er i all evighet vår udødelige bror, kjøtt av vårt kjøtt og blod av vårt blod. I himmelen er han Majesteteten ved Faderens høyre, ikke langt borte, men midt i den forsamlede menighet, og virksom med Ord og Sakrament er himmelen hos oss allerede. Luthers forklaring omfatter dette evige nå: *"Ved disse ord gis oss syndenes forlatelse, liv og salighet i sakramentet"*, osv. Nattverd gjestene blir delaktige i Sønnens legeme og blod, som *"ble til visdom fra Gud, til rettferdighet og helliggjørelse og gjeløsning"*, 1 Kor 1:30. Han som troner på sølvfat, er den han er før vi mottar ham med munnen. Han «bor» hos oss og er Herren i deres innerste som tror hva han sier med lydelige ord. De mottar underet med munnen og foregriper de saliges oppstandelse bortenfor sin egen død og grav.

Åp 19:9 - Salige er de som er kalt til Lammets bryllupsmåltid. **Sal 71:8** - Min munn er fylt av din lovsang. Jf Åp 5:12.

Troens glede – Kristi glede i fullt mål

Takkofferet er ingen "happening" på fritid, overlatt til vår gladsang eller lovsang til avtalt tid. Uten Kristi glede fra Faderen, fins hverken troens fest eller de troendes prestedømme. Uten Åndens kall og opplysning ved Kristi ord, kan ingen ha Kristi glede fullkommen i seg.

Til bibellesning: Joh 15:11, 16:24, 17:13, 1 Joh 1:4, Fil 2:17 osv.

Med Ord og Sakrament som midler, virker Den Hellige Ånd troens glede i fullt mål. Da hører Gud takkofferet fra det dype (Sal 34:16ff, Lk 1:50-53).

«Guds miskunn» handler aldri om avtalt tid. Takkofferet og kjødets offerdød hører sammen hele veien når troen øves i døptes liv. Når den onde lyst døde med Åndens hjelp, stiller vi fram våre legemer som våpen for Kristi herredømme og tjener ham i tillit til Guds miskunn. Eller sagt med Luthers ord i forklaringen til andre trosartikkel: - *“for at jeg skal være hans egen og leve under ham I hans rike og tjene ham I evig rettferdighet, skyldighet og salighet, likesom han er stått opp fra de døde, lever og råder i evighet.”*

Troens gang til Faderen ved Sønnen er dåpens rette bruk, når vi oppgir “den onde lyst i mitt hjerte” og avstår fra onde tanker, ord og gjerninger. I tillit til Guds miskunn, stilt fram for verden i Kristi død, blir vår sydenatur ofret. Den Hellige Ånd kommer oss til hjelp. Gud gjør sine sterke, sier et gammelt ord. (Rom 6:13f, 1 Kor 3:16f.)

Jesus-historien – en preken- og sakramenthistorie

Frelsen er fullbrakt, men Jesus-historien fortsetter. På Pinsedagen var ventetiden over. Kirken i den nye pakt trådte fram med Jesu glede i rikt mål.

Ap 2:42 – Trofast holdt de seg til apostlenes lære og samfunnet, til brødsbrytelsen og bønnene.

4:46 – De holdt sammen og hver dag samlet de seg trofast på tempelplassen, i hjemmene brøt de brødet, og de spiste sammen med oppriktig og inderlig glede.

“Brødsbrytelsen” er det eldste navn på Herrens Nattverd. Benevnelsen viser til det årlige påskemåltid i den gamle pakt, og til den natt da Jesus fremsa sine testamentord over brød og vin. Han innstiftet den nye pakts måltid “i mitt blod”, med befaling om å gjøre dette ofte “til min ihukommelse”.

Her taler og handler en prest av Juda stamme “på Melkisedeks vis”. Han avløser Mose’ seremonilov med “noe bedre – med et håp som gir adgang til Gud” (Heb 7:11ff, jf 9:9f, 10:1). Nå har alle kirkens lemmer adgang til den hellige Gud “i kraft av Jesu blod”. Han er vår fri-modighet til å be om hva vi vil (Heb 10:19ff, jf Joh 14:13f, 15:7 osv).

Apostolatets kirke trådte fram som en bedende kirke (ecclesia orans) fra første stund. Ved en anledning skalv det sted hvor menigheten hadde bedt (Ap 4:31). Årsaken til dette tegn kan neppe ha vært annet enn Jesu glede, nærværende og virksom med sitt ord. Nå er ikke den nye pakts tempel et hus av stein eller tre, men det tempel hvor Guds herlighet “bor” i de troendes legemer. Paulus henviste til denne kunnskap, kjent like fra urmenighetens samling i Salomo’s søylegang (1 Kor 6:19f, jf Joh 14:23).

Jesus-historien fortsetter som oppfylt historie like fra kirkens begynnelse. Gudmennesket ved Faderens høyre er ikke langt borte, men nærværende og virksom i sin kirke på jorden. Hans medarbeidere er apostlenes etterfølgere i prekenembetets gjerning, sendt for å overgi apostlenes lære fra Kristus og forvalte “Guds hemmeligheter” i Kristi sted (Lk 10:16, 1 Kor 4:1).

Vi ser ikke Kristi virksomme nærvær i menighetens midte, men tegnene fra den Oppstandne høres og ses. Guds rike er ingen “skueartikkel”, men en trosartikkel, poengterer Luther. Vi ser heller ikke de helliges trossamfunn, men vi hører bekjennelsen og ser de hellige ting – Kristi legeme og blod i sakramentets skikkelser. Vi ser presten oppløfte patén og kalk, og vi hører Kristi ord og ber Den Hellige Ånd om hjelp til å anvende Kristi velgjerninger, enhver på seg selv.

Med munnen mottar vi “samfunn” – kommunion - med Kristi legeme og blod. Jesu glede er vår “i fullt mål”.

Kol 1:19f - Det var Guds vilje å la hele sin fylde ta bolig i ham. **2:10f** – I ham bor Guddommens hele fylde legemlig. I ham har også dere fått fylden...

Alterets sakrament stadfester de troendes gudssamfunn med den eneste sanne Gud – ham de kjenner i hans selvhengivende kjærlighet. En hentydning er Jesu ord, **Joh 13:8** – *Hvis jeg ikke vasker deg, har du ikke del (meros) i meg* (NO 30).

Forholdet giver og mottager i Herrens Nattverd

I Herrens Nattverd mottar Jesu venner hans glede “i fullt mål”. Vi mottar med munnen samfunn med den kjærlighet som har båret verdens synder. Ved ham kjenner vi den eneste sanne Gud i hans trofaste kjærlighet og handlende allmakt. Vi mottar Sønnens legeme og blod i brødets og vinens skikkelser, og har samfunn med Faderen og Sønnen når vi spiser og drikker. Gud «bor» hos oss med sin glede i tegnets skikkelser. Denne tilsynekomst (el epifani) er eukarististiens hemmelighet, likeså fysisk virkelig som den Oppstandnes legeme. Gleden kommer himmelsendt og foregriper herlighetsriket på den nye jord.

Guds glede i Jesu skikkelse – og i sakramentets skikkelser – har adresse til alt folket, men gis dem som kjenner den sanne Gud ved den han utsendte, Jesus Kristus. Advarselen mot falske guder aktualiserer skriftemålets situasjon, med adgang for den enkelte til å få stadfestet dåpens nåde. Men når Guds fiendemakter over kropp og sjel, vitner livet derom og kommunioenen utsettes til synd er erkjent, bekjent og tilgitt. Johannes og Paulus advarer mot Herrens Nattverd brukt som middel til misjon og falsk forbrødring (1 Kor 10-11). Avgjørende er kjennskapen til “Den Sanne”, stadfestet med livets vitnesbyrd (1 Kor 11).

Kirkefellesskap er de helliges samfunn i de hellige ting, forvaltet på Jesu Kristi vilkår. “De hellige” er ikke her de kvalifiserte, men de som Gud har hellige i Kristus ved dåpen og troen. Kristus er troens rettferdighet ved Faderens høyre – ved gledens side. Nå kan han fritt være hos sine hvor de enn samles på denne jord, virksom i deres midte med “Guds hemmeligheter”, forvaltet på troskapens vilkår. Her skaper han hva hans testamentord sier, og rekker fram sitt underfulle pant på barnerett og arverett hos Gud. Vi spiser og drikker, og har i dette underfulle måltid samfunn med den eneste sanne Gud. Jesu glede er vår - i rikt mål.

Åp 19:9 – “Salige er de som er innbudt til Lammets bryllupsmåltid.”

Den formende kraft i Nattverdens Liturgi

I løpet av kirkens første århundrer kom messens gavestruktur i skyggen av andre problemstillinger. Det samme var tilfelle med det bibelske rettspråk om synderens rettferdiggjørelse ved tro. Derfor var det en begivenhet av økumenisk rekkevidde, da Kristi ord (Verba) gjenvant sin posisjon som den formende kraft i Nattverdens Liturgi i den wittenbergske reformasjon.

Den gode Giveren sier hva han gjør og gir, og hva hans venner skal gjøre som gjester ved hans bord. På gavestrukturen “ovenfra” følger bekjennerstrukturen “nedenfra”, men ikke vilkårlig. Giveren er midleren for den nye pakt og hode for «Guds kirke som han vant med sitt eget blod», Ap 20:28. Hans ord medbestemmer utformingen av Nattverdens Liturgi, lar oss tre fram for vår himmelske Far ved Sønnen Jesus Kristus, og i bønnens Ånd ihukomme Guds velgjerninger i Sønnens lidende lydighet. Forholdet mellom gavestruktur og bekjennerstruktur tilsvarer den mellom årsak og virkning. Gaven er årsaken (Joh 3:16). Virkningen er troens takkoffer, som i himmelen så også på jorden. Aldri motsatt.

I bekjennessskriftene er det alltid gave-evangeliet det siktes til med benevnelsene "alterets sakrament", "Kristi legemes og blods sakrament", "Herrens Hellige Nattverd" og lignende. Men spør man etter forholdet mellom "Ord og Sakrament", søker man løsningen på fornuftens problem, som er Nytestamentets skrifter fremmed.

Med sitt virksomme ord over fremsatt brød og vin gjør Kristus underet i messen. Kirken er Ordets tjenerinne, fri til å uttrykke med sakssvarende ord og geberder det bibelske innhold i Kristi ord, og fritt forkynne "Herrens død inntil han kommer", 1 Kor 11:26.

Kristi ord om gavens art og hva den bringer, er likefremme og klare ord. At Kristus skulle være bundet til menneskers fornuft og samhandling – til kirken, presten eller "menighetens nattverdfeiring" - er Nytestamentet ganske fremmed og i seg selv en bespottelig tanke. Fornuftens visdom er for Gud er vantroens mørke (1 Kor 2:12-14). Likevel skjedde glidninger i begrepsbruken inntil augustinermunken Martin Luther gjenoppdaget evangeliet om Guds gaverettferdighet i Jesu Kristi lidende lydighet. Med den wittenbergske reformasjon ble Nattverdets Liturgi atter brakt i samsvar med Kristi ord, og kristne - som i seg selv er tiggere for Gud – satte lit til Kristi ord om gaven han gir og bekjente i ord og handling Kristi gaveunder i messen, gitt syndere til oppreisning og evig glede. Lik jomfru Maria bar de fram takkoffer fra det dype, **Lk 1:27, 53** – *min ånd fryder seg i Gud, min Frelser. /.../ Hungrige har han mett med gode gaver...*

Tradisjonisme og spiritualisme forkledd i rituell adferd

Tradisjonismen møter oss i menneskers forkjærlighet for "det vi er vant til" og for det som er praktisert fra gammelt av (antikt). Etterlyser man den bibelske begrunnelse, kan svaret avsløre synsing og føleri. Tradisjonisme og spiritualisme går hånd i hånd. Forkjærlighet for opplevelsesmystikk og spontanitet i nye former blir ritualisert i kraft av repetisjon. Man blir fanget i den forutsigbarhet man ville unngå, innholdet forflatet og tappet for bibelsk innhold.

To illusjoner gjør seg her gjeldende – den ene at Gud elsker menneskers "kreativitet", den andre at menigheten opprettholder seg selv med selvbekreftende livlighet, stordriftskampanjer og fengende aktiviteter, alt i samarbeid med Gud. Det fremgår av oppslagstavlen for den antatt "lutherske" menighet at man frir til menneskers behov og interesser, så langt kapasiteten rekker. Etter nøye lesning finner man fram til søndager da det er "høymesse m nattv". Trist, for kirken dør av menneskepåfunn og surrogatløsninger.

Den menneskesentrerte gudstjeneste er uttrykk for den menneskesentrerte gudsyndyrkelse på lovreligionens grunn. Denne virksomhet i kirkelig regi breier seg på bekostning av de ting som er unike ved kirkens lære og liv. Her er ikke Kristi ord den formende og medbestemmende kraft, for her må kirkens oppstandne Herre vike for det kreative, idérike og aktive menneske. I en slikt sammenheng oppfatter ikke presten seg som Kristi delegat i et fast oppdrag i apostolatets kirke, og utøver heller ikke Kristi løse- og bindemakt som forvalter av «Guds hemmeligheter» (jf Ap 2:42, 1 Kor 4:1f, 15:1-3 osv).

Virkingen er ødeleggende for kirken. Den menneskesentrerte virksomhet på menneskers vilkår gjør menneskene fremmede for det unike og usammenlignbare ved Guds kirke på jorden. Den kirkefremmede venter ikke annet av en prest enn at han er «en likanes kar» alternativet «ei likanes dame», og forventer ikke annet av selvbekreftende mennesketanker i rituelle former, og ellers "happenings" i folkekirkens kulturhus.

Den rangsnudde prioritering i den falske åndelighet

I reformerte kirker eller trossamfunn er «noe» viktigere enn Kristi ord og befaling i Herrens Nattverd. Det samme er tilfelle i den frafalne lutherdom. Her har liv prioritet fremfor lære, etikk fremfor dogmatikk, og forbrødring fremfor kirkens bekjennelse. Et karakteristisk uttrykk er aversjon mot konfesjon.

Denne rangsnudde prioriteringsmåte fremgår av økumeniske avtaler om kirkefelleskap mellom reformerte og "lutherske" kirker av unionistisk type. Folkekirkens Gudstjenestebok bekrefter forholdet. Den avgjørende begrunnelse gis med henvisning til "ny innsikt" og "tradisjoners" utvikling og tilnærming (konvergens) siden reformasjonstiden. Begrunnelsen tilslører og villeder med tilslørende ord og generelle talemåter.

Den rangsnudde prioriteringsmåte spiller gaven ut mot tegnet - som om Kristi ord om gaven handler om *noe annet* enn det Kristi ord sier om gaven i tegnets skikkelse. Noe annet er her viktigere enn gaven er og bringer. Her møter vi den herlighetsteologi som med refleksjon over egen tro søker å komme til rette med Kristi ord (Verba), sogar ved å fortie dem (jf Borgå-avtalen 1996 mellom anglikanere og moderne lutherdom). På reformert vis lar man "kirken" eller "den troende menighet" begrunne avtaler om kirkefelleskap, som om Herrens Nattverd er innordnet Den Hellige Ånds gjerning (så også Romerkirken).

"Kirken skaper evcharistien", var tankegangen siden det ellefte århundre. Det visuelle uttrykk ble katedralenes sidekapeller, hvor prestene holdt privatmesser for levende og døde. Senere kom tankegangen til uttrykk i pietistisk-reformerte gudshus av ulik observans, hvor den religiøs-etiske personlighet manifesterer sin åndelighet i rørelser og aktiviteter.

Nei, vi skaper ikke underet i Herrens Nattverd. Vi er og blir tiggere for Gud, men «salige er de som er fattige i seg selv, for himmelriket er deres», Mt 5:3. Hvor Guds hellige lov avslører oss og bevarer oss i tiggerposisjonen for Gud, der hører Gud takksigelser fra det dype, for vi som var døde i våre synder, har han frelst av nåde (Ef 2). Men får ikke Kristus tjene oss med sine gaver, har vi ingen "del" i ham, men mottar alterets sakramentet i tillit til egen åndelighet og spiser og drikker en dom over seg selv. (Joh 13:8b, jf 1 Kor 10:16, 11:29.)

Den rette vikeplikt

Kirkevirkosomhet på lovreligionens grunn faller naturlig for mennesker. Kristeliggjorte menneskepåfunn kan påregne folkets sympati og bifall. Skaden er skjedd straks man begrunner den menighetsbyggende virksomhet med fornuftens visdom.

Hvor kollektiv snusfornuft og borgerlig anstendighet regulerer kirkens fellesskap med vedtatte former, må Den Hellige Skrift vike og Konkordiebokens bekjennelser opphøre som "avledet norm" for lære og liv. Der er ikke Konkordiebokens bekjennelser fellesskapets trosbekjennelser. Hvorfor? Der er ikke den rett utlagte Skrift fra dens Herre kirkefelleskapets "normerende norm". Annen «innsikt» eller visdom er viktigere, og deltagerne henvist til menneskers skjønn og bekvemme bibeltolkninger i gudsopprørets tegn, som om Guds ord er utgått fra dem eller kommet bare til dem (1 Kor 14:36).

Et par lærdommer kan hentes fra historien om lutherdommens konfesjonelle ødeleggelse. Liturgiske ordninger tilpasset samtidens yndlingsidéer medfører kirkeomdannende prosesser i retning allmenreligion (krevde vilkår), samtidig som tilpasningene utelukker nødvendige reformer i troskap mot Guds kirkeorden, gitt i og med det apostoliske ord. Derfor er kirkeredderstrategier på stats- og folkesuverenitetens grunn dømt til å mislykkes. Uavhengig av

kirkens bekjennelse og rett utleverer de apostolatets kirke til troløse leiesvenner i saueham (Joh 10).

Til bibelmeditasjon: Salme 16 (introitus på 2 Påskedag).

21. **HVA GJØR HERRENS NATTVERD TIL «TROENS FEST»?**

Sal 2:7b – Du er min Sønn; jeg har født deg i dag. **Jes 11:7** - Ku og bjørn skal beite sammen /.../ Diebarnet skal leke ved huggormens hule /.../ Ingen skal gjøre noe ondt /.../ for jorden er full av Herrens kunnskap, likesom vannet dekker havets bunn.

Profetiene om Sønnens komme og hans fredsrike er oppfylt i Jesu Kristi lidelse, død og oppstandelse. Sønnens fredsrike blir oppfylt allerede med hans virksomme nærvær i den forsamlede menighet – i dens liturgi.

Ordet "**liturgi**" betyr – direkte oversatt - "folk-verk" – om det en folkeforsamling gjør i møte med keiserens delegat. Forsamlingen foregår i en bestemt orden på keiserens vilkår. I den bekjennelsestro lutherdom fremstiller Nattverdets Liturgi «troens fest» i møte med sin Herre og Frelser.

Sett fra menighetens side forløper heller ikke troens fest på menneskers vilkår, hverken spontant etter innfallsmetoden, eller regulert etter menneskers nattverdsyn. Troens fest foregår for Guds åsyn i tillit til Guds ord og befalinger. Troens fest er Guds barns lek på Guds vilkår i Guds kirkeorden. Dens grunnregler medbestemmer menighetens frihet til variasjon i utformingen. Det blir liturgier av slikt.

I kirkens liturgier foregår vekslingene mellom prest og forsamling i et samspill mellom Kristi delegat og døpte mennesker. Kallet gjør forskjellen. Hensikten er gitt med Kristi ord, fremsagt høyt og tydelig over fremsatt brød og vin. Kristi ord skaper, tyder og befaler. Alt er gjort ferdig. Men den som akter egne tanker høyere enn Kristi ord, er enda ikke rett beredt. Forbehold om egen verdighet og underrets mulighet gjør Herrens Nattverd til et annet måltid og troens fest. (Lk 14:18-20.)

«*Lær dem å holde*», befaler Nattverdets Herre. Lært av ham, samles vi og holder hviledagen hellig i barnlig gudsfrykt og stille glede. Vi ser ham ikke, men hører den Oppstandne og ser ham i tegnets skikkelser og mottar dem med munnen, slik hans befaling sier. Mottatt i tillit til hans ord og fullbrakte verk, fortsetter Jesus-historien i våre liv.

Troens fest, men hvilken tro?

Er festens årsak er Guds tro, den tro som Den Hellige Ånd skaper i dem som hører Kristi ord og tar vare på dem. Den tro som Gud regnet Abraham til rettferdighet *før* omskjærelsen, er den samme tro som Gud tilregner oss uavhengig av gjort gjerning,

«for at han skulle være far til alle de uomskårne som tror, så Guds rettferdighet kunne blir tilregnet også dem, og far til de omskårne som ikke bare har omskjærelsen, men også

vandrer i fotsporene av den tro som vår far Abraham hadde da han var uomskåret», Rom 4:9f, jf 1:16f osv.

Troens rettferdighet er den korsfestede og oppstandne Kristus, oppreist fra de døde på grunn av vår rettferdiggjørelse i hans lidende lydighet. Den blir gitt den enkelte til del i dåpen til Jesu død, og oppreist med ham ved troen, lever vi på nådepaktens grunn og tjener ham som Guds kjære barn, enhver i sitt kall. Guds løftepakt med Abraham om den universelle velsignelse, den er oppfylt i en bevitnet Jesus-historie, slik Det gamle testamentes skrifter vitner om ham. Guds løfter, oppfylt i en bevitnet Jesus-historie, gjør dåpen til gudsfolkets kjennetegn i den nye pakt. Kol 2:11-14. Guds løfte om salighet for hver den som tror og blir døpt, står fast hos den trofaste Gud (Mk 16:16). Altså må troen på syndenes forlatelse og håpet om salighet øves på dåpens grunn i tillit til Guds løfte.

Vi hører og ser de tegn som ledsager den Oppstandnes virksomme nærvær. Vi hører og ser dem i menighetens felles gudstjeneste. Tegnene ledsager hans nærvær. De stadfester frelsens gave, gitt i dåpen, oppmuntrer og formaner til omvendelse og tro på syndenes forlatelse for Kristi skyld alene, og styrker troen med alterets sakrament.

Kristentroens begrunnelse er unik. Den er hverken synsing, føleri eller teori, men *Guds tro*, nemlig den tro som Gud lar kunngjøre med evangeliet om Kristi lidelses og døds fortjeneste. Med gave-evangeliet skaper Helligånden troen og levendegjør døde ben (Esek 37). Tegnene bevitner Guds trofasthet og nåde, som her gir oss del i forsoningens goder. Hvorfor?

Med Kristus til gave, blir vi utsendt, for å etterfølge Kristi eksempel i kjærlighet til Gud og vår neste. En påminnelse gir korstegnet: Husk du er døpt! Glem ikke hvem du tilhører! Eller sagt med forklaringen i Lille Katekisme:

«- for at jeg skal være hans egen og leve under ham i hans rike og tjene ham i evig rettferdighet, uskyldighet og salighet, likesom han er stått opp fra de døde...» (forkl 2 trosart, LK).

«- at den gamle Adam i oss skal druknes ved daglig anger og bot og død med alle synder og onde lyster, og at dewt derimot daglig skal fremkomme og oppstå et nytt menneske, som skal leve evig for Gud i rettferd og renhet.» (Rom 6:3)

Den falske åndelighet tilslører og unnviker takksigelsens årsak

Herrens Nattverd foregriper «Kongesønnens bryllup» i den kommende verden, også kalt «Lammets bryllupsmåltid» (Mt 22:1-14, Åp 19:6-9). Sett fra hans side som er Nattverdens Herre, hører dette måltid sammen med den *andre trosartikkel* om Gjenløseren – *hvem* han er, *hva* han har gjort og *hvorfor* (se forkl).

Med hensyn til vår nattverdfeyring Herrens nattverd inn under den *tredje trosartikkel* - om Helliggjøreren, Den Hellige Ånd, som *utgår* fra Faderen og Sønnen. Faderens Ånd er Sønnens Ånd (Mt 10:20, Gal 4:6).

Joh 15:26 – Når Talsmannen kommer, som jeg skal sende dere (Herrens utvalgte apostler) fra Faderen, da skal han vitne om meg. **14:26** – han skal lære dere alt og minne dere om alt det jeg har sagt dere. **16:13-15** – han skal ikke tale ut fra seg selv, men si det han hører. Og kunngjøre dere det som skal komme. Han skal forherlige meg, for han skal ta av det som er mitt, og forkynne det for dere. Alt det Faderen har, er mitt. Jf 16:7, 20:22, Ef 2:19ff.

Den Hellige Ånd er av Faderen og Sønnen, ikke virket, heller ikke skapt, heller ikke født, men utgår fra dem (Athanasianum pkt 22).

I Guds frelsesverk henger alt sammen. Hovedsaken lar seg ikke utskille. Ordet «kjerne» fins da heller ikke brukt, hverken i Bibelen eller i Konkordiebokens bekjennelser. Med Kristi ord som middel kaller og opplyser Den Hellige Ånd dem som hører Kristi ord og tar vare på dem. Ånden levendegjør, helliggjør og oppbygger Guds kirke "i Kristus", ikke umiddelbart, men med Kristi ord (Ef 2:21f).

Ved Kristi evangelium virker Helligånden troens fest for den treene Gud. Virkningen er troens takkoffer til Faderen, for hans forsoning med verden i Sønnens død, og for samfunn med det fullbrakte offer, i dette måltid mottatt i jordiske skikkelser. Denne indre struktur i Kristi testamentord gjør Nattverdens Liturgi til troens gang til Faderen ved Jesus Kristus og i Den Hellige Ånd. Midt iblant oss er himmelriket til stede i en dennesidig, jordisk virkelighet.

Korsets teologi

Jesu oppstandelse og nattverd bevitner hverandre gjensidig med den rett utlagte Skrift fra den Oppstandne selv. Med ham som lærer, får *korsteologer* «se». De ser i Skriftens ord Guds handlende allmakt og forbarmende godhet i ringe skikkelser. Med hengivne tilbakemeldinger i Nattverdens Liturgi holder de troens fest ved Herrens bord.

Uten å fri til menneskers meninger og behov, formidler korsteologer apostelordets lære fra Bibelens Herre. Det gjør de vel vitende om en gudskunnskap gitt stykkevis fra åpenbaringsordets Gud og verdens skaper og oppholder. De vet også at den fullkomne liturgi foregår for Guds trone i den usynlige verden. Likevel istemmer korsteologer Kristi ord med en lovprisende bekjennelse til den trofaste Gud, som i Kristi lidelse, død og oppstandelse har oppfylt sine løfter og forsonet verden med seg selv i ham, slik «Skriftene» har sagt.

Med stor konsekvens følger kontrasten til ritualer gjennomsyret av menneskers «*herlighets-teologi*». Karakteristisk er den ordbruk som i sang og tale og formular tilslører og omskriver Jesu testamentord om sin gave, hva den er og gir i sin tjeners hånd. Med falske ord vitner de mot Herren (Sal 5:10, 27:12). Med lovsang begrunnet i spekulasjon og føleri, gjør de Herrens Nattverd til *tvilens* måltid, lik en båt uten bunn. Tvilens superapostler forvirrer og sprer med fornuftens visdom. Vet man ikke årsaken til troens fest, må nattverdliturgien arte seg som en «happening» eller teatralisk seremoni, og lovsangen lyde tilgjort, lik gladsang i et rollespill, kanskje med terapeutiske virkning hos noen.

Tre avgrensninger

For det første: Takksigelsens årsak er *ikke den fornyelse eller helliggjørelse som Kristus virker ved troen*. Denne forveksling er årsak til frafall, skuffet over seg selv og andre.

For det andre: Årsaken er heller *ikke innfridde forventninger* om menighetens nattverdfeiring og dens virkekraft. Prestasjonsfromhet stiller kommunikanten i Den Hellige Ånds sted og gjør lovsang til en aktivitet. Med stor konsekvens blir Nattverden et «virkekraftig» rituale med lykke, fred og harmoni som mål, og vi er tilbake i magiens verden.

For det tredje: Takksigelsen *beror ikke på spekulasjon*. Årsaken er en bevitnet kjensgjerning, stadfestet med Kristi oppstandelse fra de døde og den Oppstandnes undervisning og opptagelse til Faderens høyre i himmelen. Hva Gud har stadfestet, istemmer den bekjennende kirke med lovprisning for Guds trone, som i himmelen så også på jorden. Også Guds gode engler higer etter å se inn i det største av alle under foreningen av Gud og menneske i Jesu person og verk (1 Pet 1:12b): Jesus fra Nasaret «sann Gud, født av Faderen fra evighet, og sant menneske, født av jomfru Maria (forkl 2 torsart).

Sal 2:7b – «Du er min sønn; jeg har født deg i dag.» Apg 13:33, Heb 1:5, 5:5, 2 Tess 2:7. **Jes 11:7** – Herrens Ånd skal hvilke over ham, Ånden med visdom og forstand...

Joh 1:1 – I begynnelsen var Ordet. Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud. 1 Mos 1:1, 1 Joh 1:1f. Joh 1:14, 10:30, 17:5.

Kirken bekjenner «Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, vår Herre, som ble unnfanget ved Den Hellige Ånd, født av jomfru Maria». Kirken bekjenner hva bekjente da hun fylt av Den Hellige Ånd hilste Maria: «*Velsignet er du blant kvinner, og velsignet er ditt livs frukt. Hvordan kan det gå til at **min Herres mor** kommer til meg?*» (Lk 1:43). Hun hilste **gudfødtersken**.

Jesus stadfestet med undergjerninger sin persons hemmelighet og sitt oppdrag, til sist med sin oppstandelse fra de døde. «*Født av en kvinne, født under loven*» (Gal 4:4) hadde han oppfylt Guds lov med sin lidende lydighet og med seg selv som løsepenge tatt bort verdens synder (Mt 20:28; Fil 2:8).

Jesu persons hemmelighet i den korsfestede Jesus tilintetgjør de vises visdom (Sal 33:10, Jes 29:14, 1 Kor 1:19, 25, osv). Samme hemmelighet begrunner vår frifinnelse, når vi står for Gud uten noe å rose oss av. Da er Jesu, Guds Sønnens lidende lydighet vår eneste grunn til frifinnelse hos Gud. Den Hellige og Rettferdige er vår hellighet og rettferdighet hos Gud. (Rom 1:16f, 4:5, Sal 32:1f, osv.)

Guds frelsesverk for alle blir gitt den enkelte til del i den dåp som den oppstandne Jesus befalte – dåpen til Jesu død. Der blir Guds frelsesverk gitt den enkelte til gave, og det med Guds løfte om salighet hos Gud for hver den som tror. Men unndrar man seg, er man selv årsak til som egen fortapelse. (Mk 16:16.)

Så er Sønnen i sin lidende lydighet menneskenes hellighet og rettferdighet for Gud og den eneste årsak til barnerett hos Gud. (Ap 26:18, Gal 4:4 osv.) Noen annen frelsesårsak er ikke gitt mennesker. (Mt 5:31, Apg 3:14, 4:27, 7:52. Rom 1:16f, Gal 4:4, 1 Pet 3:18, 1 Joh 2:1.)

Fil 2:9-11 – Derfor har Gud høyt opphøyet ham og gitt ham Navnet over alle navn, for at hvert kne skal bøye seg i Jesu navn, i himmelen, på jorden og under jorden, og hver tunge bekjenne: «Jesus Kristus er HERREN» til Gud Faders ære.

I sentrum for troens fest står derfor Sønnens lidende lydighet i tjenerskikkelsen. Denne Guds godhet for sin egen skyld driver oss til å bære fram våre legemer som takkoffer for ham som ble menneske i kjøtt og blod (jf Rom 12:1). Han er nå og i all evighet «*den førstefødte blant mange søsken*» (Rom 8:29, jf 1 Mos 2:15ff, Kol 1:15, Heb 12:23,).

Så er *gavestrukturen* i Jesu testamentord avgjørende for Nattverdets Liturgi. Ordene stiller oss i tiggerposisjon til Giveren. *Først* Kristi tjeneste «for dere». *Deretter* kommer troens fest og Guds kirkes evige halleluja, for «*evig varer Guds miskunn!*» (Mt 26:30, jf Sal 115-118).

Mt 5:3- Salige er de som er fattige i seg selv, for himmelriket er deres. **10:9b** – mange tollere og syndere kom og satt til bords sammen med Jesus og disiplene hans. **Åp 19:9** – Salige er de som er innbudt til Lammets bryllupsmåltid.

Takksigelsen for gaven gitt av nåde

Kommunionens hemmelighet er *ikke samfunn med Kristi forherligede legeme, men samfunn med den udelte Kristus, sann Gud og sant menneske*. Samfunn med Kristi ofrede legeme, gitt én gang for verdens synder, er Guds kirkes samfunn med gudmennesket Jesus. Kommunikantene har samfunn med Kristi ofrede legeme når de spiser og drikker. I dette måltid har vi

samfunn med Kristi Guddoms natur. Troens fest gjelder den Oppstandnes nærvær i tegnets skikkelser. Vi ser brød og vin. Han sier med presise ord hva de «er» vi ser og spiser.

Noe lignende skjedde i Jesu virksomhet. Mennesker så Jesus fra Nasaret, men forstod seg ikke på personen. «JEG ER», sa han med Guds myndighet, for eksempel «JEG ER Oppstandelsen og Livet», eller «JEG ER Veien», osv. Jesu persons hemmelighet var skjult i en ringe skikkelse, midt iblant dem. Denne hemmelighet var skjult også på Jesu kors. Ingen så Guds forsoning med verden i den forbannedes skikkelse. Det lød ingen lovprisning i dette mørke. Guds underfulle vitnesbyrd er Jesu legemlige oppstandelse fra de døde, slik Skriftene vitner om ham. Alt beror på en øyenvitnenes møter med ham ved en rekke anledninger, da han utla med skriftbevis den gjerning han «måtte» utføre (Mt 3:15, 16:21. Lk 17:25, 24:26, 44. Apg 17:3).

Kirkens fremteden som apostolatets kirke kjennes på *Guds vitnesbyrd* i en bevitnet Jesus-historie, lært av ham som er Skriftens Herre. Vi ser i Det gamle testamente Guds løfte om den universelle nådepakt, og ser løftet oppfylt i Jesu Kristi blod – «Guds blod» (Apg 20:28). Fra Jesus har vi den rett utlagte Skrift, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære. Han har utlagt «*hva intet øye har sett og hva intet øre har hørt og hva ikke er steget opp i noe menneskes hjerte*» (1 Kor 2:9, jf Mt 20:20-23, 25:34-40).

Rom 1:3f – evangeliet om hans (Guds) Sønn, Jesus Kristus, vår Herre, som menneske kommet av Davids ætt, ved hellighets Ånd innsatt som Guds mektige Sønn da han stod opp fra de døde. (Apg 1:1-11, 4:33, 1 Kor 2:1, 1 Joh 5:9-11).

Hva Gud har stadfestet, bekjenner Guds kirke, trofast mot det apostoliske ord. Uten Jesu oppstandelse fra de døde, ville ingen ha kjent til evangeliet om Messias-løftenes oppfyllelse, og følgelig ingen vært døpt til Jesu død eller feiret troens fest i Herrens Nattverd. Alle ville vi vært uten håp og uten Gud i verden (Ef 2:12).

”Den som hører dere, hører meg”, Lk 10:16. Apostelordets etterfølgere følger Kristi testamentord som Guds ord – som de i sannhet er (1 Tess 2:13, jf 1:2f, 3:9f). Med bekjennelsen til apostelordets lære fra Skriftens Herre og kirkens Lærer følger virknigen: Bekjennelsen samler de troende, for ham vi bekjenner, han er den som sammenfører kirken og lar henne vokse «til et hellig tempel i Herren» (Ef 2:21).

Ef 4:15f – la oss holde oss til sannheten og i alle henseender vokse opp i kjærlighet til ham som er hodet, Kristus. *Fra ham blir hele legemet sammenføyet og holdt sammen /.../ han virker legemets vekst så det blir bygd opp i kjærlighet.* (E Sv Kyrkobibel.)

Kristi testamentord setter Kristus i sentrum - og ingen annen. Ordene sier hva hans venner skal gjøre etter hans bortgang, for etter sin oppstandelse fra de døde, vil han være virkelig til stede hos sine venner. Han forklarer ikke hvordan det skjer, men beskriver sin tilsynekomst. Han kommer til syne med sitt *ofrede* legeme og blod i brødets og vinens skikkelser.

Karakteristiske talemåter og uttrykk

Med ulike talemåter gir vi til kjenne årsaken til vår adgang til Gud, for eksempel «i Jesu navn», «for Jesu Kristi skyld», eller «ved Jesus Kristus, vår Herre». Annerledes er takksigelsesbønnen i Nattverdens Liturgi. Den har en *trinitarisk* oppbygning – til Faderen ved Sønnen i Den Hellige Ånd. **Eksempler:**

«Høylovet er du, Gud Fader, Sønn og Hellig Ånd, som har benådet oss med sin herlige nåde i Kristus Jesus,»

«Deg, Gud Fader, tilkommer all takk og ære ved din elskede Sønn, Jesus Kristus, vår Herre, som med deg og Den Hellige Ånd lever og råder, én sann Gud evigheters evighet.»

«La oss takke Herren, vår Gud. Han er verdig all takk. I sannhet, rett er det at vi alltid og alle vegne priser deg, hellige Herre, allmektige Fader, evige Gud, ved Jesus Kristus, vår Herre, for» osv.

Lovprisningene i Åpenbaringsboken gjenspeiler nattverdlovprisningene i aposteltidens menigheter, og viser indirekte at den trinitariske form ble senere utviklet i kampen for kirkens Kristus-bekjennelse i samsvar med det bibelske vitnesbyrd.

Åp 5:12f – Verdig er Lammet som ble slaktet, verdig til å få all makt og rikdom, visdom og styrke, ære, pris og takk. /.../ Han som sitter på tronen, han og Lammet skal ha all takk og ære, pris og makt i all evighet.

Med munnen mottar vi Guds uutgrunnelige barmhjertighet i de helliges samfunn i de hellige ting, og har samfunn med alle Guds hellige i himmelen og på jorden, i fortid og nåtid. Nattverdens Herre og giver forener og sammenføyer oss, lik korn i brød, og gjør sin nattverd til takksigelsens måltid. (1 Kor 10:17, Ef 1:22f, 3:6, Kol 1:24 osv).

Lik øyenvitnene til den Oppstandne den gang, får også vi høre hans ord og bevitne underet han er og gjør. Også vi får bevitne Sønnens tilsynekomst (*epifani*) på en indirekte måte, under den sakramentale handling med konsekrasjon, utdeling og mottagelse.

I likhet med den gamle kirke siden aposteltiden unngår vi reservasjoner mot Kristi ord om sitt legemes og blods realpresens i brødets og vinens skikkelser. Vi vedkjenner oss hans ord, holder fast ved dem og bekjenner med lovprisning gudmennesket og hans under midt i blant oss.

I likhet med Guds gode engler (1 Pet 1:12), er også vi henvist til den frelseshistoriske *kjensgjerning*: Guds fullbrakte forsoning i Kristi død for verdens synder, slik Skriftene har sagt og Gud stadfestet med Kristi legemlige oppstandelse fra de døde.

Takksigelsens unike årsak omfatter de ting som er unike kjennetegn ved den forsamlede menighet. Hvor «Guds hemmeligheter» blir forvaltet på troskapens vilkår, der er det oppstandne gudmennesket, Jesus Kristus til stede, virksom midt iblant oss med Ord og Sakrament.

«Han er min Herre, som har gjenløst meg fortapte og fordømte menneske, kjøpt meg og fridd meg fra alle synder, fra dødens og djevelens makt, ikke med gull eller sølv, men med sitt hellige, dyre blod og sin uskyldige lidelse og død» osv.» (LK forkl 2 trosart.)

Hele den tredje trosartikkel "er innfattet i dette sakrament og tilbudt oss gjennom Ordet", sier Luther og spør i Den store katekisme: "Hvorfor skulle vi gå med på at en slik skatt ble revet ut av sakramentet?" (SK Nattverden, 31-32).

Enhetens Herre over enhetens sakrament er ett med sin kirkebrud, som han vant seg med sitt eget blod (Ef 5). Den troende kirke er Kristi legeme, og de troende er lemmer i en underfull Kristus-virkelighet hvor han er kirkelegemets hode, og lemmene ham underlagt. Det synlige uttrykk er kirkens kommunionen - mottagelsen av Kristi legemes og blods sakrament. Slik lærte den gamle kirke om kirkefelleskap og nattverdfelleskap. De skilte ikke, men holdt sammen hva Gud har sammenføyd.

Men hvor kirkefelleskap er menneskers konstruksjon på tilstrekkelig grunnlag, beror felleskapet på den åndelighet som forholder seg til Jesu forherligede legeme og operer med en

historisk Jesus og en oppstanden og forherliget Jesus – Guds Sønn. Da kan ikke nattverdli-turgien være en uforbeholden bekjennelse til Kristi ord, men uttrykke en åndelighet som den nattverdfeirende menighet representerer. Nei, vi kan ikke gå med på at «den fagre skatt» blir revet ut av sakramentet! (2 Tim 1:14 NO 30.)

Utsendt fra Herrens Nattverd, enhver til sitt kall

Det er sagt om menighetens felles gudstjeneste at den begynner med oppbruddet hjemme-fra, når man lik Abraham drar til det lovede land i tillit til Guds trofasthet (1 Mos 12:1-5). Denne sammenstilling illustrer både likheter og forskjeller.

Vi befinner oss ikke i Kana'ans land – ikke enda, men i et gudsrrike som «*allerede*» er til stede i samlingen om Ord og Sakrament. Riket er «*ennå ikke*» fullendt. Det er denne interim-situasjon det siktes til med benevnelsene «nåderiket» og «herlighetsriket. «Komme ditt ri-ke», ber vi, og ber om nåderikets nærvær også her hos oss, og samtidig om rikets fullendelse i herlighetsriket.

Fra nåderiket blir vi utsendt til vår gjerning i Guds skapte verden, enhver til sitt kall. Der skal vi - lik Abraham – øve troen i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg, i tillit til åpen-baringsordets trofaste Gud. Han oppfyller sine løfter, om så midt i døden. I denne øvelse må vi bruke Guds ord og bønner. I Guds folks historie står Guds løfte og trofasthet i sen-trum, og skal være sentrum i døptes dagligliv (jf Første bud).

22. PRESTENS ANSVAR FOR ALTERGANG PÅ KRISTI VILKÅR

Herre, gi prester som metter oss med ditt Ord i rette tid! (Mt 24:45.)

En nattverd gjest har selvfølgelig ansvar for sin egen altergang, men ikke overlatt til seg selv alene. Skriftemålstvungen ble i praksis opphevet i vårt land fra 1860-årene av, og bra var det. «Tvang til tro» er som kjent dårers tale. Begrunnelsen var fra kirkeledelsens side formalistisk: De gamle kirkerettsbestemmelser lot seg ikke lenger praktisere under «folkekirkelige» forhold. Istedenfor den påtvungne sjelesorg i «skrifthuset» (sakristiet), ble den «åpne kommunion» praktisert etter regelen: Det står enhver fritt å gå til alters «på eget ansvar».

Hva er problemet?

Det problem vi her står overfor, har to sider:

- (1) **Den «åpne» kommunion gjør altergang til en privatsak**, som om menighetslemmenes fellesskap beror på selvbestemt kristelighet. Det strider mot Guds ord:

1 Kor 10:16 – Velsignelsens beger som vi fremsier takksigelsesbønnen over, er den ikke samfunn med Kristi blod? Brødet som vi bryter, er det ikke samfunn med Kristi legeme? Fordi det er et eneste brød, er vi, skjønt mange, ett eneste legeme. Vi får jo alle del i dette ene brød. (E Sv Kyrkobibel 1997.) Jf 12:12f.

«Kommunion» (el samfunn) er benevnelsen på kirkens samfunn med Kristi legeme og blod i sakramentets skikkelser, og dermed samfunn med Guds kirke i himmelen og på jorden. Kirkens samfunn i de hellige ting er ingen privatsak, men en offentlig kirkesak hos enhetens Herre over enhetens sakrament. Det ytre tegn på frafall, er ikke navnet strøket i folkekirkens medlemsregister, men den kjensgjerning at dømte mennesker ikke deltar i Herrens Nattverd når anledningen byr seg. Med navnet i kirkeregisteret lar vi i det minste spørsmålet om deltagelse i kirkens samfunn stå åpent.

- (2) **Den «åpne» kommunion tilslører «kirkens skatt»**, som er syndenes forlatelse (absolusjonen) for Kristi fortjenestes skyld, offentlig forkynt og tilsagt den enkelte i det private skriftemålet, når som helst vond samvittighet røver troens frimodighet.

11:27-32 – Den som spiser brødet eller drikker av Herrens kalk på urett vis, forgår seg derfor mot Herrens eget legeme og blod. Enhver må prøve seg selv og så spise av brødet og drikke av kalken. For den som spiser og drikker uten å tenke på at det er Herrens legeme, spiser og drikker seg selv til dom.

De ti bud kommer til nytte som «skriftespeil» når vi forbereder oss til å delta i Herrens bord. Luthers forklaringer i Lille Katekisme lar oss se Guds gode skapervilje i lys av evangeliet, som uavhengig av lovgjeringer meddeler syndere Guds rettferdighet i Kristus mottatt i tro.

I Guds sjelesorg «samtidig synder og rettferdig for Gud»

Dette Luther-ord sammenfatter det bibelske vitnesbyrd om den kristnes «to deler»: Det gamle og det menneske. På den ene siden det *gamle* menneske - den onde menneskenatur, som kjemper mot Kristi herredømme, som rår ved troen på syndenes forlatelse, den han har fortjent. På den annen side kjemper Den Hellige Ånd mot den onde menneskenatur, og skaper ved gave-evangeliet det *nye* menneske, som skal leve evig for Gud i Kristi hellighet og

rettferdighet, «likesom han er stått opp fra de døde, lever og råder i evighet» (LK forkl andre trosart).

I troens gode strid hender det at mennesker med evnen til å kjenne skyld og skam i behold, før eller siden får bruk for presten som skriftefar, bekjenne synd og høre Guds nådetilsagn til *meg*. Slik blir Guds løfte i dåpen stadfestet og barnekår hos Gud likeså. Da må vi skjelne mellom *person og embete*. Vi er alle syndere i samme båt, men kallet gjør forskjellen mellom prest og lekmann. Presten er innsatt i prekenembetet, kalt av Gud til å være Guds øre og munn, og satt til å utøve løse- og bindemakt i Kristi sted - offentlig i prekenen, privat i skriftemålet. I denne tjenerposisjon er taushetsplikten absolutt.

Løse- og bindemaktens embete er unikt. Det er også gaven. Syndenes forlatelse fins kun i Guds kirke på jorden. Bruken skjer på dåpens grunn, i tillit til Guds løfte, gitt i dåpen, **Mk 16:16** – *Den som tror og blir døpt, skal bli salig*. Døpt til Kristi død, vitner skriftemålet om dåpen mening i den daglige omvendelse og tro, alltid oppmuntret av frelsens *gave*, gitt i dåpen. Frelst av nåde, blir vi oppmuntret til å etterfølge Kristus som *eksempel* i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Korstegnet på dåpsbarnets panne og bryst er en påminnelse om frelsens omkostninger, og om dåpens mening – med Kristus som gave etterfølge hans eksempel i gjerninger som har Guds ord og bud for seg. Meningen er omfattende: Alt i den kristnes liv og kirkens liv handler om dåpen:

- «den gamle adam i oss skal druknes ved daglig anger og bot og død med alle synder og onde lyster, og at det derimot daglig skal fremkomme og oppstå et nytt menneske, som skal leve evig for Gud i rettferdig og renhet. /.../

Rom 6:4 – Vi ble begravet med Kristus ved dåpen til døden, for at likesom Kristus ble oppreist fra de døde ved Faderens herlighet, så skal også vi vandre i et nytt levnet.

Privatskriftemålets bruk i nattverdberedelsen definerer ikke menigheten som de kvalifisertes fellesskap. Med bruken av skriftemålet fremstår menigheten som et legende fellesskap hvor den oppstandne Jesus Kristus er til stede, virksom med Ord og Sakrament. Vi har hver vår kamp å stride, men Gud skje lov! Han frelser oss fra dette dødens legeme ved Jesus Kristus, vår Herre! Joh 8:36, Rom 6:23, 7:24 osv.

Med barnerett hos Gud - stadfestet med absolusjonen, går vi med glede til Herrens bord. Vi finner vår plass blant alle Guds hellige i himmelen og jorden - blant jomfru Maria, Peter, Jakob og Johannes og alle Guds hellige i fortid og nåtid. Her er ingen forskjell for Gud, for «ufortjent og av Guds nåde blir de erklært rettferdige på grunn av forløsningen i Kristus Jesus», Rom 3:24.

Heb 12:28 – Siden vi altså får et rike som ikke kan rokkes, så la oss være takknemlige og med takk gjøre vår tjeneste slik Gud vil, i ærbødighet og frykt. For vår Gud er en fortærende ild.

Med Kristus til gave trer vi fram for den hellige Gud, ved troen ikledd Guds rettferdighet, gitt i dåpen. Vi ser en flokk mennesker, menn og kvinner, gamle og unge motta hva en Herrens tjener deler ut, men Gud ser ifølge sitt ord de som er ikledd bryllupsdrakten og bærer fram troens takkoffer i Lammets bryllupsmåltid allerede. Med barnlig frykt og tillit gir vi Gud den hengivne tilbakemelding. Vi istemmer Kristi ord om gaven han gir, og gjør hva han befaler – vi bekjenner med takk og lov hva gaven er og bringer, og gjør det med ærbødighet og barnlig frykt.

Kristus alene er med sitt daglige komme årsaken til troens glede, nå og i den kommende verden. Da skal vi ikke se gudmenneskets tilsynekomst i jordiske skikkelser, rakt fram i alterets

sakrament, slik hans ord sier, men se ham ansikt til ansikt slik han er, i all hans herlighet (Mt 5:8, 1 Kor 13:12, 1 Joh 3:2, Åp 22:4). Så hører vår barnerett og arverett hos Gud sammen i Den Éne Hellige Kirke, som her i nåderiket og hjemme i herlighetsriket priser Gud med samstemmig jubel:

Åp 5:12 - Verdig er Lammet som ble slaktet, verdig til å få all makt og rikdom, visdom og styrke, ære, pris og takk.

Prestens tilsynsansvar I delegat-posisjonen

Så langt ser vi av Guds ord at prekenembetets gjerning handler om langt mer enn tekst-*utleggelse* og sakrament-*utdeling*. En menighetshyrdes oppdrag omfatter *tilsyn* med den Guds hjord som er ham betrodd, både i lære og liv (1 Pet 5:1-3). Tilsynet er av samme art for både menighetsprest og stiftsbiskop. Forskjellen beror på ansvarsområder etter menneskelig rett – av administrative grunner: Ham vi titulerer biskop, er ifølge menneskelig rett «den første blant likemenn» (primus inter pares).

1 Kor 4:1f – Så skal dere da se på oss som Kristi tjenere og forvaltere av Guds hemmeligheter. Nå kreves det av forvaltere at de viser troskap. **1 Tess 5:12f** – (Dere skal) vise dem anerkjennelse som arbeider blant dere, de som er deres forstandere i Herren og formaner dere. Dere skal elske dem og sette dem overmåte høyt på grunn av den gjerning de har. Og hold fred med hverandre!

Vi merker oss uttrykket «forstandere i Herren». En prest (el pastor) har mottatt Guds kall gjennom menighetens (el kirkens) kall. Kirkens Herre har kalt ham til et bestemt oppdrag. Lik en delegat skal han forkynne sin Herres ord og utføre de handlinger som har Herrens befaling. Noe annet oppdrag har han ikke fått. Anerkjennelsen må skje på troskapens vilkår, og komme til uttrykk i samarbeidet om nådemidlenes bruk.

Da forstår vi at prestens troskap i sitt kall angår menighetens dømte lemmer. Det er deres nåderett å få høre kirkens Hyrde og Lærer. Får de det? Spørsmålet er nærgående og ransakende. Det må aldri bli fortidd for fredens skyld eller av bekvemmelighetsgrunner, for oppdraget (el embetet) skal ha prioritet fremfor personen – aldri motsatt.

Det fremgår av Nytestamentet at *Herrens utvalgte apostler aldri opptrådte med selvstendig læreautoritet eller kompetanse* når de lærte og formante. I Guds kirke har lærevevtak ingen gyldighet i kraft av overordnet posisjon. Og allikevel: Når partene i et kirkemøte opptrer som om de er gitt selvstendig læreautoritet, kompetanse og gyldighet i kirken, da er det vanskelig å forstå. Med hvilken myndighet tilpasser de Herrens bud til verdens tenkemåte og Herrens Nattverd til spekulasjoner om Den Hellige Ånds gjerning i den nattverdfeiende menighet? (Rom 12:2, jf 2 Tess 2:9-12.)

I Kristi kirke på jorden skal Kristus råde med den rett utlagte Skrift, gitt kirken i og med apostelordets lære. Lik en Herrens apostel er også prest og biskop, eller kirkemøter for den saks skyld, skyldig til å holde Kristi testamentord, stadfeste apostelordets læreutsagn fra Herren, og begrunne dem med skriftbevis.

Utformingen av gudstjenestelige ordninger stiller oss i en annen posisjon. Da gjelder ikke *Ordets regel*, men *kjærlighetens regel*. Den respekterer menighetens iverksettende myndighet, så sant den prioriterte ordning ikke motsier Guds skrevne ord, men et *sakssvarende* uttrykk.

Til bibelarbeid: 1 Kor 15:1-3, 1 Tess 4:1f, 2 Tess 2:15. Jf utskillelsens regel, 2 Tess 3:6, jf 2:15. Mt 18:17, Rom 16:17f, 1 Tess 4:1.

Samarbeidet om nådemidlenes bruk – et samarbeid på Kristi vilkår

Den enkeltes kallsoppgaver gjør forskjell mellom mennesker i det verdslige liv. Et samfunn består i kraft av ulike oppgaver uavhengig av menneskenes likeverd. Slik er det også i Guds kirkeorden. Kallet gjør forskjellen mellom presten i prekenembetets gjerning og lekmannstjenester i menighetens virksomhet. Den kirkebyggende virkning følger samarbeidet mellom prest og lekfolk om nådemidlenes bruk i Guds kirkeorden.

Ef 4:11f – (Kristus ved Faderen høyre) har gitt oss /.../ noen til evangelister, andre til hyrder og lærere, til embetets gjerning, til Kristi legemes oppbygging, for å utruste de hellige (e Sv Kyrkobil 1997).

Betrakter man derimot «prestejobben» som et verv på omgang, gjør man prekenembetet til en tenkt forestilling og menigheten til et virkeområde underlagt den praktiske fornuft, og blander sammen åndelig (geistlig) og verdslig myndighet (toregimentlæren). Ordninger og idéer i det verdslige samfunn blir overført på kirken på bekostning av apostlenes etterfølgere i prekenembetet og dets autoritet, kompetanse og gyldighet. Virkningen er ødeleggende for menighetens gudstjenestelige virksomhet og døptes liv i Guds kirkeorden. Kirken dør av slikt.

Troen lever av Guds kirkes rene kjennetegn fra kirkens oppstandne Herre. De er unike handlinger, innstiftet av den korsfestede og oppstandne Kristus Jesus. Ved dem fortsetter Jesus-historien med gudmenneskets underfulle nærvær, virksom i den forsamlede menighet. Tegnene stadfester Guds vitnesbyrd, som reiste ham opp fra de døde og stadfestet Gud Jesus persons hemmelighet, foreningen av Gud og menneske i Jesu person, og sin forsoning med verden i hans død.

Guds kirkes unike kjennetegn trekker søkende mennesker til menighetens samling om Ord og Sakrament, lik bier som søker nektar i blomsten. Tegnene er ikke surrogater, men ekte saker – prekenembetet med dets løse- og bindemakt fra den oppstandne Kristus, og dertil dåpen, bønnen og Herrens Nattverd. Ved kirkens unike evangelium i tegnets skikkelser er den éne Kristus – sann Gud og sant menneske – virksom med forsoningens gaver i menighetens midte. Her lar han oss kjenne den eneste sanne Gud – den treéne Gud - i hans trofaste kjærlighet, lik venn til venn, og ha evig liv i ham (Joh 17:3).

Den Hellige Ånd er virksom med Kristi ord; kaller, opplyser og virker troen i deres sinn som hører og tar vare på Kristi ord. Slik kommer Guds tro til den enkelte, når og hvor Helligånden vil, likesom «*han kaller, samler, opplyser og helliggjør hele kristenheten på jorden og holder den fast hos Jesus Kristus i den rette, éne tro*» (LK forkl 3 trosart). I tillit til Jesu Kristi testamentord anvender vi hans død for verdens synder, enhver på seg selv, mottar alterets sakrament og har - sammen med alle troende - hver dag «full tilgivelse for all synd, og på den ytterste dag vil han oppvekke meg og alle døde, og gi meg og alle som tror på Kristus et evig liv» (samme).

Kristentroen er aldri en min-alene-tro, men alltid kirkens hellige tro, alltid en sammen-med-de andre-tro. Gudmennesket Jesus er «min Herre» sammen med alle troende, alltid i samfunn med den treéne Gud. Ved dåpen og troen har vi samme barnekår hos Gud og samme adgang til Faderen ved Sønnen i Den Hellige Ånd, både hver for oss og alene, og som kom-

munikanter ved Herrens bord. De helliges samfunn er samfunn med de hellige ting - åndelig ved troen og sakramentalt i brødets og vinens skikkelser. (1 Kor 10:16f.)

Men gjør vi kommunionen til et middel med kirkefelleskap som mål, er vi på ville veier. Da står vi overfor den åndelighet som må be Den Hellige Ånd om å gjøre Kristi (oppstandne) legeme og blod nærværende *sammen med* brød og vin (forvandlingsepiklese). Man opererer med en historisk Jesus og en himmelsk Jesus og driver på nestoriansk vis et dobbelt bokholderi (jf Zwingli «Nestorius redivivus»). I tråd med antikkens forestilling - om en todelt virkelighet – en dennesidig, jordisk, og en hinsidig, overjordisk, forestiller man seg Kristus ved Faderens høyre innelukket i et rom fjernt fra oss. Men gudmennesket ved Faderens høyre - hans nådeside – er oss nærmere enn vi noensinne er nær oss selv.

«For én person er Faderens, en annen Sønnens, en annen Den Hellige Ånds. Men Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds Guddom er én, i herlighet like stor, i majestet like evig.» (Ahanasianum pkt 5f.)

Med Åndens hjelp vil den falske åndelighet sikre samfunn med den *oppstandnes* legeme, men forneker samfunn med den *korsfestede* og oppstandne Kristus, virksom med sitt skapende ord over fremsatt brød og vin. Med tilslørende ord forneker man hva nattverdets Herre sier like frem og presist, at hans velsignede brød ER samfunn med hans legeme, én gang ofret for verdens synder (jf 1 Kor 10:16 det greske estin).

«Det er altså den rette tro, at vi tror og bekjenner at vår Herre Jesus Kristus, Guds Sønn, er Gud og menneske /.../ Men enda han er Gud og menneske, er han likevel ikke to, men én Kristus, én, ikke ved en forvandling av guddommen til Gud, men ved opptakelsen av manndommen i Gud, i det hele én, ikke ved en sammenblanding av vesen, men ved personens enhet.» (Athanasianum pkt 28, 32-34.)

Et tilsyn med trosformidlingen i hjem og menighet

En prest har et særlig hyrde- og læreansvar for trosformidlingen i menigheten. Det er lett å forstå. Vi hører prekenes, bibeltimer og foredrag, og drar hjem, hver til sitt. Hvor blir det av Guds ord? Prestens ansvar er også et tilsyn med trosformidlingen i den private sfære, blant barn og unge i generasjonsløpet. Derfor kom «*overhøringen*» på kirkegulvet. Kan de ordene, lærer de innholdet. Her som med språket. Ordene toger inn og innholdet følger etter, var også Luthers observasjon. Svarene artet seg som *tilbakemeldinger* fra trosformidling i hjem og gruppearbeid, i klasserom og konfirmantarbeid. Men uten sosialisering i en gudstjenestelig sammenheng, forfalt *overhøringen* i takt med oppløsningen av den kirkelige folketradisjon i det sekulær-liberale samfunn.

Den evangelisk-lutherske trosformidling er *saklig og informativ* - etter regelen «dette tror kirken, og dette er begrunnelsen». Troen består ikke i føleri, synsing og beslutninger. Guds vitnesbyrd i en bevitnet Jesus-historie taler for seg selv: Gud har gjort evangeliet troverdig ved å oppreise Jesus fra de døde (Ap 17:31). Med kirkens kjennetegn fra ham fortsetter Jesus-historien i den forsamlede menighet – ikke med menneskepåfunn, men med ekte saker. Her er Jesus Kristus den Guds rettferdighet som evangeliet åpenbarer og Gud tilregner troen av nåde. (Rom 1:16f, 5:8f. Mt 5:3, jf Jes 57:15, 53:11.)

1 Tim 1:15 – Det er et troverdig ord, vel verdt å ta imot: Kristus Jesus kom til verden for å frelse syndere.

Prestens lære- og tilsynsansvar gjelder i første rekke *gave-evangeliets gang* blant nådemidlenes brukere. Hvor det skjer, settes lyset i staken. Derfor må trosformidlingen gå sin gang i

tidens løp, så menighetens barn og unge får lære å leve i kirkens samfunn. Den trofaste læreformidling har løftet: Og se, jeg er med dere alle dager (Mt 28:20). I motsatt fall fremstår menigheten med alminneligheter uten misjonerende kraft.

Luthers grep om saken fremgår av «hustavlene» i Lille Katekisme, og av overskriften til hver av partene, f eks: «Hvordan en familiefar på en enkelt måte skal lære sitt husfolk» osv. Dette grep er bibelsk begrunnet: På den ene side det offentlige prekenembete, som formidler Kristi undervisning til sin kirkebrud. På den annen side «Adam og Eva» med barn, hvor far har tilsyn med bruken av Guds ord og bønn, og mor formidler troen med den omsorg som bare en mor kan gi.

Mitt poeng her er det *kontinuerlige* samarbeid mellom prest og lekfolk. Utsendt fra messen «i vår Herres Jesu Kristi navn», går *enhver til sin daglige gjerning*. Der skal dømte øve troen i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Hvilke erfaringer gjør de? Hvilken tilbakemelding får presten? En tilbakemelding kan være: «Vil du være så snill å høre mitt skriftemål?» Andre tilbakemeldinger skjer i fortrolige samtaler, andre i forbindelse med undervisning i en eller annen form. Med stor konsekvens vokser det fram *diakonale tjenester (verv el faste stillinger)*: Kantor-diakon, kirkeverge-diakon, kateket-diakon, sosionom el pleie-diakon, web-diakon, og med dem arbeidsgrupper. Menighetssituasjonene er ulike, men utgangspunktet det samme. Med messen i sentrum følger utadrettet virksomhet.

En illustrasjon gir kollekten til de nødlidende kristne i Jerusalem, 2 Kor 8-9. Hjelpen var i seg selv en takkegave og den virket takksigelser til Gud for han overstrømmende nåde (9:5, 11-15). Hvilke planer har prest og diakoner for menighetens for menighetens virksomhet på kort og lang sikt?

Prestens vokteransvar i nattverdberedelsen

Kirkens reformasjon begynte med strid om privatskriftemålet, også kalt «botens sakrament». Det bestod den gang av tre deler: *Synsbekjennelse* (anger), *absolusjon* (syndsforlatelse) og *godtgjøring* for begåtte synder.

Synsforlatelsen ble meddelt *med forbehold* om de botsøvelser som presten foreskrev alt etter syndens alvor og i samsvar med kirkelovene (kanonisk rett). I denne praksis trer kirkeinstitusjonen inn med regulerende virksomhet gjennom prestens gjerning som *dommer* (jude), satt til å beregne godtgjøring for små og store synder. Paven benyttet muligheten til å drive avlatshandel for å finansiere store byggeprosjekt. Jo mere man betalte i avlat, jo kortere ble sjelens renselsestid i skjærsilden. Dette synes ubegripelig i vår tid, men naturlig i den tids prestasjonsfromhet og angst for den fortjente lønn i det hinsidige.

I Romerkirkens nåtidige skriftemålspraksis blir godtgjøringen beregnet etter synsbekjennelsen. Deretter følger bønnen for synderen og absolusjonsordene: «Så forlater jeg deg dine synder i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn.» Det er frifinnelse med forbehold.

Under arbeidet med Salme 32 gjenoppdaget Luther den rettferdighet som evangeliet åpenbarer av tro til tro, uavhengig av lovgjerninger (Rom 1:16f). Oppdagelsen medførte et *paradigmeskifte* i kirkens liv - fra gjerningsrettferdighet og prestasjonsfromhet til trosrettferdighet og nådefromhet, konkret uttrykt med den *ubetingede* absolusjon, og Herrens Nattverd holdt i samsvar med Kristi testamentord, som både skaper, tyder og befaler. Paradigmeskiftet medførte en gjennomgripende reform av kirkens lære og liv, og truet Romerkirken fra grunnen av.

Mt 9:6 - Menneskesønnen har makt på jorden til å forlate synder.

Denne fullmakt har Kristus delegert til sine utvalgte apostler og deres etterfølgere i preken-embetet (jf Joh 20:23). Altså hører det med til prestens kall å være *skriftefar* i menigheten. Da agerer ikke den lutherske prest som dommer, heller ikke som terapeut i skriftemålet, men som Kristi tjener, så den som hører Kristi ord i sin tjeners munn, hører Kristus (Lk 10:16). *Uten forbehold* tilsier skriftefaren syndenes forlatelse i Guds sted, for denne gave har Guds Sønn fortjent i alles sted med sin lidelse og død i Jesu skikkelse. Altså består det evangeliske privatskriftemål av *to deler: syndsbekjennelse og syndsforlatelse*.

Etter syndsbekjennelsen spør presten: «Tror du at min tilgivelse er Guds tilgivelse?» «Ja», svarer skriftebarnet. «Deg skje som du tror», sier presten og tilsier syndenes forlatelse i den treëne Guds navn. Ifølge Jesu fullmaktsord (Joh 20:23) må formen da være «*jeg forlater deg dine synder*» osv. (Jf formularet i katekismeforklaringen og Augustana-liturgien). Tror du det, så har du det, sier Luther et sted.

Hovedsak og hensikt er ikke lenger oppregning av synder, men *frifinnelsen*. Ingen vet om alle sine synder eller merker hvor ofte man feiler (Sal 19:15). Derfor skal man ikke gjøre skriftemålet til en plage. «Er du en synder?» - «Ja». «Hvorfor tror du det?» - «Av De ti Guds bud. Dem har jeg ikke holdt.» Følgelig er det nok å bruke en formulert skriftebønn, med anledning til å nevne en eller to synder - og la det være med det.

Den frifinnelse som absolusjonen meddeler, oppmuntrer til å bruke presten som skriftefar. Denne gjerning hører med til prestens kall og oppdrag i menigheten. Det skal være hjelp å finne i Guds kirke – i et legende fellesskap. Med hensyn til synder som røver troens frimodighet, vil en ung prest snart erfare at vi er av Adams falne ætt alle sammen. Ingen er så aparte som vi ofte innbiller oss.

Den fremgang vi drømmer om, uteblir, og Guds lov gjør den onde lyst mere levende med årene. I denne strid må vi tro syndenes forlatelse allikevel og øve troen på Guds løfte, gitt i dåpen, stadfestet med absolusjonen og styrket med alterets sakrament – udødelighetens medisin. Da hører Gud troens «halleluja» fra det dype, slik jomfru Maria gjorde:

Lk 2:46-50 - Min sjel opphøyer Herren, og min ånd fryder seg i Gud, min frelser /.../ for store ting har han gjort mot meg, han den mektige; hellig er hans navn. Hans miskunn varer fra slekt til slekt for dem som frykter ham osv.

Har surrogatløsninger erstattet privatskriftemålet hos oss?

Den verdenstilpassede kirkevirksomhet glimrer med ett kjennetegn: Privatisert fromhet og billig nåde. Men Guds nåde er ikke «billig». Den er gratis og fri. Glemmer man omkostningene, ligger kortslutningen nær: Med mine synder gjør jeg Guds nåde større. Altså er det ikke farlig å synde når man bare tror syndenes forlatelse for Kristi skyld. Slik gjør man syndenes forlatelse til syndenes tillatelse. Slik gjør man kirkens gudgitte tro til besvergelse og folketro.

Denne villfarelse – kalt «billig nåde» - har lagt Guds sjelesorg i ruin i mang en menighet. I dens sted trer *den magisk-terapeutiske gudelighet*. Få er de som der vet å bruke «kirkens skatt» - Guds ubetingede tilgivelse. Man vil gjerne ha gaven, men ikke etterfølge Kristus som eksempel i gjerninger som har Guds ord og skapervilje for seg. En hjelp er Tibudsloven brukt som «skriftespeil».

Innvendinger fins under skinn av kristendom: Hvorfor skulle den som absolverer seg selv, ha bruk for Guds nådetilsagn? Og hvorfor skulle presten absolvere synder som han selv godtar, og kirkemøtet og biskopene godkjenner? Når en biskop innskjerper menighetenes forpliktelse på kirkemøtevedtak i strid med Kristi ord, har han *samtidig avskaffet skriftemålets bruk på dåpens grunn*.

Kontrasten er stor til lutherske prester på reformasjonstiden, som ivret etter å holde messen og derfor hørte skriftemål i nattverdbereidelsen. Luthers pedagogiske strategi bar frukt i menighetenes liturgiske praksis, og med følger for kristnes dagligliv.

Den magisk-terapeutiske gudelighet (deisme) i modernitetens kirker bekrefter overtroen på mennesket «selv» i den sekulær-liberale psevdoreligion. Denne overtro er gammelt nytt (1 Mos 3:1). Også før reformasjonstiden hevdet mennesker sine egne trosoppfatninger uavhengig av «kirken».

Gammelt nytt er også overtroen på kirkeautoritetene. Hvordan kunne den unge Luther ha rett, og kirken ta feil? Lik ham er også vi henvist til åpenbaringsordets Gud i en bevitnet Jesus-historie, slik Skriftene (el GT) har sagt. Åpenbaringsordets Gud har talt (Heb 1:1-3): Den historiske Jesus er Sannheten og troens begrunnelse – og ingenting annet.

Den korsfestede og oppstandne Kristus er det «jeg» som er virksom med lov og evangelium. Han er det gjennom skriftlesningene og den offentlige preken, når den formidler Kristi undervisning, og likeså gjennom absolusjonen i det private skriftemål og gjennom testamentordene i Herrens Nattverd. Han gjør hva han sier med sine ord i en tjeners munn. Så er ikke skriftemålet avskaffet hos oss, men ofte forsømt.

Det er ikke presten, men Den Hellige Ånd som er virksom med Kristi ord. Ganske suverent skaper «han» og bevarer troen hos dem som hører Kristi ord og tar vare på dem. De vet seg frikjent for Kristi skyld, og med ham til gave har de evig liv allerede, og etterfølger hans eksempel i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Gaven er uerstattelig og unik.

Det er ikke nok å minnes Jesu død

Syndenes forlatelse for Kristi skyld stadfester Guds hellige lov, sammenfattet i det dobbelte kjærlighetsbud om den selvhengivende kjærlighet til Gud og sin neste som seg selv. Kristus og ham korsfestet fremstiller Guds kjærlighet med nidkjærhet for sitt verk:

Rom 8:32 - Han som ikke sparte sin egen Sønn, men gav ham for oss alle, hvordan skulle han kunne annet enn å gi oss alt med ham? Joh 3:16.

Ordene favner Kristi testamentord om gaven han gir i Den Hellige Nattverd. Han sier ikke sitt legemes og blods sakrament at det skal bæres frem som et offer for synder, for det har han gjort med sin død da han oppfylte Guds loven i alle deler og i alles sted. I den sakramentale handling gir han samfunn med sitt Golgata-offer i brødets og vinens skikkelser, og Sønnen befaler: «**Gjør dette til min ihukommelse.**» Når vi spiser og drikker alterets sakrament, skal vi anvende Kristi velgjerninger for alle, enhver på seg selv (anamnese):

CA 24:30-32. «Derfor er messen innstiftet, for at troen hos dem som bruker sakramentet, skal minnes (recordetur) hvilke velgjerninger den tar imot ved Kristus, og oppreise og trøste den skremte samvittighet. For det er å ihukomme (meminisse) Kristus, å komme i hu (meminisse) hans velgjerninger og vite for visst at de virkelig blir gitt til oss. Og det er ikke nok å minnes (recordari) historien, for den kan også jødene og de ugudelige minnes.»

Apol 24:1 (lat tekst): Anamnesens forutsetning er Guds ords kunnskap om nattverdens innhold og bruk.

Samme 24:70-72 (e sv overs): Liksom Guds Ord er gitt for å oppvekke tro ved det som vi hører, så er sakramentet innstiftet for å drive hjertet til tro ved det som øynene ser. Med Ord og Sakrament som midler, virker DHÅ "ihukommelsen /.../ av Kristi velgjerninger, som mottas med tro for å bli levendegjort ved dem".

SD 7:44 - Kristi legemes og blods sakrament "skal brukes med stor ydmykhet og lydighet inntil verdens ende, og være en stadig ihukommelse av hans bitre lidelse og død og alle hans velgjerninger, en forsegling av den nye pakt, en trøst for alle bedrøvede hjerter, og et vedvarende bånd og en forening mellom de kristne selv og mellom dem og deres hode, Kristus. (Jf Ep 7:29)

Anamnesen skjer ved den tro som Den Hellige Ånd virker ved Kristi ord (el syndsforlatelsens evangelium). I omfattende mening er *hele den troendes liv* en anamnese - en lengsel etter å delta hvor kristne samles om Ord og Sakrament for å ihukomme Guds velgjerninger i Kristus Jesus.

Med Kristi ord påminner Den Hellige Ånd oss om frifinnelsens årsak i Kristi lidende lydighet. Med ham til gave, oppmuntrer Ånden oss til å øve troen i gode gjerninger med Kristus til eksempel. Slik omfatter anamnesen dåpens sakrament, da vi ble avkledd det gamle syndelegemet og begravet med Kristus, og oppreist ved den tro som Gud virker, han som reiste Kristus opp fra de døde (Kol 2:11f). Altså er det ikke det gamle, men «det nye menneske» som Ånden stadig fornyer etter sin skapers bilde (3:10. Jf Rom 12:2, 2 Kor 4:16, Gal 5:16ff, Ef 4:23, Tit 3:5).

Ånden kommer oss til hjelp, påminner oss om Guds velgjerninger i Kristus og hjelper oss til å anvende dem på oss selv. Da er anamnesen i omfattende mening en oppmuntring til å praktisere vår dåp i forsakelse og tro:

«Dere er alle Guds barn ved troen på Kristus Jesus, for dere som er blitt døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus. Så la oss fremsi forsakelsen og bekjenne vår hellige tro! – Jeg forsaker djevelen og alle hans gjerninger. Jeg tror på Gud Fader...» Osv.²⁴

²⁴ I Romerkirken handler anamnesen om samarbeidet mellom Ånden og Kirken for å gi til kjenne Kristi frelsesverk i liturgien, forstått som en ihukommelse av frelsens mysterium, særlig i eukaristien (Nattverdliturgien). I denne fremstilling er Ånden kirkens levende hukommelse. Den liturgiske feiring skjer med henvisninger til Guds frelsende inngripen i historien, som liturgien formidler og «ihukommer» gjennom ord og handlinger i form av en mer eller mindre velutviklet anamnese. Se Den katolske katekisme (KKK) 1099f, 1103.

Det problem som her melder seg med hensyn til Kristi ord, blir her løst dels i et *utviklingsperspektiv* (Kirken under Åndens ledelse), dels ved å *side stille* begrepene minne (om Kristi lidelse og oppstandelse), hellig offer, det hellige messeoffer, »lovprisningsoffer» (Heb 13:15), åndelig offer (Rom 12:1) og rent og hellig offer. Se t eks KKK 1330, jf 1359-61.

I denne sidestilling skjelnes ikke mellom sonoffer og takkoffer. De offergaver som bæres frem (offeret) er her ikke synderes takkoffer for den fullbrakte frelse, gitt den enkelte i dåpen med løfte om salighet for hver den som tror. Gavene er Skaperens gaver som overgis i Kristi hender, han som i sitt offer fullkommengjør menneskenes forsøk på ofringer. «De frembæres av presten i Kristi navn i det eukaristiske offer hvor de forvandles til Hans legeme og blod». (KKK 1350.)

Med «hellig offer» forstås den handling som «gjør Kristi, Frelserens ene offer nærværende og inneholder Kirkens offergave». Uttrykket «den hellige messe» markerer utsendelsen fra «den liturgi hvor

Anamnesen sammenfatter kirkefelleskapets vilkår: Enig bekjennelse til enhetens Herre over enhetens sakrament. Her handler det om *bekjennelse* i bibelsk mening (homologi), som uten forbehold istemmer Kristi undervisning i «Skriftene», gitt kirken i og med det apostoliske ord. Alternativet er den falske åndelighet, som fanger i kirkefelleskap «på tilstrekkelig grunnlag», i kirkevirksomheter som består i kraft av de reservasjoner som allmenntjenesten krever (bekjennelsespragmatisme).

Hva med «det tiloversblevne» etter siste kommunikant?

Kristi befaling - å spise og drikke hans gaver, omfatter også det tiloversblevne (*reliqua*) etter siste altergjest. Det forekommer at presten legger innvidd brød tilbake i oblatesken, og blander innvidd vin sammen med uinnvidd, eller heller den i vasken. Allerede på reforma-sjonstiden måtte man innskjerpe den sakramentale handling - da sakramentet er "i bruk" (in usu), og avvise den misbruk som består i å gjemme unna sakramentet "utenfor bruk" (*extra usum*). Det var og er avskjedsgrunn, om presten insisterer på sakramentbruk i strid med Kristi ord, som befaler kommunikantene å spise og drikke det innvidde (konsekrate).

Kristi befalingsord er "regel og rettesnor". *Ordene er regelen* (*Verba est regula*). Forretten-de prest er i Kristi sted forpliktet på Kristi ord om hele den sakramentale handling – konse-krasjon, utdeling og mottagelse med munnen. Den sakramentale handling fullbyrder Kristi befaling – og ingenting annet. (FC SD 7:83-86.)

Det beror på en tilsnikelse eller misforståelse når man i den humaniserte kirke-rett siden Filip Melancton med flere gjorde "ikke-bruk" til et adiàforon i betydningen «likegyldig ting» (indifferent). Man forestilte seg et moralens ingenmannsland, lik de stoiske moralfilosofer i antikken, og overlot *reliqua* til skjønnsmessige betraktninger om hensiktsmessighet. Man leste inn i Konkordieformelens artikkel om saken et forsvar for *reliqua*-behandling *utenom* den sakramentale handling. Men i kirken er ingenting likegyldig. Konkordieformelens fedre innskjerpet Kristi befalingsord – som også Luther gjorde, og avviste *reliqua*-bruk i strid med den sakramentale handling, innstiftet av Jesus Kristus.

Om presten forvalter det tiloversblevne etter eget skjønn, utfordrer han menigheten til spe-kulasjoner og anfektende tanker om selvbestemt gudsdyrkelse (jf Romerkirkens utstilling og ombæring av hostien). I kirker som ble lutherske av formalitet, ble hensiktsmessighet rege-len fremfor Kristi befalingsord.

frelsens mysterium er blitt fullbragt» (samme 1331). Hver gang man på alteret feirer Kristi offerdød, «finner vår frelse sted» (samme 1364).

Anamnesen forkynner Guds storverk, som «på en måte» blir nærværende og levende i de troendes hukommelse «for at de skal rette sin livsførsel etter dem (KKK 1363). Siden eukaristien er minnet om Kristi ene offer, «er den også et offer», påstås det (samme 1365). Kristi ene offer «blir gjort nærværende og frembåret sakramentalt i Kirkens, hans legemes liturgi».. Derfor følger en anamne-se-bønn etter «innstiftelsesordene» (samme 1362). Anamnesen «bærer frem for Faderen Sønnens offer som forener oss med Ham» (samme 1354). –

Det er ikke gavestrukturen i Kristi testamentord som normerer Romerkirkens eukaristi «ovenfra». . Her handler *Kirken* i samarbeid med Den Hellige Ånd. Romerkirken forstår anamnesen i et lovisk perspektiv «nedenfra» - fremmed for anamnesens gjenstand - den rettferdighet som evangeliet pen-barer uavhengig av lovgjæringer, og fremmed for synderens frifinnelse kun på grunn av Kristi fortje-neste, og fremmed for livet i dåpen og troens fest i Herrens Hellige Nattverd..

Menighets-agender på reformasjonstiden ga påbud om å ete og drikke det tiloversblevne. Hvor Kristi befaling er utført og messen slutt, er ingenting til overs. Rett nattverdforvaltning utelukker reliqua-spørsmål. Variasjoner gjelder ikke den sakramentale handling, men fremgangsmåten. I tråd med praksis fra oldkirken kan syke-kommunion forekomme i umiddelbar forlengelse av messen (uten rekonskrasjon).

Bekjennelse i ord og handling *stadfester Kristi ord* på nytestamentlig vis, og illustrerer hva "luthersk" er. Kristi befalingsord forplikter døpte på den virkelighet som Ordet åpenbarer om Gud, verden og menneske. Slik blir vi bevart hos Kristus.

Kristi ord over brød og vin er i Nytestamentet gjengitt i fire sammenhenger uten kommentar eller tolkning. De skal alltid forstås i deres likefremme mening (jf 1 Kor 10:16, 11:26). Andre ganger fremgår meningen av sammenhengen i teksten. Hvis ikke, tier kirken hvor ordet tier. Men skiller man det tiloversblevne fra Kristi ord, må man støtte seg til fornuftsargumenter (som også likegyldigheten gjør). Hvor denne surdeig fremmer enhetsbestrebelse og kirkepolitiske interesser, er prisen kirkens fangenskap i gudsfornektende kirkejus (rettspositivisme) og lutherdom av formalitet med vikeplikt for Kristi ord. Menneskers tolkningsmakt kjennes på endeløse diskusjoner og alles forpliktelse på flertallets tolkningsmakt i et sjelomorderisk gudsopprør nedfelt i kirkemøtevedtak.

En nattverdliturgi i strid med Kristi ord er en privatmesse utenfor Guds Éne Hellige Kirke. Eller sagt med Luther: "*Siden Gud kaller på oss ved sitt sannferdige Ord, er det på tide at vi flyr med Lot fra dette Gomorra*". Alterets sakrament krever trofaste forvaltere over det som "lite" er (Mt 25:24).

Til slutt en anmerkning: I løpet av en mannsalder har en utdelingsskikk fått utbredelse, ukjent for meg i unge presteår: Av hensyn til tidsbruken under større alterganger, meddeler presten sakramentet ved å dyppe oblaten i vinen (*intinctio*). Skikken ble vanlig i middelalderkirken. Den svekket nattverdens karakter av kommunion. Med stor konsekvens ble kaliken forbeholdt presten og sakramentet utdelt til de andre i den ene skikkelse brødet - *sub una*.

Utglidninger i kirken begynner som regel med gode hensikter og fornuftige argumenter. Kristi befalingsord forplikter menigheten på en praksis deretter. Rett sakramentforvaltning skjer alltid i samsvar med Kristi testamentord og alltid gjennomtenkt, mens slurv og menneskepåfunn virker fordummende vaner. På reformasjons-tiden tok det tid før utdeling i begge skikkelser ble akseptert. Overgangen til ny praksis var ikke revolusjonær, men pedagogisk: først opplysning med Kristi ord, den sakssvarende reform. Ved store alterganger kan *kontinuerlig* utdeling skje med utdeling i begge skikkelser, og med hilsningsordene til slutt.

Samarbeidets normerende norm

Først må vi ha klart for oss at menighetens felles samling er en samling om Ord og Sakrament – og ingenting annet. Messen er i sitt komprimerte uttrykk Herrens Nattverd. *Vi samles ikke for å uttrykke vår egen åndelighet med vår nattverdfeiring – heller ikke i den overtro at vi med Den Hellige Ånds hjelp gjør en «virkekräftig frembæring» av Kristi legeme og blod. I tråd med arven fra den gamle kirke siden aposteltiden samles «lutheranere» om den udelte Kristus, han som led, døde, oppstod og sitter ved Faderens høyre, virksom med Ord og Sakrament i den forsamlede menighet.*

Allerede *konsekrasjonen* kan virke forvirring. *Hva* ble konsekrent? Kristi befalingsord gjelder fremsatt brød og vin, som må holdes atskilt fra uinnvidd. Det er to grunner til det: Forsam-

lingen skal se hva som blir innvidd (el konsekrrert), og den skal gjøre hva Kristi testamentord befaler.

Presten skal på forhånd vite hvem og hvor mange kommunikantene er, så *etterkonsekrasjon* kan unngås. Derfor heter det i den norske Kirkeordinansen fra 1537, at prestene må "*legge vinn på å vite deres antall som vil delta i nattverden, så at de ikke blir nødt til å innvie to ganger*" (s 46). Denne regel stadfester kirkens rettstradisjon siden aposteltiden. Regelen er lett å praktisere i små menigheter, hvor presten ser nattverd gjestene som i dag er til stede – og likevel kan han ta feil.

En nyttig skikk er *innskriving* i fremlagt *kommunikantprotokoll* før gudstjenesten begynner. Hensikten er ikke opptellingen – hvor mange? – men navnene. De forteller i ettertid hvem de var, de som praktiserte kirkefelleskap ved dette alterbord, og hvor ofte de kommuniserte. Denne registrering kommer til nytte i gjerning som menighetens sjelesørger. «Jeg savner deg ved Herrens bord. Hva er grunnen?» En oppmuntring kan tilskynde og en samtale avklare den årsak som skriftemålet rydder av veien. Slike prester er rettskafne for Gud og åndelige fedre i Guds kirke.

Når ytre hindringer er til stede, er sognebudet alternativet. Det bør døpte kjenne til og benytte seg av, når man under omstendighetenes tvang er avskåret fra kirkegang. - Konvertitter og frafalne som vender tilbake, tilbys undervisning i samsvar med Kristi befaling om livet i Kristi kirke.

Gamle kommunikantprotokoller vitner om en praksis fra den gamle kirke (oldkirken), da prester utstedte *attester om kirketilhørighet* – dvs deltagelse i kirkens communion (libelli pacis el literae pacis = "fredsbrev", oppr om syndsforlatelse til frafalne i forfølgelsestider). En illustrasjon:

Under arbeid med Lyngen sogneprestarkiv fant jeg slike attester fra 1860-tallet, utstedt av sogneprester i Torné-dalen til et vitnesbyrd om at vedkommende var kommunikant i den evangelisk-lutherske kirke der.

De som emigrerte til norsk side på Nordkalotten, eller oppholdt seg der for lengre tid, kunne vise fram attesten for vedkommende sogneprest under innskriving til nattverd. Kirkens historie er først og fremst historien om nådemidlenes brukere. Uten menighetshistorie ingen kirkehistorie. Den fremtrer og blir anskuelig for oss på menighetsnivå.

Gjennomgang av et hundretalls kallsbøker tyder på tilfeldig dokumentasjon, kanskje fordi faget kirkehistorie manglet innføring i metode og fremgangsmåte i innsamling av folketradisjon knyttet til bruken av kirke og bedehus.

Det forekom allerede på reformasjonstiden at prester forrettet Nattverden på en måte som ga grunn til mistanke om filipisme. Spørsmålet ble stilt ham: "Hva er det du rekker fram under nattverden?" Unnvikende svar kunne være: "Vi får holde oss til Jesu mening med sine ord." Eller: "Vi får Kristi legeme og blod *sammen med* brød og vin." Da var Kristi bekjennere ferdig med den presten. Bedre å være uten sakrament enn å la seg betjene av en ulv!

Men lærer vi av Nattverdets Liturgi å handle i strid med Kristi ord, må dette måltid være noe annet enn Herrens Nattverd, og menighetens troserfaringer overstyre Nattverdets Herre.

Hvem har adgang til Herrens Nattverd?

I oldkirken var det vanlig at dåpskandidater (katekuméner) og fremmede forlot messen ved overgangen til Nattverdets Liturgi. Det gjorde også de som under forfølgelser avsverget troen, og i visse tilfeller var pålagt en botsperiode før de ble gjenopptatt i kirkens samfunn.

Signalet ble gitt med diakon-ropet: «*Det hellige for de hellige!*» Ordene markerer ærefrykt for kirkens samfunn i de hellige ting. Det er Kristus – og ikke mennesker - som forener og sammenholder sin kirke på jorden. Prestens trer inn i nattverdberedelsen som *Jesu Kristi delegat*, når noen ber ham høre skriftemål og tilsis syndenes forlatelse fordi vond samvittighet røver frimodigheten. Kirkens samfunn kommer til uttrykk med mottagelsen av Kristi legemes og blods virkelige nærvær i sakramentets skikkelser.

Da er forutsetningen for deltagelsen i Herrens Nattverd allerede gitt i *dåpen* til Jesu død (Rom 6:3). Med livets vitnesbyrd i ord og gjerning bevitner døpte sitt «nei» til Guds fiende djvelen med sine avguder, og sitt «ja» til livet under Jesu Kristi herredømme. Da vitner livet om etterfølgerens liv med Kristus som gave i gjerninger som har ham til eksempel i kjærlighet til Gud og vår neste som oss selv.

Følgelig er det hverken presten eller kirken som bestemmer vilkåret for døptes adgang til kirkens kommunion. Det gjør Herren over enhetens sakrament. Vilkaaret er den uforbeholdne bekjennelse til Kristi ord (Joh 14:26, Mt 10:32f osv). Kristi testamentord utelukker menneskers teorier om hans virkelige nærvær og de kvalifisertes adgang. Alterets sakrament **ER** samfunn med den korsfestede og oppstandne Kristus, som her gis til synlig pant på syndenes forlatelse og dermed evig liv. Gaven stadfester at han med sin lidende lydighet har oppfylt Guds hellige lov, og at han er Den Hellige og Rettferdige som gis den enkelte til del i dåpen til hans død.

En delegat taler og handler på sin herres befaling, fremsier sin herres ord og gjør hva hans herre har befalt ham å gjøre. Da må tilhørerne forholde seg til delegatens herre, som utøver myndighet gjennom delegatens ord og gjerninger i sin herres sted. Da forstår vi: Det kreves ikke noe annet av en prest enn trofasthet i løse- og bindemaktens embete. Med trofasthet forkynner han offentlig Guds universelle nåde, og tilsier den enkelte Guds tilgivelse for Kristi skyld i det private skriftemål.

Det kan hende at lære og liv vitner åpenlyst om altergang i strid med Guds ord – ikke av skrøpeligheit, men i ulydighet mot Guds lov og evangelium. Da må en Kristi delegat utsette altergang, be for vedkommende og rettlede med Guds ord. Ved dette alterbord legger vi bak oss synder som tynger, og bekjenner *Guds tro*, gitt fra himmelen med Ordet som ble menneske i Jesu skikkelse (Joh 1:14). Uten forbehold bekjenner vi Kristi testamentord, mottar alterets sakrament av nåde og takker Faderen for kirkens samfunn «ved Jesus Kristus, vår Herre».

Så er vilkåret for altergang det samme som for dåpen – livet i forsakelse og tro. Derfor bør diakon-ropet fra oldkirken markere overgangen til Nattverdets Liturgi, og dermed markere den *inkluderende* eksklusivitet for mennesker underveis. Troen kommer *”av prekenen, og prekenen ved Kristi ord”* (Rom 10:16). **Lk 14:17** – *Kom, nå er alt ferdig!* Men vil man ikke gi slipp på avgudene, skal man holde seg borte fra kirkens kommunion (1 Kor 10:14, 2 Kor 6:16f, 1 Joh 5:21).

Herrens Nattverd er både åpen og lukket

I kretsen utenfor nattverd gjestene kan noen være nær (close) fordi de er åpne (open). Derfor hører det med til prestens jevnlige gjerning å undervise om skriftemålet og oppmuntre til skrifte i nattverdberedelsen. Overlatt til kjødets skrøpeligheit, bortfaller skriftemål og nattverdformaning, og menigheten forblir på barnestadiet med uklare forestillinger om «de helliges samfunn» og hva det består i.

Fremmede ønskes velkommen og vises til rette. Kommer de fra menighet i kirkefelleskap med oss og vil delta i nattverden, kontakter de presten. Lever de i et indre eksil under folkekirkelige forhold, medfører deltagelse i nattverden åpent brudd med frafallskirken. Det bør man formalisere med utmeldingsattest og innskriving i kirkeboka (menighetsprotokollen). Det har også med kirkeskatt å gjøre. Alle bør delta i gruppearbeid innordnet samlingen om Ord og Sakrament, og virksomheten være tilpasset alders- og fordypningsnivå. Det krever et diakonat med vekstmuligheter (kantore, kirkeverge, kateket og pleiediakon/sosionom).

Adgang til regelmessig skrifte kan skje til faste tider gjennom kirkeåret. Underforstått: Slik gjør vi det her hos oss. Skriftestolen gir avstandsnærhet. Plasseringen nær Herrens bord, er en synlig påminnelse om Overhyrdens lokkende stemme. Kirkens kommunion i prestens gjerning er ingen privatsak hverken for prest eller kommunikant.

Den sløve vane medfører fenomenet *nivellering* i kirkens læretradisjon. Årsakssammenhengen er kompleks, men vitner dels om det press som samtidskulturen øver på kristne i tidens løp, dels om tilpasninger av bekvemmelighetsgrunner. Virkningen er bortfall av lærestoff og forandringer etter smak og behag. Nivellering - aktiv eller passiv, gir seg til kjenne med gode hensikter, men virker ødeleggende på menighetens virksomhet. Vi som vokste opp i modernitetens kirke for tre generasjoner siden – noen med base i virksomheten på bedehuset, tilegnet oss miljøets syn på kirke og kristendom. Sett i ettertid – i et utvidet perspektiv, var vi fremmede for konfesjonell lutherdom som kirkesosial realitet.

Altså må vi besinne oss på den skriftbundne læretradisjon som Konkordiebokens bekjennelser bevitner, og dermed unngå å fremstå som privatforetak.

Byen på fjellet

Kirkens kommunion i prestens gjerning ligner byen på fjellet: Den lar seg ikke skjule (Mt 5:14). Guds kirkes kjennetegn er også tydelige, i klar kontrast til mørket, lik lyset i staken (v 15f): Evangeliets rene lære og sakramentene forvaltet i den forsamlede menighet slik Kristus har befalt. Skal Den Hellige Ånd arbeide med oss, er det nødvendige vilkår apostelordets lære fra Sønnen og Faderen. Og likevel er det ingen automatikk med hensyn til bruken. Gud ser troen i det skjulte. Når vi går fra messen, bør vi spørre, enhver seg selv: Lyktes han denne gang?

Det oppstår kontraster hvor menigheter gjenopprettes på kirkens grunn. Kontrastene til Leuenberg-kirker lar seg observere i Ordets etterfølgelse, ellers ikke. Dette nødvendige forbehold maner til ydmykhet. Den som står, kan lett falle (1 Kor 10:12). Og gjør vi vår skyldighet for Gud, har vi ingen fortjeneste av den.

Kontrasten kommer klarest til uttrykk i nattverdberedelse og nattverdliturgi. Vår motpart av unionistisk type må bruke en nattverdliturgi innordnet den nattverdfeiende menighet, slik tilfellet er i tradisjoner fra Zwingli, Bucer og Calvin. Herrens Nattverd tjener til å bekrefte denne form for forbrødring, og medføre de reservasjoner som i strid med Kristi testamentord bekrefter og ivaretar forbrødring på tilstrekkelig vilkår.

Vårt skjebnefelleskap med Kristi testamentord medbestemmer Nattverdets Liturgi med dens lovprisning til Faderen ved gudmennesket Jesus Kristus, Guds Sønn, og i Den Hellige Ånd.

Overgangen fra prestens voktergjerning til folkekirkelig praksis

Kirkens reformasjon skjedde ikke i et kirkerettslig romrom. Kirkens bekjennelse og rett er to sider av samme Kristus-virkelighet. Derfor skal gudstjenestelige ordninger gi uttrykk for kirkens bekjennelse til Guds ord på en *sakssvarende* måte. Da verner kirkens rett om Guds barns frihet. Indirekte sier vi dermed, at ikke alt som er gammelt i kirkens historie innfrir dette krav. Men er det som gammelt, et sakssvarende uttrykk for Guds ord, har vi frihet til å bruke det.

Den nattverdberedelse som Confessio Augustana viser til, var en provisorie-løsning blitt til under omstendighetenes tvang. Den belastet privatskriftemålet med oppgaver som hver for seg er bibelsk begrunnet. Vi har frihet til å legge provisorier bak oss og etterfølge apostelordets lære på andre måter. (Se CA, overgangen til misbruk-artiklene.)

Da massealtermåter ble vanlig i «merttinenes» kirkehus fra tidlig i 1530-årene, medførte tilstrømningen overfladiskhet fra prestenes side. Kritikverdige episoder var ikke til å unngå, og behovet for reformer forlengst erkjent da den spenske pietisme satte inn med sin kirkekritikk, begrunnet i visjonen den fullendte reformasjon (Philip Jacob Speners «*Pia desideria*», år 1675).

Med hensyn til undervisning, skriftemål og nattverdpraksis, har lutherske prester nok å gripe fatt i. I siste halvdel av 1800-tallet ble nattverdpraksis og prestetjeneste endret gjennom reguleringer i kirker som var lutherske av formalitet.

En gang var almueskolen en *kirkeskole* innordnet konfirmasjonen, og med sognepresten som skolekommisjonens formann og skolens visitator. Skolereformen fra 1889 gjorde skolen til folkeskole *med rom for* konfesjonsbunden dåpsundervisning. Fra 1967 ble kristendomsundervisningen *religionsundervisning* i den sekulær-liberale stat. Fagets *legitimitet* består for tiden i kraft av kirkens *kulturhistoriske* betydning, tilpasset den sekulær-liberale overtro på *individens* selvbestemmelse og underlagt relativismens terror.

Med stor konsekvens ble kristendomskunnskapen sideordnet og samordnet med religion og livssyn (KRL-faget), og senere med religion, livssyn og etikk (KRLE). Fanget i statens enhetsskoler og den åpne folkekirke, ble kirkens gudgitte tro underlagt folkesuvereniteten. Kristentroens begrunnelse i en bevitnet Jesus-historie ble gjenstand for usakligheter og manipulert i frie individens meningstyranni og omfattende virkelighetstolkninger. Der har ikke Luthers Lille Katekisme lenger status som kirkens bekjennelse, men en *referansebok* i statens enhetsskoler. Vårt tilsvarende i det gjenopprettede kirkefelleskap må være *den evangelisk-lutherske kirkeskole* med frihet for et ordnet katekumenat under hyrde- og læreembetets tilsyn.

Den skisserte endringsprosess hører sammen med oppløsningen av den konfesjonelle stat og fremveksten av det sekulær-liberale samfunn. I denne sammenheng *består* prekenembetets oppdrag - å formidle apostelordets lære, så Guds kirke fremstår som apostolatets kirke i samlingen om Ord og Sakrament, og døpte får lære å holde alle Kristi befalinger til kirken. Der samler kirkens bekjennelse til den rett utlagte Skrift fra dens Herre, og der skjer det menighetsbyggende arbeid som Herren vil.

Prekestol, døpefont og alterbord vitner taust om Guds vitnesbyrd, som reiste Jesus opp fra de døde på den tredje dag og stadfestet sin forsoning med verden i gudmenneskets død. Preken, dåp og nattverd skal istemme og bekjenne Guds vitnesbyrd i den historiske Jesus, som innstiftet dem og befalte den rette bruk.

Formålet med menighetens sendelse er gitt: - «*det evige liv at de kjenner deg, den eneste sanne Gud, og ham du har utsendt, Jesus Kristus*», Joh 17:3. Virkningen er det traderingsmiljø hvor lære og liv hører sammen og kirkens gudgitte tro bringer generasjoner sammen. Sett fra de unges ståsted er dette oppvekstmiljø «normalen». Besteforeldre-generasjonen betrakter forandringer og bedømmer dem i lys av erfaringer i fortid. Forholdet medfører spenning og terskler i læreformidlingen fra kirkens Herre.

Hvis «den åpne folkekirke» var gjennomført på en gang, ville kirkeruinen ha artet seg som åpenlys kristenforfølgelse, verre enn den kultur-radikale gapestokk. Men ødeleggelsen av den evangelisk-lutherske folkekirke foregikk skrittvis i gerasjonsløpet, alltid motivert av allmennytt.

Teologisk sett berodde nedbyggingen på den antikristelige sammenblanding av geistlig og verdslige myndighet i statens ordninger (regimentblanding). Problemet ble til sist løst med kirkestyring i en parlamentarisk råds- og møtестruktur hvor folkesuvereniteten rår. Kirkens fristilling var fiktiv, for problemet består: I vårt land er kirkens bekjennelse og rett utelukket fra folkekirkens ordninger. Utelukket er den frie utøvelse av synodalrett, pastoralrett og menighetsrett under Kristi herredømme. Historien utfordrer til menighetsbyggende arbeid langs følgende innsatspunkter:

- (1) **Frie synoder** (møter), fri til å bekjenne kirkens tro med den autoritet, kompetanse og gyldighet som består i apostelordets lære fra kirkens Herre, og fri til å verne kirkens rett i liturgiske ordninger med messen i sentrum.
- (2) **Frihet for prestens hyrdeansvar** i menigheten; fri til å formidle apostelordets lære i den offentlige forkynnelse, og fri til å utøve løse- og bindemaktens embete som skriftefar, og vokte kirkens enhet i bekjennelsen hos Herren over enhetens sakrament.
- (3) **Frihet for den bekjennende menighet** til å prøve læren fra Skriftens Herre og kirkens Lærer, Jesus Kristus, og på dette vilkår fritt iverksette gudstjenestelige ordninger, godkjent av hyrde- og læreembetets utøvere. Med iverksettende myndighet fremtrer menigheten som handlende subjekt i Guds universelle kirke.
- (4) **Frihet for trosformidling i kirkeskolen**, fri til å konsolidere kirkens tro i menighetens virksomhet, og fri til å lære døpte å holde alle Kristi befalinger til kirken.

Det menighetsbyggende arbeid på kirkens ubeskårne grunnvoll lar apostolatets kirke fremstå i skarp kontrast til kirkeprodukter blitt til gjennom menneskers lærdommer og samhandling. Den trofaste kirke er likevel ikke målet, men det evige liv når omvendelse og syndenes blir forkynt i Jesu navn for alle, og mennesker lærer den eneste sanne Gud å kjenne gjennom Jesus Kristus, sann Gud og sant menneske, nå og alltid og i all evighet.

23. HVORDAN PÅKALLE DEN HELLIGE ÅND UNDER HERRENS NATTVERD?

Spørsmålets forhistorie og sakens alvor

Det kalles *epiklese* (påkallelse) når man i nattverdliturgien påkaller Den Hellige Ånd. Det er to slags epikleser: Trosepiklese og forvandlingsepiklese.

Med *trosepiklese* (el kommunionepiklese) påkaller vi Helligånden om hjelp til å tro Kristi ord om den underfulle gave han gir i sakramentets skikkelser, og tilbe Gud i Ånd og sannhet. Eksempel:

P: Hellige Gud, allmektige Herre, nåderike Fader /.../ Send din Ånd i våre hjerter, så vi i dette hellige måltid kan motta Kristi gaver i tillit til hans ord, og frelst av nåde leve deg til ære, og til sist få arve ditt rike.

M: Kom, Herre Hellige Ånd.

Forvandlingsepiklese (også kalt elementepiklese eller konsekrasjonsepiklese) kalles påkallel- sen av Den Hellige Ånd "over" fremsatt brød og vin, med bønn om at han må forvandle dem til Kristi legeme og blod, eller gjøre dem til bærere av Kristi legeme og blod (el lign formuleringer i den reformerte tradisjon). Epikleser av denne type er Nytestamentet fremmed. Eksempel fra Romerkirken:

«I sannhet, hellig er du, Herre, all hellighets kilde. (Presten fører hendene sammen, strekker dem ut over offergavene.) Helliggjør disse gaver ved din Ånds livgivende kraft (presten fører hendene sammen, gjør korsets tegn over brødet og kalken samtidig) så de må bli for oss vår Herres Jesu Kristi legeme og blod.»

Eksempel fra Den nordisk-katolske kirke:

«Velsign oss i Kristus med all Åndens velsignelse. Hellige ved din Ånd dette brød og denne vin, så de må bli for oss vår Herre Jesu Kristi legeme og blod, han som bød oss å holde dette måltid.»

Den opprinnelige begrepsbruk

I **Rom 15:15f** omtaler Paulus sitt oppdrag fra Herren: – «i kraft av den nåde Gud har gitt meg: å være Kristi Jesu prest blant folkeslagene. Min hellige tjeneste (el embete) er å forkynne evangeliet, så folkeslagene blir et offer som Gud gjerne tar imot, innviet ved Den Hellige Ånd».

Ordene viser ikke til Herrens Nattverd, men til apostelens oppdrag fra Herren. Sett i lys av Romerbrevet, må det offer som Gud gjerne tar imot, bero på den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten lovgjæringer (Rom 1:16f), og Gud gir den enkelte til del i dåpen til Jesu død (kap 6). Da er hensikten med denne gave-rettferdighet det takkoffer som omfatter den troendes liv i samsvar med Guds gode skapervilje (kap 12 og 13).

Troens takkoffer gjelder Guds miskunn på grunn av Kristi lidende lydighet – og ikke av noen annen grunn. Denne årsak til troens takkoffer hører sammen med troens gode strid mot den onde menneskenatur, da Kristus er virksom med sin helliggjørende Ånd i de troendes liv og fornyer dem (Gal 5:17). Men lærer man syndenes forlatelse *med forbehold* om fornyelse, blir fornyelsen årsaken til frifinnelsen og frelsesvisshet utelukket. Overført på Herrens Natt-

verd, blir vår nattverdfeiring den avgjørende hovedsak. *Men ikke noe sted i Nytestamentet omtaler Kristi gaveunder i Nattverden med forbehold om menighetens virkekraftige nattverdfeiring.*

Kristi innstiftelse av den nye pakts måltid skjedde under påskemåltid i den gamle pakt. Han «takket», det vil si - fremsa takksigelsesbønnen med dens perspektiv på Guds verk i både skapelsen og frelsens historie. Takksigelsen gjelder Guds trofasthet, som fornyet løftene ved profetene og oppfylte dem i Jesu Kristi lidende lydighet i alles sted, fullført i hans fullkomne offerdød.

Overgangen til Nattverdets liturgi var – iflg *Justin* (d ca 65) - stedet for "å frembære" brød og vin sammen med gaver til de trengende i menigheten (gr proferein, subst proforà = offer). Frembæringen skjedde med takksigelser til Gud for hans gaver. Ordningen gjenspeiler praksis i aposteltiden (1 Kor 14:16f). Denne tekniske ordbruk møter vi i Nytestamentet, dels om Kristi øversteprestelige offerdød (evangeliene, Heb, Åp), dels om menighetens takksigelser for Guds gave. *Aldri er "frembæring" brukt om Herrens Nattverd, eller om frembæring av Kristi legeme og blod for Gud.*

Skriftet *Didakje* (ca 70-90?) innskjerper rett praksis:

"På Herrens søndag skal dere komme sammen og bryte brød og holde takkebønn, etter at dere først har bekjent deres synder, slik at *deres offer* kan være rent. Ingen som lever i ufred med sin neste, må få komme sammen med dere før de er blitt forlikt, for at ikke *deres offer* skal bli vanhelliget. Dette er nemlig hva Herren har sagt: Alltid og alle steder skal de bære fram for meg *et rent offer*" osv (Did 14:1-3, ref Mal 1:11b og 14b).

Ordet «offer» (thysia) sikter til takksigelsesbønnen (eukaristibønnen), som begynner med ordene: "*Velsignet være du, Herre, vår Gud*" (på hebraisk kalt barachà, på gresk kalt evlogia).

Presten *Clemens* av Rom (år 96) bekjente Kristus som "*våre offergavers øverste-prest*". Ordene henspiller på steder i Hebréerbrevet, om Guds verk i Jesu død for oss (Heb 2:17-3:1, 4:14-16). Disse og andre steder utelukker at "*våre offergaver*" på noen måte medvirker til Guds forsoningsverk (jf 13:15). Hippolyt stadfestet denne begrepsbruk fra aposteltiden, brukt om menighetens "*frembæring*" av brød og vin, kalt *offertorium* (= frembæring), og sammen med takksigelsesbønnen oppfattet som *takkoffer*.

Glidningen i begrepene

Glidning i begrepsbruken kan dokumenteres fra slutten av 200-tallet, da man begynte å kalle frembæringen for "*offergave*" (anafora). Etter hvert ble "*frembæring*" brukt i omfattende mening om *Nattverdets Liturgi*. Prestens handling kom i sentrum, og til slutt ble hovedsaken *prestens* frembæring av et ublodig offer til frelse for levende og døde (analogt med det levitiske prestedømme).

I den vestlige kristenhet skjedde en begrepsglidning i konfrontasjon med gnostisk forakt for den gode Skaperen. Den opprinnelige "*frembæring*" av brød og vin *før* Nattverdets liturgi ble oppfattet som *takkoffer sammen med* velsignet brød og vin (biskop *Ireneus* av Lyon, d c 200). Med stor konsekvens ble *takkoffer* og forsoningsoffer blandet sammen (biskop *Cyprian* av Kartago, d 252). Siden har Romerkirken oppfattet frembæringen av brød i et lovisk perspektiv, som frukten av menneskers arbeid som i det eukaristiske måltid inngår i Kristi offer.

Glidningen i begrepene om prestens gjerning i messen skjedde i *analogi* med Moselovens bestemmelser om offerprestens frembæring av gaver og offer (jf Heb 5:1, 8:3). Dermed ble

evangeliet i de levittiske ofringene tilslørt og glemt. Denne GT-bruk fra tidlig middelalder ble ødeleggende for kirken, som opphøyset seg selv i et samarbeid med Ånden om bibeltolkning i en *læreutvikling*.

Åpenbaringsordets Gud ble ikke lenger forstått som den nådige Giveren, som gir for sin godhets skyld (Ef 5:2). Med stor konsekvens ble messens indre struktur stilt på hodet og forstått om Guds gode skaperverk, som her vender tilbake og tjener sin Skaper. I denne rangsnudde struktur ble prestens offergjerning til gagn for "folket", som ofte var fraværende (privatmesser). Men dermed var ikke folkets medvirkning utelukket. Tankegangen ble retningsgivende for Romerkirkens teorier om "det eukaristiske offer" (konsekvensteologi).

Med forestillingen om «den udelte kirke» fram til år 1054 vil noen begrunne kirkefellesskap med den uforbeholdne tilslutning til de seks økumeniske konsil. Da er tanken at Kristi frembæring av seg selv i himmelen blir gjort virkelig nærværende her på jorden i menighetens nattverdhandling. Med denne perspektivdreining fikk ihukommelsen et nytt innhold og forvandlingsepiklesen ble en nødvendighet i et samarbeid mellom Kirken og Ånden. Til støtte for denne tankegang viser man til *Heb 9:11f og 24, som ingenting sier om Herrens Nattverd*.

Denne glidning i begreper og praksis har en komplisert historie (kirkehistorike-rens problem), men linjene i den liturgihistoriske utvikling er tydelige nok. Fra tidlig middelalder forstod kirken seg selv i *analogi med det gamle Israel* (erstatningsteologi), samtidig som *antikkens todelte (dualistiske) virkelighetsforståelse* ble anvendt på det bibelske budskap, og likeså antikkens sannhetskriterier. Med forestillingen om en åndelig-himmelsk og en materiell-jordisk virkelighet ble Kristus ved Faderens høyre plassert i en himmel fjernt fra oss. Hvordan kan Kristi legemes og blods virkelige nærvær da skje i jordiske skikkelser? Konsekvent nok ble forvandlingsepiklesen tatt i bruk: Ånden er virksom over brød og vin og gjør Kristi legeme og blod virkelig nærværende i sakramentets skikkelser.

Med *antikkens sannhetskriterier* ble ikke sannhet lenger forstått om åpenbaringsordets trofaste Gud, som helliger oss med sannhetens ord, gitt videre til kirken gjennom apostelordets lære fra Skriftens Herre, Jesus Kristus. Kirken trer inn som Skriftens tolker gjennom sin tradisjon og hevder sin læreautoritet med kriteriene «*det som er blitt trodd over alt, alltid og av alle*» (quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est, Vincent av Lerin, d før 450).

Illustrasjon, Apg 17:32 - filosofenes reaksjon på Pauli tale, da han på Areopagos forkynte evangeliets nyhet for dem.

Det spiller ingen rolle om man søker kirkefellesskap begrunnet i «*den udelte kirke*» fram til kristenhetens skisma i 1054. Eksempel: Den nordisk-katolske kirke. Romantikkens forestilling om en fortidig gullalder blir her anvendt på kirkens historie. Da overser man splittelsehistorien like fra Jesu oppgjør med farisæerne og saddusæerne, og likeså det problem som oppstår ved å begrunne kirkefellesskap med oldkirkens syv økumeniske konsiler. Det siste konsil fordømmer dem som ikke godtar alle kirkens tradisjoner (Nikea 787).

En påstand uten begrunnelse - om å ta vare på «det beste» i den lutherske arv – avslører en bakgrunn fremmed for konfesjonell lutherdom, og fremmed for dens identitet med den gamle kirke i den skriftbundne tradisjon fra aposteltiden. Uvitende om hva man gjør, kaster man barnet ut med badevannet. Lignende prosjekter søker gullalderen i *aposteltiden*, representert ved unntakssituasjonen i Korint-menigheten (den filadelfiske tradisjon fra Nicolai v Zinzendorf o a).

Siden høymiddelalderen har Romerkirken beskrevet Nattverden som en ”*gjenfremstilling*” (Gabriel Biel), når kirken *representerer* (gjør nærværende igjen) Kristi offer. Ordbruken postulerer at Kristi legemlige offer på Golgata er det *samme* offer som frembæres i eukaristien. Bare *måten* er forskjellig, heter det. Den samme Kristus som ofret seg på korset, er nå den som ofrer ved prestens tjeneste, med mulighet for hele kirken til å forene seg med Kristi offergave for Faderen.

Begrunnelsen er to uhistoriske teorier, den ene om prestens *embetsnåde*, mottatt av biskopen gjennom suksesjonsrekker tilbake til apostelen Peter. Denne teori begrunner den andre – om *forvandling* av brød og vin (transsubstansiasjon) under prestens konsekrasjon. Til konsekvensene hører sakramentbruk utenom den innstiftede bruk, f.eks oppbevaring eller utstilling av hostien, som kan bli båret omkring i prosesjoner. Gjennom middelalderen fulgte privatmessene, synkende nattverdfrekvens og til sist stor avstand mellom messe og folk, inntil gjenforeningen skjedde i kirkens wittenbergske reformasjon.

Hvorfor godtar Romerkirken denne glidning i begreper og praksis? Årsaken er -som antydning - en omfattende teori om et samarbeid mellom Kirken og Ånden. Den vil jeg komme tilbake til i forbindelse med «forvandlingsepiklesen».

Åpenbare og fordekte misbruk

Det vitner om tilpasning til allmenreligion når *menighetens nattverdfeiring* er vilkåret for Kristi nattverdunder. Men det forholder seg her som med ekteskapet og alt ærlig kulturarbeid: Det består ikke i kraft av vår etterligning, bønn og medvirkning, *men i kraft av Guds velsignende ord, innstiftelse og forordning* (1 Mos 1:28). Med Kristi testamentord er kristne kalt til å gjøre denne nattverd til hva den første nattverd var ”i den natt da han ble forrådt”. I disse spørsmål gjelder det å holde fast ved Kristi ord. Selv ber han for dem som ved apostolens ord tror på ham (Joh 17:20).

Eksempel: Jesu mor, **Joh 2:5** – Det han sier dere, skal dere gjøre.

Gud er den gode Giveren, som gir for sin godhets skyld, og ikke av noen annen grunn. Virkningen er utelukket fra årsaken, for Gud er en forsonet Gud *før* et mennesket kommer til troen – aldri omvendt (Mt 25:33, Ef 1:1-7). Guds nåde går forut for frelsens pant, mottatt i sakramentets skikkelser. Utelukket fra årsaken er vår kvalifikasjon, for årsaken er Kristi fortjeneste. Derfor frembærer vi takksigelse for ”Herrens død inntil han kommer” (1 Kor 11:26).

I kraft av sin lidende lydighet under loven, er Kristus alle menneskers eneste rettferdighet for Gud (tilregning) og eneste årsak til syndenes forlatelse (ikke-tilregning). Troen setter sin lit til Kristus, som Gud regner troen til rettferdighet. Troen holder fast ved Kristi verk ”for dere”, og har syndenes forlatelse hele veien. Ved troen bor Kristus i dømte mennesker og virker helliggjørelsens frukter. ”*For uten meg kan dere ingenting gjøre*”, Joh 15:5.

Kilden til den forvrengte nattverdfeiring er fornuftsvisdom i troens saker. Virkningen er glidning i begrepene – fra gave-evangeliet til fariséermesse. Sektene overser Kristi testamentord og ser med fornuften brød og vin, rakt frem i Herrens Nattverd, og tror Herrens Nattverd er en lovgjerning for Gud, gjort i kjærlighet til ham og med Den Hellige Ånds hjelp. Og likevel opphever ikke denne falske åndelighet Kristi handlende allmakt med sitt ord. Hva han sier det skjer, uavhengig av menneskers misbruk og troløshet.

I bekjennesskriftene (Konkordieboken) finner vi to kriterier brukt mot nattverdmisbruk. Det ene er *Guds ord og befaling*, så alt som foregår utenom Guds Ord, er vanhellig i Guds øyne. Det andre er *evangeliet om synderens frifinnelse på grunn av Kristi fortjeneste* (jf Verba). Kritikken gjelder både åpenbare og fordekte misbruk:

Eksempler på åpenbar misbruk:

- Bønn til Den Hellige Ånd om forvandling av brød og vin til Kristi legeme og blod (forvandlingsepiklese).
- Vinen er erstattet med et surrogat (Mt 26:29).
- Sammenblanding av uinnvidd og innvidd, så man utdeler både uinnvidd brød og vin.
- Det tiloversblevne lagres, bæres omkring eller stilles ut.

Eksempler på fordekt misbruk:

- Man likestiller selvbestemt tro og egne løfter med dåpen, eller gjør dåpen til en trosbe-kreftende lydighetshandling.
- Man påstår at liturgien er underlagt menneskers uinnskrenkede myndighet (Jf Høyesteretts dom i "liturgisaken", 9. april 1986).
- Man supplerer Kristi lydighets fortjeneste med menneskers leveregler, lik et nytt munkevesen.
- Man underkjenner Kristi ord med læren om menighetens "virkekraftige" nattverdfeiring, og påstår at den virker Kristi "realpresens" (åndelig forstått).

Kristus har gitt sine medarbeidere i oppdrag å utøve "Åndens embete" (2 Kor 3:6). De skal forkynne "evangeliet om deres frelse" (Ef 1:13) med løse- og bindemakt fra ham, og til synlig pant på frelsen, skal de rekke fram evangeliet i sakramentets skikkelser. Derfor utelukker den nye pakts presteembete den levittiske ordning, da den enes gjerning kunne gjelde for andre. Kun Kristi lidende lydighet kommer andre til gode ved den tro som Ånden skaper og bevarer ved evangeliet.

Vi kan vel undre oss med Luther: Hvorfor blir messens gavestruktur forkludret, straks mennesker stiller sin egen gjerning i sentrum? Luther svarte selv med et megetsigende bilde: De har trått inn i "*rettferdiggjørelsens sirkel*".

Romerkirkens overtramp skjer med offerprestenes frembæring av Kristi legeme og blod som et "ublodig" offer for Faderen. Andres overtramp skjer med spissfindige reservasjoner be-grunnet i spekulasjoner om Åndens gjerning i den nattverdfeirende menighet.

Det er typisk for kirker i reformerte tradisjoner at de begrunner nattverdlæren med troserfaringer. Følgelig må *refleksjoner over menighetens tro* med stor konsekvens opphøye troen til den virksomme årsak til Kristi legemes og blods virkelige nærvær sammen med brød og vin (el sakramentets skikkelser). Under innflytelse fra reformert hold og den moderne økumenisme har dette lærdomsvær rasert kirker av evangelisk-luthersk bekjennelse, i siste omgang også innført læren om den virkekraftige frembæring for Gud. Hvor troen gis status som fellesskapets formende kraft, må bekjennelsen til Kristi testamentord være av underordnet betydning, ikke engang verdt å begrunne nattverdlæren. Da fremstår ikke den forsamlede menighet som kommunionkirker i kraft av gaven de *får* (1 Kor 10:16f), men som fariséiske tjenestefellesskap i kraft av det de *gjør*.

Det hele startet med hjertenes frafall for lenge siden, da kristelige mennesker trådte inn i "rettferdiggjørelsens sirkel". Med sammenblanding av frifinnelsen (rettferdigerklæringen) og fornyelsen (helliggjørelsen) var premisene lagt for den falske forbrødring. Med påstanden om enighet i "det sentrale" – om "evangeliet" – ble nattverdfellesskap et *middel* til forbrødring "på tilstrekkelig grunnlag" – i klartekst "et annet evangelium" (Gal 1:8f).

Veiskillet i spørsmålet om troens rettferdighet, dens årsak og middel

Når man betrakter eller hører takksigelsesbønner med forvandlingsepiklese, bør man stille spørsmålet: *Hva er årsaken og midlet til troens rettferdighet?* Veiskillet er tydelig. Skriften er en lukket bok for den som forneker hva dens ord uttrykkelig sier om rettferdiggjørelsen ved tro, av nåde, for Kristi skyld alene. Med undring må man spørre: Hvordan kan man ære Sønnen uten å ære ham som Herren over alterets sakrament, til stede og virksom med sitt ord?

Joh 5:23 – Den som ikke ærer Sønnen, ærer ikke Faderen som har sendt ham. **8:36** - Om Sønnen får frigjort dere, blir dere virkelig fri. Jf Fil 2:10f, 1 Joh 2:23b. Jes 42:6f, 53:5, 11, osv.

Lk 12:1 – «Vokt dere for farisæernes surdeig, som er hykleri.» Jf Ap 10:43, Fil 3:8-11. Rom 1:17, 3:21f, osv.

Den bekjennelsestro lutherdom godkjenner oldkirkens første konsiler fordi deres læreautoritet og kompetanse består i apostelordets lære fra Skriftens Herre og kirkens Lærer (jf Apg 15). Så er lutheranernes identifikasjon med den gamle kirke den *skriftbundne* læretradisjon som formidler kirkens læregrunn, lagt i begynnelsen (Ef 2). Dermed er vi fri til å bekjenne den nytestamentlige tro med sakssvarende uttrykk og liturgiske skatter fra den gamle kirke (jf Luther og likeså den liturgiske fornyelse innen Missouri-synoden).

Trosepiklese et kjennetegn ved en evangelisk nattverdliturgi

Begrunnelsen er Den Hellige Ånds gjerning, som hjelper og trøster oss med Kristi lydighet og fullkomne offerdød i alles sted. Trosepiklesen er indirekte nevnt i Luthers Lille Katekisme:

"Jeg tror at jeg ikke av egen fornuft eller kraft kan komme til Kristus eller tro på ham, men Den Hellige Ånd har kalt meg ved evangeliet" osv (3 trosart).

«Evangeliet» er her ikke evangelistenes Jesus-beretninger, men evangeliet i avgrenset mening: Syndenes forlatelse eller Guds ubetingede nåde, som evangeliet kunngjør og meddeler på grunn av Kristi fortjeneste, så vi med ham til gave kan tjene Gud i Kristi hellighet og rettferdighet.

Trosepiklesens forutsetning er den *anamnese* (el ihukommelse) som ikke bare minnes, men anvender Kristi fullkomne offerdød. Det er hva den tro gjør, som Den Hellige Ånd virker ved evangeliet. Anamnesen omfatter hele den troendes liv, både den åndelige spising, som skjer ved troen (Joh 6), og den sakramentale spising i Herrens Nattverd. Følgelig inngår trosepiklesen i takksigelsesbønnen før Kristi testamentord (Verba), med takk for ham som er troens rettferdighet – den enbårne Sønnen i sin lidende lydighet inntil døden på korset.

Benevnelsen *takksigelsesbønn* (el eukaristibønn) fremhever vår gang til Faderen med troens takkoffer for de underfulle gaver, de Sønnen lar rekke frem og kommunikantene mottar i sakramentets skikkelser. Den alternative benevnelse *velsignelsesbønn* fremhever nattverdens gavestruktur «ovenfra», gitt med Kristi virksomme velsignelse (el konsekrasjonsord) over fremsatt brød og vin. Gavestrukturen «ovenfra» er med andre den samme i dåpen,

privatskriftemålet og Herrens Nattverd, for Giveren gir for sin godhets skyld og lar oss kjenne ham gjennom Jesus Kristus.

Hva forvandlingsepiklese innebærer

I sentrum for den evangelisk-lutherske messe står ikke Den Hellige Ånd, men den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus, sann Gud og sant menneske, virksom med sitt ord i den forsamlede menighet. «Den som hører dere, hører meg», Lk 10:16. I sentrum for den evangelisk-lutherske messe står Guds godhet for sin egen skyld, stadfestet med Jesu oppstandelse fra de døde, rettfærdiggjort i alles sted. Han er til stede i den forsamlede menighet, virksom med sitt ord og lar kunngjøre ved evangeliet den rettfærdighet og hellighet som han selv er. Det er ham Gud regner troen til rettfærdighet for seg.

I Romerkirkens messe bønnfaller presten Faderen «*om å sende den helliggjørende Ånd slik at offergavene blir Kristi legeme og blod, og de troende som mottar dem, blir selv en levende offergave til Gud.*» Sammen med anamnesen utgjør epiklesen midtpunktet i enhver sakramental handling, og særlig i eukaristien. (KKK 1105f, 1108f).

Med forbehold om sakramentfeiring «med tro og verdighet», formidler sakramentene den nåde de er tegn på, nemlig den forvandlende, legende nåde. *I sentrum står ikke Kristi allmaktsord og gaven som gis «for dere til syndenes forlatelse», men «Åndens kraft i epiklesen»* (KKK 1127).

I strid med Kristi ord om frifinnelsens årsak og middel, er den «*sakramentale nåde*» i Romerkirken *alltid Helligåndens helbredende og omskapende nåde* (samme 1129). De kvalifisertes nattverdfeiring har prioritet fremfor Kristi ord, som virker og tyder gaven han gir «for oss».

Romerkirken er fremmed for synderens frifinnelse på grunn av Guds godhet for sin egen skyld, nemlig Jesu Kristi, Guds Sønnns lidende lydighet og Guds forsoning med verden i hans fullkomne offerdød. Nei, det må mere til, sier Romerkirken og mange med den, og meddeler syndsforlatelsen *med forbehold* om godtgjøringer.

Også Romerkirken lærer at Guds frelsesverk i fortid blir gitt den enkelte til del i dåpen til Jesu død. Men *med forbehold* om forvandlingsnådens virkninger i den troendes liv, utelukker Romerkirken at syndenes forlatelse for Kristi skyld er troens grunn og støtte *hele veien* i den døptes liv. Da hører ikke fornyelsen med til frifinnelsens årsak. Eller sagt med Luthers bilde: Helligjørelsen må holdes utenfor rettfærdiggjørelsens sirkel.

På grunn av frifinnelsen i Kristi fullkomne offerdød trer vi fram for Gud i troens fulle visshet (Heb 10:22) og tjener ham, enhver i sin daglige gjerning. Med Kristus til gave, gitt av nåde, trives troen sammen med gjerningen. I håpet er vi frelst allerede, visse om at han som har begynt den gode gjerning ved troen, skal fullføre den inntil Kristi dag (Fil 1:6). Hva vi er ved dåpen og troen, det skal vi en gang bli fullt og helt. Til et synlig tegn (el pant) gir Nattverdens Herre alterets sakrament. Troen har Kristus og mangler ingenting (Luther).

Med forvandlingsepiklesen ses Herrens Nattverd «nedenfra» - i et rangsnudd forhold, hvor Kirkens eller menighetens samarbeid med Helligånden er avgjørende for Kristi nærvær. Hva dette handler om i den *reformerte* tradisjon, fremgår allerede av «Borgå-avtalen» - Den norske kirkes avtale om prekestol- og nattverdfelleskap med anglikanerne (Borgå-avtalen 1992, 2 utg 1994).

Folkekirkenes frafall fra bekjennelsestro lutherdom

Frafallet gjelder ingen «luthersk» særtradisjon, men den nytestamentlige tro – troen på den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uten forbehold om lov-gjerninger. Troens hellighet og rettferdighet er den korsfestede og oppstandne Kristus – «Den Hellige og Rettferdige» (Apg 3:14) – til stede i den forsamlede menighet, virksom med sin Ånd gjennom sitt ord. Der fremtrer apostolatets kirke i den skriftbundne tradisjon fra Skriftens Herre og kirkens Lærer. De som hører apostelordets lære, hører ham, og de som tar vare på hans ord, kommer til tro på ham. Han som er Sannheten i egen person, helliger dem i sannheten. (Lk 10:16, Joh 17.)

I strid med Kristi ord og herredømme hevder Borgå-avtalen at det er Åndens gjerning å gjøre Kristus nærværende i det eukaristiske måltid. Følgelig er avtalen taus om Kristi testamentord (i likhet med Leuenberg-avtalen). Kristi ord må vike for den reformerte åndelighet, representert ved den nattverdfeirende menighet. Da er det en lykkelig inkonsekvens at Kristi ord (Verba) blir fremsagt i Nattverdets Liturgi. Konsekvensene fremgår av «Den norske kirkes Gudstjenestebok»:

- *Etter «innstiftelsesordene»:* «La oss som får del i brødet og vinen, forenes til ett. Fyll oss med din hellige Ånd og grunnfest oss i sannheten, så vi kan prise deg og leve til din ære.» Men i 1 Kor 10:16f er ikke Herrens Nattverd et middel til forbrødring og kirkens enhet et mål. Kristi kirke – hans legeme, er en virkelighet. Enheten «er» samfunn med enhetens Herre over enhetens sakrament.
- *Nattverdbønn a:* «Send din Ånd over oss og dine gaver, så vi i tro kan ta imot Jesus Kristus i brødet og vinen.»
- *Nattverdbønn b:* «Send din hellige Ånd over (disse gaver som vi bringer fram for deg), så de for oss blir livets brød og frelsens kalk.»
- *Nattverdbønn c:* «Send din Ånd over oss og over dine gaver. Forén oss i troen på din nåde, så vi kan ta imot Jesu legeme og blod til forsoning og fred, og forkynne hans død til han kommer». (Mottagelse med munnen? Er ikke Gud en forsonet Gud?)
- *Nattverdbønn d:* «La din Ånd komme over oss og over dine gaver, så våre øyne åpnes, og vi kjenner ham igjen som vår korsfestede og oppstandne Frelser.» (Hvor er det sakramentale under, mottatt med munnen?)

Gudmennesket Jesus i hans lidende lydighet, som er troens rettferdighet for Gud, må her vike for skinnhellighet. Andre eksempler:

- Gud som «gjennom brødet og vinen har gitt oss del i Jesu Kristi seierrike død og oppstandelse». – «Vi takker deg for dette måltidet, hvor du har gitt oss syndenes forlatelse og fornyet oss i troen på dine løfter...». Her blir kirkens samfunn blir åndeliggjort.)
- «Brødet som vi bryter, gir oss del i Kristi legeme. Vinen som vi drikker, gir oss del i Kristi blod.» - (Bibelselskapets oversettelse, NO 2001.)

Til sammenligning ligger Svensk Kyrkobibel 1967 tett på grunnteksten, **1 Kor 10:16** – «Välsignelsens kalk som vi uttalar välsignelsesbönen över, **är** den inte gemenskap med Kristi blod? Brødet som vi bryter, **är** det inte gemenskap med Kristi blod?» (uth her). - Oversettelsen «samfunn» (gr koinonia, lat communio) sier at delaktighet i Kristus **er** samfunn med kirken i betydning Kristi legeme og blod. Vi får ikke del i noe annet enn det Kristi tydningsord sier dette samfunn er.

Apostelen viser til takksigelsesbønnen over kalken og brødet. Han forutsetter en kunnskap kjent fra Jesus-overleveringen og derfor lett å kontrollere (1 Kor 15:1-11). Kirkens enhet er ingen utopi, men samfunn med Guds nådepakt i Kristi ofrede legeme blod, ofret en gang for verdens synder og rakt fram i alterets sakrament. Kristus er enhetens Herre, og den som sammenfører og sammenholder den Kristus-virkelighet som er hans «legeme» (Ef 4:7f, 16, osv.) Enhetens Herre over enhetens sakrament forbyr samfunn med heretikere. Med den evangelisk-lutherske nattverdliturgi istemmer vi den gamle kirkes lære om realpresensen siden aposteltiden, det vil si uten åndsepiklese.

- Bønner om livets fornyelse tilslører den onde menneskenatur, og likeså frifinnelsens årsak, uavhengig av fornyelsen. Det skjelles ikke mellom Kristus som gave og eksempel, eller mellom årsaken til syndens frifinnelse og den fornyelse som Kristus virker ved troen. Gjerningssynd står i sentrum – som om synd er en fare som truer mennesket utenfra.
- Bønner hvor dåpen er tema, sier ingenting om Kristi rettferdiggjørelse og Guds forsoningsverk for alle, som gis den enkelte til del i dåpen. Vanndåpens betydning gjennom livet blir fortrent enten av forvandlingsnåde eller av «billig nåde» (det er ikke farlig å synde, når du tror syndenes forlatelse).
- Det store gloria (englesangen): Adressater er de som Gud har glede av. Oversettelsen tilslører Guds nådige sinnelag.

Sammenblanding av personene i Den Hellige Treénhet

I strid med apostelordets lære fra Skriftens Herre blander man sammen personene i Treénheten og setter Herrens Nattverd inn i en lovreligiøs sammenheng.

Ikke noe sted i Nytestamentet knytter Åndens gjerning til den sakramentale handling i Nattverdets Liturgi. Borgå-avtalens påstand om Åndens gjerning står uten bibelsk begrunnelse. Vi kunne ha ventet koblingen i 1 Kor 12-14, men apostelen holder Ånden utenfor undervisningen om Herrens Nattverd. Åndens gjerning er derimot forbundet med Kristi ord, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære. Apostelordet er kirkens «skranke» mot kreative argumentasjonsrekker, også kalt «konsekvensteologi» (el herlighetsteologi).

Folkekirken seiler under «luthersk» flagg, men neglisjerer Kristi tydningsord og påkaller på reformert vis Den Hellige Ånd om Kristi legemes og blods nærvær sammen med brød og vin (el lign formuleringer). Forvandlingsepiklesen forvrenger det bibelske vitnesbyrd om Guds treénhet, underkjenner foreningen av Gud og menneske i Nattverdets Herre, og motsier Kristi ord om Ånden som utgår fra Faderen og Sønnen, virksom med Sønnens ord fra Faderen. Noen medvirker i folkekirkens ordninger som ingenting har hendt. Under skinn av å være «lutheranere» medvirker de i folkekirkens ordninger som om ingenting har hendt.

Forvandlingsepiklesens innpass i kirker med «luthersk profil» er uttrykk for tilpasninger til herlighetsteologi begrunnet i troserfaringer. De reformertes anliggende i nattverdlæren er den *oppstandne* Kristus og hans legemes og blods åndelige nærvær, som troen nyter «sammen med» brød og vin (spiritualpresens, Joh 6). Man forholder seg til Kristi tydningsord med tilslørende og bortforklarende ord (jf Gal 3:15).

Hvor apostolatets kirke fremtrer i samlingen om Ord og Sakrament, der kjennes kristnes bibeltroskap på trofasthet mot det apostoliske ord. Der er Ordet regelen (1 Tess 2:1-13, jf Joh 10:4f). Følgelig er vi ikke kristne fordi vi er lutheranere, men lutheranere fordi vi er kristne, sier et gammelt ord. Vi lar all spekulasjon fare og stadfester Kristi tydningsord om underet i messen: "Dette er mitt legeme". Da er det det. Kristus lar rekke fram og nattverdgestene

får spise og drikke hva han sier det er. Han sier ikke at dette brød er «samfunn med» min guddommelige natur, den jeg har felles med Faderen og Ånden. Han sier heller ikke at brødet er «samfunn med» mitt legeme i troens nytelse. Han sier om den mat som presten reker frem (etter konsekrasjonen), at gaven *er* mitt legeme og blod – gudmenneskets legeme og blod i jordiske skikkelser. Han kaller på det som ikke er, så at det er hva han sier det er (jf Rom 4:17b.) Likeså suveren han er med sitt skapende ord i troens rettferdighet, likeså suveren er han med sitt skapende ord over fremsatt brød og vin. Kirkens samfunn er underfullt og enkelt til samme tid.

I læren om troens rettferdighet og kirkefelleskap kan forførelsen bero på en misvisende bibeloversettelse, eller tankeløshet og en skjult agenda. Da vil tenkende kristne etterlyse *begrunnelsen i apostelordets lære*, og kanskje medvirke til at avsporingen blir rettet på før skade er skjedd. Det har dessverre ikke skjedd i norsk sammenheng. Forvandlingsepiklesen virker med surdeigens kraft, også der hvor fasaden tilsier noe annet.

«- vi ærer én Gud i Treenheten og Treenheten i enheten...»

Sett fra Guds side, hører Herrens Nattverd sammen med den andre trosartikkel om Sønnens gjeløsergjerning i Jesu skikkelse (1 Kor 2:2). Men gjør vi vår ihukommelse eller nattverdfeiring til den virksomme årsak, bærer det galt av sted. Rett lovprisning er ikke mulig uten bekjennelsen til åpenbaringsordets Gud Fader, Sønn og Hellige Ånd i hver deres suverene gjerning uten atskillelse eller sammenblanding.

«Dette er den felles kristne tro, at vi ærer én Gud i Treenheten, og Treenheten i enheten, i det vi hverken blander sammen personene eller deler vesenet. For én person er Faderens, en annen Sønnens, en annen Den Hellige Ånds. Men Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds Guddom er én, i herlighet like stor, i majestet like evig» (Den athanasianske trosbekjennelse pkt 3-6).

Faderen er altets opphav, Sønnen er født av Faderen fra evighet, og Ånden utgår fra dem begge, sendt av Faderen i Sønnens navn. De tre er personer som hver for seg består i seg selv i samme Guddoms enhet, nå og i evighet. Denne gudskunnskap beror på foreningen av Gud og menneske i Jesu person (Joh 1:14, Fil 2:7), og stadfestet med Guds vitnesbyrd da han reiste Jesus opp fra de døde. Vår hellige tro – Guds Ene Hellige Kirkes tro – er Guds tro. Den kommer til oss med en bevitnet Jesus-historie, slik Skriftene har sagt.

Joh 1:14 – Ordet ble menneske. **Fil 2:7** – (Han) fornedret seg selv og tok en tjeners skikkelse på og ble mennesker lik.

Joh 14:26 – Hjelperen, Den Hellige Ånd, som Faderen skal sende i mitt navn, skal lære dere alt... **15:26** – Når Hjelperen kommer, som jeg skal sende dere fra Faderen, sannhetens Ånd, som utgår fra Faderen, da skal han vitne om meg. **16:7** – Om ikke jeg går bort, kommer ikke Hjelperen til dere. Men når jeg går bort, skal jeg sende ham til dere. (Jesu løfte til sine utvalgte apostler).

Trosepiklesens begrunnelse er kjennskapet til den treene Gud gjennom den han utsendte, Jesus Kristus. Trosepiklesen er troens gang til Faderen ved Sønnen i Den Hellige Ånd. Skriftens ord tvinger oss til å bekjenne Guds treenhet og la all spekulasjon fare. Vi bekjenner de tre personer "av samme vesen". Det ene guddomsvesen - helt og udelt - gjennomtrenger hver og en av de tre personer i den éne Gud (Joh 14:11, 17:21). Eller sagt med et bilde fra kirkefedrene: De er lik tre soler som utgår fra hverandre i samme vesensenhet.

Av samme grunn må vi holde fast ved Skriftens ord om personenes *ulikheter i deres utadrettede gjerning* (Guds frelseshushold). Verken Faderen eller Ånden ble menneske, men Sønnen ble det. Det er i Sønnens underordning under Faderen vi lærer den eneste sanne Gud å kjenne. Den Hellige Ånd lærer vi å kjenne i hans underordning under Faderen og Sønnen, virksom med Sønnens ord, dem til hjelp som hører Sønnens ord i Jesu tjenerskikkelse. Med trosepiklese bekjenner vi Åndens gjerning. Vi ber ham komme oss til hjelp når vi hører Kristi ord, «så vi frykter og elsker Gud over alle ting og setter all vår lit til ham» (forkl 1. bud, LK).

Enheten i Treénheten overgår all forstand, lik foreningen av Guddom og manndom i Jesu person. Med bekjennelsen til åpenbaringsordets Gud lovsynger troen Guds treénhet. Gud har avslørt sitt innerste vesen i Jesus Kristus og ham korsfestet. Ingen så Guds forsoning med verden da den skjedde. Ingen kunne fatte frelses historiens evige høydepunkt og verdenshistorien midtpunkt Lammet som er slaktet (Åp 5). Vi ser i etterkant ham som er vår rettferdighet og hellighet for Gud, «når vi tror på ham som reiste Jesus, vår Herre, opp fra de døde», Rom 8:11, jf 1 Kor 6:14, Gal 1:1, Ef 1:20, Kol 2:12, 1 Tess 1:10, 1 Pet 1:21.

Troens grunn er ingen kristeliggjort åndelighet på siden av det skapte – eller sammen med det skapte. Troens grunn er bevitnede kjensgjerninger i en jordisk, bevitnet Jesus-historie. Åpenbaringsordets treéne Gud har gitt seg til kjenne med virksomme ord og oppfylt sine løfter i en dennesidig Jesus-historie av kjøtt og blod. Denne Jesus-historie fortsetter i prekenembetets, hvor den Oppstandne er virksom med ord som høres forkynt og gaven som ses i sakramentets skikkelser.

I kraft av sin Guddoms person er Kristi testamentord mere enn tydningsord og befalingsord. De er også skaperord. Gud som virker troens rettferdighet av ingenting, han «gjør de døde levende og kaller på det som ikke fins, så at det fins», Rom 4:17. Like suveren er Kristus i sin handlende allmakt over fremsatt brød og vin. Guds inkarnerte ord er ikke langt borte, men til-stede og virksom i prekenembetets gjerning. Han skaper hva han nevner. Midt i blant oss er gudmennesket Jesus og Stedfortrederen fra Golgata. Han er vår øversteprest og Guds evigyldige offer i samme person også nå. Han er deres forbeder som ved apostelordets lære kommer til tro på ham (Joh 17:17, 20).

Mt 17:5 - Dette er min Sønn, den elskede. Hør ham! **Rom 10:17** – (Troen kommer) av det budskapet en hører, og budskapet kommer av Kristi ord (NO 2001).

Sannheten i egen person er virksom med sannhetens ord og begrunner vår bruk av trosepiklese i Nattverdens Liturgi.

Kirkens tro – Guds tro, bekreftet i en bevitnet historie

Gud er en forsonet Gud, og Jesus Kristus vår hellighet og rettferdighet for Gud (Mt 16:17, 1 Kor 2:9). Denne tro på Guds Golgata-offer har en trinitarisk struktur. Forutsetningen for troen på en forsonet Gud er «det store under» er foreningen av Sønnens opptagelse av manndommen i forening med sin guddoms person (den *personale* union). Dette dype i kristentroen begrunner dåpen, nådetilsagnet og alterets sakrament (den *sakramentale* union).

Uten det store under i Jomfru Marias morsliv, ville Guds selvhengivende kjærlighet vært ukjent i verden (Joh 3:16). Guds vitnesbyrd på Påskedagen stadfestet Jesu undervisning om sin person og sitt verk, det han var utsendt for å utføre. I sin lidende lydighet var han Guds rene offerlam, og med sin død var Guds fullkomne offer for verdens synder, gyldig til evig tid (1 Kor 2:2).

Den Oppstandnes vitnesbyrd er løse- og bindemaktens embete, dåpen til Jesu død og alterets sakrament – samfunn med Guds Golgataoffer i velsignet brød og vin. Guds vitnesbyrd i en bevitnet Jesus-historie begrunner ikke bare frelsen fullbrakt i fortid. Guds vitnesbyrd begrunner også Jesus-historiens fortsettelse, virksom til stede i den forsamlede menighet, hvor Ord og Sakrament blir forvaltet slik han har befalt. Denne samling ble innstiftet da han befalte «*gjør dette til min ihukommelse*». Med gjentagelsen i tidens løp fremstår Guds kirkes historie som historien om nådemidlenes bruk.

Menighetens sendelse (el misjon) og virksomhet bevitner Sønnens sendelse i Jesu tjenerskikkelse. Denne sendelse er menighetens eneste legitimitet og berettigelse. Virksomhetens formål står fast: Døpte mennesker skal lære å holde alle hans befalinger for å leve i hans kirke, og med ham til gave følge hans eksempel legge vinn på gode gjerninger i Guds skaperverk, enhver i sitt kall.

I denne sammenheng står Kristi ord om «*den nye pakt*», nådepakten i Jesu Kristi, Guds Sønnens blod. Betrakt ham nøye i lys av Guds løfter gjennom sine profeter i den gamle pakt. Se underet i Jesu ringe skikkelse. Se den Uendelige i det endelige – først i jomfru Marias morsliv, så i krybben og på hennes fang, og betrakt ham videre, slik vi bekjenner ham i den andre trosartikkel (Apostolicum). Og betrakt ham nå i den forsamlede menighet, virksom med Ord og Sakrament i troens fest. Han er i fortid, nåtid og alltid og i all evighet Guds fred, freden mellom oss og Gud. Til et synlig pant gir han samfunn med sitt ofrede legeme og blod, rakt fram og mottatt i brødets og vinens skikkelser.

Troen ser i Skriftens ord Guds mål og mening sammenfattet i Kristi testamentord: «*Ta og et...drikk alle derav*». Han stadfester vår barnerett gitt i dåpen hver for oss. Han stadfester vårt samfunn med Guds Ene Hellige Kirke i himmelen og på jorden. Troen ser i Kristi ord himmelriket til stede, midt i blant oss allerede (jf Lk 17:21). Vi bruker vår barnerett. Vi går troens gang med takksigelse til Faderen ved Sønnen og i Den Hellige Ånd (Ef 2:18).

Dette vil ikke muslimen vite noe av. Muslimen forblir i sin underkastelse under Muhammeds lunefulle Allah, uvitende om åpenbaringsordets treene Gud, og dermed uvitende om Guds selvhengivende og trofaste kjærlighet. Og slik kan vi fortsette, for Guds vitnesbyrd i en bevitnet Jesus-historie skiller kirkens tro fra religionene og alle omfattende teorier om «*virkeligheten*». Vi fór alle vill, men åpenbaringsordets levende Gud, vår Skaper og Gjenløser, overgav oss ikke til syndens og dødens vold. Den Hellige Ånd kaller og opplyser ved Sønnen, Jesus Kristus og drar oss ved ham til Faderen. Ved Jesus Kristus lærer vi enheten å kjenne i Treenheden og ha evig liv i ham (Joh 17:3).

Nattverdets Herre i messens sentrum

I messens sentrum står hverken prestens person eller kristnes fromhet. Han fins ikke engang nevnt i forklaringen til tredje trosartikkel (LK). Kristi medarbeidere må tre til side for ham. Alle må vi tre til side for Den Hellige Ånd. CA art 5: - «*for ved Ordet og sakramentene som midler, blir Den Hellige Ånd gitt, han som virker troen, hvor og når Gud vil, i dem som hører evangeliet, at Gud, ikke for våre fortjenesters skyld, men for Kristi skyld, rettfærdiggjør dem som tror at de blir tatt til nåde for Kristi skyld*». «*Typisk luthersk*», vil noen si. Nei, bibelsk.

I Lille Katekismes sentrum står ordene om gudmennesket Jesus: «*Han er min Herre, som har gjenløst meg, fortapte osv*». Troens gang til Faderen ved Sønnen og i Den Hellige Ånd oppfyller Det første bud, og dermed alle Guds bud. Nattverdets Herre gjør alterets sakrament, tyder gaven han lar rekke fram, og befaler hva vi skal gjøre. Han gir samfunn med sitt full-

komne Golgata-offer og foregriper Lammets bryllupsmåltid i den kommende verden (Åp 19:9). Med Hjelperen, Den Hellige Ånd, virker han den tillit til hans skapende ord at vi spiser og drikker pantet på syndenes forlatelse og har samfunn med Guds Æne Hellige Kirke i himmelen og på jorden. Vi kommer fattige i oss selv som gjester ved Herrens bord, mottar på hans ord den fagre skatt i brødets og vinens skikkelser, og forkynner Herrens død inntil han kommer (1 Kor 11:26).

I den sakramentale handling – både konsekrasjon, utdeling og spising - kommer Den Hellige Ånd oss til hjelp med Kristi ord fra Faderen, og gjør oss rotfestet i Guds kjærlighet (Joh 14:23, 17:20, 26). Ånden vitner med vår ånd og trykker Kristi ord i våre sinn om gaven som Kristus har fortjent «for dere» til deg også! Men erstatter vi Kristi konsekrasjonsord med Åndens gjerning, sammenblander vi personenes verk i den hellige Treénhet. Da bærer det galt av sted med ødeleggende følger for den nytestamentlige tro og apostolatets kirke.

Sakens alvor

Det skjedde under «Gran-stevnet» før Helligtrekongersdag 1979. Under en kveldsmesse ble jeg sittende langt bak i Maria-kirken og kunne dårlig følge i det som ble sagt under Nattverdets Liturgi. Brått så jeg min aldrende dogmatikk-professor Leiv Aalen reise seg fra første benk og gå ned midtgangen med foldede hender og forlate kirken.

Etter messen ble vi sittende en gjeng nede ved utgangen. Aalen satte seg ned blant oss. «Hvorfor forlot du messen», ville jeg vite. Svaret sitter spikret i minnet: «Nattverdets Herre forbyr meg å delta i en heretisk nattverd». Vi andre hadde deltatt og satt som levende spørsmålstejn. «Det ble brukt en forvandlingsepiklese», forklarte han. Hva er det, undret vi. «Den medfører en gjennomgripende forvrengning av alt hva kristentro heter.»

Da Aalen var gått, kom en hjemvendt biskop fra Pakistan og satte seg blant oss. Han hadde planer om å bosette seg i Norge, fortalte han, men på en betingelse, at det fantes et miljø hvor man bruker forvandlingsepiklese! Under en senere samtale med Leiv Aalen beklaget han med et sukk: «Jeg burde lagt større vekt på forholdet dogmatikk og liturgikk.»

Surdeigen var lagt i Bønne- og arbeidsfelleskapet for Kirkelig Fornyelse (KF), også representert blant medlemmene i Foreningen for Bibel og Bekjennelse (FBB). Den falske åndelighet ble ikke rensert ut. Den gjennomsyret det miljø som arrangerte det årlige «Gran-stevnet». Men en rest bestod prøven og trakk seg unna (Rom 16:17, osv).

Til bibelstudium: 1 Kor 10:1-15, 11:19. 2 Kor 2:9, 10:12ff, 13:3-10. 2 Tim 2:15.

Leiv Aalens bror, nytestamentleren professor Sverre Aalen, nedla mye arbeid i sin analyse av forarbeidene til Den norske kirkes høymessereform, innført med kongelig påbud fra advent 1977. Han så konturene av «en fariséermesse» begrunnet i læretilpasninger til den moderne økumenisme (Leuenberg-konkordien var under oppseiling, anført av Oslo-biskop Andreas Aarflot og Mellomkirkelig Råd). Han stilte testspørsmål av følgende type: Hvordan beskriver liturgien dens brukere? Hvordan er Helligånden virksom? Hva er det presten rekker fram under Herrens Nattverd og nattverd gjestene spiser? Det liturgiske formular ga ulne svar. Læretilpasninger var på gang, til fulle bekreftet i ettertid.

Høymessereformen den gang innledet Den norske kirkes omdanning til en «Leuenbergkirke» i strid med Bibel og bekjennelse. Men få lot til å oppfatte sakens alvor, kanskje fordi bruddet var skjedd i hjertene for lenge siden. Jeg husker nedlatende kommentarer i KF-miljøet. Et tegn i tiden var den første kvinneprest-ordinasjon i 1963, og debatten om kvin-

neprester og Leuenberg-konkordie. Da var det en gruppe finske teologer utga sin analyse av konkordien, til glede for Leiv Aalen.

Vi som mer eller mindre oppfattet det økumeniske bakteppe for høymessereformen, mot-satte oss glidninger i menneskesyn, rettferdiggjørelseslære og nattverdlære, og likeså biskopenes valg av fremgangsmåte: En høymessereform gjennomført med påbud hjemlet i kongelig enevoldsmakt (Grunnloven pgf 16). Biskopene satte til side menighetsmøtets iverksettende myndighet, hjemlet i Kirkeordningsloven fra 1920. Juristene i Oslo Byrett og Høyesterett lot til å være uvitende om kirkens rett da de tok stilling til myndighetsfordelingen mellom Kirkeregjeringens utøvende myndighet og Stortingets lovgivende myndighet. Saken gitt for tomme benkerader. Ingen på kirkelig hold lot til å ha interesse for kirkens gudgitte rett i kirekerettslige ordninger. Den kristelige dagspresse definerte den som en lestadianersak.

Under et styremøte i Kirkelig Fornyelse diskuterte vi bruken av det gamle Fadervår mot biskopenes påbud. Da bemerket biskop Bertil Gartner, selv til stede: «Det er ju bara at inte gjørra det!» Konservative prester bøyd seg for statlig religionsjus begrunnet i gudsfornektende rettsteori (rettspositivisme). Høykirkelige prester bøyd seg for biskopene. Men noen bestod prøven også den gang (1 Kong 19).

Den troverdige trosformidling i generasjonsløpet

Ytre sett fortsatte den organiserte kirkevirksomhet som før i kraft av kollegialitet og samarbeid i et *tjenestefellesskap*. Det lot seg gjøre med rangering av vrang lære som «alvorlig, men ikke kirkesplittende».

Den norske kirkes transformasjon til Leuenberg-kirke hører sammen med oppløsningen av den kirkelige folketradisjon, forankret i bibelhistorie og Luthers Lille Katekisme. Tankevekkende er denne transformasjon fordi den samtidig signaliserer innsatsunkter i den menighetsbyggende virksomhet, hvor apostolatets kirke i troskap mot det apostoliske ordden: Liturgi, katekese og skriftemål i et tilbedende, lærende og legende fellesskap. Liksom frafallet fra bekjennelsestro lutherdom hadde skjedd i generasjonsløpet, så må også gjenoppbyggingen forlegå der.

I folkekirkens ordninger ble den frafalne lutherdom formalisert med liturgireformen fra 2011. Så kom reformasjonsjubilèet. Hva skulle folkekirken jubilere for? Kirkens wittenbergske reformasjon kunne det ikke være. Det ble et Luther-jubileum og intet jubilate for kirkens reformasjon i samsvar med den nytestamentlige tro. Jubileumsgudstjenesten i Nidarosdom ble en pinlig seanse.

1 Kor 15:1-3 – Jeg minner dere, brødre, om det evangelium som jeg har forkynt for dere, som dere har tatt imot og som dere også holder fast ved. Ved det blir dere også frelst, om dere holder fast ved det ord som jeg forkynte for dere som et evangelium, så sant dere ikke forgjeves er kommet til tro. Jeg har i min grunnleggende undervisning gitt videre til dere hva jeg selv har tatt imot...

Den som mener han står, må se til at han ikke faller, formaner Herrens apostel (1 Kor 10:12). Gjenopprettede nådemiddelfellesskap samler en rest også i vårt land. Foranledning og begrunnelse spriker og reiser et troverdighetsproblem. Observatører undres: Flytter frafallet med på lasset? Det forekommer beviselig noen steder med bruk av forvandlingssepiklese, til sorg for noen. Eller driver de privatforetak begrunnet i hjertesaker og med bekvemme reservasjoner mot apostelordets lære, bevitnet med Konkordieboken?

Troverdig er den *uforbeholdne* bekjennelse til apostelordets lære i forkynnelse, undervisning og gudstjenestelige ordninger. På dette vilkår verner de gudstjenestelige ordninger om kirkens tro og døptes barnerett hos Gud. Der kan menighetsleddene si med krav på troverdighet: «Dette lærer vi, og dette er begrunnelsen. Søker du noe annet, finner du det ikke hos oss.» Redelighet og frimodighet går godt sammen med troskap mot det apostoliske ord.

Ingenting må avsvkke eller tilsløre Kristi testamentord, hverken hans skaperord, tydningsord eller befalingsord. Prekenembetets troverdighet består i Kristi ords autoritet, kompetanse og gyldighet – og i ingenting annet. Denne troverdighet er delegatens troverdighet. Det er her som med prekenen. Det liturgiske formular kan ikke uttrykke Skriftens dybde i Kristi testamentord. Det er heller ikke mulig. Mangler og skrøpeligheter vil alltid hefte ved. Vår troverdighet består ikke i personlige kvaliteter eller kvalifikasjoner, men i delegatens troverdige ord «fra Jesus Kristus, det troverdige vitne», Åp 1:5, jf Tit 1:9.

Med en nattverdliturgi i strid med Kristi testamentord, er det ikke Herrens Nattverd man holder, men et annet måltid. Da hjelper ikke problematiserende bortforklaringer og tilslørende ordbruk. Kjensgjerningen taler for seg: Denne forsamling har utelukket seg selv fra kirkens samling om Bibel og bekjennelse. Det må ikke skje. Med et botslitani blir det reformasjonsubileum.

Fra bekjennesskriftene:

Om menighetsprestenes forvalteroppdrag:

Apol 7/8, 28 (e sv overs): - "på grunn av menighetens kall, handler de på Kristi vegne, og ikke på egne vegne, slik Kristus vitner om det (Lk 10:16): "Den som hører dere, hører meg." Når de rekker fram Kristi ord og sakramenter, gjør de det på Kristi vegne og i Kristi sted (Christi vice et loco). Det lærer dette Kristi ord oss, for at vi ikke skal støte oss på tjenerens uverdighet."

CA 24, 36: "Krysostomos sier at presten hver dag står ved alteret og innbyr noen til sakramentet og avviser andre."

Om den sakramentale forening:

CA 10 (lat tekst): «Om Herrens Nattverd lærer de at Kristi legeme og blod i sannhet er til stede og blir utdelt til dem som er med og eter i Herrens nattverd.»

Apologien til CA 10 presiserer med front mot Zwingli og spiritualistene: "Kristi legeme og blod er i sannhet og vesensmessig nærværende og blir utdelt til dem som mottar sakramentet, sammen med de ting som ses - brødet og vinen", Apol 10:1 (e sv overs). Se FC Ep 7:6-8, 15; SD 7:14, 35-39. SK Dåpen 18. Apol 13:5.

FC SD 7:48: På Abrahams vis skal "også vi enfoldig tro vår Skapers og Gjenløseres tydelige, sikre, klare og alvorlige ord og befaling /.../ uten noen tvil eller disputering om hvorvidt det er mulig eller passer for vår fornuft. For denne Herre /.../ er selv den uendelige visdom og sannhet, og kan helt sikkert sette i verk og fullende alt det han lover".

SK Nattverden, 31-32: Hele den tredje trosartikkel "er innfattet i dette sakrament og tilbuddt oss gjennom Ordet". Derfor spør Luther: "Hvorfor skulle vi gå med på at en slik skatt ble revet ut av sakramentet?"

FC SD 7:60. Å begå synd mot Kristi legeme og blod.

Om den sakramentale handling:

LK, Alterets Sakrament: "Å spise og drikke gjør det visselig ikke, men de ord som står der" osv. Jf FC SD 7:20. 78 (obs "når"). Samme 83: Det er ikke Herrens Nattverd man holder hvor man reserverer seg mot Kristi testamentord.

FC SD 7:74-75. Kristi legemes og blods sanne nærvær i nattverden er nemlig ikke skapt ved noe menneskelig ord eller verk – det være seg prestens fortjeneste eller tale eller nattverdgiestenes tro; nei, alt dette skal tilskrives den allmektige Guds kraft og vår Herre Jesu Kristi ord, innstiftelse og forordning. For Jesu Kristi sanne og allmektige ord som ble talt ved innsettelsen, de har ikke bare vært virksomme ved den første nattverd, men fortsetter å gjelde, virke og er fortsatt virksomme, slik at Kristi sanne nærværende legeme og blod blir delt ut og mottatt alle steder hvor nattverden blir holdt etter Kristi innstiftelse og hans ord blir brukt.

Dette skjer av den kraft og de evner disse ord har som Kristus talte ved den første nattverd. For Kristus er selv virksom gjennom sitt ord som han vil ha gjentatt. Dette skjer i kraft av den første innsettelse, gjennom det uttalte ord, der man holder hans innstiftelse og uttaler hans ord over brødet og kalken, og deler ut brødet og kalken som er velsignet.

FC SD 7:84. Kristi befaling "gjør dette" omfatter hele handlingen, som må skje "samlet, udelt, uendret".

Om det sakramentale måltid:

Luthers forklaring, LK: "Hva er Alterets Sakrament? Det er vår Herre Jesu Kristi sanne legeme og blod under brødet og vinen, innstiftet av Kristus selv for oss kristne for at vi skal ete og drikke det."

FC SD 7:11. Under nattverden er også DHÅ – Kristi Ånd – nærværende og virksom i kirken samfunn. Jf FC Ep 7:41-42, 64; SD 7:61-63, 66.

Om ihukommelsen:

CA 24:30-32 (e sv overs fra latinsk tekst): Å ihukomme Kristus er "å komme hans velgjerninger i hu og vite for visst at de virkelig blir gitt til oss. Og det er ikke nok å ha de ytre hendelser i minnet, for dem kan også jøder og ugudelige huske".

Apol 24:1 (lat tekst): Anamnesens forutsetning er Guds ords kunnskap om nattverdets innhold og bruk.

Samme 24:70-72 (e sv overs): Liksom Guds Ord er gitt for å oppvekke tro ved det som vi hører, så er sakramentet innstiftet for å drive hjertet til tro ved det som øynene ser. Med Ord og Sakrament som midler, virker DHÅ "ihukommelsen av Kristus /.../ av Kristi velgjerninger, som mottas med tro for å bli levendegjort ved dem".

SD 7:44 - Kristi legemes og blods sakrament "skal brukes med stor ydmykhet og lydighet inntil verdens ende, og være en stadig ihukommelse av hans bitre lidelse og død og alle hans velgjerninger, en forsegling av den nye pakt, en trøst for alle bedrøvede hjerter, og et vedvarende bånd og en forening mellom de kristne selv og mellom dem og deres hode, Kristus. (Jf Ep 7:29)

Realpresensen støtter rettferdigjørelsen ved tro alene:

SK Nattverden, 19-27 og 68. Sakramentet "er en helsebringende, trøstefull medisin, som hjelper deg og gir deg livet til både sjel og legeme. Er sjelen frelst, er også legemet hjulpet".

Om sakramenttilbedelsen,

FC SD 7:126: Vi tilber ikke sakramentets skikkelser – brød og vin, men Jesus Kristus, sann Gud og sant menneske, "slik han sant og vesenmessig er nærværende i nattverden. I nattverdens sanne bruk skal han tilbes i ånd og sannhet, slik han også tilbes på alle andre steder, særlig der hans menighet er samlet",

Om kirkefelleskap:

Det er to grunner til å unngå kirkefelleskap med rom for reservasjoner mot Kristi ord: (1) Guds ord taler sannhet i alle lærestykker og kan ikke feile, SK Dåpen, 57. (2) Kristi ord er skapende, virksomme ord i kraft av den første nattverd, da han innstiftet den nye pakts måltid, FC SD 7:74f.

Om nattverdfrekvens:

SK Nattverden, 64-66 (39-87): Ordene "for dere" oppmuntrer og driver kristne til å komme sammen ofte til Ordets og Sakramentets gudstjeneste. I disse ord ligger all vår verdighet og frimodighet for Gud.

SK Nattverden, 76-79 (39-87): Føler vi ingen lyst til Sakramentet, bør vi i det minste tro Skriftens ord, som kjenner vår nød bedre enn vi selv gjør.

24. LUTHERSK OG REFORMERT OM HERRENS NATTVERD - DET UOVERSTIGELIGE SKILLET

Den moderne økumenisme produserer særegne avtaler om kirkefelleskap. Mennesker har bestemt kriteriene, og begrunnelsen er skjønsmessige vurderinger om forutgående tilnærming over lengre tid (konversjon) og enighet "i det sentrale". Konklusjon: Her er nok enighet til prekestol og nattverdfelleskap «på tilstrekkelig grunnlag». Ingen vranglære er tilbakekalt, for de gamle bekjennelser står ved lag, tross antikverte "tankeformer". Illustrasjon: Den norske folkekirkes avtaler med "evangeliske" Leuenberg-kirker, Den anglikanske kirke og Metodistkirken i Norge.

Begrunnelsen er gitt på god avstand fra det bibelske sakralspråk, og fremmed for bekjennelse i nytestamentlig mening. Begrunnelsen er typisk for den abstrakte og pragmatiske tenkemåte i gjennom-politiserte kirkeorganisasjoner

Testamentforfalskning

Gal 3:15 - Når et menneskes testament har oppnådd lovs kraft, er det ingen som kan oppheve det eller gjøre noe tillegg.

Testamentord skal overholdes, så sant arvinger fins. Denne regel i borgerlig lovgivning er åpenbart ingen selvfølge i moderne økumenikk. Her handler det om kirkefelleskap med rom for reservasjoner mot Kristi testamentord, hvis de ikke er helt oversett. Illustrerende er Den norske folkekirkes avtaler om prekestol- og nattverdfelleskap med kirker i den reformerte tradisjon. Avtalene overser Kristi ord (Verba) og unngår å si hva partene forkaster.

Men Herren over enhetens sakrament forbyr slike krenkelser (1 Kor 11:17ff; jf Joh 14:23, 17:20 osv).

Kristi ord (Verba) utlegger den nye pakts måltid i lys av Sinai-pakten og påskemåltidet i den gamle pakt. Apostolatets kirke vedkjenner seg «den sakramentale enhet» (el union) og stadfester Kristi ord i deres likefremme og presise mening: «Kristi legeme og blod er *sant og vesensmessig* til stede, blir utdelt og mottatt med brødet og vinen” (FC SD 7:14 – vere et substantialiter. Kursiv her). Dette utsagn har økumenisk gyldighet i kraft av Kristi ord. Utelukket er menneskers ”grunnsyn” eller ”mellomstandpunkt”.

I læren om Kristi legemes og blods realpresens representerer bekjennelsestro (konfesjonell) lutherdom den gamle kirke. Vi bekjenner Kristus ”kommet i kjød” (1 Joh 4:2 osv), som led, døde og oppstod, og vi stadfester Kristi ord: ”Dette er mitt legeme” osv. Ja, så er det det.

Hvor veiskillet går

Med to uttrykk markerer bekjennelsestro lutherdom hvor veiene skilles: ”*Den sakramentale handling*” (actio sacramentalis) og ”*den sakramentale forening*” (unio sacramentalis). Den sakramentale forening faller sammen med den sakramentale handling.

Den sakramentale *handling* iverksetter Kristi befaling – ”gjør dette”. Handlingen omfatter både Kristi konsekrasjonsord, utdelingen og mottagelsen med munnen under tilbedelse av Kristi legeme og blod i sakramentets skikkelser. (FC Ep 7:7, 15, SD 7:14, 35-39.) Når bekjennelsesskriftene taler om ”nattverden”, er det alltid den sakramentale handling det siktes til.

Det er ikke nok å si at Kristus er nærværende. Han er både nærværende og virksom med sitt ord over fremsatt brød og vin. Han *skaper av ingenting* den virkelighet som ordene sier at brødet og vinen *er*. I så henseende er det ingen forskjell mellom troens rettferdighet og alterets sakrament (Rom 4:17, 21, 24, jf 1 Mos 17:5, Heb 11:19, Sal 33:9, Joh 5:21).

Den sakramentale *forening* består i Kristi legemes og blods nærvær i brødets og vinens skikkelser. Denne talemåte kommer av apostelordet, **1 Kor 10:16** – *Velsignelsens kalk som vi uttaler velsignelsesbønnen over, ER den ikke samfunn med Kristi blod? Brødet som vi bryter, ER det ikke samfunn med Kristi legeme?* (Mt 26:26 par, 1 Kor 11:29.)

Hva mener de reformerte med «den sakramentale union»?

Det oppstår lett dobbelkommunikasjon når kirker i den reformerte tradisjon taler om ”den sakramentale union”, og betegner den som ”sann, virkelig og vesentlig”. Denne ordbruk sikter ikke til sakramentets skikkelser, men til noe annet – til brød og vin som *ytre tegn på den mystiske forening mellom Kristus og hans troende kirke*.

I deres munn betegner ”den sakramentale union” Kristi legemes og blods *fravær* i en åndelig virkelighet på siden av eller skilt fra det konkret-anskuelige skaperverk som brød og vin representerer. Det burde ikke forundre noen, for reformert åndelighet tar heller ikke på alvor foreningen av Gud og menneske i Jesu skikkelse. I strid med Kristi ord taler man unnvikende og tilslørende om samfunn med den *oppstandne* Jesus i Herrens Nattverd.

Utgangspunktet for reformert nattverdlære består, nemlig refleksjoner over *den erfarte tro* (herlighetsteologi). De reformertes ”tilnærminger” består i verbale illusjonsnumre. Ordbruken gir inntrykk av å istemme den gamle kirkes lære om realpresens, men ved nærmere ettersyn er det tale om tilslørende og unnvikende ordbruk, nok til å begrunne ønsket resultat,

nemlig kirkefelleskap på tilstrekkelig grunnlag med rom for ulike «grunnsyn» og «mellomstandpunkt». Deres troserklæringer fra reformasjonstiden står fremdeles ved makt.

Den reformerte åndelighet må bruke tilslørende eller bortforklarende ord om det under som kristne alltid har grunnet på med takk og tilbedelse: Kristi kirke er Kristi legeme og samtidig mottar kommunikantene med munnen det legeme som de er «i Kristus». Korsteologer spekulerer ikke med utgangspunkt i trosytringer. *De «ser» med Kristi ord underet som Kristus gjør med sitt ord over fremsatt brød og vin.* Han lar rekke frem, og vi mottar med munnen samfunn med hans ofrede legeme og blod. Kirkens underfulle samfunn i de hellig ting skjer i en dennesidig, jordisk virkelighet.

1) Leuenberg-konkordien år 1973

Pkt 15: "I nattverden gir den oppstandne Jesus Kristus seg i sitt legeme og blod /.../ ved sitt løftesord med brød og vin".

Pkt 18: "Således gir han seg selv uforbeholdent til alle som mottar brød og vin"...

Hvor er den korsfestedes legeme og blod? Er Kristus delt? Hvem siktes det til med ordene "seg" eller "seg selv", og hvor kommer de fra? Ordbruken bortfor-klarar Kristi ord om «mitt» legeme/blod, som gjestene ved hans bord mottar med munnen.

Avtalen gjør Kristi oppstandelse til hans legemes og blods nærvær. Det strider mot Kristi ord "i den natt da han ble forrådt". Hvorfor kan man ikke si med Kristi ord hva gaven er, som vi mottar med munnen? Hvorfor gjorde ikke Den norske kirkes prester og biskoper sin skyldighet, forpliktet på ordinasjonsløftet: Å istemme og bevitne Kristi likefremme og klare tydningsord, og forkaste den falske åndelighet?

2) Borgå-avtalen år 1992 (1994 2 utg)

Pkt 32 h: - "Kristi legeme og blod er virkelig (eng tekst: truly!) til stede, blir utdelt og mottatt under brødets og vinens skikkelse i nattverden (euka-ristien)."

Men ordet "*truly*" i avtaleteksten betyr hverken "virkelig" (*really*) eller «*vesensmessig*» (substantielt). Her tilslører oversettelsen hva reformerte *må* unngå, nemlig Kristi ord om sitt legemes og blods virkelige nærvær i brødets og vinens skikkelser. De *må* tilføye "i nattverden", og med stor konsekvens oppfatte menighetens nattverdfeiring «nedenfra», det vil si i strid med Kristi allmaktsord og messens gavestruktur «ovenfra».

Formuleringen dekker tilsynelatende hva CA 10:1 sier om realpresensen, men der med adresse til Romerkirken. CA fremholder i sak at de evangeliske (lutheranerne) representerer og formidler læren om Kristi realpresens fra den gamle kirke. Stilt overfor mistanken om en nattverdlære tilpasset åndeliggjørende bortforklaringer, presiserte Melancton i Apologien art. 10:1 - "*at brødet er delaktighet i Herrens legeme*" (1 Kor 10:16). Borgå-avtalen ignorerer hva Melancton presiserte, lojal mot den wittenbergske reformasjon.

Borgå-avtalens vage ord og unnvikende formuleringer fremtvinger spørsmålet: Er "realpresens" her forstått som Kristi legemes og blods lokale nærvær "under brødets og vinens skikkelse"? I så fall må troens gjenstand være "noe" man forestiller seg inni brødet og vinen, og mottas ved siden av eller sammen med brød og vin. Denne spekulative fluktrute er blokkert med den gamle distribusjonsformel: "Dette er Jesu *sanne* legeme", og "dette er Jesu *sanne* blod".

Ved å forbigå Kristi ord (Verba) i taushet (i likhet med Leuenberg-avtalen) har Den norske folkekirke tilpasset nattverdlæren til de reformertes teori om Helligånden, og med taushet om Kristi tydningsord tiltrådt Borgå-avtalen. Nå lærer også folkekirken at det er ikke gudmennesket Jesus, men Den Hellige Ånd som gir samfunn med Kristi legeme og blod "i nattverden". Herren over enhetens sakrament må vike for Åndens gjerning, som gir samfunn med den oppstandne sammen med brød og vin. Slik forneker man Kristus kommet i kjød og kirkens samfunn med ham i de hellige ting (jf Leuenberg pkt 2, 13, 16).

Den Hellige Ånd er Jesu Kristi, Sønnens Ånd som utgår fra Faderen og Sønnen. Han som er synderes hellighet og rettferdighet ved Faderens høyre, innbyr sine venner til måltidsfelleskap, og Ånden virker med Kristi ord den tro som spiser og drikker i tillit til ham som er Nattverdens Herre. Hva Borgå-avtalen tar avstand fra, kan ingen vite, for anglikanernes åndelig-gjørende bortforklaringer står ved makt.

Borgå-avtalen er ingen bekjennelse til Kristi ord om troens gjenstand og frelsens pant, utdelt og mottatt med munnen. Sett "ovenfra" – fra Guds side, gjelder saken kirkens konkret-anskuelige kjennetegn (CA 7), som i Herrens Nattverd er evangeliet i sakramentets skikkelser, forvaltet i samsvar med Herrens bud. Sett "nedenfra" – fra de troendes side, gjelder saken kirkens samfunn med gudmenneskets Golgata-offer, som her gis til pant på den fullbrakte frelse og styrker troen. Kommunikantene mottar med munnen troens sikre trøstegrunn mot døden og dommen. Videre i avtalen:

"Nattverdens påminnelse /.../ er Kirkens virkekriftige forkynnelse av Guds mektige gjerninger. Selv om vi er ute av stand til å tilby Gud et verdig offer, forener Kristus oss med seg selv idet han ofrer seg til Faderen. Dette er det ene, hele, fullkomne og tilstrekkelige offer som han har gitt for oss alle» (uth her).

Igjen: Hvor kommer "seg selv" og "seg" fra? Er nattverdens under og kjennetegn den mystiske forening mellom Kristus og hans troende kirke? Hva slags ofring er det kirkens nattverdfeiring medvirker til? Hva skulle være den bibelteologiske begrunnelse for denne sammenkobling? Sitatet lyder som en tilpasning til Romerkirkens teorier om "det eukaristiske offer" (jf n 19 og 27), men uttrykket «Kirkens virkekriftige forkynnelse» fins ikke i «Den katolske kirkes katekisme».

3) Nådens fellesskap år 1994

Dokumentet "Nådens fellesskap" utmerker seg med velment overfladiskhet (Rapport. Metodistkirken i Norge og Den norske kirke).

Pkt 26: "I nattverden bringer Kristus sitt livgivende legeme og blod gjennom brød og vin til alle feirende som tar del i måltidet. /.../ Kristi reelle nærvær i nattverden kommer til uttrykk gjennom feiringen som helhet. /.../ Det er ved Kristi levende ord og ved Den Hellige Ånds kraft at brødet og vinen blir sakramentale tegn på Kristi legeme og blod."

"Kristi reelle nærvær" (= spiritualpresens?) forklares med "feiringen som hel het". Hvor kommer helhetsidéen fra? (Jf pkt 27 og 29 nedenfor.) - Hva er forholdet mellom "Kristi reelle nærvær" og Kristi ord om den virkelighet som brødet og vinen er og bringer, og som mottas med munnen? - Ordene om Den Hellige Ånds medvirkning til "Kristi reelle nærvær" underkjenner Kristi allmakts-ord, og dermed foreningen av Gud og menneske i Jesu person. Nattverdets innordning under Den Hellige Ånds gjerning medfører også her en forvrengning av den nytestamentlige tro og kirke.

Pkt 27: "I nattverdfeiringen får de troende del i Kristi fullbrakte offer. Dette innebærer at vi i nattverden mottar syndenes forlatelse og alle de øvrige vel-signelser som Kristus har brakt oss"...

Hva er det presten rekker frem og nattverd gjesten mottar med munnen? - Er "Kristi fullbrakte offer" en uegentlig talemåte til erstatning for Kristi ord om sitt legeme og blod? (Jf det dobbelte bokholderi hos Zwingli - alloëosis.)

Pkt 29: - det er "naturlig å oppfatte hele handlingen som et lovprisningsoffer hvor brød og vin /.../ ved Kristus bringes til Faderen i tro og takksigelse.»

Begrunnelsen "naturlig" er her uttrykk for kvasiteologi (jf helhetsidéen ovf). I likhet med Leuenberg-avtalen, lar også denne avtale Kristi oppstandelse være årsaken til Kristi legemes og blods nærvær. Et ikke-tema er foreningen av Gud og menneske i Sønnens person (den personale union). På reformert vis benytter man teorien om en todelt (dualistisk) virkelighet – en åndelig og en materiell. Kristi legeme og blod representerer den oppstandne og opphøyde Kristus ved Faderens høyre, fjernt fra oss (pars pro toto-logikk).

Sant nok, den hele Kristus er usynlig til stede og virksom i sin troende kirke (og i sitt skaperverk). Men i likhet med de andre avtalene blir denne sannhet mis-brukt til å omgå Kristi ord om sakramentets art og gave. Det påstås at Kristus gir "seg" alternativt "seg selv" i nattverdfeiringen, så vi mottar ham i nattverdfeiringen som helhet. Påstanden strider mot Kristi ord om gaven han virker med sitt ord og lar rekke frem. Kristus sier at de som mottar hans gave med munnen, de deltar i den nye pakts måltid på nådepaktens grunn og har samfunn med Guds forsoningsoffer "i mitt blod" (jf 1 Kor 10:16, 11:26). De mottar i jordiske skikkelser pantet på syndenes forlatelse og evig liv i et gjenopprettet samfunn. Apostolatets kirke har nok med Kristi testamentord.

De tre avtalene er skåret over samme lest. Reformerte teologer og frafalne lutheranere bedriver lek med ord, når de lar Kristi legeme og blod representere Kristus "selv", eller (hele) "Kristus". De unngår å begrunne nattverdlæren med Kristi likefremme og presise ord. Med nattverdlæren som middel tyr de til spekulative betraktninger om kirkefelleskap begrunnet i tilnærminger og enighet på tilstrekkelig grunnlag uten bot for vrang lære. Guds begrunnelse for kirkefelleskap er en annen: Guds rene, slaktede Lam er kirkens fellesgode, på jorden rakt fram i Herrens Nattverd og mottatt med munnen. I 1 Kor 10:16f må vekten ligge på v 16, for billedbruken i v 17 beskriver den underfulle virkelighet – samfunn med Guds Golgataoffer mottatt i brødets og vinens skikkelser.

Apostlene Johannes og Paulus stadfester den sakramentale forening med ad-varsler mot falske guder (1 Joh 5:21, 1 Kor 10:14). Vet man ikke av Kristi ord at det er Herrens legeme man spiser og drikker, da oppfyller man ikke det gudgitte vilkår for å delta i kirkens kommunion, men spiser og drikker en dom over seg (1 Kor 11:27f, jf Joh 17:20). Guds folk skal gå til grunne fordi det har vraket kjennskapen til ham (Hos 4:6, jf Guds dom over kong Saul, 1 Sam 15:12-26).

Hvorfor agere herrer over enhetens sakrament?

En pekepinn gir det sentrale motiv i pietistisk-reformerte tradisjoner: Å gi rom for menneskets medvirkning i frelestilegnelse og nattverdlære. Det skjer med en hjelpeteori om Guds umiddelbare nådevirkninger i vekkelsens opplevelseshemmeligheter – her representert med den nattverdfeirende menighet. Denne motivering er med andre ord gammelt nytt. Nytt er høringsinstanser som under skinn av "lutheranere" og faglig autoritet forfører uvitende kristne.

Illusjonsnumre tåler ikke møtet med Kristi presise ord (Verba), som avslører og markerer det uoverstigelige skillet mellom kvasiteologi og bekjennelse i nyttestamentlig mening (homologi): Til den ene side går de som stadfester Kristi ord og har nok med ordenes mening etter sin ordlyd. Til den annen side går de som søker forbrødring etter eget skjønn på tilstrekkelig grunnlag, nedfelt i tilslørende avtaler av privatrettslig og regional karakter. De avslører lutheranere av formalitet. De er «hvitkalkede graver» (Mt 23:27).

Avtalene ble inngått med felles gudstjeneste og kommunion, som om kirkefellesskap ikke består i den uforbeholdne og hengivne bekjennelse til Kristi ord, men i forbrødring og kjærlighet med rom for fornektelser. Men «kjærligheten gleder seg ikke over urett, men har sin glede i sannheten» (1 Kor 13:6). Kvasiteologi tilslører og bedrar, for veiskillet består med Kristi ord til Dommens dag (Joh 14:24, 17:20, 1 Kor 16:22, 1 Joh 2:4, 19-25, 4:4-6, 5:2f, 20f).

Kirkefellesskap på Guds vilkår

Kristi kirke er Den Æne Hellige Kirke, og Kristus er enhetens Herre og Herren over enhetens sakrament. I likhet med vitnesbyrd fra den gamle kirke burde også vi forholde oss til kirkefellesskap med ærefrykt, gitt til kjenne med mottagelsen av alterets sakrament. Det Kristus-samfunn som kirken er, er det samfunn vi mottar med munnen i den sakramentale handling. Hvordan denne "forening" er mulig, hører til de ting som Gud skjuler. Utelukket er våre tilnærminger, grunnsyn og mellomstandpunkt. De er årsaken til kirkens samfunn "i Kristus", men vantroens produkt og dårskap for Gud.

For Zwingli og «sveitserne» var nattverden et middel til forbrødring og et tegn på trossamfunn (jf partenes nattverdfeiring under Borgå-samtalene). For dem var nattverdfellesskap målet når man søkte enighet gjennom læresamtaler.

I oppgjøret med Zwingli framstod Luther som representant for oldkirkens fedre. Det var ikke nattverdets samfunnskarakter som begrunnet wittenberg-teologenes læreoppgjør, men de kirkesplittende reservasjoner og bortforklaringer av Kristi ord. Kjærlighetens kirkesubjekt er enhetens Herre over enhetens sakrament. Bekjennelsens uforbeholdne ja til Kristi ord medfører det uforbeholdne nei til kirkefellesskap «på tilstrekkelig grunnlag». Nattverdets Herre utelukker med sine ord åndeliggjørende bortforklaringer og tilslørende språkbruk.

Det uoverstigelige skillet består ikke i antikverte «tankeformer», men i Kristi ord. Den Hellige Ånd virker troen med Kristi ord fra Faderen, og troen bekjenner den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære (Joh 14:23, 1 Tess 2:13). Denne uforbeholdne bekjennelse - bekjennelse i nyttestamentlig mening, begrunner Konkordiebookens kirkerettslige og økumeniske gyldighet. Joh 7:16 – Min lære er ikke min, men hans som har sendt meg. Herren over enhetens sakrament helliger oss med sannhetens ord.

25. ADIÁFORA KAN UTTRYKKE KIRKENS TRO PÅ SAKSSVARENDE VIS

Adiáfora handler om slikt som verken er forbudt eller påbudt i Guds ord. Med dette bidrag vil jeg oppmuntre til en gjennomtenkt bruk av sakssvarende ord- og handlingsuttrykk, når menighetens holder messen. (Jeg viser til artikkelen «Adiáforon – ingen likegyldig sak», i bindet «En trofast kirke».)

Eksempler: Alterpryd, geberder, kirkemusikk, sanger, bønner, røkelse, bilder, prosesjoner, liturgiske klær, tekstiler, kneling, elevasjon, sakramenttilbedelse, korsets tegn.

Slike ting er ikke "likegyldige", for i kirken er ingenting likegyldig. Formene krever det pedagogiske grep som utfolder meningen. Hvis ikke, må det gudstjenestelige formspråk fortone seg som pynt og jåleri.

Hvis adiafora-læren handler om "likegyldige ting", må også adiáfora-læren være likegyldig. Kulturkunnskap viser at det motsatte er tilfelle. Hvor kulturuttrykk mister mening, kanskje fordi de ikke lenger har noen hensikt, blir de erstattet av nye. Med denne omskiftelighet følger den negative mulighet for indrekirkelig verdsliggjøring, som skyldes ubibelsk virkelighetsforståelse og tap av bibelsk meningsinnhold.

Adiafora er i seg selv flertydige og alltid utsatt for misbruk, misforståelser og vilkårlige tolkninger. I realiteten er alt Guds ord, ja, endog HERREN selv, utlevert til dobbeltkommunikasjon og misbruk. Hva så? Adiafora krever tydning. De er ikke mål i seg selv. De står i troens tjeneste. Gudstjenestelige ordninger skal være troens billedbok, og får de ikke være det, er de aldri meningstomme, ytre seremonier.

Sakrament-tilbedelse, sed og skikk

Men hvordan forkynne på kroppslig vis? Når det gjelder det kroppslige uttrykk, har Gud bundet oss til saken, men gitt frihet til uttrykksformer. Allerede sømmelighetskravet til kristne forutsetter den nye lydighet i sakssvarende uttrykk. Gud har ikke overgitt kristnes sømmelighet til normer i samtidskulturen. Ved troen foregår den tempeltjeneste som behager Den Hellige (Jes 6).

Kristen sed og skikk bevitner Kristi ord med ytre former: Adferd, geberder, bilder, farger, tekstiler, alterbordets pryd, arkitektur, interiør osv. Kirkens tro uttrykt i sakssvarende former støtter både nattverdberedelse og nattverdfeiring., skjerper konsentrasjonen om Kristi ord og lar oss uttrykke ærbødighet for Kristi virksomme nærvær med Ord og Sakrament.

Sakssvarende former lar troen komme til uttrykk i former som hverken er påbudt eller forbudt i Guds ord (adiáforon). I slike spørsmål skal den kristne frihet råde. Men tjener de ikke Guds evangelium på sakssvarende vis, er de menneskepåfunn og skal legges bort.

Eksempler: Moses ville ha folket til å vaske klærne i ærbødighet for Herrens komme på Sinai berg, 2 Mos 19:10. - Guds folk i den gamle pakt fastet og avstod fra arbeid for å konsentrere seg om den store Forsoningsdagen, 3 Mos 23:26-32. - Apostelen Paulus viste til Guds skaperorden og Kirkens "hode-struktur", da han innskjerpet kristen sømmelighet, 1 Kor 11:10, 13 (poenget er et sakssvarende uttrykk).

Eksempler fra kirkelig folketradisjon: Å motta sakramentet på fastende hjerte, å bruke "kirkeklær", og under messen uttrykke seg med høvisk adferd – bukke, neie, knele, tegne seg med korsets tegn, osv.

Stilt overfor åndeliggjørende (spiritualiserende) reservasjoner mot Kristi ord (Verba), fremstår bekjennelsestro lutheranere med følgende karakteristika:

- De stadfester (el bevitner) Kristi ord med sakssvarende former fra den gamle kirke,
- markerer sin identitet med den gamle kirke i skriftbunden tradisjon,
- er ofte gjester ved Herrens bord, og
- mottar sakramentet med tilbedelse av gudmennesket Kristus Jesus i sakramentets skikkelser.

Vi blir utfordret til å gjennomtenke vår adífora-bruk. Årsaken er trykket fra åndeliggjørende tradisjoner og frafallen lutherdom under skinn av lutherdom. Økumeniske avtaler om kirkefelleskap rangerer partenes endrede posisjoner som "ikke kirkesplittende". Rangeringen er både usaklig og manipulerende.

Med Luther som eksempel er det desto viktigere å bruke det sakssvarende formspråk fra den gamle kirke, og med dem anskueliggjøre vår kirkeidentitet og det uoverstigelige skille som består inntil Dommens dag. Vi må lære den mening som formene uttrykker.

Oppløfting (elevasjon). Luther forklarer: "Så er altså elevasjonen ikke et tegn på offer for Gud, slik papistene falskelig mener, men *en formaning til menneskene* for å lokke dem til tro, især når han (presten) *eleverer umiddelbart etter ordene* "dette er mitt legeme", hvor Kristus ikke med en eneste bokstav sier noe om offer" (kursiv her). Samme fremgangsmåte gjelder kalken, med henvisning til **Sal 116:13** – *Jeg vil løfte opp frelsens beger og forkynne Herrens navn.*

Ringning med bordklokken. Den bør skje samtidig med elevasjonen, og markere Kristi under av hensyn til de synssvake.

Den norske *Kirkeordinansen fra 1537* foreskriver at presten skal løfte elementene "*like etter ordene* (dette er), "*og samtidig la klokken klinge, som skikken er, om tjeneren synes så.* For i dette skal den kristelige frihet stå ved makt, dog slik at folket blir påmint om det på forhånd så mye som nødvendig" (kursiv her).

Kristus Jesus er enhetens Herre over enhetens sakrament. Han innbyr sine venner til å komme på hans ord og bekjenne dem i handling. Derfor tilber vi ikke brød og vin, men Kristi legemes og blods nærvær i sakramentets skikkelser.

Tre fallgruver

Kjennetegnet på levende kirketradisjon er troskapen mot det apostoliske ord i overleveringen til stadig nye disipler, som lærer å holde alle Herrens befalinger gjennom skiftende generasjoner. Så kan uttrykkene variere i nåtid, eller over lang tid, under skiftende forhold og ytre omstendigheter, men det bærende kontinuum går videre alle dager. Det er et historiens mysterium og et Guds under om den apostoliske kirke finnes hos oss, på stedet vi bor. Vårt håp er Guds ord, som ikke vender tomt tilbake, men setter spor i historien. Ved Kristi gjenkomst vil han finne den apostoliske kirke som levde i og av apostlenes lære. Da må vi unngå tre fallgruver:

Tradisjonisme:

Ærbødighet for gamle skikker og ordninger kan utarte til et stykke liturgihistorisk arkeologi, så tradisjonsargumenter gis prioritet fremfor bibelordets vitnesbyrd om den treene Gud. Humanistens ærbødighet for gamle skikker, ordninger og formularer kan utarte til liturgihistorisk feinschmeckeri.

Ritualisme:

Når hensynet til gammel vane gis prioritet og blir en selvbekreftende oppfyllelse av egne forventninger til bibel- og bekjennelsestroskap. Det fører på avveier, når man skjelner mellom gammelt og nytt på menneskelig vis. Med selvforføyd vanegjengeri sperrer man for utsikten til Skriften, så status quo sementeres og alt blir som det var. Men ingenting blir som det var, heller ikke vi.

Om noe er godt i kirken, er det ikke fordi det er gammelt, men fordi det gamle er bibelsk og slitesterkt. Guds ord er evig ungt og nytt. Da kan det hende at forandring fryder og variasjonen beriker, eller at dårlige sedvaner rettes på, så reformen svarer bedre til Kristi ord og befaling.

Modernisme:

Når endringer i gudstjenestelige ordninger vitner om tilpasninger til sprukne brønner i den sekulær-liberale psevdoreligion. Med markedstilpasninger under skinn av kristendom øser velmenende kristne visdom av eget bryst, som om «jeg» sitter inne med omfattende viten om Gud, mennesket og «virkeligheten».

Et felles trekk ved modernitetens kirker er den forflatede og utvannede forkynnelse, alltid på etterskudd av omskiftelige idéer. Til sist ender det hele i et postmodernistisk fata morgana, hvor tilfeldige biter i subjektivitetens sammensurium settes sammen i stadig nye konstruksjoner til selvets behag.

36. Adiafora byr på positive muligheter. Da det her dreier seg om slike ting som verken er forbudt eller påbudt i Skriften, gir adiafora anledning til å utforme og å gjennomføre messen ved hjelp av sakssvarende ord- og handlingsuttrykk.

Eksempler: Alterpryd, geberder, kirkemusikk, sanger, bønner, røkelse, bilder, prosesjoner, liturgiske klær, tekstiler, kneling, elevasjon, sakrament-tilbedelse, korsets tegn.

Slike ting er ikke "likegyldige", for i kirken er ingenting likegyldig. Alt har med læren å gjøre. Hvis adiafora-læren dreidde seg om "likegyldige ting", ville også adiafora-læren være likegyldig. Kulturkunnskap viser at det motsatte er tilfelle. Hvor kulturuttrykk mister mening, kanskje fordi de ikke lenger har noen hensikt, blir de erstattet av nye. Med denne omskiftelighet følger den negative mulighet for indrekirkelig verdsliggjøring, som skyldes ubibelsk virkelighetsforståelse og tap av bibelsk meningsinnhold.

Adiafora er i seg selv flertydige og alltid utsatt for misbruk, misforståelser og vilkårlige tolkninger. I realiteten er alt Guds ord, ja, endog Herren selv, utlevert til dobbeltkommunikasjonens og misbrukens risiko. Hva så? Adiafora krever tydning. De er ikke mål i seg selv. De står i troens tjeneste. Gudstjenestelige ordninger skal være troens billedbok, og får de ikke være det, er de aldri meningstomme, ytre seremonier.

En nedvurdering av typen meningstomme, ytre seremonier signaliserer en todelt virkelighetsforståelse, hvor "mening" er forbeholdt det indre-åndelige plan, og tomheten det ytre-

kroppslige plan. Da må kirkens gudstjenestelige fremtreden fortone seg som en trussel mot den åndeliggjorte intellektualisering (eller ubibelske åndelighet), som på sin side har interesse av å fremstille især den lutherske messefeiring som et rituale underlagt fornuftens område, eller som noe utvortes og egentlig troen uvedkommende. Med stor konsekvens blir alternativet en "enkel" messe med umiskjennelig møte-profil.

26. FRA HISTORIEN OM NATTVERDBRUKEN I NORGE

Oversiktsstudier mangler, men noe kan vi lære av tilgjengelig kunnskap.

Avstanden mellom messe og folk før reformasjonen

Siden tidlig middelalder av hadde den kirkelige folketradisjon fått mange innslag av folketro og hedenskap. Forholdet til messen var blitt heller fjernt, og nattverdfrekvensen tilsvarende sjelden. Først ble det vanlig å motta nattverden 3-4 ganger i året, men utviklingen må ha nådd et nytt bunnivå da det 4. Lateran-konsil i 1215 krevde altergang minimum én gang i året. Vedtaket stadfestet Kirkens minimumskrav til kristne, men *uten henvisning til Kristi ord!* Kirken tolker og bestemmer.

Basel-konsilet i 1435 gikk inn for økt nattverdfrekvens, men støtte på motstand fra kirkelig hold. Ifølge Jürgen Diestelmann ble messen sjelden feiret oftere enn én gang i måneden i klostre og religiøse kommuniteter, og lekfolk som gikk til alters 3-4 ganger i året, ble ansett for særlig fromme. Vi må regne med en lignende avstand mellom messe og folk i hele Norden.

Årsaken til denne indrekirkelige *fremmedgjøring* må først og fremst søkes i kirkelæren, konkret uttrykt i prestens privatmesser. Hertil kom en avskrekkende lære om den rette forberedelse til verdig sakramentmottakelse (jf pietismens krav til "ruelse", pønitense osv). I stedet for det sakramentale kristenliv i kirkens rom, ble vekten lagt på velsignelseshandlinger, prosesjoner, våkenetter (vigilier), valfarter og andre skikker på god avstand fra messen.

Nattverdbruk som følge av kirkens reformasjon

Følgene i tyske fyrstedømmer fikk ringvirkninger i Norden. Vi merker oss at det noen år før kirkens reformasjon medførte økt nattverdfrekvens.

Ifølge Diestelmann viser kommunikantprotokollen i Wittenberg at utover i 1520-årene deltok normalt 10-15 nattverdgjester på en vanlig søndag. Forutsetningen for økt nattverdbruk var den nytestamentlige undervisning, de første årene tilgjengelig for lesekyndige. Utålmodige ånder anklaget Luther for å stanse reformasjonen "på halvveien" og krevde reformer gjennomført med tvang på revolusjonært vis.

Luther avviste tvangsbruk. Kunnskapen om lov og evangelium beredte troens grunn, og like så undervisning om Kristi testamentord, både konsekrasjon, tydning og mottagelse. Deretter fulgte økt nattverdbruk som en frukt av Kristi ord. Løsningen kom med den evangeliske nattverdliturgi i Luthers "Deutsche Messe" (1526). Luthers visitasreise i kurfyrstedømmet Sachsen avslørte stor uvitenhet blant prester og lekfolk, og visitasen ble foranledningen til Luthers Lille Katekisme, først utgitt som "hustavler" vårvinteren 1528.

Fattige menigheter hadde ikke råd til ny alterbok. Løsningen ses av alterbøker fra den tid. Man skar ut sidene med «messens canon» og sydde inn de nye arkene med den evangeliske nattverdliturgi. Kirkens reformasjon ble iverksatt fra samme søndag da den nye ordning ble tatt i bruk, forteller Diestelmann. Vi må anta at noe lignende skjedde i Norge, men over lengre tid.

Ved inngangen til 1530-årene økte søkningen til "lutheranernes" kirkehus og fenomenet massealterganger ble vanlig i byer og tettsteder – på søndagene med tre gudstjenester – morgenmesse, høymesse og aftensang for tjenestefolk. Den lutherske prest brukte lørdagen til å høre skriftemål og absolvere. Menighetslivet endret karakter. Det skjedde en gjenforening av folkefromhet og messefromhet, med tiden kjennetegnet ved evangelisk-lutherske menighetstradisjoner. Noe lignende hadde ikke skjedd siden de første kristengenerasjoner. Man undret seg i Romerkirken, mens reformerte syntes lutheranerne hang fast i katolsk overtro og oppfattet sakramenttilbedelsen som avgudsdyrkelse.

Søndaglig messefeiring ble et mål for Romerkirkens motreformasjon, og snart fulgte økt nattverdfrekvens også på det hold. Nedgangen kom med jansenisme og opplysningsfilosofi på 1600- og 1700-tallet, samtidig som en lignende nedgang fulgte pietismens og rasjonalismens inntog på luthersk kirkemark. De demografiske forhold tilsier store forskjeller mellom by og land i Norden, men noen samlet oversikt kjenner jeg ikke til, heller ikke i Norge.

Det tok tid før reformasjonen medførte økt nattverdfrekvens i Norge. Folk flest var nok kjent med reformkrav, men lot til å være uvitende om den wittenbergske reformasjon. Det var Luther klar over da han gjennom Bugenhagen ga råd Kirkeordinansen fra 1537, og anbefalte en skrittvis og forsiktig gjennomføring med vekt på undervisning i en pedagogisk strategi, og berede grunnen for den nytestamentlige tro med kunnskapen om lov og evangelium, og den rettfærdighet som evangeliet åpenbarer uavhengig av lovgjæringer. Her som ellers i tyske og danske menigheter var sogneprestene de sentrale aktører i samarbeid med «husfedre», og de sentrale hjelpemidler den offentlige preken og Luthers Lille Katekisme sammen med en evangelisk sangbok.

I Norge gikk overgangen tregt, og det forekom at landsens prester møtte voldelig motstand. En medvirkende årsak var mangel på evangeliske prester og folkelig støtte, en annen en spredtboende befolkning. De fleste kirkehus i grisgrendte strøk stod ubrukt i vinterhalvåret. Det var iallfall vanlig i Nord-Norge.

Det sier seg selv at kirkens reformasjon i Norge måtte begynne med sognepresten før den ble gjennomført i sognemenigheten. Også her ble kirkens reformasjon fra den søndag iverksatt fra den søndag da Nattverdens Liturgi ble forrettet slik den var foreskrevet i Kirkeordinansen. Men dermed var ikke reformasjonen blitt en trossak. Vi må regne med store lokale variasjoner i generasjonsløpet før vi med noen rimelighet kan tale om en evangelisk-lutherske kirkefromhet omkr år 1700.

Den gamle middelalderskikk med 1-2 alterganger i året hang igjen, og antok form av massealterganger under bestemte kirkehelger (skjærtorsdag, St Hansdag og Mikkelmess). Dette bilde fremgår indirekte av massealtergangenes opphør utover i siste halvdel av 1800-tallet.

Med opplysningstidens idéer fulgt en individentsentrert tankegang, fremmed for "communio-nen" under Kristi herredømme. En kristeliggjort variant var den spenerske pietisme med krav til den enkelte om troens gjennombrudd i gjenfødelsens smerte (saliggjørelsens orden el ordo salutis-læren). Denne forkynnelse gikk hardt ut mot «død» vanekristendom og gjor-

de altergang til et vitnesbyrd om «levende» kristendom. Uten den evangeliske motivering, sank nattverd gjestenes antall drastisk, og fra slutten av 1800-tallet ble ”høymesse med nattverd” unntaket i byer og tettsteder.

Å begynne i den riktige ende

Også for oss gjelder det å begynne i riktig ende. Menighetens felles samling om Ord og Sakrament, konkret uttrykt i Nattverdens Liturgi, må stå i sentrum for menighetens virksomhet og i de troendes liv. Hvor Guds ord bærer frukt i god jord, der fremstår menigheter som uten reservasjoner bekjenner Kristi ord i «troens fest» og etterfølger ham, enhver i sitt kall.

I vår tid befinner prester og lekfolk seg i en kirkesituasjon som i mangt minner om reformasjonstiden i Norge. Det «pavedømme» vi står overfor, er folkekirkens demopapisme under statlig kontroll (cæsareopapisme). Den «åpne» folkekirke er et unionistiske kirkefelleskap - en Leuenberg-kirke. Den består ikke i den uforbeholdne bekjennelse til apostelordets lære - langt derifra! – men i den ordningsjustis som tjener allmenntjenesten med den hensiktsmessige lære og praksis. Vi gjenkjenner oppgaven: Å gjenopprette ordnet nådemiddelfelleskap i samsvar med kirkens bekjennelse til apostelordets lære fra Skriftens Herre og kirkens Lærer, og (2) konsolidere den apostoliske kirke- og lære-tradisjon, slik den er stadfestet med Konkordiebokens bekjennelser.

Også for oss er det en skrittvis og oppgave å gjenreise det sakramentale kristenliv på kirkens grunn. Også vårt utgangspunkt er den lille hjord som følger Den gode hyrdes røst. De vil etterfølge apostelordets lære som Guds ord - ikke i et kirkerettslig tomrom, men i den etterfølgelse hvor bekjennelse og rett er to sider av samme Ordets regel. Denne etterfølgelse i troens lydighet lar apostolatets kirke fremtre med forutsigbarhet og kontinuitet (læresuksessjon). I denne praktisk-kirkelige tradisjon er Guds kirkes rene kjennetegn kilden til troens liv og kirkens vekst (1 Kor 15:1-3, 1 Tess 2:13, Jud 3).

Siden begynnelsen av 1900-tallet gjenvant messen den sentrale posisjon i Romerkirkens menighetsliv (den liturgiske bevegelse). I mellomtiden var den lutherske messefeiring ødelagt i kirker som var blitt lutherske av formalitet.

Kontrasten til «katolikkenes» praksis ga anledning til den utbredte misforståelse at det sakramentale kristenliv og ofte altergang er noe typisk ”katolsk”. Glemte var den gammel-lutherske sakramentfromhet og kirkepraksis. I sentrum for ”kristenlivet” stod det kristelig-etiske menneske med dets livsytringer, fremmedgjort for Guds kirkes kommunion i Kristi legeme på dåpens grunn. Så har fenomenet sekularisering en indrekkelig forhistorie i stats- og folkekirker, for lenge siden blitt evangelisk-lutherske av formalitet.

Nattverdbruk i Norge i nyere tid

Generelle oversikter sier noe om nedgangs- og oppgangstider, men kamuflerer store regionale forskjeller som følge av læremessige brytninger over tid. Uten oversiktsstudier må en skisse med basis i tilgjengelig kunnskap være, nok til å begrunne innsatspunkter i det evangelisk-lutherske menighetsarbeid.

Overgangen til ”åpen” kommunion skjedde allerede fra begynnelsen av 1860-årene. Noen fant det upassende og i strid med borgerlig anstendighet at presten under innskriving til nattverd innledet til samtale med spørsmål av denne type: ”Tror du at du er en synder?” ”Hvem er Jesus?” ”Hva får du i Herrens Nattverd?” (Karl Roll-saken, Talvik-Alta pg)

Praksis måtte endres. De gamle kirkerettsbestemmelser om altergang lot seg ikke praktisere lenger under de nye "folkekirkelige" forhold, forklarte kirkestatsråd Essendrop, senere biskop. Underforstått: Var man døpt og konfirmert, var man også berettiget til altergang på eget ansvar. Begrepet «folkekirke» hadde han fra Nikolai F S Grundtvig. Benevnelsen "åpen kommunion" var enda ikke innarbeidet i den kirkelige terminologi.

Denne nye, «folkekirkelige» praksis så bort fra bibelske motiver gitt til kjenne i undervisning, nattverdformaning, skriftemålspraksis, og enhet i bekjennelsen. Den folkekirkelige tilpasning tilsloerte menighetslivets grunnleggende vilkår: *I kirken handler alt om dåpens rette bruk med utspring i åpenbaringsordets Gud.*

Indirekte ble prestens gjerning endret – fra Kristi vokter ved Herrens bord, til stats- og folkekirkens forvalter på folkestyrevilkår. Løsningen gjorde presten til en utro forvalter i en situasjon som ligner den Luther klaget over etter visitasreisen i Sachsen i 1528:

De «skal alle kalles kristne, være døpt og få de hellige sakramenter, selv om de hverken kan Fadervår eller trosbekjennelsen eller de ti bud, men lever som det kjære kveg og de vettløse griser. Og der hvor evangeliet er blitt kjent, har de likevel fint lært å misbruke all frihet på en mesterlig måte.» (Luthers forord, LK 3.)

Pietister, rasjonalister og liberalere representerte sprikende interesser av læremessig og ideologisk art, men fant sammen i den praktisk-kirkelige løsning, begrunnet i rettighetsidéer og allmenntytte. En pådriver var den pietistiske polemikk mot massealterganger av vane, istedenfor "levende" tro og forbrødring på inderlighetens grunn, og gitt til kjenne i et asketisk-puritansk livsmønster (kasuistikkemoral). Med svak sakramentforståelse og uvitenhet om saken var tiden moden for kirketilpasning til det framvoksende folkestyre. Bruddet skjedde fra den ene kirkesøndag til den andre, med kirkeomdannende kraft og enkelte steder med splittende effekt. Med overgangen til åpen kommunion begynte Den norske kirkes omdanning i modernitetens bilde.

Den folkekirkelige tilpasning medvirket til frikirkedannelser og såkalt "frinattverd". Underlig nok, samfunnets sekularisering og pietistisk vekkelsesforkynnelse kom presten til unnsetning (jf dåpspraksis). Massealtergangene opphørte og presten fikk prestens oversikt over de kommunikanter som var igjen. Fant han grunn til å rette på noe, gikk han lempelig fram. Nattverdberedelsen var fremdeles henvist til den private sfære.

I Den norske kirke økte nattverdfrekvensen fra 1930-årene av (iflg statistikkene i "Norvegia Sacra", årbok for Den norske kirke). Det store oppsving kom i etterkrigstiden – især i byer og tettsteder, da det ble mere vanlig blant kirkegjengerne å gå til alters, vesentlig av to grunner: Økende sekularisering og tilnærming i forholdet kirke og bedehus. Statistikkene vitner om hyppigere "høymesse m nattverd" i menigheter som fra før var fremmede for den evangeliske nattverdformaning og ordnet adgang til skriftemål. Presten var i praksis blitt en sakrament-utdeler, og altergang et personlig vitnesbyrd i et kristelig-sosialt fellesskap begrunnet i et svakt sakramentbegrep. Flere enn meg har som barn vært vitne til alterring og nattverd brukt som "botsbenk" og misjonsmiddel, mens andre mislikte denne bruk. Her står lutherske prester overfor en utfordring.

I 1950-årene ble idealene fra den organiserte lekmannsaktivitet overført til menighetsrådets ansvar for «den kirkelige aktivitet». Idealet ble den livlige menighet med de mange gruppeaktiviteter, alt etter deltagernes alder, kjønn og interesser. Sant nok, et ordnet nådemidde-fellesskap krever trosformidling i gruppesammenheng, men her er poenget aktiviteter innordnet sprikende interesser lik satelitter i bane omkring Kristi virksomme nærvær i den for-

samlede menighet. Typisk var utlysningen av hjelpeprest-stillingen, med "særlig ansvar for ungdomsarbeidet".

Tusenvis av mennesker i vårt land har deltatt i denne runddans, da de gjennom livet flyttet fra den ene aktivitet til den andre. De fleste forsvant i kirkens periferi. De fikk surrogater istedenfor kunnskap, instruksjon og øvelse i å holde Kristi befalinger til kirken. En illustrasjon: På 1980-tallet laget jeg et håndbibliotek for barne- og ungdomsarbeid til bruk ved menighetsarbeidsstudiet ved Finnmark Distriktshøgskole i Alta. Da fant jeg kun ett eksempel på en veiledning innordnet høymessen. (Forfatter: Marit Rypdal, sekr v Institutt for Kristen Oppseding (IKO). Illustrasjonen en indikasjon om et kirkeliv med basis i interesse- og aldersbestemte gruppevirksomheter. Problemet er den personsentrerte basis. Og samtidig er dette problem større eller mindre alt etter kirkegeografien. Det fikk biskop Berggrav erfare i Hålogaland bispedømme.

Berggrav var den siste Håøyg-biskop med et oversiktsbilde over kirkeforholdene i Nord-Norge. Sogneprestenes innberetninger og egne visitasreiser lå til grunn for boken "Spennings land" (1937). En annen kilde er min lille studie (1986) om forholdet utmeldingsstatistikk og lestadiansk gruppevirksomhet. Den bekrefter på sognenivå Berggravs bilde. Den kirkelige folketradisjon viste størst resistens i sogn med samisk kultur og lestadiansk gruppevirksomhet, minst resistens hvor innflytelsen fra pietistisk-reformert hold var sterkest.

Siden slutten av 1800 var "vennesamfunnet" blitt den kristelig-sosiale motor i virksomheter for ytre og indre misjon. Landsdekkende organisasjoner vokste fram, og sognemenigheten med dens husfedre hørte fortiden til. "Et myndig lekfolk" gjorde seg gjeldene etter mønster fra det liberale folkedemokrati og hyllet det abstrakt-funksjonelle prekenembete. Bedehuset ble for mange det sakramentløse kirkehjem, for andre stedet for såkalt "frinattverd" siden 1890-årene. Bosettingsmønsteret i grisgrendte strøk tilsa lav gudstjenestefrekvens, især i annekskirkene. Prestemangel og befolkningsvekst forsterket avstanden mellom messe og folk (jf dåp-praksis). Til de læremessige forutsetninger hørte framveksten av den liberale teologi med dens ambisjoner om en kulturtilpasset kristendom på modernismens vilkår (akkomodasjon).

Kirkens rett lot til å være glemt, både menighetsrett, pastoralrett og synodalrett. Statlig enevoldsrett og parlamentarisme – representert ved statsmaktene Kirkeregjering og Storting, hadde kontroll over sognemenighetens gudstjenesteordninger. I det kirkerettslige tomrom var det fritt fram for den demokratiske rettighetstenkning med krav om en kirkeordning organisert "til topps". Første steg var sognevisse menighetsråd (1920).

Den såkalte "spenningen i norsk kirkeliv" ble forsterket med fremveksten av konkurrerende ordninger formet av modernismens idéer. Få innså det bekjennelsesstridige i reformbevegelsens prosjekt - et organisert kirkefelleskap begrunnet i en positivistisk (gudsfornektende) rettsteori og den sekulær-liberale rettighetstenkning. Alternativene foreligger med kirkens nåderett i et kristokratisk kirkestruktur, hvor prekenembetets hyrde- og læremyndighet utøves i frie synoder.

Hvor forenings- og bedehusvirksomhet dro fordel av bosettingsmønsteret, bidro den individualsentrerte opplevelsesmystikk til å forsterke «de kirkefremmedes» forhold til messen. En tilpasning ble høymessen gjennomført med tydelig møteprofil. Presten ønsket velkommen, sangkor opptrådte og presten gikk inn i rollen som folkemann i kappe og krage. Andre fortsatte i rollen som kongens embetsmann "i lovlig ærend" og i korrekte former.

Poenget her er kirkens sekularisering *innenfra*, fremmedgjort for messens gavestruktur og den sakramentale forening. Med vekt på kulturtilpasning til menneskers tanker og behov, ble den organiserte kirkevirksomhet med stor konsekvens en funksjon av folkets yndlingsverdier i modernitetens samfunn. Avstanden mellom messe og folk økte i samme grad som "kristenfolk" og folkestyre toget inn med selvbestemte arbeidsformer, tilbud og virksomheter. Kirkenøden har mange ansikter, også kjent fra kirkens historie.

Senere reformer og økumeniske avtaler bekrefter den indrekirkelig fremmedgjøring for Ord og Sakrament. Gavestrukturen i Herrens Nattverd var fortrenget, og sakramentet innordnet "den nattverdfeirende menighet". En ny dimensjon kom i løpet av 1990-årene: Avtaler om kirkefelleskap med den åndeliggjørende fornuft i tradisjoner fra Zwingli, Bucer og Calvin. Sammenblandingen av rettferdiggjørelse og helliggjørelse var til Romerkirkens fordel.

Samling om Ord og Sakrament

Nytestamentet stiller oss ikke overfor tids- og kulturbetingede læreutsagn. Apostelordets lære fra Kristus krever ikke tilpasninger til menneskers yndlingsidéer for å bli relevante og begripelige for mennesker i nåtid. "*Den som hører dere, hører meg*", Lk 10:16.

Foreningen av Gud og menneske i Sønnens person begrunner apostelordets autoritet i både ord og handling. Begrunnelse omfatter «Ord og Sakrament» i denne rekkefølge. Med dette uttrykk sikter vi ikke til forholdet preken og nattverd, til Kristi nærvær, virksom med sitt ord i den forsamlede menighet. Den Oppstandne er virksom enten Ordet blir forkynt fra prekestol, opplest fra en lesepult eller fremsagt over brød og vin, satt fram på Herrens bord.

Ordet "apostolisk" beskriver den bibelutleggelse som kjennetegner Guds kirke hvor hun enn trer fram på historiens arena (Ap 2:42). Der fremstår trofaste menighetsprester i rekken av menighetshyrder siden begynnelsen. Denne *læresuksessjon* blir stadig utsatt for vranglærens angrep, og derfor må troens nei ledsage troens ja.

Apostelordets lære formidler læren fra Kristus, kirkens Hyrde og Lærer. Derfor har en menighetsprest rett og plikt til å tale med apostelordets autoritet, kompetanse og gyldighet fra Kristus. Alternativet kjenner vi fra modernitetens kirker, gjennomsyret av bibelkritikk, unionisme og overtro på menneskets evner for Gud. Der fremstår predikanten som det ensomme vitne, som taler ut fra seg selv og søker sin egen ære (Joh 7:8, jf Jes 58:13, Esek 13:2).

Hva kan vi lære av kirkens forfallstider?

Det negative svar gir seg av seg selv og er gammelt nytt: Kirketilpasninger til allmenreligion og yndlingsidéer i samtiden setter i gang omfattende prosesser som med stor konsekvens omdanner den organiserte kirke til kulturinstitusjon og samfunnsetat, og kirkens tro til magisk-terapeutisk deisme.

Det positive svar er dette: Kirken må konsolidere sitt gudstjenesteliv og sin undervisning på det som er enestående og usammenlignbart ved kirken. Enestående er det evangeliske prekenembete fra den oppstandne Kristus, gitt "til de helliges fullkommengjørelse, til embetets gjerning, til Kristi legemes oppbyggelse", Ef 4:12 (e Svensk Kyrkobibel. Nya Testamentet). Dets utøvere er kalt av Gud ved menighetens kall. De er forvaltere av "Guds hemmeligheter" (1 Kor 4:1) under utøvelse av løse- og bindemakt i Kristi sted, og forvaltet på troskapens vilkår, er den oppstandne Kristus nærværende og virksom i deres gjerning.

Lik Jesu disipler den gang, er også vi henvist til Jesu ord og undergjerninger i nåtid. Lik den gang er gudmenneskets skikkelse ringe også for oss. Ved Faderens nådeside er han nærvær-

ende og virksom med Ord og Sakrament i den forsamlede menighet. Henvist til Verba testamini, skal nattverdliturgien gjenspeile Jesu glede - vår glede - med Guds fullendte rike for øye. **Åp 19:6** - *Salige er de som er innbudt til Lammets bryllupsmåltid.*

Denne indrekirkelige konsolidering har ingen fornuftig eller logisk-eksperimentell begrunnelse. Begrunnelsen er Guds vitnesbyrd, som reiste Jesus opp fra de døde og stadfestet gudmenneskets person og verk, slik "Skriftene" har sagt.

1 Joh 1:1-4 – Det som var fra begynnelsen, det vi har hørt, det vi har sett med våre øyne, det vi så og våre hender tok på, om det bærer vi bud, om Livets Ord. Og livet ble åpenbart; vi har sett det og vitner om det og forkynner dere det evige liv som var hos Faderen og ble åpenbart for oss. Det som vi har sett og hørt, forkynner vi også for dere, for at dere skal ha samfunn med oss, vi som har samfunn med Faderen og hans Sønn Jesus Kristus. Jf Joh 15:11, Ap 4:20, 1 Kor 15:1-3.

Nå fortsetter Jesus-historien ved Faderens nådeside, ikke langt borte, men virksom i den forsamlede menighet med «Guds hemmeligheter», forvaltet på Kristi vilkår i all sin herlighet.

Guds lov og evangelium forkynt i all sin herlighet: Med apostelordets lære fra Kristus er Kristus kirkens Lærer, Hyrde og Biskop (1 Pet 2:25), og prekenen høres med den autoritet, kompetanse og gyldighet som Kristus har. På troskapens vilkår åpner han "Skriftene" (GT) for oss, og med sin Hellige Ånd skaper han troen, når og hvor han vil i dem som hører evangeliet (CA 5), og virker ved troen det nye livet under Guds nådehimmel.

Dåpen forvaltet og brukt i all sin herlighet: Da blir dåpen til Jesu død forkynt og brukt som "rettferdiggjørelsens sakrament". Frikjent og skyldfri i Kristi død for oss, blir Kristi fortjeneste gitt den enkelte til del i dåpen, og med Guds løfte om salighet for hver den som tror (Mk 16:16). Med Kristus til gave tror vi syndenes forlatelse, frelst av nåde, og lever med ham til eksempel i gode gjerninger, enhver i sitt kall. "Den Hellige og Rettferdige" bor ved troen i døptes liv og skaper det nye menneske, som skal leve evig for Gud. (Ap 3:14, Joh 14:23, Ef 3:17.)

Privatskriftemålet forvaltet i all sin herlighet: Hvor lov og evangelium blir forkynt for de troende, blir de oppmuntret med syndenes forlatelse for Kristi skyld, og formant til et liv med Kristus til eksempel i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Da bærer Kristus-livet Åndens frukt (Gal 5:22). Det skjer ikke av egen kraft, for arvesyndens gjør motstand mot Kristi nådige herredømme ved troen. Åndens frukt fins kun hvor syndenes forlatelse er troens støttstav hele veien. «*I denne kristenhet gir han hver dag meg og alle troende full tilgivelse for all synd...*» (LK forkl 3 trosart). Ordene viser til privatskriftemålets bruk i et legende fellesskap, underveis til Herrens bord og til Lammets bryllupsmåltid i den kommende verden. Guds frie nåde blir ikke tilsagt andre steder enn i Guds kirke på jorden.

Herrens Hellige Nattverd forvaltet i all sin herlighet: Da fremstiller Nattverden "troens fest", hvor Giveren er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer, og her rakt frem i sakramentets skikkelser. Vi mottar det synlige pant på nådepakten i Kristi blod, og samfunn med den hellige Gud og hans kirke. (Ef 2:14, 1Kor 10:16f. 1 Joh 2:23, jf 1:3, 6f.) Med Kristus til gave blir vi utsendt med ham til eksempel i gode gjerninger. Vi går frimodig «i vår Herres Jesu Kristi navn».

Kirkens kjennetegn i all deres herlighet kan ikke forklares. Men mennesker ved sine fulle fem bevitner dem som kjensgjerninger. De bevitner Guds Jonas-tegn – den oppstandne Kristus, virksom i den forsamlede menighet med de tegn eller handlinger som han innstiftet (Mt

16:4). Menighetens virksomhet skal dreie seg om Guds forsoning med verden i «Kristus og ham korsfestet» (1 Kor 2:2), og bevitne Guds troverdige vitnesbyrd, som Gud reiste opp fra de døde.

Lk 24:47 – I (Jesu) navn skal omvendelse og syndenes forlatelse forkynnes for alle folkeslag. **2 Kor 4:5** – Vi forkynner ikke oss selv, men Jesus Kristus som Herre og oss som tjenere for dere – for Jesu skyld. **Lk 16:31** – ”Hører de ikke på Moses og profetene, så lar de seg heller ikke overbevise om noen står opp fra de døde.”

Mt 26:41 - Våk og be om at dere ikke må komme i fristelse! **Mt 24:44** - Menneskesønnen kommer i den time dere ikke venter det.

KILDER:

BERGGRAV, EIVIND

1937 *Spennings land*. Visitas-glimt frå Nord-Norge. Oslo.

DIESTELMANN, JÜRGEN

1996 *Actio Sacramentalis*. Die Verwaltung des Heiligen Abendmahles nach den Prinzipien Martin Luthers in der Zeit bis zur Konkordienformel. Braunschweig.

1998 *Über die Lutherische Messe*. Gemeindevorträge und Abhandlungen. Gross-Oesingen.

ELERT WERNER

1954 *Abendmahl und Kirchengemeinschaft* in der alten Kirche hauptsächlich des Ostens. Berlin.

ELLINGSEN, TERJE

1990 *Kirkeordinansen av 1537*. Reformasjonens kirkelov. Oversatt av... Oslo.

LUTHER, MARTIN & MELANCTON, PHILIP

1998 *De sachsiske visitasjonsartikler av 1528*. Boktittel: Ord i rette tid. Per Nielsen, overs. Oslo.

SVEBAK, KÅRE

- 1986 *Lestadianerne – kirkens voktere?* Var den lestadianske bevegelse en bremse på dis-senteriets utbredelse i Nord-Norge? Finnmark Distriktshøgskole. 151 s.
- 2013 *Presten Karl Roll (1829-1887)*. En Jesu Kristi delegat. – www.fbb.nu. Ressursarkiv, Foreningen for Bibel og Bekjennelse. 32 s.

27. EPILOG

Menighetens dåpsundervisning må oppfylle Kristi vilkår, skal han være til stede i den forsamlede menighet, virksom med Ord og Sakrament inntil dagenes ende. Hvis ikke, oppfyller ikke dåpen sin hensikt. Den oppstandnes befaling står fast: Prekenembetets utøvere skal lære døpte «å holde alle» Kristi befalinger til kirken. På dette vilkår venter han den trofaste kirke på den ytterste dag. (Mt 28:20)

Vilkåret er absolutt, men avgrenset til de handlinger som Herren har befalt. De skal holdes. Den trofaste kirke møter ham på den ytterste dag med den lære han gav han i begynnelsen. Den blir praktisert hele veien i tidens løp. Hvordan er slikt mulig i forandringenes verden og en splittet kristenhet? Svaret avgis i den praksis som beviselig har fulgt kirken siden aposteltiden. I denne praksis lærer døpte å kjenne den eneste sanne Gud ved den han utsendte, Jesus Kristus. Med menneskers forbehold blir befalingene forvrengt og kirken forfalsket.

Dåpens absolutte vilkår gjelder den gudskunnskap som lar døpte mennesker leve som Guds kjære barn i hans skaperverk og kirke. Undervisningen foregikk muntlig gjennom mange århundrer. I de første generasjoner kristne ble den nedfelt i det formular som til slutt ble Den apostoliske trosbekjennelse. Så har dåpskandidater siden aposteltiden istemt kirken gudgitte tro, begrunnet i en bevitnet Jesus-historie.

Under dåpsliturgien ble troen bekjent før dåpshandlingen. Spedbarn ble ikke døpt uten at dets foreldre eller foresatte istemte kirkens tro og bevitnet den ved å praktisere troen i menighetens gudstjenestefellesskap. Troens er ingen lydighetshandling eller intellektuell prestasjon. Også døpte som ikke er i stand til å reflektere over troen, for eksempel idioter, sinnslidende og aldersdemente kristne, er omsluttet av Den Hellige Ånds uutsigelige sukk for Faderen (Rom 8:23). Dåp og gudstjenestefellesskap hører *uatskillelig* sammen, mens dåpsundervisningen er begrenset til dem som evner å basiskunnskap fra Gud.

I løpet av 1520-årene ble katekesen nedfelt i katekismer, takket være boktrykkerne. Martin Luthers Lille Katekisme viste seg å være en genial fremstilling av kirkens tro i kortform, også kalt «lekmannsbibelen». Og siden gir et autentisk uttrykk for den nytestamentlige tro, ble antatt som bekjennesskrift og innlemmet i Konkordieboken fra år 1580. Den lærer oss på barnlig vis å holde alle Kristi befalinger, både i livets vitnesbyrd og ved den tro som oppfyller alle Guds bud. En hjelp i den øvelse er katekismeforklaringen. Med den er studenten godt forberedt til studier i kristendoms-kunnskap eller teologi over kirkens lære-katedre.

Denne bakgrunn lar oss forstå hvorfor trofaste menighetshyrder (el pastor) må avvise teorier om kirkens samarbeid med Den Hellige Ånd i en læreutvikling, eller inngå kirkefellesskap «på tilstrekkelig grunnlag» med rom for inngrep i kirkens grunn lagt i begynnelsen. Kirkefellesskap begrunnet i «god teologi», falsk åndelighet og praktisk fornuft er Det nye testamente fremmed. Apostelordets lære fra Skriftens Herre er døptes eneste regel og rettesnor for læ-

re og liv i tidens løp. Med dette siktemål utformet Luther de fem «partene» i Lille Katekisme i et samarbeid mellom det offentlige prekenembete og husfarembetet i den private sfære.

Så er de kristnes posisjon til apostelordet i nåtid den samme som i aposteltiden: Også vi er henvist til den Oppstandnes nærvær i den forsamlede menighet, og underveis fra dåpen til Herrens bord skal vi lære å holde alle Kristi befalinger til kirken. Da vokser vi og blir rotfestet i Guds trofaste kjærlighet med for øye i den kommende verden. På dette vilkår oppfyller dåpsundervisningen sin hensikt. Joh 17:3.